

SOCIETATEA ROMÂNEASCA
ÎN VREMEA LUI
CAROL I
(1866—1876)

DAN BERINDEI

Membru corespondent al Academiei Române

SOCIETATEA
ROMÂNEASCĂ
ÎN VREMEA LUI
CAROL I
(1866-1876)

EDITURA MILITARĂ
BUCUREȘTI, 1992

Coperta : VICTOR
ILIE

■ © Editura
Militară
ISBN 973-32-
0310-6

INTRODUCERE

Anii 1859 și 1877 se impun în istoria României ca momente de referință, perioada care le unește fiind, la rîndul ei, împărțită în două etape, cea a domniei lui Alexandru Ioan Cuza și cea a deceniului următor, cel pre- cedînd imediat cucerirea neatîrnării. Lucrarea de față se vrea a înfățișa acel deceniu din istoria națională, evident, preparator, pe toate planurile, al anului 1877. Dar etapa a fost însemnată nu numai din această cauză, <\$ și deoarece a înregistrat noi pași pe drumul modernizării și integrării României ca o entitate europeană și internațională. Un rol important l-a avut în epocă — cu limitele inerente — și dezvoltarea culturii, instrument neapărat al mersului înainte al oricărei națiuni. De asemenea, dacă independența constituia obiectivul primordial și imediat, națiunea nu uita și nu putea uita nici celălalt mare obiectiv al desăvîrșirii unității statale. Unirea mică din 1859 se cerea a fi realizată în dimensiuni plenare, naționale.

În cartea de față se încearcă o „reînviere” a unui deceniu din viața unei țări, a unui popor. Problemele epocii vor fi supuse, de aceea, pe rînd, unei examinări. Este o sinteză monografică, dar ori de cîte ori a fost necesar au fost efectuate și analize ale unor situații și aspecte. A „reanima”, a cuprinde societatea în toate manifestările ei, cu toată aria ei de preocupări, a înțelege prin aceasta mai temeinic și mai profund și ceea ce a fost atunci, dar și ceea ce a precedat și mai ales ceea ce

a urmat, iată țelul acestei lucrări. Pitorescul n-a fost ocolit, cînd a fost cazul și nici detaliul, cînd el a putut ajuta la înțelegerea generalului, dar în primul rînd s-a căutat să se degajeze liniile principale și mai ales rezultantele unor evoluții în diversele domenii de manifestare ale societății din statul român aflat încă la începuturile sale.

Modernizarea, în multiplele ei concretizări și manifestări și alinierea europeană — așezarea României printre statele continentului din acea vreme — au preocupat pe autor. Ce era această tînără Românie, patria unui popor atît de vechi, care, trezit la o nouă viață, în „secolul naționalităților”, încerca și *reusea*, cu străduințe, lupte și mai ales jertfe, să realizeze întreitul țel al viitorului său : unificarea națională, independența și modernizarea ? Lucrarea se vrea un răspuns, măcar parțial, la această întrebare !

Anul de început al deceniului — 1866 — a reprezentat un moment de încercare pentru națiunea română, dar a fost și unul în care, *prin fapte împlinite*, s-a mers mai departe pe calea înfăptuirii unui program de eliberare și mai ales s-a apărut cu fermitate patriotică ceea ce pînă atunci fusese cucerit și în primul rînd ireversibila Unire, întreg deceniul a reflectat, apoi, frământări inerente ale unei perioade de tranziție, pe drumul ce ducea de la 1859 la 1877. An de an, cîte ceva s-a adăugat, mutații au avut loc, calea spre neatîrnare s-a lărgit zi de zi și dobîndirea noului statut internațional de libertate al țării s-a impus cu mai acută necesitate.

În paginile acestei cărți s-a încercat să se reînsuflească o etapă istorică a unei societăți pe drumul modernizării, pentru mai deplina înțelegere a ceea ce a urmat. Drumul după 1877 a fost lung și greu, drumul oricărui popor în luptă pentru mai bine și propășire, dar ceea ce a fost atunci înfăptuit, în deceniul încheiat în preajma intrării în luptă, și-a avut neîndoielnica însemnătate, căci a fost *temeiul neatîrnării*.

I

ROMÂNIA ȘI EUROPA

La începutul anului 1866 în Europa existau patru imperii (în 1871 li se va adăuga și Imperiul german, dar Franța va deveni tot atunci republică), nouă regate (la care se mai adăugau statele, în frunte cu Prusia, care vor intra în componența Imperiului german mai înainte amintit) și republica confederală a Elveției care-și exercitau deplina suveranitate de stat. Lor li se adăugau în Europa de Sud-Est principatele încă supuse suzeranității otomane : Principatele Unite Române, Serbia și Munte- negru.

Deși Statele Unite tindeau a se afirma ca o mare putere, centrul politic al lumii continua să se afle în Europa. 95% din reuniunile internaționale — conferințe și congrese — s-au desfășurat între 1838 și 1913 în Europa și aceasta într-un cadrilater marcat de Roma, Londra, Berlin și Stockholm. Relațiile internaționale erau exercitate mai ales de marile puteri, care dominau pe plan politic și demografic continentul și în fapt întreaga lume^{*†}.

* Rene Girault, *Diplomatie européenne et imperialismes, 1871—1914*, Paris, 1979, p. 10.

† Pentru relații internaționale în perioada 1866—1877 : P. Renouvin, *Histoire des relations internationales*, Paris, 1955, tomul VI, partea I și a II-apJ. B. Duroselle, *L'Europe de 1815 à nos jours, vie politique et relations internationales*, Paris, 1964 ; P. Renouvin și J. B. Duroselle, *Introduction à l'histoire des relations Internationales*, Paris, 1965 ; P. Milza, *Les relations Internationales de 1871 à 1914*, Paris, 1968.

Către 1871, Rusia număra 86 de milioane de locuitori, Germania 42 de milioane, Franța (care pierduse Alsacia și Lorena) 37 de milioane, Austro-Urigaria 36 de milioane, Anglia 31 de milioane (cu Irlanda și Scoția) și Italia 27 de milioane. Cu excepția Spaniei, populația tuturor celorlalte state suverane europene nu atingea, la fiecare, zece milioane și la majoritatea nici cinci milioane de locuitori. Oricum, a doua jumătate a secolului al XIX-lea a fost o perioadă de avînt demografic european, populația continentului crescînd cu 54% în amintitul răstimp și ajungînd la 1900 să reprezinte 27% din populația mondială [‡].

În cursul deceniului cuprins între răsturnarea de la domnie a lui Alexandru Ioan Cuza și proclamarea independenței, deși stînjenită în afirmarea ei istorică prin menținerea suzeranității otomane, România era un stat care tindea neîndoielnic să joace un rol de sine stătător pe continent. În 1872 se aprecia că „populațiunea României se urcă la 5 000 000 de locuitori” [§] ; chiar dacă estimarea era exagerată — cu cîteva sute de mii — era totuși evident că populația statului național constituit în 1859 era nu numai superioară celei a celorlalte state independente sau autonome din zona de dominație a Porții otomane (Grecia, Serbia și Muntenegru), dar și celei din Danemarca, Elveția, Olanda, Portugalia, fiind foarte apropiată de cea a Belgiei, ceva mai mică față de cea a Suediei (din care încă nu se desprinsese Norvegia) și neavînd un decalaj marcat decît față de puterile ei garante și față de Spania.

Deși procesele ei de modernizare fuseseră mult timp întîrziate, instituțiile și reformele menite a o așeza între statele europene mai evolute datînd, mai ales, din perioada, inaugurată prin dubla alegere ca domnitor a lui Alexandru Ioan Cuza din

‡■ Rene Girault, op. cit., p. 26.

§■ Dimitrie Frunzescu, *Dicționar topografic și statistic al României*, București, 1872, p. XVI.

5/17 ianuarie și 24 ianuarie/5 februarie 1859, sistemul constituțional introdus în 1866 ^{**††} marca, în ceea ce privea România, încadrarea ei printre statele cu structuri democratice, chiar dacă mai era vorba în unele privințe de „forme fără fond”. Democratismul politic al societății românești era mai avansat, în urma adoptării menționatului sistem, decît cel constatat la unele mari puteri, mai ales marile imperii limitrofe. A fost și acesta un factor obiectiv favorizant smulgerii României de sub suzeranitatea unui imperiu cu structuri înapoiate și vetuste.

Raporturile de forță dintre marile puteri s-au schimbat în cursul anilor 1866—1877. Cel de-al doilea Imperiu intrase în decadentă. Relativ scurtul război franco-german din 1870—1871 n-a făcut decît să încheie un proces inaugurat mai înainte, iar celei de-a treia Republici i-a trebuit o perioadă de refacere pentru a putea avea din nou o poziție dominantă în concertul puterilor europene. Înfrîntă de Prusia, în vara anului 1866, Austria a căutat „soluția” menținerii puterii ei în dualism. Prin eliberarea Romei, în septembrie 1870, Italia și-a completat procesul inaugurat în 1859. dar în deceniul analizat, așa cum remarca un diplomat ' român, își concentra eforturile „pentru ameliorarea instituțiilor ei economice” ^G, străduindu-se mai ales să „sudeze” nordul și sudul peninsulei și nu în domeniul relațiilor externe. Înfrîngerea Franței a dat posibilitatea Rusiei de a începe să înlăture stipulațiile ce nu-i conveneau din tratatul de la Paris din 1856, ea rehrndu-și libertatea de mișcare în Marea Neagră. Anglia continua să se afirme ca o mare putere, dar ea nu va putea stăvili treptata

^{**} Vezi Dionisie Ionescu, Gheorghe Tutui și Gheorghe Matei, *Dezvoltarea constituțională a statului român*, București, 1957, p. 163—177, 469—491.

^{††} ^G *Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (M.A.E.)* voi. 261, f. 150 ; R. V. Bossy, *Politica externă a României între anii 1873—1889 privită de la agenția diplomatică din Roma*, București, 1928, p. 96 ; Dan Berindei, *Roma, în Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. I, București, 1967, p. 247.

dezagregare a Imperiului otoman. Marea câştigătoare a acestei etape din istoria europeană a fost Prusia. înfrîngînd succesiv Danemarca (1864), Austria (1866) şi Franţa (1870—1871), Prusia s-a impus în fruntea statelor germane şi în ianuarie 1871, în sala oglinzilor de la Versailles, noul imperiu a fost creat în evidentul ei beneficiu. Armata germană (de fapt, în primul rînd cea prusiană) fusese biruitoare. Dar făuritorul abil al Germaniei imperiale fusese Bismarck — personalitatea dominantă a epocii. Cancelarul Germaniei — „cel mai meşter dintre oamenii cari au ştiut vreodată să tragă consecinţe dintr-o mare victorie”[‡], cu siguranţă de sine, brutalitate, cinism, dar şi fineţe diplomatică, cînd era necesar — a creat „alianţa celor trei împăraţi”, lipsită, cum s-a remarcat îndrituit, de o „coerenţă fundamentală”^{§§}. Aceasta, însă, i-a folosit din plin în dominarea diplomatică a unei Europe, în care, după războaie, dorea pacea necesară consolidării statului pe care-l crease.

Dacă constituirea statului naţional român prilejuise afirmarea unui sprijin extern, din partea unei părţi a puterilor garante, dacă Franţa lui Napoleon III sprijinise efectiv pe mai multe planuri Principatele Unite în vremea lui Alexandru Ioan Cuza, cel puţin o perioadă mai îndelungată, România n-a beneficiat, în etapa 1866—1877, de o situaţie similară. Treptat, Franţa a renunţat la rolul pe care-l deţinuse mai înainte, ceea ce era în realitate dorit şi de noul principe Carol I. Italia, secundanta Franţei în vremea lui Cuza, s-a situat şi ea pe o poziţie de rezervă, fie chiar şi „teoretic” binevoitoare şi ajutor n-a venit nici de la Prusia, respectiv de la Germania. Bismarck n-a înţeles în nici un moment să acorde un concurs real principelui de Hohenzol’lern de la Dunăre şi Carpaţi !

‡ N. Iorga, *Politica externă a regelui Carol I*, Bucureşti, ediţia II, 1923, p. 131.

§§ Rend Girault, op. cit., p. 79.

Acțiunile diplomatice ale României în etapa dată au reflectat situația ce se crease. În astfel de împrejurări românii au știut însă să demonstreze însușirile lor de manevră în domeniul atât de labil al politicii marilor puteri. Din 1856 Principatele se găseau supuse garanției colective a șapte puteri europene : Anglia, Austria, Franța, Prusia, Rusia, Sardinia — respectiv, din 1861, Italia — și Turcia, aceasta din urmă exercitând, în continuare și funcțiile ei de putere suzerană. Statului modern românesc consolidat îi era necesar un nou statut internațional, o mai deplină includere a sa printre statele continentului „cu drepturi depline”. „Nu poate oare Anglia (în realitate aluzia privea toate puterile ! — *D.B.*) — să vadă că noi am crescut în mod firesc din hainele care ne-au fost făcute în 1858 ; că acestea necesită să fie lărgite și că ne este imposibil să fim tot mereu înghesuiți în scutecele care ne-au fost făcute în copilărie ?” Astfel sintetiza un agent diplomatic britanic lordului Derby, în toamna anului 1874, poziția interlocutorilor săi români^{***}. Același diplomat avea să sesizeze cu luciditate, spre sfârșitul aceluiași an, tactica pe care, în situația dată, înțelegeau s-o urmeze bărbatii de stat ai României acelei vremi. „Românii — raporta el, tot lordului Derby — sînt foarte grăbiți să vadă și să profite de șansa de a-i dezbină pe cei șapte stăpîni ai lor în orice chestiune care le afectează interesele”^{†††}.

Prin „fapte împlinite” România fusese făurită și menținută. Utilizînd stipulațiile internaționale care obligau marile puteri garante la consens, prin „fapte împlinite” românii creaseră situații ireversibile. De astfel de fapte se temea mai ales Austria. „Exemplul din trecut — remarca cu evidentă amărăciune ministrul de externe al împăratului Frîncisc Iosif, la începutul primăverii anului 1866 — a demonstrat din plin valoarea pentru București a faptului împlinit”^{†††}. Oricum,

^{***} *Independența României. Documente*, vol. II, partea I, București, 1977, p. 81, 84.

^{†††ⁿ} *Ibidem*, p. 90, 92.

^{†††} Arh. St. Buc. fondul *Casa Regală*, dos. 11/1866, f.

stăruind, nerenun- tînd, folosind toate căile, realizînd „fapte împlinite” cînd lucrul era posibil, bărbații de stat români au creat în **mod** obiectiv climatul de neatîrnare necesar mult doritei modificări fundamentale a statutului internațional al României. Concluziile le va trage în această privință ducele de Decazes, în toamna anului 1876, într-o convorbire **cu** Ion Ghica. „Ați devenit o națiune, îi va spune el, ați știut să vă faceți necesari Europei și ea nu poate să nu vă menție și să nu vă garanteze existența. Nu puteți peri decît ou distrugerea echilibrului european.” §§§ **** †††.

înlăturarea principelui Cuza și imediata desemnare în locul lui a unui principe străin a provocat iritarea puterii suzerane și a unei părți dintre puterile garante. S-a creat atunci, cum s-a remarcat, o situație „extrem de primejdioasă pentru români” ⁿ. A existat primejdia unei intervenții otomane, cea a desfacerii Unirii și la aceasta s-au adăugat și „combinațiile politice” ale politicii secrete a principalului protector, Napoleon III ! A fost, neîndoielnic, un moment hotărîtor, dar pînă la urmă criza ce se crease a fost depășită, ca și în anii Unirii, prin atitudinea hotărîtă a celor direct implicați.

Ca urmare a planului lui Cuza de a renunța la domnie și de a-și asigura succesiunea printr-un principe străin, în cercurile diplomatice europene

93 ; Nicolae Corivan *Relațiile diplomatice ale României de la 1859 la 1877*, București, 1984, p. 182.

11

§§§ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. I, partea II, București, 1954. p. 399. Pentru relațiile cu marile puteri mai vezi Gh. Cliveți, *România și „concertul european”, 1815—1878*, în *România în istoria universală*, vol. II, partea I, Iași, 1987, p. 275—278.

**** Barbara Jelavich. *The Great Power protectorate and Romanian national development, 1856—1877*, în „Revue des Etudes Sud-Est Europeenes”, XV (1977), nr. 4, p. 688.

††††R. V. Bossy, *L'Autriche et les Principautés Unies*, București, 1938, p. 404.

se discuta această problemă chiar înainte de 11/23 februarie 1866. La 27 decembrie 1865/8 ianuarie 1866, contele Apponyi, ambasadorul Austriei în Anglia, raporta la Viena îngrijorarea lordului Clarendon privind candidatura unui principe străin în Principate, deoarece, credea el, puterile garante nu s-ar fi putut înțelege asupra persoanei acestuia^{###}. Locotenența domnească (formulă instituțională fericit aleasă pentru a nu irita Europa conservatoare !) l-a proclamat ca principe pe Filip de Flandra și în aceeași zi, într-o ședință comună extraordinară, Adunarea deputaților și Senatul au consolidat prin votul lor inițiativa noii conduceri. Europa nu era pusă deci în fața unei probleme ce trebuia soluționată, ci în fața unei probleme *soluționate* !

Alegerea lui Filip de Flandra nu fusese întâmplătoare. El reprezenta Belgia, statul național și modern „model” pentru cei ce voiau să făurească o „Belgie a Orientului”, atât în ceea ce privea instituțiile (de aici și utilizarea din plin a Constituției belgiene), cât și statutul internațional de independență și neutralitate. Armand Levy mărturisea, chiar în acea vreme, că alegerea aceasta avusese loc avându-se în vedere respectul manifestat de Leopold I față de libertățile constituționale ale țării sale ^{J5}. S-ar mai putea adăuga că principele belgian era avut în vedere nu numai din 1857, cum credea Paul Henry ¹⁽ⁱ⁾, dar încă din 1855, când frații Hurmuzaki sugerau printr-un intermediar acest lucru secretarului particular al regelui Belgiei^{§§§§ * ***** ††††† *}.

Chiar a doua zi după adoptarea hotărârii la București, Filip de Flandra a comunicat refuzul său la Londra, cum raporta ambasadorul Franței la Bruxelles ^{J8}. Presa belgiană n-a făcut un caz prea

###¹⁸ Paul Henry, *L'abdication du prince Cuza et l'avenement de la dynastie de Hohenzollern au trone de Roumanie*, Paris, 1930, p. 46.

§§§§ *L'autonomie et les puissances garantes*, Paris, 1866, p. 10.

***** E. Vandewoude, *Le comte de Flandre et le trone de Roumanie en 1855*, în „Archives et bibliothèques de Belgique”, XL (1969), nr. 3—4, p. 464—465.

†††††^w Paul Herny, op. cit., p. 185.

mare, cu excepția unui periodic, „Journal de Liege”, care considera evenimentul „un omagiu strălucit adus dinastiei și libertăților noastre” ; „Constituția noastră liberă — se scria mai departe — este în același timp, pentru multe popoare, un model și un subiect de invidie” #####. Pe străzile capitalei belgiene vânzătorii de ziare strigaseră „Contele de Flandra ales prinț de Cuza”##### ! La 14/26 februarie refuzul era comunicat la București ***** , ceea ce neîndoielnic a creat o situație de criză. A trebuit să treacă o lună ca o altă soluție să fie găsită, încă nu definitivă, căci nici de data aceasta un consimțământ imediat n-a putut fi obținut, dar cel puțin sortii unei reușite au apărut ca foarte probabili, mai ales că era vorba de candidatura unul principe de Hohen- zollern, înrudit și cu regele Prusiei și cu Napoleon. III, ultimul susținându-i candidatura. Ar mai trebui însă adăugat că principele german era și viitorul cumnat al celui care refuzase tronul de la București, al lui Filip de Flandra care se va căsători cu sora sa.

În ziua în care sosea la București refuzul principelui belgian, Imperiul otoman cerea acordul puterilor garante pentru a trimite în capitala României un comisar cu misiunea de a pune capăt Unirii ->². Soluția nu era nici realistă și nici *nu ținea seama de faptul că un nou stat se constituise și că el nu putea fi zdrobit. Divergențele dintre puteri s-au dovedit utile cauzei românești. În locul trimerii comisarului otoman a fost decisă convocarea la Paris a unei Conferințe a puterilor garante și a puterii suzerane. Intrată pe făgașul diplomației problema urma să fie soluționată, pînă la urmă, în sensul vederilor națiunii române.

Robert Demoulin, *La presse beige et la formation de l'Etat Roumain (1858—1877)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XXI (1977), nr. 4, p. 645.

Ibidem, p. 646.

***** Gr. Chiriță, *România în 1866. Coordonate ale politicii interne și internaționale*, în „Revista de Istorie”, 31 (1978), nr. 12, p. 2 198.

Conferința de la Paris și-a început activitatea la 26 februarie/10 martie +++++, dovedindu-și de la început slăbiciunea din pricina divergențelor dintre reprezentanții ce luau parte la lucrările ei. Chiar și ședințele reuniunii au avut loc în funcție de evoluția pe care o lua chestiunea la inițiativa românilor §§§§§. „Europa, constituită în areopag — declara cu evidentă amărăciune Gorceakov ambasadorului austriac Revertera care relata lui Mensdorf, ministrul de externe al Austriei —, are aerul că urmează impulsul unui mic stat de mina a treia” *****.

Între timp, se depuseseră eforturi și pentru o „împăcare” a Porții otomane. La Constantinopol fuseseră trimiși Manole Costache Epurearuu, Gheorghe Costaforu și Alexandru G. Goletsou pentru a cere puterii suzerane să nu se împotrivească „dorinței unanime a națiunii române” +++++. Demnitarii otomani, susținuți și de reprezentanții diplomați ai celorlalte două imperii limitrofe Principatelor Unite Române, s-au dovedit lipsiți de simțul realității. Mai mult decât atât, cum remarcă I. Iorga, ei au căutat să accentueze o dominație care-și trăia în mod obiectiv ultima etapă, considerînd statul național român o „provincie privilegiată” +++++ și căutînd chiar să retragă parte din concesiile făcute lui Alexandru Ioan Cuza. Istoria nu putea fi însă oprită din mersul

+++++ *Ibidem*, p. 2 199.

+++++ ²¹ *Ibidem*; vezi și D. A. Sturdza, *Autoritatea japtului îndeplinit executat în 1866 de cei îndreptățiți*, în „Memoriile Secțiunii Istorice a Academiei Române”, seria II, tomul XXXIV, (1911—1912) și Nicolae Corivan, *op. cit.*, p. 183 și urm. ; mai vezi Grigore Chiriță, *România și Conferința de la Paris — februarie-martie 1866*, în „Revista de Istorie”, 38 (1985), nr. 11 și 12

§§§§§ Nicolae Corivan, *op. cit.*, p. 191.

***** Paul Henry, *op. cit.*, p. 291.

14

+++++ ²⁰ Constantin Velichi, *Relațiile româno-turce în perioada februarie-iulie 1866. înființarea Comitetului Central Secret Bulgar de la București și legăturile acestuia cu guvernul român*, în „Studii”, XVI (1963), nr. 4, p. 847 ; Nicolae Ciachir, *România și Sud-Estul Europei*, București, 1968, p. 81—82.

+++++ N. Iorga, *op. cit.*, p. 27.

ei înainte !

Avansată de I. C. Brătianu și de Ioan Bălăceanu la 14/26 martie, ideea candidaturii Lui Carol de Hohenzollern, acceptată în principiu de cel interesat la 19/31 martie, a fost sancționată prin plebiscitul desfășurat în România între 3/15 și 8/20 aprilie 1866 ^{§§§§§§}. Contestate de Conferința de la Paris, evenimentele petrecute în Principatele Unite erau în fapt ireversibile, deși diplomații reprezentanți ai marilor puteri stăruiau stereotipic asupra necesității desemnării unui principe pămîntean. Cu 109 voturi din 115, Adunarea deputaților a votat la 1/13 mai o moțiune prin care se proclama că România „era una și nedespărțită sub domnia ereditară a unui principe străin”⁴¹, acesta fiind Carol de Hohenzollern. Principele odată sosit în România, puterile Europei erau puse în fața unei situații pe care ele pînă la urmă aveau s-o accepte. Consensul pentru o intervenție militară a puterii suzerane n-a putut fi obținut de Poartă în cadrul Conferinței de la Paris, care s-a arătat incapabilă de a lua vreo hotărîre ou urmări practice. Poarta a primit sfatul de a se înțelege direct cu România și deși noul principe n-a fost recunoscut, nici represiunea dorită la Constantinopol n-a fost sancționată de areopagul de la Paris, care, de altfel, și-a încheiat lucrările la

§§§§§§ D. A. Sturdza, op. cit., p. 872 și urm. ; Gr. Chiriță, *România în 1866...*, p. 2 203—2 204. În ceea ce privește „teza” lui G. Șerbănescu privind sugerarea numelui lui Carol de Hohenzollern de către Napoleon III trimișilor francmasonilor români încă înainte de răsturnarea lui Cuza (G. Șerbănescu, *Histoire de la franc-maçonnerie universelle. Son rituel. Son symbolisme*, Paris, 1966, vol. III, p. 347) ea este cu totul fantezistă și nesprijinită pe nici un izvor. Neîndoielnic că loja „Înțelepții din Heliopolis” a reprezentat unul din factorii care a contribuit la evenimentele din 11/23 februarie 1866, dar fără a avea în vedere atunci aducerea lui Carol de Hohenzollern (Vezi Dan Berindei, *Les antecedente de l'abdication du prince Cuza*, în „Revue Roumanie d'Histoire”, XVIII (1979), nr. 4, p. 785 și urm.).

începutul verii ***** ++++++ +++++.

încă de la 12/24 aprilie Marele Consiliu al Imperiului otoman hotărîse să acţioneze în Principatele Unite chiar şi fără asentimentul puterilor garante *. La Rus- ciuk au fost concentrate cîteva zeci de mii de ostaşi otomani spre sfîrşitul lunii mai, comanda încredinţîndu-se lui Omer Paşa^{§§§§§§§§}. Dar şi România a constituit tabăra de pe Sabar şi totodată au fost adoptate măsuri în vederea formării unui corp de voluntari. Evident pentru a transmite informaţia demnitarilor otomani, Al. G. Golescu era înştiinţat din Bucureşti, la 3/15 iunie, că „zilele astea, gata pentru orice eventualitate, armata română a plecat de la Bucureşti pentru a forma o linie defensivă”⁴¹ *****. Deşi soldaţii otomani, cum remarca N. Iorga, „se purtau ca oameni blajini vînzînd praful de puşcă dincoace”⁴⁴ ++++++, timp de cîteva săptămîni tensiunea a fost evidentă. Puterile garante au intervenit pentru a se evita izbucnirea unui focar de conflict, iar la Constantinopol a fost trimis Ion Ghica ++++++, Poarta acceptîndu-1 ca interlocutor. Au mai

***** D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 979 ; Gr. Chiriţă, *op. cit.*, p. 2 208.

+++++++ Nicolae Corivan, *op. cit.*, p. 196 şi urm. ; X3r. Chiriţă, *op. cit.*, p. 2 209.

+++++++ Paul Henry, *op. cit.*, p. 332.

§§§§§§§§ Constantin Velichi, *op. cit.*, p. 849—851 ; Gr. Chiriţă, *op. cit.*, p. 2 210.

***** Constantin Velichi, *op. cit.*, p. 849.

+++++++^{3/1} N. Iorga, *op. cit.*, p. 35.

+++++++³³ Nicolae Corivan, *op. cit.*, p. 204.

trebuit însă să treacă cîteva luni bune înainte ca un compromis să fie realizat.

între timp, Austria, care, aflată în conflict cu Prusia, se opunea cu înverșunare recunoașterii Hohenzollernului din România^{§§§§§§§§}, a fost înfrîntă și, ca și în 1859, aflîndu-se într-o situație similară, a trebuit să devină maleabilă. Poarta pretindea ca la București să fie instalat un rezident turc și era contestată domnia ereditară a noului principe. După ce, ducîndu-și politica secretă plină de contraziceri, Napoleon III oferise în mai multe rînduri Principatele Unite Austriei, în prima parte a anului 1866, vrînd să obțină în schimb cesiunea Veneției către Italia^{*****}, în toamnă el a intervenit eficient la Constantinopol în favoarea reglementării problemei românești⁺⁺⁺⁺⁺⁺.

Răscoala din Creta și pretenția lui Mihail Obrenovici ca Imperiul otoman să evacueze fortărețele sîrbești și în primul rînd Belgradul au contribuit și ele substanțial ca, în sfîrșit, Poarta să se arate mai concesivă și să se ajungă la o soluție acceptabilă în tratativele dintre cele două părți.^{++++++ §§§§§§§§} La sugestia ambasadorului francez Moustier a avut loc un schimb de scrisori în care a putut fi utilizat — de fiecare — un limbaj propriu și expuse anumite rezerve și la 11/23 octombrie firmanul de recunoaștere a fost emis.

§§§§§§§§^{IG} „...contesa de Mensdorf — relatea la 5 iunie 1866 Dimitrie Ghica din Viena — mi-a spus că ei au destul de mulți Hohenzollerni în Nord pentru ca să mai aibă și în Sud” (*Ibidem*, p. 204, nota 122).

***** Vezi N. Corivan, *Principatele Unite în combinațiile politice internaționale ale lui Napoleon al III-lea din anul 1866*, în „Muzeul Suceava. Studii. Istorie”, 1973, p. 196 și urm.

+++++++ Gr. Chiriță, *op. cit.*, p. 2218.

+++++++ N. Iorga, *op. cit.*, p. 41, 45 ; Dimitrije Djordjevic, *Revolutions nationales des peuples balkaniques, 1804—1914*, Belgrad, 1965, p. 111—112. încordarea româno-turcă a fost și ea utilizată de către Serbia. Ristici îi scria în această privință principelui Mihail Obrenovici : „Nu trebuie scăpat de noi momentul” (Nicolae Ciachir, *op. cit.* ț. p. 84).

§§§§§§§§§§ N. Iorga, *op. cit.* p. 46.

Cum s-a remarcat, era vorba de un act „absurd și anacronic”¹¹, prin care dacă se recunoștea domnia ereditară erau impuse un număr de obligații (nu mai puțin de nouă !), care, de altfel, au devenit caduce, în majoritate, în cursul anilor următori¹¹. Ar mai fi de adăugat că românii vor contesta ulterior și scrisoarea pe care, în urma aranjamentului lui Moustier, domnitorul Carol o trimisese în cadrul schimbului de documente, declarând-o, cum spunea în 1874 generalul Ioan Gr. Ghica ambasadorului britanic la Constantinopol Elliot, „ca un act nul și neavenit, dat fiind că ea a fost scrisă în afara formelor cerute de Constituție” și „nu era investită cu caracterul oficial și guvernamental, care singur putea să constituie un legământ pentru țară”¹². În aceste condiții, faptul că domnitorul trebuise să efectueze, ca și predecesorii săi, o vizită la Constantinopol, în care programul vădise¹ amestecul dintre „finețea bizantină și grosolănia turanică”¹³, dar în care el știuse să se impună ca un principe european, n-a însemnat în realitate o cesiune făcută Porții, ci capul de pod pentru viitoare afirmări ale țării. Pe drept cuvânt, „noua situație de drept care ne scădea așa de mult trebui totuși să fie primită, fie și cu ferma hotărâre de a-i eluda în practică toate urmările — ceea ce s-a și făcut” ***** ++++++ ++++++
 \$\$\$\$\$\$ *****

Prin recunoașterea principelui Carol, se încheia prima etapă a perioadei istorice inaugurate la

*****¹¹ Matei Ionescu, *Objectifs balkaniques de la diplomatie roumaine de 1867—1869*, în *Actes du Premier Congrès International des Etudes Balkaniques et Sud-Est Europeennes*, vol. IV, Sofia, ++++++1969, p. 185—186.

+++++¹² Vasile Maciu, *Activitatea diplomatică a României pentru obținerea dreptului de a încheia convenții comerciale (1873—1875)*, în *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din 1907*, Craiova, 1973, p. 316.

\$\$\$\$\$\$\$¹³ N. Iorga, op. cit., p. 49.

***** Idem, *Războiul pentru independența României. Acțiuni diplomatice și stări de spirit*, București, 1927, p. 28.

11/23 februarie 1866. De fapt, cu toate aparențele pierderii anumitor poziții de către tânărul stat național român, acesta își demonstrase din plin viabilitatea în cursul a peste o jumătate de an, când fuseseră puse sub semnul întrebării nu răsturnarea domnitorului Unirii, față de care marile puteri erau indiferente, ci mai ales menținerea statului român în formele pe care le dobândise începând din 1859 și de asemenea noul „pas înainte” în realizarea programului proclamat cvasi-unanim de Adunările ad hoc în 1857 reprezentat prin desemnarea unui principe străin în fruntea sa. Față de puterea suzerană și față de puterile garante, deși uneori nuanțat, se manifestase în ansamblu coeziunea factorilor politici români, dar mai ales faptul că națiunea se aflate în spatele acestora făcuse ca dificila perioadă să fie depășită. În luna octombrie 1866, Principatele Unite Române (căci titulatura firească de România continua a fi ignorată de puterile străine) își reocupaseră locul printre statele europene, fie și de-al „treilea rang” și prin acceptarea noului fapt împlinit, avînd în fruntea lor un principe aparținînd unei case domnitoare europene, drumul spre Independență era mai larg deschis, iar Unirea din 1859, încă o dată reconfirmată, devenea definitivă chiar și în ochii celor mai răuvoitori oameni politici ori diplomați ai epocii.

Odată o nouă etapă inaugurată și faptele petrecute în prima jumătate a anului 1866 fiind legitimize, s-a demonstrat „energia și dibăcia tinerei diplomații românești”^{1, r>}. Ca și în vremea lui Alexandru Ioan Cuza^{1, G}, s-a acționat de pe pozițiile unei situații de neatîrnare, care nu fusese încă realizată, dar spre care se tindea. Totodată, în afară poate a anilor „îndrăzneți”¹¹ ai guvernărilor radicale din 1867—1868, această politică externă a dezvăluit nu numai curaj, dar și multă prudență și tact politic, nedepășindu-se măsura posibilului. În schimb, a fost utilizat orice prilej, s-a căutat neconținut să se „obișnuiască”¹⁴ marile puteri cu realitatea existenței unei Româнии, care-și cerea un legitim loc în marea familie a statelor europene suverane și de sine stătătoare. Acțiunile de politică

externă au fost complexe și nu s-au mărginit la cele patru „mari” probleme cîndva evocate — relațiile cu fiecare dintre cele trei mari imperii învecinate și cele cu statele și popoarele sud-dunărene¹ ~ —, deoarece, chiar și într-o măsură mai mică, statul român s-a integrat jo- ++++++ ++++++ cu inii european, întreținând contacte și relații cu toate puterile europene și chiar cu unele de pe alte continente.

Deși condiționat, puterea suzerană recunoscuse noua stare de lucruri din România. În etapa următoare, în timp ce demnitarii otomani se vor strădui să „accentueze” o dependență din ce în ce mai iluzorie și care se apropia, în orice caz, de un sfîrșit, prin acțiunile întreprinse pe plan diplomatic, dar mai ales prin opera de continuă reformă și de adîncire a procesului de constituire a statului modern, „condițiile” cuprinse în firmanul din toamna anului 1866 s-au văzut ocolite, eludate sau pur și simplu înlăturate. Pe teritoriul românesc, balcanicii și în special bulgarii acționau în toată libertatea, cu binevoitoarea toleranță, uneori și cu sprijinul autorităților, și ei au reprezentat neîndoielnic, mai ales în primii ani ai noii domnii și apoi din nou cînd va re izbucni „criza orientală”, o constantă primejdie pentru puterea suzerană. Asigurări repetate date pe canalul diplomatic atît Porții, cît și acelor puteri garante care interveneau în favoarea ei în această problemă erau evident formale și faptele le desmințeau neconținut. În schimb, demnitarii otomani se vedeau în situația de a trebui să se plîngă autorităților românești în 1867 împotriva faptului că negustori turci fuseseră maltratați „în văzul poliției” în porturile românești danubiene de către meseriași bulgari stabiliți

+++++^{/15} Nicolae Corivan, *Relațiile diplomatice ale României...*, p. 284.

¹6 Vezi F^{an} Berindei, *Alexandru Ioan Cuza și politica externă a Principatelor Unite Române*, în „Revistă Română de Studii Internaționale”, VII. (1973), nr. 1, p. 101—109.

⁴⁷ N. Iorga, *Politica externă a regelui Carol I...*, p. 12 și urm.

acolo\$ ori chiar de a trebui să reclame în 1870 faptul că „supușii” otomani „se văd reduși la penibila necesitate de a recurge la o altă naționalitate pentru a pune comerțul și persoana lor în apărare de orice piedici și vexațiuni”*****.

În noiembrie 1868, probabil tocmai pentru a mai atenua o stare de tensiune, principele Carol I a vizitat Rusciukul, unde a trecut în revistă trupele lui Sabri Pașa+++++. Era totuși o slabă satisfacție, când în mai multe rânduri s-a protestat stăruitor împotriva trimeriei unor scrisori viziriale direct domnitorului și nu prin canalul agentului diplomatic al țării de la Constantinopol și al guvernului, mergîndu-se pînă acolo încît s-a amenințat cu refuzul de a se primi documente de acest fel+++++ „Rela- ționile noastre cu Poarta — scria, la 18/30 noiembrie 1873, principele tatălui său — se răcesc din zi în zi. Noi nu lăsăm lucrurile s-ajungă la o ruptură, dar vom respinge cu energie orice amestec neîndreptățit al Porții”. „Un Stat care face împrumuturi cu 26 la sută — adăuga sarcastic — n-ar trebui să mai aibă dreptul a ridica pre- tențiuni”\$***** ++++++ Cînd lordul Loftus, ambasadorul englez la Petersburg va recomanda lui Gheorghe Filipescu, agentul diplomatic al României, ca țara sa să păstreze „firul” care o lega de Imperiul otoman, acesta i-a

\$\$\$\$\$\$ Nicolae Ciachir, op. cit., p. 103.

***** Idem, *Rolul României în lupta de eliberare a popoarelor din Sud-Estul Europei în anii 1875—1878*, în „Anale de Istorie”, XXVII (1981), nr. 3, p. 94.

+++++ Constantin Velichi, *România și renașterea bulgară*, București, 1980, p. 227.

20

+++++ Nicolae Corivan, op. cit., p. 268, 278 etc.

\$\$\$\$\$\$ Carol I, *Cuvintări și scrisori*, tomul I, București, 1909, p. 334.

***** Arh. M.A.E., fondul *Războiul pentru Independență*, voi. 267, f. 133 ; Gh. Baltac și V. Măcavei, *Actiuni ale diplomației româniești premergătoare cuceririi independentei*, în *Diplomația română în slujba independentei*, București, 1977, p. 72.

+++++ ■** *Independența României. Documente*, vol. II, partea I, București, 1977, p. 72.

replicat prompt : „...de acord, dar firul să nu devină lanț”⁵¹. Consulului general al Rusiei principele îi făcea în vara anului 1874 declarații ferme. „...Hospodarul (sic !) mi-a spus — relatează acesta — că era ferm hotărât să nu mai îngăduie în viitor încălcări ale Turciei asupra domeniului drepturilor care fac parte din autonomia românească”. „Aparțin unei prea mari familii — adăugase domnitorul — pentru a suferi astfel de uzurpări”⁵¹.

Cu celelalte două imperii limitrofe relațiile n-au fost ușoare, mai ales cu Imperiul habsburgic, în deceniul anterior cuceririi independentei. Evenimentele petrecute în România în primele luni din 1866 n-au fost întâmpinate cu satisfacție la Viena. Dimpotrivă, deși starea de tensiune în care imperiul se afla în preajma noului conflict în care urma să se angajeze impunea oarecare reținere. Deși Dimitrie Ghica a fost trimis spre sfârșitul primăverii pentru a asigura Austria că „România nu va provoca neplăceri puternicului său vecin”^{11 55} aceasta mai ales după ce noul domnitor sosise la București, reținerea monarhiei habsburgice era departe de a¹ fi binevoitoare, „Astăzi — scria internunțul Prokesch-Osten lui Mensdorf — mă tem că trebuie să ne așteptăm la o Românie independentă”⁵¹. Lucrurile s-au complicat apoi în preajma și în timpul constituirii sistemului dualist, care reprezenta, firesc, o lovitură dată unuia din principalele obiective fundamentale ale națiunii române. Este drept că Ion Ghica, în calitatea sa de prim-ministru, încercase o apropiere de Beust și de Andrăssy, trimițându-l pe Gheorghe Știrbei la Viena cu propuneri menite a da un nou cadru relațiilor cu marea vecină (o înțelegere pentru extrădări, o convenție de comerț și tranzit, racordarea liniilor ferate, înființarea unei agenții diplomatice) și felicitându-l pe bărbatul de stat maghiar. Dar Ghica fusese

§§§§§§§§§§§§§§§§N. Iorga, *op. cit.*, p. 33.

 "Arh. St. Buc.", fondul *Casa Regală*, dos. 47/1866, f. 8.

 "Archives diplomatiques. Recueil de
 diplomatie et d'his- toire", 1868, vol. II, p. 525.

înlăturat de la putere și în mod evident ceilalți bărbați de stat ai tînărului stat român nu puteau fi de acord cu o politică de acest fel, tocmai în momentul încheierii în 1867, a pactului dualist austro-ungar.

Cu energie, Kogălniceanu denunțase la 14/26 martie 1867 nouă situație ce se crease în imperiul vecin, acu- zînd chiar „națiunea maghiară” că „nu voiește să practice acele principie cari le apără în față cu Austria, ea nu voiește să fie salvată de jugul Austriei pentru ca să nu impuie altora jugul, ci din contra, voiește să fie salvată, pentru ca ea să se substituie Austriei spre a impune jugul asupra celorlalte naționalități cari trăiesc pe teritoriul ce ea îl crede atîrnat de coroana Sf. Ștefan. Austria dară este înlocuită de Ungaria cu toate maximele de jug și de împilare pe cari le profesa aceea în timpul principelui Metternich”⁺⁺⁺⁺⁺. La București și-a început apariția foaia „Perseverența”, care a militat energic pentru unitatea națiunii ; în Transilvania au trecut munții oameni de cultură și publiciști din România⁺⁺⁺⁺⁺
 \$\$\$\$\$\$; „Românul” oficios guvernamental, se alătura „Perseverenței” în privința noii situații ce se crease și în vara anului 1867 inaugurarea Societății Literare Române într-un cadru de festivitate națională^{en} a indicat dimensiunile pe care le căpătase această acțiune de înfruntare a marelui vecin în numele unității românești.

Dar dualismul a devenit o realitate și marile puteri au fost departe de a încuraja România în

+++++ Mihail Kogălniceanu, *Opere*, vol. IV, *Oratorie II: 1864—1878, Partea I (1864—1868)*, București, 1977, p. 293 ; vezi și V. Russu, *Din lupta opiniei publice românești împotriva constituirii dualismului austro-ungar*, în „*Analele Universității Al. I. Cuza, Istorie-Filologie*”, XIV (1968), p. 47—71.

+++++ *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 575.

\$\$\$\$\$ Dan Berindei, *Cultura națională română modernă*, București, 1986, p. 224—250.

*****⁰¹ Nicolae Cori van, op. cit., p. 203.

atitudinea ei de frondă. Dacă în vara anului 1866, când Austria îi era încă inamică, Bismarck încuraja la stîrnirea unor acțiuni în Transilvania⁹¹, curînd atitudinea sa se va schimba și nu va fi diferită de cea a lui Napoleon III. La 5/17 septembrie 1867 împăratul francezilor scria principelui Carol I că existau „griji” la Viena în legătură cu „uneltirile unui anume partid care ar vrea să stabilească legături cu coreligionari din Transilvania” și sfătuia să se evite această „primejdioasă propagandă”+++++ +++++ sssssssssssssss. De altfel, cu puțin mai înainte, el oferise din nou lui Francisc Iosif anexarea României, atrăgîndu-și răspunsul ironic al lui Andrâssy : „Sire, ne oferiți ceva care nu vă aparține și ceea ce noi n-am putea păstra !”^{c3}.

Cît timp guvernele României au fost deținute de radicali, relațiile dintre România și monarhia dualistă au rămas tensionate. Beust s-a plîns lui Bismarck, printr-un intermediar, împotriva agitațiilor „daco-române”⁶¹. De la București a fost trimis Dimitrie Brătianu la Viena, dar rezultatele misiunii sale au fost „minime” ***** . Intre timp, în presa imperiului, ca și pe plan diplomatic, Austro-Un-garia întreținea o atmosferă ostilă României în Europa conservatoare a epocii. Înlăturarea radicalilor de la guvernare, sub dubla presiune franco-prusiană, a deschis apoi perspectivele unei îmbunătățiri a relațiilor, deși la începutul anului 1869, primindu-1 pe Steege, Beust nu i-a adresat „decît zece cuvinte”, privindu-1 „din

+++++⁰² D. A. Sturdza, *Charles Ier, roi de Roumanie. Chronique. Actes. Documents*, tomul I, București, 1899, p. 301.

+++++⁸³ Georges B. Stirbey, *Feuilles d'automne et feuilles d'hiver*, Paris, 1916, p. 260—262.

ssssssssssssss^w „Archives diplomatiques”, 1869, tomul I, p. 101 ; Nicolae Corivan, op. cit., p. 226.

Olimpul cancelariatului său"+++++. Oricum, o agenție a României a fost creată la Viena, în vara 1869 principele Carol I l-a vizitat pe Francisc Iosif și chiar în toamnă a efectuat o vizită la Pesta, unde l-au întâmpinat ministrii unguri, dar și deputați și publiciști români++++, pentru ca apoi împăratul, în drum spre Constantinopol, să se oprească scurt timp pe teritoriul românesc sssssssssssssssssss. Austro-Un-garia se arăta binevoitoare, chiar dispusă a interveni în favoarea României pe lângă puterea suzerană, deși mai mult în vorbe decît în fapte, dar în același timp la Viena erau primite rapoarte în care „partidul roșu” din România era acuzat de a întreține relații cu conaționalii — „malcontenții” ! — din Transilvania ***** și presa vieneză, așa cum aprecia Steege în vară 1870, revărsa asupra statului național român „un adevărat val de aprecieri și de insinuări răuvoitoare” +++++.

Oricum, după instaurarea guvernării conservatoare în România atmosfera s-a mai „înseninat” și chiar s-a nădăjduit din partea românească la un sprijin al monarhiei în străduințele de a se dobîndi un statut de independență.

Se auzeau însă și voci în presa bucureșteană care învinuiau Austro-Ungaria că îndemna la independență doar pentru a grăbi destrămarea Imperiului otoman++++. Pe plan economic, s-au înregistrat unele apropieri, realizîndu-se de concesionari austrieci linia Lemberg—Cernăuți—

+++++ N. Iorga, *op. cit.*, p. 65.

+++++ *Ibidem*, p. 84—85 ; V. Netea, *Viena, în Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. I, București, 1967, p. 166.

ssssssssssssssssss *Ibidem*, p. 167 ; N. Iorga, *op. cit.*, p. 86—87 ; Nicolae Corivan, *op. cit.*, p. 249.

***** *Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor din Balcani*, București, 1986, p. 440.

+++++ V. Netea, *op. cit.*, p. 169.

Iasi, concesiune datînd de altfel încă din 1868
 \$ și reali- zîndu-se și în ceea ce privea
 teritoriul muntean joncțiunea căilor ferate.
 Problema românilor supuși dominației brutale a
 dublei monarhii rămasă deschisă, s-a realizat totuși
 un „modus vivendi” între cele două părți, cu
 consecințe pozitive în perioada „caldă” a cuceririi
 independenței.

Ou celălalt mare imperiu vecin, cu Rusia,
 relațiile României după venirea la domnie a
 principelui Carol I n-au înfățișat momente de criză,
 cum ar fi cele cu monarhia dualistă. Deși guvernul
 tarist fusese departe de a se arăta binevoitor
 Principatelor Unite în dificila etapă a primei
 jumătăți a anului 1866, acțiunile prudente’ ale
 diplomației românești își dăduseră roadele, la
 aceasta contribuind însă, neîndoielnic, și relațiile
 tradiționale în acea vreme de apropiere dintre
 Prusia, și apoi Germania, cu Rusia. La Petersburg
 fuseseră trimiși într-o misiune specială, la
 începutul verii 1866, Gheorghe Costaforu și Vasile
 Boerescu ***** . în toamna aceluiași an, noul
 domnitor al României ^fusesse oficial recunoscut de
 cancelarul Gor- ceakov++++++++++++++++ și apoi, la
 începutul anului 1868, la sfatul lui Bismarck, se
 ajunsese la un moment de efectivă apropiere. Ioan
 Cantacuzino și episcopul Melchisedec de Ismail au
 fost trimiși în Rusia, unde au fost primiți de țarul
 Alexandru II, de Gorceakov și de alți demnitari ai
 imperiului++++++++++++++++. Discuțiile au fost dominate
 într-adevăr de „sfaturi ortodoxe”^{7G}, interlocutorii
 ruși pledînd cauza patriarhatului
 constantinopolitan, dar totodată s-a obținut de
 partea română o intensificare a ritmului achitării
 de către Rusia a datoriilor ei către România, ca și

\$ Nicolae Corivan, op. cit., p. 247.
 ***** Gh. Cazan, *Petersburg*, în
Reprezentantele diplomatice ale României, vol. I, p. 189.
 ++++++ *Ibidem*.
 ++++++ Vezi Nicolae Ciachir, *Donnees*
concernant la missiorf diplomatique roumaine de 1868 en
Russie, în *Nouvelles Etudes d’His- toire*, vol. IV, București,
 1970, p. 227—233 ; Nicolae Corivan, op. cit., p. 228—229.

mult mai indiferentă față de cei ce se considerau „frații”⁴⁴ îndepărtați de la Dunăre și Carpați ai francezilor decât cel de-al doilea Imperiu. Redresarea economică, achitarea grabnică a obligațiilor asumate față de Germania biruitoare n-au dus la o modificare a politicii franceze în Europa și România nu s-a mai putut baza pe un sprijin eficient și chiar pe o bunăvoință din partea marelui țări latine. Sintetizînd o situație reală, Kogălniceanu scria în vara anului 1876 agentului diplomatic român la Paris și-i exprima „regretul de a vedea că sprijinul Franței, pe care România a avut totdeauna motive să se bazeze, ne lipsește acum”⁹⁶.

Dacă în Franța un agent diplomatic și-a putut desfășura activitatea și relațiile, deși deficiente față de perioada anterioară, în ceea ce privește Anglia, cealaltă putere occidentală de anvergură și una din principalele puteri garante, relațiile n-au înregistrat progresele la care tînărul stat național român ar fi putut să nădăjduiască

Anglia a rămas „dușmana ireductibilă a Principatelor”

sustînătoarea înverșunată a Imperiului otoman, adversara oricărei tentative de emancipare românești, deși, totodată, trebuie recunoscut că refuzul ei de a accepta măsurile coercitive dorite de unele puteri împotriva României, în primele luni ale anului 1866, a contribuit în mod obiectiv la ieșirea statului român din impasul în care se găsea. Au existat și voci lucide, chiar printre reprezentanții britanici la București, care au încercat, deși cu timiditate, să determine unele schimbări în politica engleză față de cauza românească. La 10/22 octombrie 1874, consulul general H. C. Vivian, constatînd că „cele două principate (sic !)

⁹⁰ Mihail Kogălniceanu, *Documente diplomatice*. București, 1972, p. 130.

Pentru relațiile româno—engleze vezi Beatrice Marinescu, *Romanian—British Political Relations, 1848—1877*, București, 1983.

N. Iorga, op. cit., p. 68.

au înregistrat un mare progres în ultimul timp" și că „există aici suficiente semne de stabilitate pentru a garanta presupunerea că progresul și dezvoltarea țării vor continua", se întreba dacă era „înțelept pentru Anglia să stea deoparte când se înfăptuește acest lucru", abandonînd „celor trei mari puteri continentale" ((Germaniei, Austro-Ungariei și Rusiei, desigur) „influența și popularitatea" în România ! ++++++++ în realitate, n-a intervenit însă nici o schimbare reală în acțiunile și mai ales în atitudinea politică a Marelui Britanii față de principatul românesc în perioada dată.

Italia cîștigase din nou în 1866 un război cu Austria — deși pe cîmpul de luptă fusese departe de a se arăta la înălțime, iar biruința asigurînd-o Prusia aliată —, Veneția se unise cu statul italian, dispărînd prin aceasta pentru România și amenințarea schimbului și apoi, în toamna anului 1870, Roma eliberată de dominația Papei își reocupase o poziție firească în cadrul Italiei moderne. Dar, acceptată printre marile puteri, Italia rămînea totuși în această privință o mare putere de mîna a doua, aflată și pe plan interior în fața unui complex proces de organizare și unificare, în parte nerezolvat nici pînă în zilele noastre, și totodată în fața unei situații economice deficiente. Bugetul ei s-a echilibrat pentru prima oară abia în 1876 ^{10.)}. De altfel, un diplomat român constata în toamna anului 1873 că Italia își concentra eforturile numai „pentru ameliorarea instituțiilor sale economice”¹⁴¹⁰¹. Din pricina acestei situații nici în această a doua putere latină România n-a putut găsi un sprijin eficient, ci cel mult o bunăvoință platonicească. Încă din 1867 se vînturase ideea ca Ioan Bălăceanu, agentul diplomatic de la Paris, să fie acreditat și la Roma

+++++++ *Independența României.*
Documente, vol. II, partea I, p.82, 84—85.

conducerea ei a unui imperiu și pentru afirmarea acestuia ca una din puterile dominante ale lumii. România se afla la periferia preocupărilor lui Bismarck, principalul dirigitor al procesului istoric ce avea loc în beneficiul patriei sale. Căpitanul a căutat totuși să păstreze România în orbita sa, dar atît, mai ales că știa că noul principe, devotat patriei sale de origine, depunea toate silințele pentru apărarea intereselor acesteia în România. Instrucorii militari francezi au sîrșit prin a fi îndepărtați și în locul lor s-a instalat locotenent-colonelul Krenski ***** Din Prusia s-au adus arme încă în 1868 ++++++ și înclinația României spre „puterile Nordului” era denunțată de oameni politici și publiciști români¹⁰⁰, dar mai ales cînd se aflau în opoziție ! Sprijin efectiv Bismarck nu dădea lui Carol I. Nu l-a susținut nici atunci cînd a cerut o modificare a Constituției prin- tr-o creștere a propriei autorități și neatîrnarea sa față de Poartă. Ceva mai înainte \$, în ianuarie 1870, cancelarul sfătuia pe regele Prusiei ca nici o revendicare a României să nu fie sprijinită pe lingă Imperiul otoman*

„deoarece, îi arăta el, orice concesiune obținută de noi va fi după aceea pusă la socoteală de Poartă la tratative privind interese mai importante și propriile noastre interese” ! *****

În loc ca Prusia și apoi Germania să reprezinte un sprijin efectiv pentru domnia încă neconsolidată a principelui Carol I, legăturile sale cu patria de origine i-au creat dificultăți, în perioada războiului

***** Nicolae Corivan, op. cit., p. 221—222.

+++++¹⁰⁸ Vasile Maciu, op. cit... p. 937.

+++++ „Terra”, nr. 6 din 12/24 ianuarie 1868 ; „Monitorul Oficial”, nr. 27 din 4/16 februarie 1868, p. 166 etc.

\$¹¹¹ N. Corivan, op. cit., p. 263.

Totodată, chiar în situația dată, România, deși încă nedeplin stăpînă pe destinele ei, ocupa o poziție specială și privilegiată în zona continentului căreia îi aparținea și care era totodată „pulberăria principală a Europei”^{1*} ^{lt}1. Deși Grecia era un stat independent, forța ei umană și materială era inferioară celei a României și cu atît mai mult se aflau în această situație Serbia și micul Munten^jru. De secole, prin menținerea statutului lor de autonomie, în timpul în care popoarele de la sudul Dunării fuseseră expuse dominației directe otomane, Principatele Române ocupaseră o situație aparte, recunoscută ca atare. Poate că situația statului român a fost cel mai bine sintetizată de principele Nicolae al Muntenegrului, care considera, în 1872, că României i se cuvenea situația dominantă în cadrul unei reorganizări a spațiilor de la Dunărea de Jos și din Balcani, avînd „națiunea cea mai numeroasă, cea mai prosperă,... cea mai avansată în Orient și țara cea mai bogată în resurse”^{*1} *****.

Bărbații de stat care se aflaseră pînă atunci în fruntea procesului de constituire a României moderne erau perfect ccnștienți că pentru realizarea următorului pas mai departe, pasul esențial al neatîrnării, era necesară conlucrarea cu națiunile din zonă, într-ajutorarea și acțiuni comune. În 1866, C. A. Rosetti scria că „poloni, bulgari, sîrbi, eleni, toți au aceleași interese cu noi”
 ++++++. Plănuind proiectul Coaliției Sacre, pe care numai momentul de acalmie intervenit în vara anului 1866 l-a împiedicat de la o concretizare în privința românilor, Rosetti nu considera această acțiune ca o simplă alianță

*****^{lw} Rene Girault, op. cit., p. 56.

^{.t3} Arh. St. Buc., fondul *Casa Regală*, dos. 7/1872, f. 25 ; Nicolae Ciachir, *România și Sud-Estul Europei...*, p. 114.

+++++ *Calendarul Românului pe anul 1866*, București, 1866, p. 127.

bilaterală dintre două națiuni, românii și bulgarii, ci o vedea, cum articolul 4 al proiectului dezvăluia acest lucru, ca o inițiativă de dimensiuni balcanice, urmărindu-se „o revoluțiune generală contra inamicului comun al popoarelor creștine din Orient”¹ ++++++. Dacă Rosetti se referea la acțiuni comune ale națiunilor, moderatul Al. G. Golescu avea și el în vedere „acordul ce trebuia realizat între statele creștine din Orient, tributare sau independente” \$, iar pentru I. C. Brătianu obiectivele prietenului său Rosetti erau și ale sale, chiar și atunci când ocupa funcții ministeriale. Dacă într-o adunare electorală, după înlăturarea radicalilor din guvern, el avea să facă declarații considerate de diplomații vremii ca îngrijorătoare și pe care reprezentantul consular al Franței se va grăbi să le transmită la Paris — „... De acum înainte trebuie să arborăm drapelul ortodoxismului, împreună cu frații noștri slavi. Grecia, Serbia și România sînt chemate să rezolve problema Orientului...” *****

+++++ —, cu cîteva luni mai înainte, ministru fiind, își dezvăluise, fără sfială, în Adunarea deputaților, răspunzînd la o interpelare, simțămintele în această privință — „Avem simpatie pentru toți cei care suferă, pentru toți cîți aspiră la libertate, fiindcă și noi avem aceste aspirațiuni... Eu, d-lor, am iubire și simpatie pentru toate

+++++ Constantin Velichi, *România și mișcarea de eliberare a popoarelor din Balcani (1866—1876)*, în „Revista Arhivelor”, LIV (1977), nr. 1, p. 47.

\$ Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor din Balcani, București, 1986, p. 399.
 ***** *Independența României. Documente...*, vol. II, partea I, p. 40.

+++++ Nicolae Ciachir, *op. cit.*, p. 101. în 1867, ajutat de Paul Bafaillard și Armand Levy, I. C. Brătianu publicase broșura anonimă *La Question d'Orieht et la nation roumaine*, Paris, 1867 (V. Maciu, *La Roumanie et le pacte dualiste austro-hongrois de 1867*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, VI (1967), nr. 6, p. 932).

popoarele nenorocite..."¹²⁰.

Conlucrare, alianță, acțiune comună la momentul potrivit n-a însemnat însă, chiar pentru cei mai îndrăzneți radicali români, adoptarea unei căi a aventurii politice și a riscului pentru ființa de stat a țării lor. Era discutată și problema unor legături confederale, dar în mod evident România nu a dorit să se angajeze prea departe în această privință. Din Belgrad se raporta la București, în toamna anului 1866, opinia președintelui Senatului sîrb referitoare la „formarea unei confederații greco — sîrbe — române”⁴⁴ ++++++, același lucru îl va discuta cu un diplomat român principele Nicolae al Muntenegrului în 1872, evidențiind, cum am arătat, poziția prioritară care înțelegea a se atribui României ++++++, tot despre o astfel de confederație va vorbi în 1874 și primul-ministru sîrb Iovan Marinovici principelui României ++++++. Dar existau și planuri confederale cu mult mai primejdioase pentru viitorul națiunii române. În 1872 Andrassy se gîndea la o transformare a Imperiului otoman într-o „confederație”⁴⁴, ceea ce ar fi reprezentat însă, cum remarca generalul Ioan Gr. Ghica, agentul diplomatic român la Constantinopol, „a șterge România ca națiune”⁴⁴ ++++++ ++++++ ++++++. Combătut de reprezentanții Franței, Germaniei și Rusiei în capitala Imperiului otoman „proiectul căzu”⁴⁴⁾²⁵. În ceea ce privește sistemul de alianță preconizat de România, acesta ar fi trebuit să presupună „deplina

+++++ Nicolae Ciachir, *op. cit.*, p. 92.

+++++ Arh. St. Buc., Fond Casa Regală, 1872, dos. 7, p. 25.

***** *Memoriile regelui Carol I al României...*, vol. VII, p. 70—71 ; Nicolae Ciachir, *op. cit.*, p. 113.

+++++ N. Iorga, *Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles Ier...*, p. 96.

+++++ *Ibidem*, p. 95 și urm. ' ++++++ Idem, *Politica externă a regelui Carol I...*, p. 57.

înțelegere a tuturor⁴⁴, deci „o alianță a statelor creștine din Balcani⁴⁴¹²⁰”; mai apoi, de teama planurilor panslave ale Rusiei țariste, România se va arăta mai reticentă. Ea va încheia un singur tratat, cel cu Serbia din 1868, existînd totuși în vara 1867 un proiect de tratat româno — greco — sîrb și tot în noiembrie 1867 Serbia și Grecia unindu-se printr-o alianță încheiată la Voeslau

 , în prevederile căreia figura și dorința cuprinderii în înțelegere a României și a Muntenegrului ++++++. în realitate, datorită și împrejurărilor generale, pînă la izbucnirea crizei orientale în vara anului 1875 n-au fost făcuți pași mai departe în acest domeniu.

Deși nu s-a angajat în realizarea confederației cu sta- • tele balcanice, România a întreținut cu fiecare dintre ele relații apropiate. Cu Serbia, aflată sub conducerea dinastiei Obrenovici, legăturile fuseseră deosebit de strînse și în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, care fusese, de altfel, regretat la Belgrad, deși, pe de altă parte, conducătorii sîrbi înțeleseseră că schimbarea ce avusese loc la București reprezenta și un factor favorizant cuceririi cu un ceas mai devreme a independenței de către România și deci a grăbirii eliberării Sud-Estului Europei în ansamblu. în momentele de tensiune româno — otomane de la începutul verii anului 1866, printre voluntarii gata de a lua armele s-au numărat și sîrbi ¹²¹⁾. Dumitru Brătianu și căpitanul Filitti au fost trimiși tot atunci în Serbia pentru „a strînge și mai mult legăturile care, în

*****2? Th. Lascaris, *La premiere alliance entre la Grece et la Serbie*, în „Le Monde Slave”, 1926, nr. 9; N. Svoronos, *Histoire de la Grece moderne*, Paris, 1964, p. 69—70.

+++++ Traian Ionescu-Nisrov, *La politique des alliances en tant qu'expression de la lutte des peuples balkaniques pour l'indépendance et la formation des Etats nationaux durant la septieme decennie du XIXe siecle*, în *Ades du Premier Congres des Etu- den Balkaniques et Sud-Est Europeennes*, vol. IV, Sofia, 1969, p. 429.

urma unei poziții similare și a unei comunități de interese, au existat de totdeauna între Serbia și România^{11 i,n}.

În primăvara anului 1867, revenind de la Constanți - nopol, unde obținuse „paza” fortărețelor evacuate vrînd nevrînd de otomani, principele Mihail Obrenovici s-a abătut pe la București. „O mulțime numeroasă de cetățeni — evoca evenimetul oficiosul „Românul” — de toate condițiunile au ieșit înaintea suveranului poporului Serbiei...”

Domnitorului României vecinul său îi arătase cu sinceritate că cele două țări erau interesate „a se desface de legăturile de vasalitate față de Turcia”. La 20 ianuarie / 1 februarie 1868 tratatul româno — sîrb era încheiat

Era poate o „înțelegere platonică”, cum îl aprecia domnitorul României^{13/}, dar fără a se angaja pe căi încă primejdioase documentul proclama totuși între cele două state „relații de deplină și sinceră înțelegere, prietenie și alianță”^{1* 135}. Iritarea pe care tratatul a produs-o asupra unor diplomați la Constantinopol indică evidentă sa importanță¹³⁽ⁱ⁾, aceea a faptului că două principate autonome, nucleele unor state ce se vor desăvîrși în zonă, trecînd dincolo de jocul marilor puteri, își întinseseră mîinile frățește.

După ce principele Mihail a fost asasinat, ceea ce a simbolizat într-adevăr „sfîrșitul unui capitol

¹²¹ Constantin Velichi, *La Roumanie et les mouvements nationaux des Balkans (1840 — 1877)*, în *Actes du Premier Congrès des Etudes Balkaniques et Sud-Est Européennes...*, vol. IV, p. 308. Idem. *Relațiile româno — turce în perioada februarie-iulie 1866...*, p. 858.

Cf. Nicolae Ciachir, *România în Sud-Estul Europei...*, p. 93. ¹¹² *Memoriile regelui Carol I al României*, vol. III, p. 38—39. *Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor din Balcani...*, p. 375—377.

din istoria Peninsulei¹⁴)¹⁷, bunele relații nu s-au
întrerupt, nici în timpul regenței și nici după ce
Milan, în 1872, a preluat conducerea țării sale,- cu
atît mai mult că prin mama sa

72. N. Iorga, *op. cit.*, p. 72.

n.-> *Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor din Balcani...*, p. 375, 376.

I.K; Nicolae Ciachir, *op. cit.*, p. 94—95.

74. N. Iorga, *op. cit.*, p. 74.

***** Maria Obrenovici, născută Catargi — prietena lui Alexandru Ioan Cuza.

*****¹³ N. Iorga, *op. cit.*, p. 124.

*****^{1,0} Nicolae Ciachir, *Date noi despre relațiile româno— sîrbe în perioada premergătoare și în timpul războiului pentru independență*, în „Romanoslavica”, XV (1967), p. 133.

*****^{1/11} *Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor din Balcani...* p. 465.

***** Nicolae Ciachir, *România în Sud-Estul Europei...*, p. 112.

*****^{1/1} N. Iorga, *op. cit.*, p. 114.

*****^v *Memoriile regelui Carol I al României*, vol. VII, p. 7, 85.

Milan i s-a conferit onorific comanda asupra unui regiment românesc. Primind vizita agentului diplomatic al României principele Serbiei îmbrăcase uniforma de colonel român și-i adresase cu multă prietenie urări în românește¹¹⁵. Expresie concretă a bunelor relații, volumul tranzacțiilor comerciale româno — sîrbe s-a dublat între 1866 și 1872

Cu micul și relativ mai îndepărtatul Muntenegru, relațiile au fost, de asemenea, dintre cele mai cordiale, deși, cum scria N. Iorga, „era atunci o vreme ca în legende, cînd trebuiau să se facă șase zile călare pînă să se ajungă la curtea principelui Nichita”

Diplomatul Ioan Cantacuzino a fost aclamat la Cetinje de voievozii muntenegreni. La București a venit în 1867 Stanko Radonici, vărul principelui muntenegrean, pentru a prezenta omagii domnitorului României și în 1872, ca și în 1874, principele Nicolae a primit cu multă prietenie și considerație pe diplomații români Theodor Văcărescu și Alexandru Sturdza

Cu prilejul vizitei celui de-al doilea, acesta distribuisese o broșură a lui Vasile Boerescu, tradusă în limba sîrbă, privind relațiile româno—otomane și participase la un banchet în care „s-a toastat și băut pentru alianța frățească între Muntenegru și România”

N. Iorga, op. cit., p. 119—120.

Nicolae Ciachir, *Date noi despre relațiile româno—sîrbe...*, p. 134.

N. Iorga, op. cit., p. 70—71.

Ibidem, p. 70.

Traian Ionescu-Nișcov, op. cit., p. 430.

*****¹⁴⁰
Nicolae Ciachir, *Rolul României în lupta de eliberare a popoarelor din Sud-Estul Europei...*, p. 92.

Idem, *România în Sud-Estul Europei...*, p. 115.

*****¹⁵³
Arh. St. Buc., Fondul Casa Regală, dos. 14/1872, f. 42 ; Nicolae Ciachir,

să se dăruiască micului stat balcanic o baterie de artilerie de munte

Grecia era și ea angajată în procesul general al eliberării balcanice. Era un stat independent, dar o bună parte a teritoriilor aparținând națiunii elene se mai găseau sub dominația nemijlocită otomană. În Creta, în Epir, în Tesalia exista o stare tensionată și în mai multe rînduri, cu sprijinul autorităților grecești, au izbucnit în provinciile aservite acțiuni insurecționale. Acestea erau departe de a rămîne fără ecou nu numai în Grecia, dar și la popoarele învecinate. Poeti români au cîntat în versurile lor, în anii 1866—1868, luptele pentru libertate ale patrioților greci și îndeosebi cele ale cretanilor¹⁵¹. De asemenea, în România au avut loc acțiuni de subscriere și colecte în beneficiul insurgenților cretani, dar și pentru mișcarea de eliberare din celelalte provincii grecești încă supuse dominației otomane

. Au existat, firește, și încercări de a se ajunge la o alianță pe linie de stat între România și Grecia, acțiunii în care a fost implicat în primul rînd Grigore Ipsilanti, care s-a deplasat în mai multe rînduri în România, în 1866 și în 1869, în vederea realizării unui astfel de tratat; de altfel, în 1867 și Ioan Bă- lăceanu a fost trimis

op. cit., p. 115.

Memoriile regelui Carol I al României, vol. VII, p. 92.

38

George Zoïdis, *L'echo de la revolution de Crete de 1866 en Roumanie*, în *Actes du Premier Congres des Etudes Balkaniques et Sud-Est Europeennes...*, vol. IV, p. 777 și urm.

Vezi mai ales Constantin Velichi, *Les relations roumaino — grecques durant la periode 1866—1879*, în „Revue des Etudes Sud-Est Europeennes”, VIII (1970), nr. 3, p. 525—548.

¹⁵⁰ Ibidem, p. 529—530.

Veselin Traikov, Rakovski, Levski, Karavelov, Botev și România, în *Relatii româno—bulgare de-a lungul veacurilor*, vol. II, București, 1984, p. 9.

\$ *
***** ++++++
\$.

Tot atunci, patrioți bulgari au răspuns chemării sub arme a voluntarilor ^{IWi}. În perioada următoare, în capitala României, dar și în orașe din țară, în special în cele dunărene, au fost organizate organisme politice și revoluționare bulgare și apoi au fost constituite cete de luptători, cum au fost cele din 1867 și 1868, iar mai apoi ceata lui Botev din 1876. Patrioții bulgari au beneficiat de sprijin moral și material din partea locuitorilor de diferite categorii, dar și din partea autorităților. Au primit arme, echipament, bani și aceasta: cu tot riscul pe care-l însemna acest lucru pentru tînă- rul stat național românesc. De altfel, sfîrșitul guvernelor radicale din 1867—1868 s-a datorat în bună măsură iritării marilor puteri față de implicarea acestor guverne în acțiunea de ajutorare a luptei de eliberare a poporului bulgar.

În 1867 s-a tipărit la Galați o broșură în limba franceză în care se pleda cauza viitoareii Bulgarii renăscute și în care opresorii țării vecine erau caracterizați drept „tigrii cu figuri umane” ⁶⁷. În porturile dunărene, spioni trimiși de autoritățile otomane puteau primi din partea tinerimii bulgare prezente aici „o bătaie bună”, cum se semnală acest lucru într-o scrisoare din vara 1867 adresată lui Rakovski ¹⁶⁸. Iorgu Caragiale compunea în 1868 o melodramă, care a trezit un deosebit interes la

Ionescu-Nișcov,
Unele aspecte din mișcarea de eliberare națională
a bulgarilor din
nordul Dunării între 1850—1870, în *Relații ro*

*****IG6

Diculescu, *Din corespondența lui Gheorghe S. Rakovski* VI.
în 1867, în
„Studii”, X (1957), nr. 6, p. 135.

nu Traian Ione
cu-Nișcov, *op. cit.*, p. 379.

spectatori și în care în patru acte era evocată „Bătălia de la Verbovca a bulgarilor cu turcii și spînzurarea lui Constantin bulgarul la Rusciuk” Mai tîrziu, spectacolele date de trupa lui Dobri Voinikov la Brăila și chiar și la București au reputat de asemenea succes, la o reprezentație participînd chiar domnitorul^{17<)}.

Răspunzînd evaziv la notele de protest ale puterii suzerane ori ale altor puteri, refuzînd să procedeze la extrădarea fruntașilor bulgari (cel mult invitîndu-i pe aceștia să părăsească temporar țara) ori procedînd la arestări de cel mult cîteva zile, autoritățile române au sprijinit neconținut activitatea patrioților din țara vecină, înfruntînd pentru aceasta evident riscul atitudinii lor îndrăznețe. „Circulările” care au fost emise aveau de obicei în vedere „trecerea în masă”, implicînd deci toleranța oficială pentru treceri individuale, fie ele și succesive ! „Trăim într-o țară pe care o putem numi a doua Elveție¹¹, scria în decembrie 1869 Karavelov într-unul din ziarele bulgărești ce apărea în România. „România — continua el — conform Constituției sale liberale, permite tuturor naționalităților, fără deosebire, să se dezvolte liber, să se întărească și să progreseze, să se dedice comerțului și să exercite orice muncă, fără nici un fel de opreliște ; pe scurt, România este țara care a înscris ca deviză cuvintele : «Libertate și cultură»”

în aceste condiții este de înțeles de ce Botev a putut înființa un comitet al Comunei bulgare în 1871 și a compus la Galați un „simbol al credinței al Comunei bulgare”

Neîndoielnic că în împrejurările redeschiderii

***** Nikolai Jelev, *Bucureștiul și renașterea culturală bulgară*, în *Relații româno—bulgare de-a lungul veacurilor*, vol. II, București, 1984, p. 27.

***** „Svoboda” din 12 decembrie 1869, apud Nicolae Ciachir, *Rolul României în lupta de eliberare a popoarelor din Sud-Estul Europei...*, p. 93.

***** Constantin Velichi, *România și renașterea bulgară*, București, 1980, p. 247—248.

„crizei orientale”, activitatea revoluționară a patrioților bulgari în România s-a Intensificat, aici fiind principala bază a acțiunilor de eliberare pe care ei le vor întreprinde în 1877—1878.

În cursul deceniului anterior cuceririi independenței ei, România s-a afirmat într-o măsură accentuată ca unul din statele continentului aflat în preajma unei modificări a statutului său internațional, ca viabilă și plină de vitalitate. În toate marile capitale europene — cu excepția doar a Londrei — agenți diplomatici români reprezentau în 1877 principatul modern constituit în 1859 la Carpați și la Dunăre
, convenții ori angajamente comerciale fuseseră încheiate cu marile puteri ori cu state suverane de mai mică anvergură, fusese bătută moneda națională. *Pasul* realizat în 1866 a fost — ca și cel din 1859 ! — evident confirmat prin zece ani de rezistență și afirmare.

Izbucnirea „crizei orientale”⁴¹ în vara anului 1875 va alcătui cadrul internațional propice înscrierii României pe drumul eliberării ei naționale depline, va crea condițiile unui nou pas înainte, al unui nou *fapt împlinit*. Operația de desprindere de Imperiul otoman s-a făcut însă după o minuțioasă fază de pregătire. Neutralitatea a reprezentat — ca și în 1914—1916 — o lungă și necesară perioadă intermediară înainte ca statul național român să ia parte nemijlocită la conflictul balcanic, să obțină prin luptă și jertfă de sînge neatîrnarea. În cursul deceniului care se scursese începînd din 1866 fusese pregătită în mod obiectiv atît ruperea de sub suzeranitate devenită anacronică, cît și afirmarea României ca o entitate independentă și suverană, recunoscută ca atare în Europa ultimului sfert al secolului al XIX-lea.

II

PROBLEMELE ECONOMIEI ROMÂNIEI

Un vizitator al Bucureștilor, capitala Țării Românești și viitoarea capitală a statului român, scria în 1829 : „Nu este un oraș european¹⁴¹. „Privind cineva strada Mogo-șoaii, în apropierea teatrului — descrie centrul aceluiași oraș un contemporan nurhai cu treizeci de ani mai târziu — se crede strămutat într-una din cele dinții capitale a Europei¹⁴². Iar în 1877 scriitorul rus Vsevolod Gar-șin descria astfel Bucureștii : „Orașul acesta are un aspect absolut european, cel puțin străzile pe care am trecut noi. Oriental a rămas numai faptul că străzile sînt înguste și întortocheate. În schirtrb, pavajele sînt admirabile, există instalații de gaz de iluminat, tramvaie cu cai, case și prăvălii frumoase¹⁴³. Aceste notații sînt edificatoare în definirea unor mutații, care afectînd în primul rînd marile centre urbane se răsfrîngeau firesc, chiar și într-o măsură mai restrînsă, asupra întregii țări, iar transformările de natură economică ce-au avut loc în același răstimp, și mai ales în ultima parte a sa, explică *de ce* s-a putut realiza saltul menționat, *de ce* statul național s-a putut constitui și *de ce* cucerirea independenței s-a impus ca o necesitate imperioasă.

***** G.
Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București,
1947, p. 270.

Hotărîtor a fost, în amplul și multilateralul proces de mutații, momentul făuririi statului național, care a deschis o cale largă modernizării. La 6/18 decembrie 1859, într-un amplu mesaj, în care erau trasate liniile definitorii ale evoluției societății românești, domnitorul Cuza lega „calea progresului¹⁴ de Unirea „mai strînsă¹⁴ și de Neatîrnarea „mai deplină⁴¹⁴. El definea astfel sarcinile ce reveneau tînărului stat național : „Avem tot de creat ; avem a întemeia creditul nostru public, a deschide drumuri, a face poduri, a împodobi și a sănătoși orașele, a lărgi porturile, a înflori comerțul, a încuraja industria, a întări armata, a săpa canaluri, a întinde linii de drum de fier pe suprafața pămîntului nostru pentru înlesnirea comunicărilor și într-un cuvînt a dezvolta toate stabilimentele publice⁴⁴⁵ Apărea evident că îndeplinirea acestui program menit a da tinerei României trăsăturile unui stat modern era corelată *independenței*. Domnia lui Alexandru Ioan Cuza a reprezentat un moment în care în domeniul agriculturii și al industriei, al lucrărilor publice, al comerțului intern și extern progresul a fost evident. Dezvoltarea tuturor domeniilor economice românești a concurat la crearea unor puternice baze pentru modificarea statutului internațional al statului național român, pentru afirmarea sa ca o entitate europeană de sine stătătoare.

Analiza diferitelor sectoare ale economiei în deceniul premergător cuceririi independenței României este revelatoare în a dezvălui premisele procesului politic al eliberării statului național român. Avem de-a face pe de o parte cu o dezvoltare multilaterală de necontestat, iar pe de altă parte cu stavile ce se cereau încă înlăturate și pentru desființarea cărora independența s-a impus

+++++ Wnderhalte
 r, *Trecutul, prezentul și viitorul*, în „Românul”, nr. 11 din
 27 ianuarie/8 februarie 1859, p. 42—43.

+++++ G.
 Bezviconi, *op. cit.*, p. 436.

ca o necesitate imperioasă.

După 1829 agricultura primise un puternic avânt în Principate prin integrarea accentuată a producției cerealiere românești în schimbul economic mondial. De aci însă și contradicțiile, care au dus la revoluția din 1848, cadrele strimte ale orinduirii în ființă trebuind înlătu-

¹ • *Mesagii, proclamații, răspunsuri și scrisori oficiale ale lui Cuza Vodă*, Valenii de Munte, 1910, p. 30.

⁵ *Ibidem*, p. 14.

45 rate, progresul necesar în noile condiții ce se creaseră, o dată cu suprimarea monopolului otoman asupra producției cerealiere, neputând fi asigurat în tiparele feudale. Trebuie însă remarcat că pătrunderea din ce în ce mai accentuată a elementelor capitaliste — dezvoltarea agriculturii cu caracter comercial, începuturile unei tehnici moderne și utilizarea muncii salariate — a avut loc și în această perioadă de tranziție, deschizând drum *noului* în această importantă ramură a economiei.

*****. Cu toată represiunea din 1848—1849, menținerea mai departe a relațiilor feudale în agricultură n-a mai fost posibilă, problema agrară dominând prin acuitatea ei țările române la mijlocul secolului al XIX-lea. Dacă în Transilvania această problemă și-a găsit rezolvare, desigur în limite burgheze, în timpul revoluției din 1848—1849 și în perioada imediat următoare, în Principate, ca și în Basarabia, ea n-a mai fost soluționată decât în cel de-al șaptelea deceniu al secolului. Reforma agrară efectuată în 1864 în Principatele Unite a avut o deosebită

***** Pentru problema agrară în această perioadă : Marcel Emerit, *Les paysans roumains depuis le traité d'Andrinople jusqu'à la liberation des terres (1829—1864)*, Paris, 1937 ; Ilie Corfus, *L'dgri- culture en Valachie durant la premiere moitie du XIXe siecle*, București, 1969 ; Apostol Stan, *Le probleme agraire pendant la revolution de 1848 en Valachie*, București, 1971.

însemnătate în procesul complex de organizare a statului modern român. Ea a statornicit noi relații în agricultură, deschizînd mai larg porțile procesului de modernizare în această ramură și totodată a contribuit la progresul întregii economii⁴⁴¹⁰. Dar, totodată, marea proprietate a continuat să întreacă în suprafață cu de peste trei ori ansamblul loturilor repartizate țăranilor improprietăriți⁴⁴¹¹.

„Astăzi — remarca Petre S. Aurelian, economist de seamă român, la sfîrșitul celui de-al optulea deceniu al secolului al XIX-lea — trei pătrimi din populațiunea țării se ocupă cu agricultura. Comerțiu nostru cu țările străine este alimentat cu produse agricole. Finanțele statului, mijloacele cu care se întîmpină toate cheltuielile publice, se culeg mai toate de la agricultori. Armata noastră este în mare parte compusă din copiii cultivatorilor⁴⁴⁹. Același economist considera în mod îndrituit că „sînt puține staturi care să întrunească ca țara noastră situațiuni topografice pre cît de variate pre atît de priin- cioase pentru agricultură și industrie⁴¹¹⁰. Neîndoielnic că solul României favoriza dezvoltarea agriculturii. „Terenurile agricole ale României — remarca tot Aurelian — sînt dintre cele mai fertile și putem afirma că nu eșistă țară în Europa, afară de Rusia, unde să se găsească, potrivit cu suprafața totală, o întindere mai mare de pămîn- turi roditoare⁴⁴¹¹”.

Este însă drept că tehnica a continuat și după 1864 să nu fie la nivelul celei din țările cele mai înaintate¹². „Din pricina circumstanțelor economice în care se găsește România, sistemul de cultură

⁴⁴¹⁰ Vezi N. Adăniloae și Dan Berindei, *Reforma agrară din 1864*, București, 1967.

⁴⁴¹¹ Lothar Maier, *Rumänien auf dem Weg zur Unabhängigkeitserklärung, 1866—1877*, München, 1989, p. 115.

care este practicat prezintă mai ales caracterul extensiv; în fapt, cu un teritoriu foarte întins, o populație puțin numeroasă, capitaluri neîndestulătoare, căi de comunicații puțin dezvoltate, relații comerciale încă restrânse, sistemul intensiv, care pretinde condiții cu totul opuse, n-ar putea exista^{44*}. Caracterizarea aceasta dată în 1867 de P. S. Aureliam și Alexandru Odobescu a fost menținută și în 1876 de M. G. Obedenaru¹¹¹, ceea ce indică limpede că în această privință

⁹ P. S. Aurelian, *Terra nostra, Schițe economice asupra României*, ed. Il-a revăzută și adăosă, București, 1880, p. XIX.

¹⁰ *Ibidem*, p. 1.

¹¹ *Ibidem*, p. 56.

¹² Vezi pentru stadiul de dezvoltare al agriculturii în perioada analizată : I. Adam și N. Marcu. *Studii despre dezvoltarea capitalismului în agricultura României (după reforma din 1864)*, vol. I, București, 1956.

¹³ *Notice sur la Roumanie principalement au point de vue de son économie rurale, industrielle et commerciale*, Paris, 1868, p. 52.

^{K1} M. G. Obedenaru, *La Roumanie économique d'après les données les plus récentes*, Paris, 1876, p. 94—95.

* „A cause des circonstances économiques dans lesquelles se trouve la Roumanie, le système de culture qu'on y pratique présente surtout le caractère extensif; en effet, avec un territoire très étendu, une population peu nombreuse, des capitaux insuffisants, des voies de communication peu développées, des relations commerciales encore restreintes, le système intensif, qui demande des conditions tout opposées, ne saurait exister”.

47 lucrurile nu se schimbaseră prea mult în curs de un deceniu. *Cu toate acestea, un început se făcuse*. Dacă în 1865 existau în Principatele Unite 101 secerători perfecționate și 312 batoze, în 1874 se ajunsese la 469 secerători perfecționate și la 989 batoze (deci creșteri de aproape 500/o, respectiv 300»/o), totuși din cele 185 835 pluguri existente în 1874 doar 37 661 erau considerate „perfecțio-

nate**13 *****

+++++ (în schimb, în 1905,
numărul acestor pluguri depășea 300 000) ^w.

Aurelian mai remarcă : „chiar plugul cu aburi... s-a
introdus în țara

noastră +++++

*\$

Terenurile arate au crescut între 1865 și 1874
cu o treime, de la 2 221 862 hectare la 3 303 205
hectare ***** . Aceștia li se
adăugau 102 084 ha de vii, 2 544 214 de pășuni și
fineturi, 2 014 923 ha de pădure și 3 787 183 ha de
pământuri necultivate ^{III}. în ordinea întinderii
culturilor, porumbul se situa pe primul loc (1 278
092 ha), urmat de grâu (992 106 ha), de orz (354
023 ha), de secară (103 721 ha), de ovăz (99 242
ha) și de mei (90 630
ha)- +++++

+++++'. Rapița, plantă
industrială, cunoscuse o extindere în curs de două
decenii. „De unde la început se semăna cel mult
zece pînă la cincisprezece mii de pogoane —
remarcă P. S. Aurelian —, astăzi întinderea
cultivată se apropie de 200 de mii de
pogoane**\$. Mai existau

*****p. 95 ; V.
Maciu, *Dezvoltarea capitalismului în România între*
+++++ 1864 și 1878,
în *Istoria României*, vol. IV, p. 449.

+++++ *Statistica*
mașinilor și uneltelor agricole întrebuințate în 1905, p. 36.
\$ P. S.
Aurelian, *op. cit.*, p. 126.

***** M. G.
Obedenaru, *op. cit.*, p. 173.
+++++ *Ibidem*,
p. 88.

+++++ *Ibidem*
, p. 97.

\$ P. S.
Aurelian, *op. cit.*, p. 163. În 1873, potrivit unui raport
consular francez trimis din Galați, se produsese 1 500
000 hl. rapiță, cea mai mare parte destinată exportului (C.
Bușe, *Unele considerațiuni privind viața economică a*
României între 1862 și 1876, în „*Analele Universității*

culturi de in, cînepă, diferite legume, tutun, livezi
cu arbori fructiferi și începuturi încă experimentale
de cultivare a sfeclei de zahăr

Dacă suprafața agricolă crescuse după reforma
din 1864, în schimb se înregistraseră producții nu
totdeauna satisfăcătoare (fapt datorat în parte unor
factori naturali), ca și scăderea numărului
animalelor domestice, explicată în parte prin
creșterea culturilor. De la 506 104 cai în 1860, se
trecuse în 1873 la 426 859
cai

vitele, scăzuseră de la
2 751 168 capete la 1 886 990 capete, deci de la o
vită la *4 V₂ hectare la o vită la 6 hectare ²¹. Oile
înregistraseră o scădere mai redusă, trecîndu-se de
la 4 819 900 de capete în 1860, la 4 786 317 capete
în 1873

, iar numărul por'cilor
scăzuse cu o cincime — de la 1 088 737 capete se
trecuse la 836 944 capete²¹. După 1864,
agricultura românească nu reușise deci să
adapteze creșterea animalelor domestice noilor
sale structuri.

Agricultura din România era încă paralizată în
preajma cuceririi independenței țării de
împietirea relațiilor moderne cu puternice rămășițe
feudale, de faptul că deținînd cea mai mare parte a
pămîntului și după reforma din 1864 moșierii își
modernizau inegal și în ansamblu lent gospodăriile,

București. Istorie", XXII X1973), nr. 2, p. 51.

***** P. S.
Aurelian, op. cit., p. 166.

48

*****^{2:1} M. G.
Obedenaru, op. cit., p. 138.

***** În
aceeași perioadă se înregistra o vită la 5 hectare în Franța,
una la 3 hectare în Anglia și una la 4 hectare în Irlanda
(Ibidem, p. 147).

***** Ibidem,
p. 164.

*****²³
Ibidem.

că țăranii împrăștiat nu-și putuseră îmbunătăți substanțial situația economică con- tinuând să fie legați de marea proprietate prin „tocmeli” de munci agricole, legiferate în 1867 — în baza unui proiect din 1865 — și în 1872 printr-o nouă lege care le înăsprirea^s și prin sistemul dijmei. Oricum, esențial era faptul că prin Constituția din 1866

+++++ Vezi și Gh. Cristea, *Probleme ale modernizării agriculturii României (1864—1877)*, în „Studii și Materiale de Istorie Modernă”, voi. 7, București, 1983, p. 147—203. Pentru aplicarea legii rurale din 1864 și pentru legislația ce i-a urmat, vezi : Dan Berindei și N. Adăniloae, op. cit.; V. M. Russu, *Din politica agrară a regimului burghez-moșieresc în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Legile de vânzare a bunurilor statului din anii 1866 și 1868*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie”, Iași, I (1964), p. 117—128 și Idem, *Contribuții la cunoașterea legislației agrare din primii ani ai regimului burghez-moșieresc*, în „Analele Stiintifice ale Universității Alexandru Ioan Cuza. Istorie. Filologie”, 11 (1965), p. 125—134. În iulie 1876 o nouă lege pentru vânzarea bunurilor statului la prețuri reduse, în loturi de 5, 6, 7, 8 ha „și așa mai departe”, nu și-a găsit aplicabilitatea decât după războiul de independență (Vasile Maciu, *România în ajunul războiului pentru independență*, în volumul *Independența — lupta milenară a poporului român*, Iași, 1977, p. 53 ; cf. Radu Rosetti, *Acte și legiuri privitoare la chestia țărănească*, seria II, vol. II, partea I, București. 1907, p. 351).

4—cda. 6

49

+++++ Pentru țăranime, vezi I. Adam și N. Marcu, *Studii despre dezvoltarea capitalismului în agricultura României (după reforma din 1864)*, vol. I, București, 1956 ; C. Corbu, *Țărănimea din România între 1864 și 1878*, București, 1970 ; Ion Ilincioiu, *Țăranii, pământul și moșierii din România, 1864—1888*, București, 1982 ; Ion Pătroi, *La cumpăna a două epoci: 1849—1877. Studiu asupra vieții agrare din Oltenia*, Craiova, 1983 ; în privința tocmelilor vezi Gh. Cristea, *Contribuții la istoria problemei agrare în România. Invoielile agricole (1877—1882). Legislație și aplicație*, București, 1977 ; mai vezi și V. Russu, *Observații privind aplicarea legii învoielilor agricole din 1866 în „Analele Stiintifice ale Universității A. I. Cuza. Istorie”, XIX (1973), fasc. 1, p. 103—110 ; Ion Pătroi, *Despre geneza legii pentru tocmelile agricole și pentru evectarea lor*, în „Oltenia”, Craiova, vol. I (1974), p. 147—169.*

²⁹ Dionisie Ionescu, Gh. Tutui și Gh. Matei, *Dezvoltarea constituțională a statului român*, București, 1957, p. 470,

***** și se lărgise și rețeaua de drumuri moderne) indicau un sens ascendent.

Încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, industria românească înregistrase progrese evidente, al căror ritm s-a accelerat spre mijlocul și mai ales în a doua jumătate a aceluiași secol. Între 1832 și 1860 numărul meseriașilor bucureșteni a crescut cel puțin de trei ori, iar din cele 12 867 „stabilimente”¹¹ industriale (de fapt, în cea mai mare parte ateliere) constatate de recensământul din 1860 (cu unele întregiri în 1863), 7 849 erau înființate începând cu anul 1850. Dacă în prima jumătate a secolului au predominat industria casnică, meșteșugul și mica producție de mărfuri, în cea de-a doua jumătate și mai ales din cel de-al optulea deceniu s-a constatat o mai accentuată dezvoltare a *manufacturii* și a *fabricii* — cea dintâi în industria textilă, a confecțiilor, și în industria alimentară, cea de-a doua în industria hârtiei, a zahărului, a cimentului și în rafinăriile de petrol —, menținându-se însă și celelalte trei stadii de dezvoltare industrială „era anarhică și profund inegală”¹⁴³⁶.

În perioada următoare reformei din 1864, industria din România n-a luat însă imediat avântul

***** G. Zâne, *Caracteres generaux du developpement de l'industrie roumaine au cours de la seconde moitie du XIXe siecle*, Bucarest, 1970, p. 5 (communication presentee au Ve Congres In

ternationa l d'Histoire Economique).

Idem, *L'industrie roumaine au cours de la seconde moitie du XIXe siecle*, Bucarest, 1973, p. 11.

*****³⁰ Olga Constantinescu și N. N. Constantinescu, *Cu privire la problema revoluției industriale în România*, București, 1957, p. 41. Pentru revoluția industrială mai vezi *Revoluția industrială în România*, în *Revoluția industrială*, București, 1963, p. 218—263.

ce a început să fie constatat mai ales începînd din deceniul al nouălea al secolului al XIX-lea ca urmare evidentă a dezvoltării capitaliste, dar și a cuceririi independenței. Situația a îngrijorat pe contemporani. „Noi avem mai multe industrii de un mare viitor — scria în 1870 Ion Ghica exprimîndu-și rezervele —, dar care sînt foarte înapoiate ; au rămas în starea în care erau cînd s-au introdus întîiași dată acum cîteva secole și care, străine de progresele ce au făcut acea industrie în alte țări, dispore una cîte una”

[illegible]

***** „România — își
exprima părerea și M. G. Ob- denaru în 1876 — n-
a avut niciodată ceea ce se numește marea
industrie⁴⁴.* „Nu aptitudinile lipsesc populației ro-
mâne — mai preciza el —, căci vedem în
Transilvania românii dedicându-se exploatării
minelor, fabricării hîr- tiei, a frînghiilor, a
țesăturilor, a sticlei etc⁴⁴ ^{L9}. El mai constata că
„marea-industrie din țările vecine a înăbușit micile
industrii ce se formau sau embrionare din Româ-
nia⁴⁴ ⁴⁰, considerație care indica necesitatea
afirmării independente a României ca o condiție

Simed, Șerban Căzănețu, vol. 1, București, 1997, p. 163.
 Aurelian, *op. cit.*, p. 179.

***** *Ibid*
em, p. 191 (...la grande industrie des pays voisins a
etouffee les petites industries naissantes ou embryonnaires
de la Roumanie").

sine qua non pentru dezvoltarea industriei sale amenințată de concurența inegală a industriilor marilor state.

Dar mai trebuie remarcat că aprecierile pesimiste ale economiștilor contemporani nu reflectau decît una din fațetele unei realități, care se prezenta mult mai complexă. Ei raportau situația din România celei din țările cele mai înaintate, fără a ține seama în suficientă măsură de *punctul de plecare* a evoluției moderne românești și de asemenea, fără a lua în considerare în suficientă măsură problemele de ansamblu ale industriei românești în perioada dată.

Minuțioasa analiză pe care George Zane a făcut-o este edificatoare pentru cunoașterea reală a situației industriei românești în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Astfel, industria casnică țărănească, îndeosebi în domeniul textil și al confecțiilor de îmbrăcăminte, a continuat să fie în ascensiune după

1850

+++++

ss

+++++, deși, din al șaptelea deceniu al secolului al XIX-lea, s-au înregistrat

+++++ G. Zâne, *op. cit.*, p. 23.

+++++ *Ibidem*, p. 34. De exemplu, chiar în domeniul industriei casnice țărănești textile, pătrunderea pînzei de bumbac, a dus la limitări (Ion Ionescu, *Agricultura română din județul Dorohoiu*, București, 1866, p. 498—499).

ss^{4:1} G. Zâne, *op. cit.*, p. 55, 60, 61, 94, 109.

***** I *ibidem*, p. 113—116.

+++++ *Ibidem*, p. 136.

⁴⁰ vezi Matei Ionescu, *La fin des corporations et les debuts des chambres de commerce et d'industrie*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, VI (1967), nr. 6, p. 881—905. în problema meseriașilor mai vezi Paraschiva Căncea, *Încercări de redresare a meseriilor în perioada 1864—1900*, în „Studii”¹¹, 22 (1969), nr. 1, p. 69—84.

semne de stagnare și chiar de regres, datorate atât unor lipsuri de materie primă cât și concurenței produselor manufacturate¹¹² (ceea ce însă nu indica numai o creștere a importurilor, dar și *dezvoltarea stadiilor superioare ale industriei*).

Productia meșteșugărească a acoperit necesitățile de consum ale populației pînă la mijlocul secolului al XIX-lea, dar după 1850 și mai ales în anii 1860—1865 ea a început să-și piardă treptat pozițiile, în târguri și orașe, lasate ea menținîndu-se însă și chiar dezvoltîndu-se¹³. În 1867 P. S. Aurelian semnală existența unor meseriași de elită la București, dar numai șase ani mai tîrziu tot el înregistra alarmat dispariția unor meserii tradiționale și încercările unor meseriași de a-și alege alte profesii^{4*}. Breslele, declarate inutile de un ministru de interne în 1864^{*5}, au fost suprimate în 1873^{*6}. Nu era vorba însă atît de concurența pe care o aduceau micii producții de mărfuri stadiile mai avansate ale industriei capitaliste — deși neîndoielnic dezvoltarea acestora a accentuat decăderea meseriilor la orașe —, cît mai ales de concurența aprigă a produselor primite din străinătate, ritmul importurilor crescînd după 1860 și apoi, în cel de-al optulea deceniu îndeosebi — cînd „mărfurile marilor națiuni capitaliste ajungeau în valuri irezistibile în România”^{*****} —, adică tocmai în perioada imediat anterioară cuceririi independenței. Pe de o parte, guvernânții conservatori se arătau interesați cu prioritate de problemele agriculturii și, pe de altă parte, *necesitatea politică* a încheierii convențiilor comerciale — prilej de afirmare a unei poziții

47 G. Zăne, op. cit., p. 163 („...les marchandises des grandes nations capitalistes arrivaient en Roumanie en vagues irrésistibles“).

⁴⁸ Olga Constantinescu și N. N.- Constantinescu, *op. cit.*, p. 45—47.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 34.

⁵⁰ P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 179.

Exploatarea se făcea însă primitiv, prin puțuri de o adâncime maximă de 120 m și nu prin sonde¹⁸, iar exportul începuse să se lovească din 1867 de concurența petrolului american¹⁹. Trebuie însă notată și apariția în mai multe orașe — București, Ploiești, Galați, Brăila — a unor rafinării

[illegible]

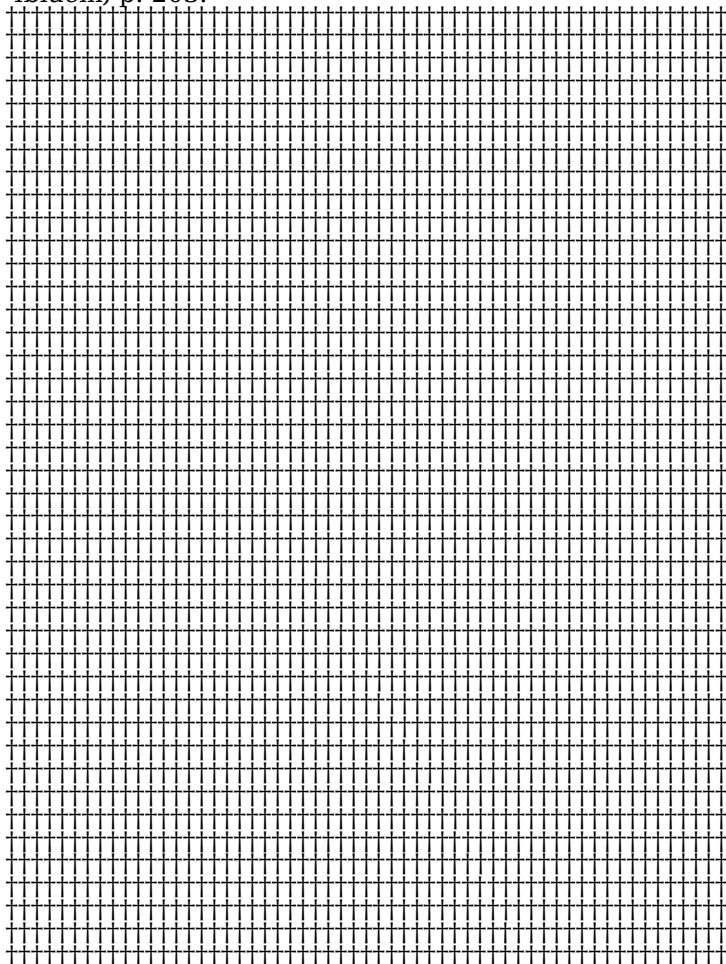
#####

#####

, al căror număr a crescut de la 8 în 1864 la 20 în 1878 ⁷⁾. în privința extracției sării, de la 45 400 000 kg în 1864 se atinse în 1873 o producție de 83 000 000 kg

creșterea producției datorându-se și introducerii forței aburului în acest sector al economiei. „Sarea — arăta Aurelian — se scoate cu manevre puse în

Ibidem, p. 203.

mişcare cu cai. De curînd s-a introdus la aceste saline extracțiunea prin forța vaporului^{11 7:!}. Ar mai trebui adăugat că industria materialelor de construcții — cărămidă, var, ipsos și ceramică — și într-o oarecare măsură cea metalurgică (la București îndeosebi), atelierele militare și cele de căi ferate

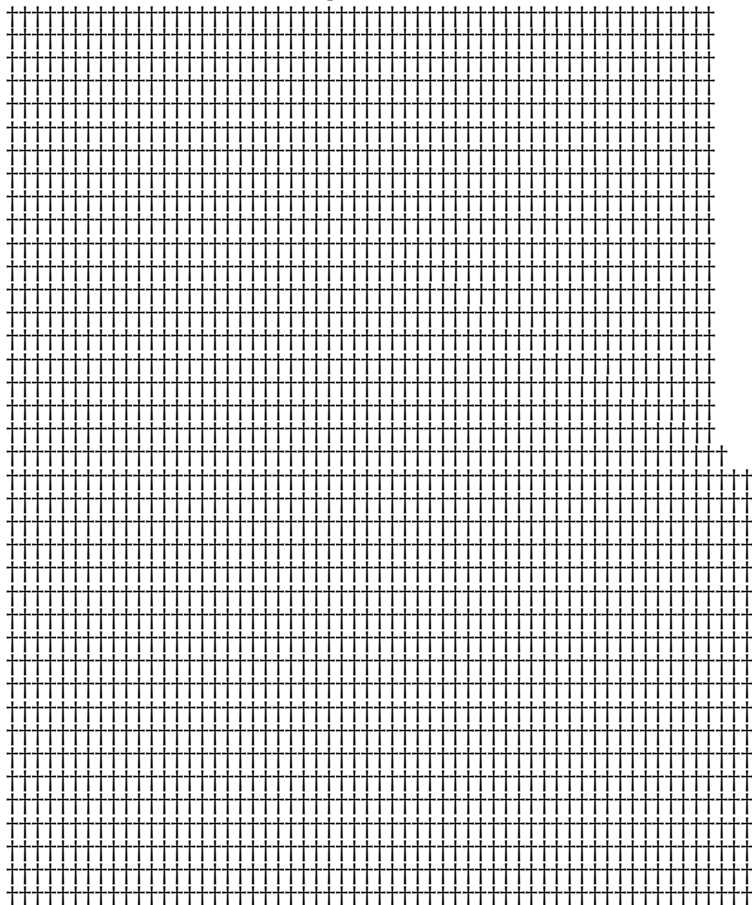
completat»
peisajul industriei din România în preajma anului

Olga Constantinescu și N. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 39.

legea de protejare a mării industrii din 1887),
urmare a noului statut internațional al țării, dar și
ca rezultată a acumulărilor anterioare.

Comerțul intern și extern s-au dezvoltat într-un
ritm susținut în Principate, îndeosebi din cel de-al
patrulea deceniu al secolului al XIX-lea,
intensificându-se totodată legăturile comerciale
dintre țările române

M. G. Obedenaru, op. cit., p. 199—200.

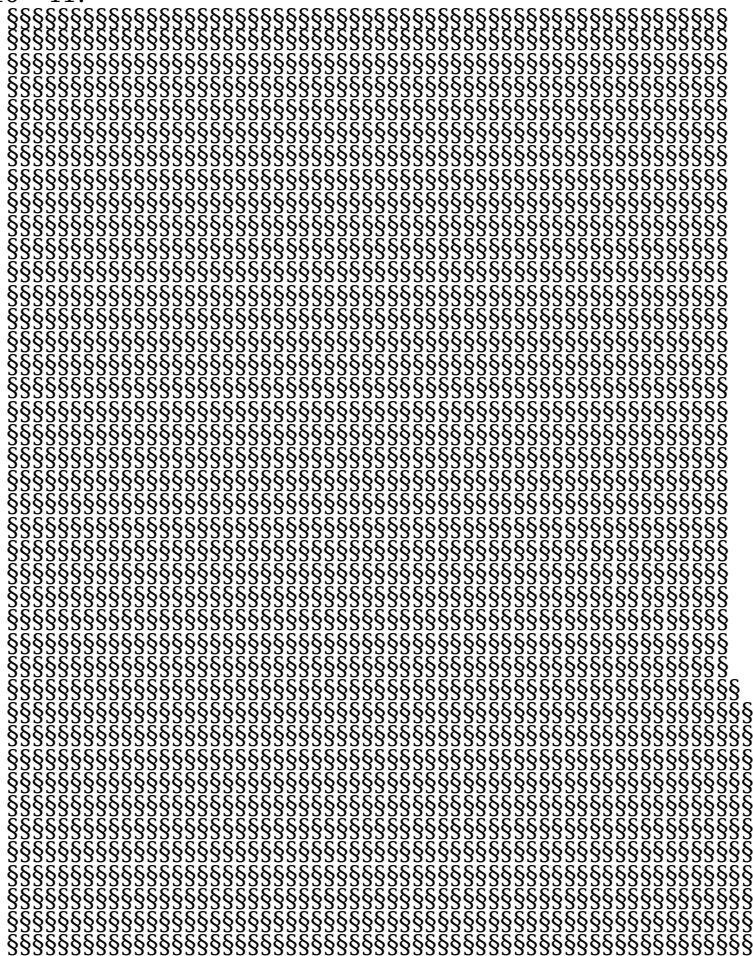

***** sensul spre
formarea pieței naționale unice, fiind evident. În
1860 se numărau în Principatele Unite 30 417
comercianți, masați îndeosebi în târguri și orașe ;
numai la București locuiau 4 742 negustori
+++++. Menținerea pînă
în 1864 a relațiilor feudale la sate și drepturile de
monopol ale stăpînilor de moșii, insuficienta
înzestrare cu căi de comunicație și mijloace

P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 204.

rudimentare de transport, lipsa instituțiilor de credit, care să apere pe negustori de camătă, toate acestea au stăvilit totuși, în parte chiar pînă în preajma independenței, desfășurarea activității comerciale în măsura resurselor existente. Reforma agrară din 1864, constituirea de căi de comunicații și îndeosebi de căi ferate în deceniul premergător independenței și de asemenea înființarea în același ultim răstimp a unor instituții de credit, ca și

Olga Constantinescu și N. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 40—41.

baterea monedei naționale au contribuit la intensificarea activității comerciale, reflectată, între altele, în dezvoltarea orașelor. Populația capitalei București, de pildă, a crescut de la 141 754 de locuitori în 1865, la 177 646 în 1878 ⁷⁵. Legea pentru înființarea Camerelor de comerț din octombrie 1864 și introducerea sistemului metric începînd de la 1 13 ianuarie 1866 au influențat, de asemenea, facilitarea operațiilor comerciale,

[illegible]

schimbul dintre sat și oraș. Iată cum descrie P. S. Aurelian comerțul intern al țării în preajma cuceririi independenței. „Comerțul intern nefiind supus nici unei restricțiuni, afară de censul ce - plătesc unele produse la intrarea în orașe, este cu neputință să se poată prețui ; poate însă cineva să-și facă o idee despre importanța sa cugetînd la rpultiplele trebuințe a unei populațiuni de 5 milioane locuitori. Produsele destinate comerțului interior se desfac sau în magazinele din orașe sau în târgurile ce se fac în toate localitățile la diferitele epoce ale anului. Nu există plasă în care să nu se facă târg o dată sau de mai multe ori pe an. Afară de aceasta, în toate săptămînile se țin târguri în orașe de se aprovizionează populațiunea rurală

înlesnirea

Vezi pentru relațiile economice dintre România și Transilvania în deceniul premergător cuceririi independenței statului național român : Carol Gollner, *Relațiile economice dintre Transilvania și vechea Românie în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în. *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, București, 1968, p. 255—264 ; Ioan Tiberian, *Legăturile econo-*

f

58

#####m
ice dintre țările române în perioada 1867—1875, în „Probleme economice”, XXI (1968), nr. 11, p. 34—44 ; Rodica Șoimescu, *Aspecte din relațiile economice dintre România și Transilvania {1866—1876}*, în „Studii și Materiale de Istorie Modernă”, voi. IV, București, 1973, p. 237—269 ; Adrian Stoica, *Legături economice între vechea Românie și Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Marisia”, 8 (1978), p. 253—269 ; mai vezi și Tudor Mateescu, *Din ■ legăturile comerciale ale Do-brogei cu orașul București înainte de 1877*, în „Materiale de Istorie și Muzeografie București”, 10 (1980), p. 165—170. De asemenea, a se consulta : Victor Axenciuc și Ion Tiberian, *Premise economice ale formării statului național unitar român*, București, 1979.

⁷⁷ „Anale Statistice”, 1860, p. 92—96, 108—109.

⁷⁸ V. Maciu, *op. cit.*, p. 476.

59

comunicațiunilor va face să înceteze asemenea întruniri ; cu toate acestea va trece timp pînă cînd locuitorii din toate comunele țării să poată a-și procura obiectele trebuincioase de-a dreptul din orașe”

Dar neîndoielnic că dezvoltarea comerțului extern a fost mai spectaculoasă în cursul deceniilor următoare tratatului de la Adrianopol (1829), prin care a fost abolit monopolul otoman asupra

Vezi și Rodica Andruș-Irimescu, *Lista târgurilor din Transilvania, Banat și România (1852—1918)*, în „Sargetia”, 16—17 (1982—1983), p. 389—410.

834 169 lei⁺⁺⁺⁺⁺, ceea
ce reflecta chiar o „încincire“. „Neutralizarea¹⁴
gurilor Dunării în urma tratatului de la Paris din
1856 a dus, potrivit opiniei justificate a lui
Obedenaru, la sporirea activității comerciale pe
căile de apă, aceasta primind apoi un nou și
puternic impuls prin punerea în funcțiune a rețelei
de căi ferate. „De la racordarea căilor ferate ro-
mânești cu liniile austriace (1872) — nota el —

Ibidem, p. 231.

comerțul Moldovei de sus se face mai ales în Galiția” *. „Cu punerea în exploatare a căilor ferate — mai scria Obedenaru — comerțul exterior a primit un impuls încă mai hotărât și sîntem în drept să ne așteptăm la o dezvoltare mai mare a exploatării cînd vor fi terminate liniile de joncțiune cu Rusia, cu Turcia și cu Austria¹¹

#####.

Ibidem, p. 234.

* „Depuis le raccordement des voies ferries roumaines avec les lignes autrichiennes (1872), le commerce de la haut Moldavie se fait surtout en Galicie”.

Comerțul extern a cunoscut deci o neconținută dezvoltare, balanța comercială fiind în permanență excedentară pînă în 1877, iar exportul rămînînd dominat de materiile prime. Pe primul plan figurau între produsele de export materiile vegetale (peste 80%), pe al doilea plan cele animale (sub 20%) și doar pe al treilea plan cele minerale (ceva peste 1%). În 1871 cele din urmă figurau în tabelul de export cu 147 781 351 lei, cele de-al doilea cu 26 418 171 lei și materiile miniere doar cu 1 910 537 lei. Dacă patru

M. G. Obedenaru, op. cit., p 237 („Avec la mise en exploitation des voies ferrées, le commerce extérieur a reçu une impulsion encore plus marquée : et nous sommes en droit de nous attendre à un plus grand développement de l'exploitation lorsqu'on aura terminé les lignes de jonction avec la Russie, la Turquie et l'Autriche") ; joncțiunile au fost efectuate în anii următori, angrenând și mai puternic România în schimbul economic internațional.

|||||, următoarea în
ordinea importanței în- scriindu-se Austro-Ungaria
cu 17 866 071 lei, la care se adăugau și 7 685 202

[illegible]

lei reprezentînd rapita și alte produse vegetale
^{8G}. „Recolta din anul trecut încă nu s-a vîndut în cea mai mare parte — scria la 7/19 iunie 1871 principele Carol I tatălui său, prezentîndu-i sugestiv dinamismul activității de export românești — dar prețurile sînt bune, căci cererea este considerabilă în porturile din Galați și Brăila ; năvile care fac exportul cerealelor sînt numeroase ; drumurile de fier au și ele mult de transportat ;

Ibidem, p. 237, 239.

traficul e foarte animat¹¹

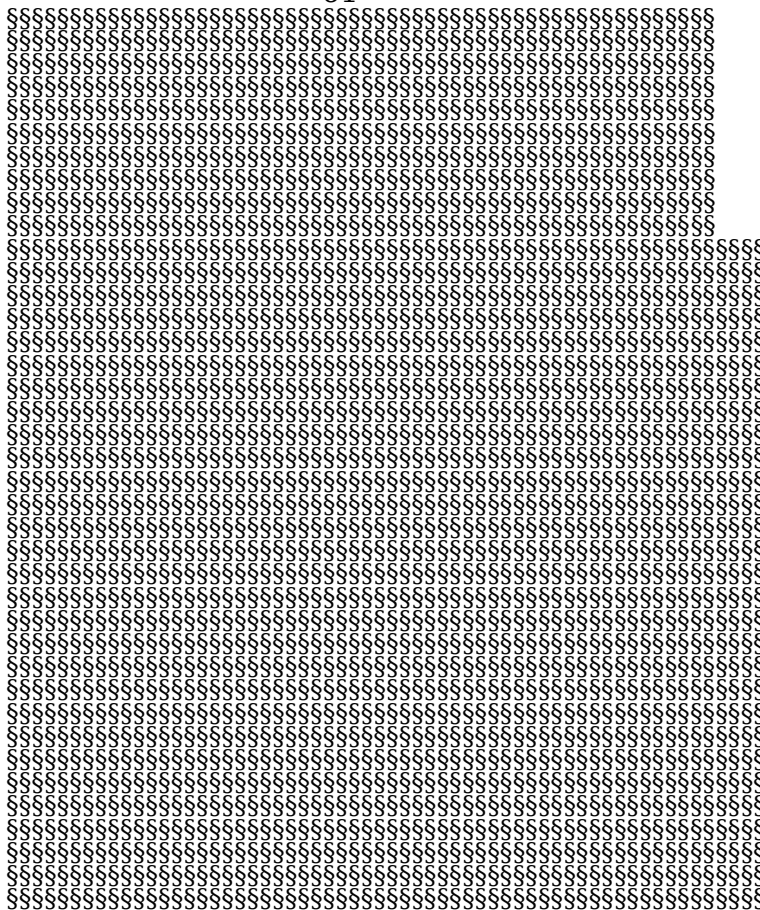
Produsele exportate din România în 1871 în valoare totală de 177 682 783 lei se trimiteau îndeosebi în următoarele patru țări : Austro-Ungaria (49 635 217 lei), Imperiul otoman' (39 586 637 lei), Franta (31 951 541 lei) si Anglia (27 395 260 lei) . în ceea ce privește importul — cifrat în 1871 la 82 927 228

Ibidem, p. 239, 240.

lei — el era efectuat în cea mai mare parte — peste 70 milioane — din aceleași patru țări în care se exportau bunurile românești : Austro-Un- garia (37 028 629 lei), Anglia (14 390 820 lei), Imperiul otoman (10 476 460 lei) și Franța (9 819 459 lei)

+++++. în ordinea importanței se aduceau „materii de ață și bumbac”⁴⁴ (10 825 696 lei), diferite Obiecte de consum (7 656

Carol I, *Cuvîntări și scrisori...*, tomul I, p. 249.

celelalte importuri erau inferioare sumei de un milion pe an ". Merită să fie evidențiată și sporirea legăturilor economice cu teritoriile sud- dunărene ; exportul României în Serbia s-a dublat între 1866 și 1872 (de la 7 559 246 florini austrieci s-a ajuns la 14 392 328 florini austrieci), importul înregistrând și el o creștere (de la circa 8 500 000 florini austrieci la circa 11 000 000)

Ibidem, p. 250.

și totodată
negustorii bulgari, mulți stabiliți, atunci, în
România ospitalieră, asigurau și ei o vie activitate
comercială, în care erau cuprinse România,
teritoriile viitoareii Bulgarii, dar și cercuri de
afaceri din centrul Europei
Dar în
activitatea aceasta de comerț exterior, accentul
cadea încă pe un import destinat claselor pose-

Ibidem, p. 243.

Nicolae Ciachir, *Date noi despre relațiile româno-sârbe în perioada premergătoare și în timpul războiului pentru independență*, în „Romanoslavica”, XV (1967), p. 134.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 104

internațional menit a favoriza, într-un cadru ^ai propice, dezvoltarea pe mai departe a acestor activități. Trebuie remarcat că în anii imediat premergători cuceririi independenței o gravă criză a afectat economia românească, din 1876 exportul produselor cerealiere fiind paralizat, ceea ce a avut grave implicații și asupra stării financiare a statului. Situația avea să se îndrepte, paradoxal, după izbucnirea războiului, în urma achizițiilor

P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 236 și urm.

+++++

întreprinse de armata rusă.

De o deosebită însemnătate în procesul de dezvoltare a economiei românești, contribuind la mai accentuata ei ancorare în economia mondială, au fost în epocă căile de comunicație, sector în care s-au înregistrat progrese remarcabile. Contemporanii înțelegeau rolul deosebit pe care urma să-l aibă dezvoltarea căilor și mijloacelor de comunicație. „Agricultura, comerțul și industria națională — se arăta în mesajul domnesc din 3/15 ianuarie 1868 — cer imperios, pe lângă crearea de instituțiuni de credit, căi de comunicație”⁹¹¹. „Fără căi de comunicație —• remarca P. S. Aurelian — dezvoltarea economică este imposibilă”, el adăugind că „țările care sînt astăzi în capul producțiunii agricole și industriale sînt în același timp înzestrate cu mai multe căi de comunicațiune”.
Rea-

#####

#####

list, el mai
observa că „România, rămasă în urmă într- cît
privesce dezvoltarea sa economică, datorește în
parte starea sa de înapoiere lipsei de mijloace de
transport¹⁴. Dar tot același economist putea nota cu
satisfacție' că în- cepînd din 1859 fusese realizat, în
acest domeniu, „mare progres⁴⁴

#####

*****. în preajma
cuceririi independenței, România era înzestrată cu
37 de drumuri naționale, însumând 3 300 km, din
care aproape 2 000 km erau efectiv realizați pînă la
sfîrșitul anului 1874 ; această rețea se interfera cu
cea a drumurilor județene, realizată în curs de cinci
ani și însumînd tot 3 300 km

^M M. G. Obedenaru, *op. cit.*, p. 245 („... les chiffres publiés par la Bureau de statistique représentent, à peu de chose près, la moitié de la valeur réelle des produits importés”).

⁹³ Vezi C. I. Băico:anu, *Istoria politicii noastre vamale și comerciale...*, vol. I, partea I, București, 1904.

A large grid of 100x100 small, stylized, repeating patterns, resembling a dense, textured surface or a highly detailed, abstract image. The patterns are composed of small, repeating geometric shapes, creating a complex, woven appearance. The overall effect is a dense, textured surface that changes as the viewer's perspective shifts.

pînd din 1865
 \$
 prin intermediul cărora s-au evitat întreruperile în
 circulație care se constatau mai înainte cu prilejul
 venirii apelor mari. încă în 1869, în mesajul de
 deschidere a Corpurilor legiuitoare de la 15/27
 noiembrie 1869, se anunța că „19 poduri de fier s-
 au terminat, între cari cel de la Buzău este de o

P. S. Aurelian, op. cit., p. 209.

A large grid of small, stylized human figures arranged in a regular pattern, representing a crowd or a large group of people. The figures are simple, black-and-white line drawings of people standing, facing forward. They are arranged in a dense, repeating grid that fills the entire page. The figures are small enough that they create a textured, almost pixelated effect when viewed from a distance. The overall impression is one of a vast, uniform assembly of individuals.

Ibidem, p. 211–212.

A large grid of small, light gray plus signs arranged in a regular pattern, resembling a barcode or a data matrix. The grid is composed of many rows and columns of these symbols, creating a dense, textured appearance. The symbols are evenly spaced and cover the entire area of the image.

Un loc aparte începea să-l ocupe și navigația, deci utilizarea *românească* a căilor de apă. „Nepăsarea... pentru navigarea Dunării am plătit-o

[illegible]

scump...⁴⁴, se arăta în me-

Ibidem, p. 212.

[illegible]

toamna anului 1869 Corpurile legiuitoare puteau fi anunțate că „aproximativ 200 bastimente⁴⁴, sub pavilion român și care aparțineau românilor, brăzdau apele Mării Negre, unde se intenționa să se deschidă în sudul Basarabiei un „port român⁴⁴

Ibidem, p. 222.

legislatură⁴⁴ înzestraseră țara „cu o linie de căi ferate, care leagă amîndouă capitalele țării⁴⁴ și „România întreagă cu Occidentul și Orientul⁴⁴ n^o, deși de fapt nu era încă vorba decît de *concesionare*, drumurile de fier însemnau în viziunea oamenilor politici ai vremii și un mijloc de definitivă consolidare a unității naționale a țării. „Numai printr-o linie de drum de fier între București și Iași — scria principele tatălui său la

Carol I, op. cit., tomul I, p. 983. Vezi : Iulian Cărtîna și Ilie Seftiuc, *Dunărea în istoria poporului român*, București, 1972 ; N. Bârdeanu, *Porturile României în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Studii“, 25 (1972), nr. 2, p. 315—324 ; C. Bușe, *Comerțul exterior prin Galați sub regim de port franc (1837— 1883)*, București, 1975 ; Nicolae Mocioiu, *Dezvoltarea economică și socială a portului și orașului Brăila în perioada 1829—1921*, în „Istros“, 2—4 (1981—1983), p. 349—368 etc.

13/25 ianuarie 1868 — Moldova va fi cu adevărat strâns unită cu Țara Românească și orice porniri separatiste vor dispărea..^{nl}.

Este evident că prin construcția căilor ferate un însemnat pas înainte a fost realizat pe plan economic, ca și național. Dar lipsa unor suficiente fonduri și implicarea capitalurilor străine a dus la grave consecințe politice, afacerea Strousberg apăsând primul deceniu de domnie a lui Carol I, el

Carol I, op. cit., tomul I, p. 181 ; încă din 1867 domnitorul Carol preconizase construirea acestui port (Lothar Maier, op. cit., p. 185—186.

singur indirect implicat. În toamna 1870, consulul general francez scria fără să ezite : „...prințul Carol patronează rețeaua concesionată în condiții oneroase din punctul de vedere al concesiilor unor capitaliști prusieni reprezentați de dr. Strousberg și printre care publicul român înscrie și pe tatăl prințului domnitor...”#####

P. S. Aurelian, op. cit., p. 218.

#####

V. Maciu, op. cit., p. 467.

[illegible]

Germania ¹¹¹. Bismarck a căutat să exercite presiuni asupra României, prin intervenții pe lângă Poarta otomană și celelalte puteri garante, ceea ce a determinat pe domnitor la o luare de poziție în favoarea punctului de vedere al țării sale de adopțiune ~~#####~~. „Este greu de înțeles, comentează un istoric german, de unde a luat mica țară uluitoarea putere de a se împotrivi presiunii combinate a suzeranului și a pu-

^{,n9} Renă Girault, *Diplomatie européenne et imperialism.es (1871–1914)*, Paris, 1979, p. 74 și 75.

terilor garante¹¹ ¹¹⁽ⁱ⁾. Dar, deși construirea căilor ferate a dat naștere, în epocă, la abuzuri și obligații apăsătoare pentru stat pînă a se obține răscumpărarea, drumurile de fier au creat un nou cadru de activitate economiei românești, stimulînd-o și conectînd-o mai puternic economiei mondiale.

Un alt domeniu în care progresele au fost importante a fost cel al circulației monetare și al creditului. Introducerea sistemului monetar

¹¹⁹ Carol I, op. *cit.*, tomul I, p. 132—133.

5—cda. 6

național începînd din 1867 prin adoptarea sistemului bimetalist al Uniunii monetare latine, prin punerea în circulație nu numai a monedelor de aramă, ci și a celor de argint și aur și prin acceptarea la casele publice a monedelor similare de argint și de aur, ale Franței, Belgiei, Italiei și Elveției, a reprezentat un mare pas înainte în dezvoltarea economiei naționale și totodată și un prilej de afirmare a drepturilor suverane ale țării

nt *ibidem*, p. 102.

, în schimb
crearea *Băncii Naționale a României*, deși
proiectată în 1876, n-a avut loc decât după
dobândirea noului statut de neatîrnare a țării.
Importante au fost în domeniul creditului, în afara
Casei de Depuneri și Consemnațiuni, înființată încă
în vremea lui Alexandru Ioan Cuza, crearea în 1873
a *Creditului Funciar*

Carol I, *op. cit.*, tomul I, p. 247.

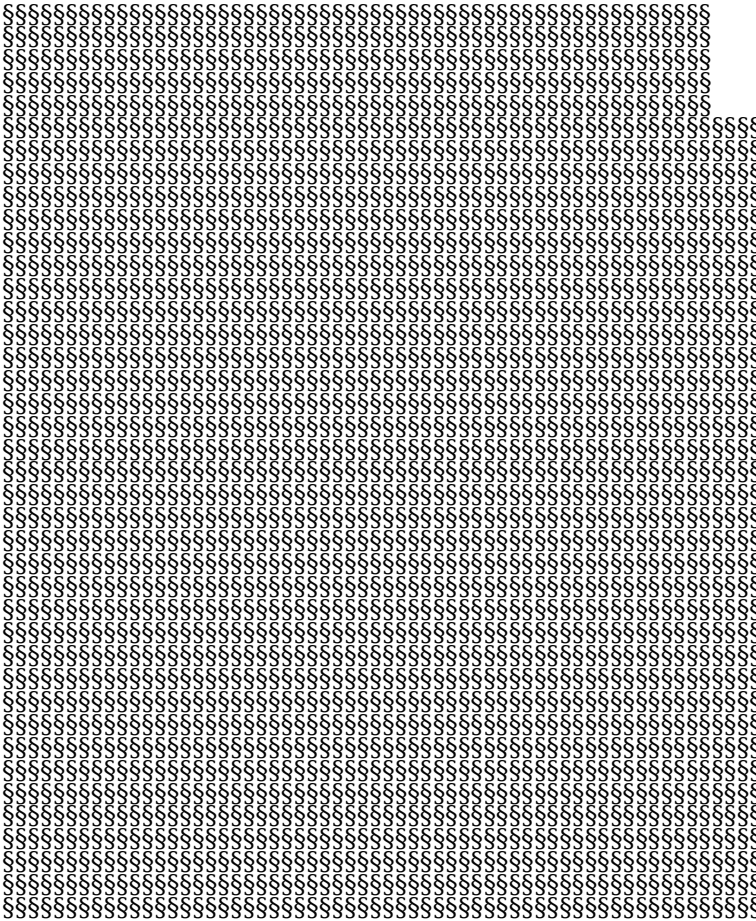
și, în anul următor, a *Creditului Urban București*, iar mai înainte, în 1870, a societății *Economia*, „cea dintâi asociație de credit popular fondată în România¹⁴”, ca și a unor mari societăți de asigurare, cele mai marcante fiind *Dacia* (din 1871), *România* și *Unirea*^{J2 o}.

Bugetul pe anul 1875 a însumat la venituri 91

Vezi cea mai minuțioasă analiză a problemei căilor ferate în timpul primului deceniu al domniei lui Carol I : Lothar Maier, *op. cit.*, p .170—262.

441 418 lei (principalele resurse fiind oferite
statului prin contribuțiile directe — 29 082 017 lei
—, prin cele indirecte — 32 201 000 lei —, prin
domeniile statului — 19 075 132 lei — și prin
veniturile poștei, telegrafului și căilor ferate — 6
500.000
lei)+++++

^{1,5} *Ibidem*, p. 189, 192.

bază cheltuielile afectate unor importante lucrări de interes public și îndeosebi celor legate de construcția căilor ferate. M. G. Obedenaru remarcă faptul că Statul „cumpără, îngrozitor de scump este adevărat, în fiecare an, o parte din căile ferate¹⁴”, el adăugind, de¹ altfel, că „tocmai deoarece Statul înscrie printre cheltuielile sale anuitățile liniilor concesionate, se soldează bugetul cu deficit^{11 12}”. Oricum, dacă în luna mai 1866 starea finanțelor era

D. Urmă, I. Saizu, *Epopeea feroviară românească*, București, 1977.

„deplorabilă”⁴⁴ ^{12/}, zece ani mai târziu situația continua să fie grea. „Dificultățile financiare ale României — raporta agentul Rusiei, Stuart, cancelarului Gorceakov la 27 octombrie / 8 noiembrie 1876 — merg crescînd din zi în zi...”^{li>}. În octombrie 1876, plățile salariilor și ale pensiilor au trebuit temporar sistate și se înregistra un grav deficit ^{12.i}. În mod paradoxal, intrarea României în conflict avea să ajute la ieșirea din criza bugetară

Vezi : C. Mojsil, *Renasterea monetei românești*, în „Arhiva Românească”, IV (1941) ; Idem, *Alexandru G. Goleșcu și acțiunea pentru restabilirea monetei naționale*, în „Arhiva Românească”, X (1945—1946), p. 101—120 ; Aurel Vijoli, *Sistemul bănesc în slujba claselor exploatatoare din țările române și România burghezo-mosierească*. București, 1958 ; Costin C. Kirilescu, *Sistemul bănesc alicului și precursorii lui*, vol. I, București, 1964, Victor I Sava, *Citeva date privind emisiunile monetare românești din perioada 1867—1915*, în „Buletinul Societății Numismatice Române”, 47—49 (1973—1975), nr. 121—123, p. 199—204 ; *Crearea sistemului monetar național la 1867*, București, 1968 ; Constanța Știrbu, *Un episod din lupta pentru afirmarea suveranității naționale : 100 de ani de la inaugurarea monetației statului*, în „Studii”, XXIII (1970), nr. 3.

Economia României a trăit pînă în preajma anului 1877 un amplu și complex proces de transformări, „...din 1867 — scria Obedenaru sintetizînd mutațiile înregistrate în curs de un deceniu — au fost întemeiate în România instituții

[illegible]

de credit, au fost construite căi ferate, poduri, drumuri ; pe scurt, au fost înregistrate mari transformări în producție, în schimburile de produse cu țările străine etc.^{44 12S}. Este drept că tocmai în ultimii ani ai deceniului în cauză, economia românească suferise urmările atît ale crizei ciclice europene din 1873—1877, care dusesse la scăderea prețului cerealelor și determinase retrageri ale capitalurilor străine, cît

P.S. Aurelian, op. cit., p. 261 ; Lothar Maier, op. cit., p. 165.

Industria făcea față cu greu concurenței străine, agricultura era lezată de scăderile de pret, unele instituții bancare au trebuit să lichideze. Dar nu era vorba, în realitate, decît de împrejurări istoricește trecătoare, care nu puteau stăvilii sensul profund al unor evoluții istorice și care, dimpotrivă, au contribuit a reliefa și mai categoric națiunii

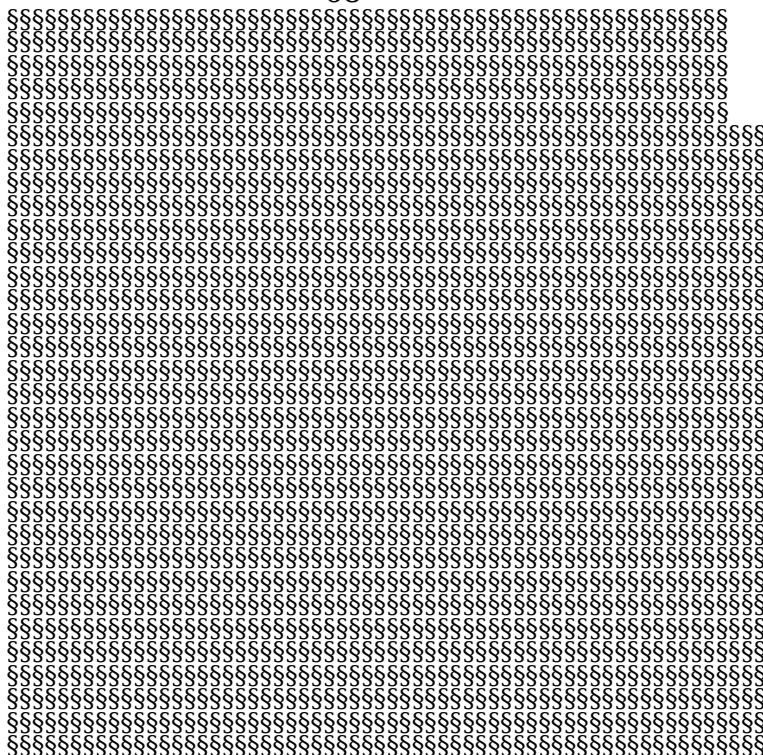
M. G. Obedenaru, *op. cit.*, p. 328. Pentru istoria finanțelor românești, vezi Th. C. Aslan, *Finanțele României de la Regulamentul organic pînă astăzi, 1831—1905*, București, 1905 ; mai vezi Constanța Bogdan, *Les finances publiques pendant la période 1859—1916*, în „Revue Roumaine de Sciences Sociales. Sciences économiques”, 22 (1978), nr. 2, p. 197—213.

române necesitatea ca prin recucerirea independenței țării și prin suprimarea oricăror forme de dependență să se creeze cadrul prielnic prosperării unei economii pentru a cărei înflorire condiția de bază era deplina eliberare și înlăturarea stavilelor din afară.

Greutățile existau, economia nu funcționa în măsura în care s-ar fi dorit acest lucru, dar cei

M. G. Obedenaru, *op. cit.*, p. 332. Pentru datoriile publice, vezi I. Tutuc, *împrumuturile publice ale României (1864—1916)*, București, 1918 și Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate. 1823—1933*, București, 1934; mai vezi și Lothar Maier, *op. cit.*, p. 266—269.

* „.... achete, horriblement cher, il est vrai, tous les ans, une partie des chemins de fer“.

Stat de a plăti în 'toți anii o anumită sumă pentru a completa anuitatea datorită concesionarilor de căi ferate ; dar înainte de a-i considera incapabili și leneși, trebuie examinat dacă românii, pentru a merge pe calea progresului, n-au trebuit să învingă stăvile de netrecut ; trebuie să ne întrebăm dacă n-au făcut mari eforturi pentru a ieși din această stare înapoiată ; și mai ales trebuie examinat pînă la ce punct ei sînt superiori în civilizație popoarelor

Carol I, *op. cit.*, tomul I, p. 22.

care-i înconjoară. Pînă în secolul XVII, România s-a găsit în necesitatea de a se lupta neînterupt pentru a-și apăra neatîrnarea, ba chiar existența. Starea ei normală era războiul defensiv. Grija era nu de a ști cum se va putea izbuti a trăi, ci cum se va putea izbuti a muri frumos. În astfel de condiții, cultura pămîntului nu putea fi decît rudimentară ; artele, părăsite, meșteșugurile, într-o stare înapoiată. Nu se construiesc drumuri atunci cînd

Independența României. Documente, vol. II, partea I, p. 214. („Les embarras financiers de la Roumanie vont en croissant de jour en jour”).

situațiile delicate pe care i le creează uneori evenimentele din exterior. îl vedem pășind pe calea progresului, pe urmele marilor națiuni ale Occidentului. El își perfecționează necontenit institu-

țiile“#####. Era o concluzie optimistă, care a fost confirmată de evoluția ulterioară a României.

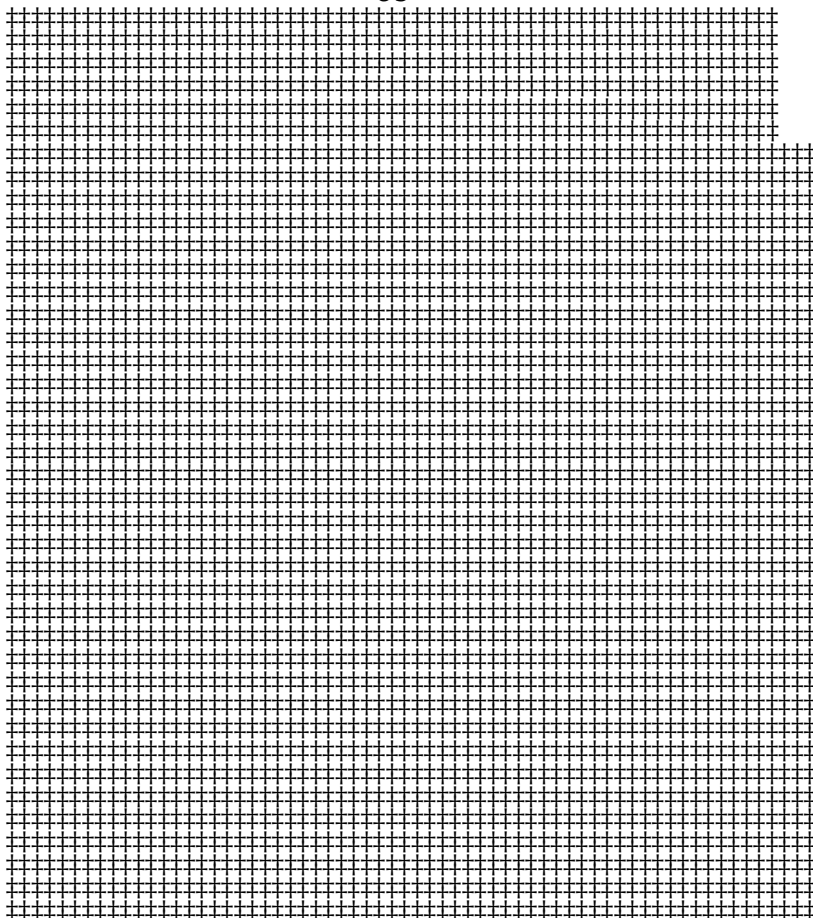
M. G. Obedenaru, *op. cit.*, p. VI (..... depuis 1867, on a fonde en Roumanie des institutions de credit, on y a construit des chemins de fer, des ponts, des routes ; bref, il y est survenu des grandes modifications dans la production, dans les echan- ges de produits avec les pays etrangers").

HI

STRUCTURI DEMOGRAFICE ȘI MUTAȚII SOCIALE

V. Maciu, *op. cit.*, p. 480.

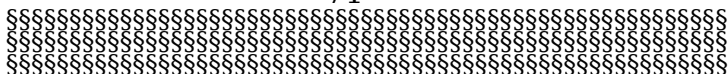
69

în 1859 hotarele nefirești dintre Moldova și Țara Românească fuseseră înlăturate, pentru ca în anii imediat următori noi instituții unitare ale statului celui nou să fie create. Dacă însă la sfârșitul celor șapte ani de domnie ai lui Alexandru Ioan Cuza statul național reprezenta o neîndoioasă realitate, nu același lucru se putea spune despre realizarea unui echilibru demografic pe ansamblul țării. Densitatea populației nu-i satisfăcea pe economiștii vremii. În studiul său *Industria*, Ion Ghica remarcă în această privință : „Pe o întindere de unsprezece milioane de hectare sau douăzeci și patru de milioane de pogoane avem numai patru milioane sau patru milioane și jumătate de suflete, treizeci de pogoane de pământ de familie ; densitatea cea mai slabă din Europa...”

civilises de l'Occident; nous en avons assez dit sur la mauvaise assiette des impôts... et sur la necessity pour l'Etat de debourser tous les ans une certaine somme pour completer l'annuite due aux concessionnaires des chemins de fer; mais avant de les traiter d'incapables et de paresseux, il faut bien examiner si les Roumains, pour marcher dans la voie du progrds, n'ont pas eu â vaincre des obstacles insurmontables : il faut se demander s'ils n'ont pas fait de grands efforts pour sortir de cet etat ar-riere ; et surtout il faut examiner jusqu'à quel point ils sont superieurs en civilisation aux peuplades qui les entourent. Jus- qu'au XVIIe siecle, la Roumanie a ete dans la necessite de com- battre constamment pour sauvegarder son independance, voire meme son existence. Son etat normal etait la guerre defensive. Le souci etait non de savoir comment on ferait pour vivre, mais comment on ferait pour bien mourir. Dans de pareilles conditions la culture de la terre ne pouvait etre que rudimentaire ; les arts, delaises, les metiers, dans l'etat primitif. On ne construit pas de routes lorsque l'invasion menace les frontidres...").

¹¹¹ *Ibidem*, p. 420 („Le peuple roumain travaille, produit, il a donne et il donne journellement, des preuves qu'il a une intelligence d'elite et qu'il sait se tirer â son honneur des situations embarrassantes que lui creent parfois les evenements du dehors. On le voit marcher dans la voie du progres â la suite des grandes nations de ,l'Occident. Il perfectionne tous les jours ses institutions").

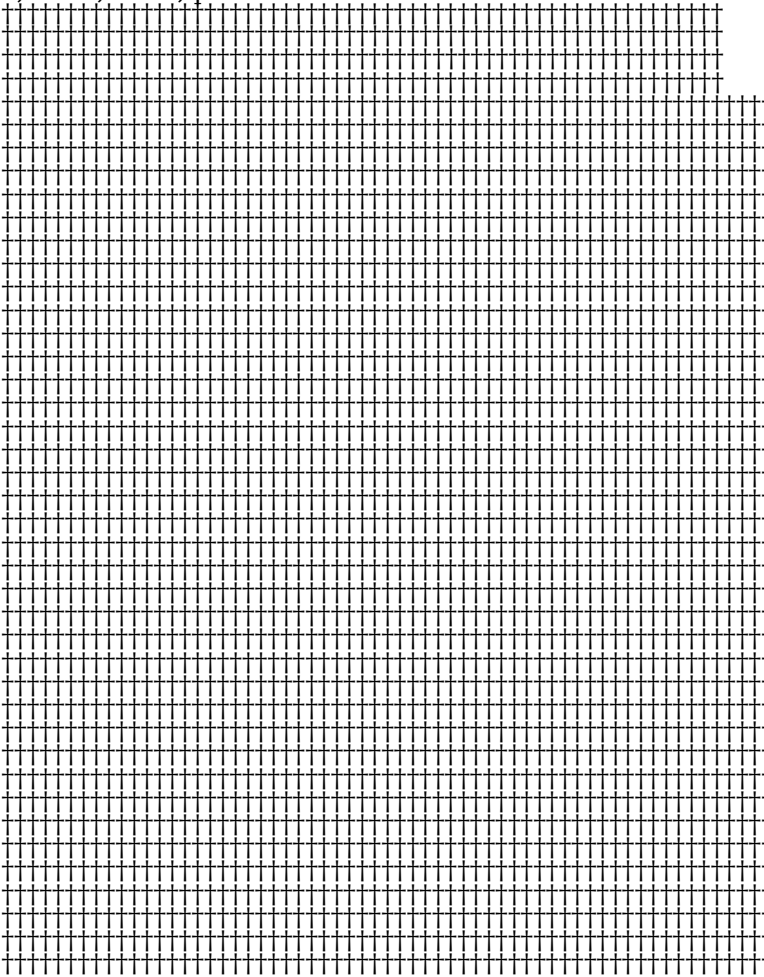

precedent, Mihai Obedenaru indica 41 de locuitori pe kilometru pătrat pentru ca în sinteza sa George Cioriceanu să atribuie epocii analizate, mai ales referindu-se la situația dezvăluită de recensămintele din 1859—1860, o densitate de 36,6 locuitori la kilometru pătrat

#####

#####

rești, 1937, vol. I, p. 76.

[illegible]

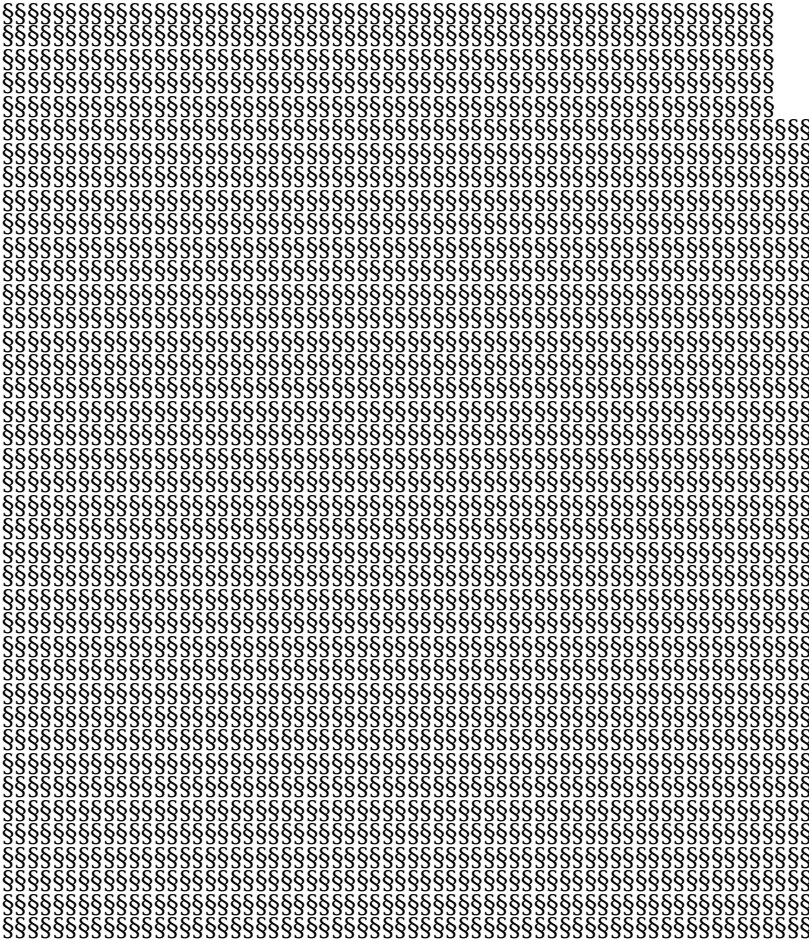
Friedrich von Rhein, *Enthüllungen iiber Dr. Strousberg und Sein rumanisches Eisenbahn-Unternehmen*, Berlin, 1871, p. 48.

³ *Notes sur la vie du roi Charles de Roumanie par un témoin oculaire*, Bucuresti, 1894, p. 50.

neatîrnare nu corespundea marilor spații agricole care-și așteptau încă fructificarea.

La această situație se mai adăuga o repartizare inegală pe teritoriu a populației. Procesul unei reșezări era, în această privință, de abia în primele sale faze. Existau părți ale țării în care populația era rară, și aceasta în regiuni cu posibilități de mare fertilitate și în primul rînd în Bărăgan. „Drumul ne duce prin Bărăgan, o stepă

¹ M. G. Obedenaru, *La Roumanie economique d'apres*
Ies

[illegible]

diferitele părți ale României. El constata 42 de locuitori la km - în Moldova și doar 31 în Muntenia. Dacă în văile inferioare ale Bistriței, Moldovei și Sucevei se înregistrau pînă la 140 de locuitori pe km², în Basarabia meridională (județele Cahul, Bolgrad și Ismail) nu se putea vorbi mai mult de 22 de locuitori pe km -. în județele Suceava, Neamț, Bacău și Putna se constatau 43 de locuitori la km²,

⁵ George Cioriceanu, *La Roumanie economie 'et ses rap*

iar în județul Iași chiar 66, intens populată fiind și Moldova centrală, în schimb, în județul Covurlui, deși se înregistrau 35 de locuitori la km², peste o treime (36 000 din 105 000 !) erau locuitorii orașului portuar Galați. Județele Brăila și Ialomița erau foarte slab populate ; nu se constatau decît 14 locuitori la km² și de asemenea o parte însemnată a acestei populații, și așa restrînsă, era așezată la

ports avec l'étranger de 1860 à 1915, Paris, 1928, p. 46.

deosebite de situația constatată în alte țări, populația era masată încă în mod dominant *in zone mai puțin fertile* ! Situația era, de altfel, explicabilă, avînd în vedere că agricultura cerealică dobîndise condiții propice de dezvoltare abia după

[illegible]

1829, contribuind la aceasta nu numai noul regim internațional al activității comerciale românești, dar și reîntregirea teritoriilor țării la Dunăre, prin restituirea fostelor raiale otomane (Brăila, Giurgiu, Turnu Măgurele).

Populația României se consacră mai ales activităților agricole. Din această cauză nici o cincime din numărul ei nu era constatată viețuind la oraș. Potrivit datelor recensământului din 1859

Memoriile regelui Carol 1 al României, București, f.a. voi. I, p. 70.

constatat o însemnată creștere a populației sale. în 1877 se numărau în București 177 302 locuitori față de cei 141 754 constatați în 1865 Dar creșterea aceasta nu se datora atît sporului natural, căci în această privință în deceniul inaugurat de anul 1866 a fost înregistrată chiar o descreștere (un „deficit”^{*1} de 15 600 per- soane !)

Ibidem, p. 48—49.

continua să fie legată de activități agrare, înțelegem de ce un martor german considera chiar și Bucureștii, în 1866, „un adevărat haos rural” („ein wahres ländliches Durcheinander“) ! ^{1.i}. Cu toate acestea, elemente ale *noului* au fost înregistrate cu precădere în mediul urban și aspecte de urbanizare modernă sînt constatate, mai ales în capitală, contribuind la schimbarea înfățișării țării.

Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*. București, 1967, p. 266.

Bucureştii, cel puțin în ceea ce privește centrul, s-au înscris pe orbita viitorului „mic Paris” Progrese au înregistrat, firesc, și alte centre urbane și mai ales Brăila și Galați, populația celui dintâi oraș trecînd de la 15 787 în 1859 la 33 978 în 1876 ⁵. Deși pătrunderea *noului* era mai evidentă în orașe, procesul de urbanizare se' desfășura lent. Potrivit recensămîntului din 1899, locuitorii centrelor urbane nu erau *proporțional* mai mulți, avînd în

Aurelian Motomancea și Dragoș Bugă, *Evoluția demografică a orașului București de la Unirea Principatelor Române pînă în zilele noastre*, în „București, Materiale de Istorie și Muzeografie”, IX (1972), p. 233 ; mai vezi și V. Mateescu, *Populația orașului București în secolele XIX și XX*, în „Revista de Statistică”, 8 (1959), nr. 9, p. 57—61.

Rep:irtitia populației în diferitele așezări era inegală. Dacă existau unele sate care aveau o populație superioară cifrei' de 6 000 de locuitor

existau însă reședințe de județ numărînd mult mai puțini locuitori (Tîrgu Jiu, 3 285)^{IK}. Dimitrie

^{1/1} Vezi impresiile unui vizitator rus din 1877 despre „modernitatea” orasului în Gheorghe G. Bezviconi, *Călătorii ruse în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 436.

[illegible]

#####

#####

Orașe și târguri însumau tot atunci un număr de 62 de centre, unele înregistrând sub 1 000 de locuitori : Baia de Aramă — 840, Potlogi — 470 ^{a)}.

Pînă în 1899 nu s-a mai efectuat un recensămînt general, așa că în aprecierile cifrice referitoare la perioada intermediară trebuie să se pornească în mod necesar de la recensămintele din Țara

Ibidem, p. 49.

utilizat-o a fost următoarea : a adăugat cifrei din 1860 „cifrele care indică în fiecare an excedentul de nașteri asupra deceselor și excedentul numărului de imigranți asupra numărului de emigranți⁴⁴. O excepție a făcut privind anul 1866, deoarece în acel an epidemia de holeră „a avut drept efect o diminuare însemnată a numărului nașterilor din chiar acel an și din anul următor". Acceptînd eventuale erori, Obedenaru consideră, în

-° *Ibidem*, p. XVI, 19, 376.

încheierea considerațiilor sale, că în orice caz „cifra de 5 000 000 se apropia cel mai mult de realitate”^{2:)}. Spre deosebire de Frunzescu și de Obedenaru, Ion Ghica nu acceptă decît un spor limitat al populației, care, după opinia sa, s-ar fi „suit”, la începutul celui, de-al optulea deceniu al secolului al XIX-lea, doar „la patru milioane șase sute de mii”^{2:1}. Într-un studiu relativ recent, istoricul Radu Vasile, făcînd o apreciere estimativă

P. S. Aurelian, *Opere economice. Texte alese*, București,

rezultatele recensămintelor din 1859— 1860, ca și de la faptul important că ele nu au reflectat întru totul realitățile demografice ale momentului (mai ales cel efectuat în Moldova)^{2,i}.

Creșterea populației — căci, evident, o creștere a avut loc ! — s-a datorat excedentului nașterilor asupra deceselor și imigrărilor. Creșterea naturală a fost însă frînată prin mortalitatea ridicată a noilor născuți și a copiilor

Dimitrie Frunzescu, op. cit., p. XII.

[illegible]

ca și prin recoltele insuficiente și epidemiile ce au avut loc. Obedenaru ne furnizează date privind decesele provocate de epidemii. Deosebit de gravă a fost epidemia de holeră din 1866 în urma căreia

[illegible]

au încetat din viață 24 034 oameni (13 625 bărbați și 10 409 femei) ; epidemiile din 1872 și 1873 n-au fost tot atât de grave, numărul victimelor celei dintâi fiind de 524, iar decesele provocate de cea **dte-a** doua : 7 652

#####. In schimb, la începutul celui de-al optulea deceniu, celor decedați din cauza holerei li s-au adăugat

²³ M. G. Obedenaru, *op. cit.*, p. 398—399, 401—402.

²¹ Ion Ghica, *op. cit.*, vol. I, p. 78—79.

²³ Radu Vasile, *L'évolution démographique en Roumanie au cours des trois décennies du XIXe siècle I*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XIX (1980), nr. 2—3, p. 336.

³⁶ Și Obedenaru semnalează acest lucru (M. G. Obedenaru, *op. cit.*, p. 402). Pentru Moldova, vezi importantul studiu al Eca- terinei Negruți, *Situația demografică a Moldovei în secolul al XIX-lea*, în „Revista de Istorie”, 34 (1981), nr. 2, p. 243—257. Acceptînd pentru calculul ce-1 face cifra recensămîntului din 1859—1860 — 1 325 406 — și considerînd exagerată estimația lui Colescu — 2 024 000 —, constată în Moldova o creștere medie de

victimele epidemiei de angiră difterică : 3 315 în 1871, 2 504 în 1872 și 2 317 în 1873 Recoltele slabe din 1866, 1873 și 1874 au reprezentat și ele o cauză a frînării procesului obiectiv de creștere a populației.

Mortalitatea afecta în primul rând noii născuți și copiii în vîrstă de pînă la 5 ani inclusiv ; pentru etapi 1870—1874 această mortalitate infantilă a

050 suflete pe an, între 1859 și 1899 (*Ibidem*, p. 245). în ceea

reprezentat 41,08o% din totalul deceselor

Obedenaru semnalează că pentru perioada anterioară anului 1870, la 1 000 de nașteri se constatau în medie circa 24 nou născuți morți și de asemenea 196 nou născuți decedați înainte de a împlini 1 an !

Ravagii deosebite a provocat la începutul

ce ne privește, considerăm mai aproape de adevăr cifra lui

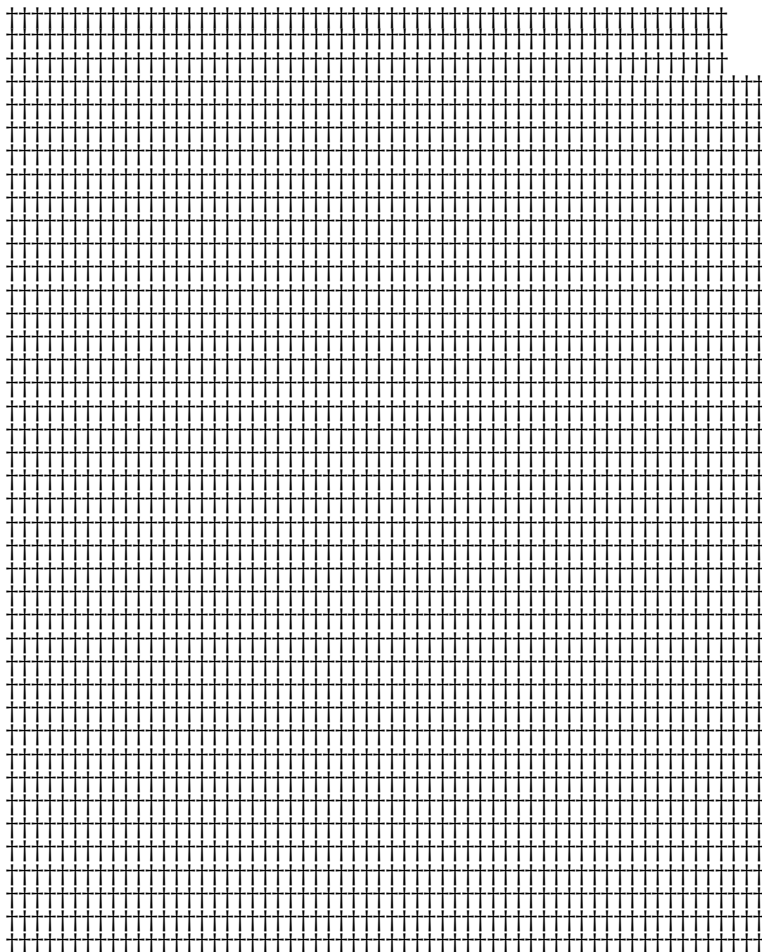
[illegible]

[illegible]

#####

Pentru perioada următoare, între iulie 1873 și martie 1875, timp de 21 de luni, populația României a trecut „printr-o perioadă critică”¹, care ar fi afectat chiar creșterea ei naturală, trecându-se însă, apoi, după o jumătate de deceniu de „depresiune”, la o „fază de redresare”
#####

Dar, în orice caz, chiar dacă ritmul de creștere

naturală a fost în anumiți ani frânat și încetinit, nu se poate vorbi de un regres demografic ; dimpotrivă, este neîndoielnic că un spor de populație s-a adăugat firesc în deceniul inaugurat de anul 1866.

Obedenaru a evidențiat că în România s-au înregistrat în medie, în perioada dată, 33,10 nașteri de copii vii la 1 000 de locuitori, în timp ce în Franța, în aceeași perioadă, cifra medie ce era

M. G. Obedenaru, *op. cit.*, p. 424.

demografic prin unirea Dobrogei cu România) — așa cum atestă recensământul din 1899 — la aproape 6 milioane de locuitori și la o creștere a densității populației pe km- la 45 de oameni¹⁷.

Sporul populației n-a fost asigurat numai prin creșterea naturală, ci și prin importante imigrări. Acestea se cifrau, potrivit opiniei lui Ion Ghica, la 20 000 de oameni pe an, jumătate reprezentând-o românii veniți din Transilvania, Bucovina și

M. G. Obedenaru, *op. cit.*, p. 419.

Basarabia, el mai apreciind că un sfert îl mai reprezentau israeliții pătrunși în Moldova și un alt sfert maghiarii (mai ales secuii) și germanii (în primul rînd sași), trecuți din Austro-Ungaria în noul stat modern român

n*****
în anul 1864, excedentul intrărilor față de ieșirile din țară fiind de 24 389, iar în 1865 de 23 813,

Ib dem, p. 424.

petrece în România, în fiecare zi, dezvăluie că numărul imigranților merge crescînd în mod considerabil, în timp ce numărul emigranților este foarte minim⁴⁴. El mai arăta că românii din Transilvania, ca și evreii polonezi, germanii și maghiarii, „soseau în mare număr din Austria”¹⁴³⁹. Făcînd o apreciere de ansamblu, Obedenaru considera că pe această cale populația României

Radu Vasile, *op. cit.*, p. 68.

[illegible]

creștea anual cu 4—5 persoane la 1 000 de locuitori^{4<1}.

Imigranții erau. în mare număr români veniți din provinciile românești supuse în mod nemijlocit dominației imperiilor vecine. Acestora li se adăugau însă și străini. în „bilanțul⁴⁴, pe care l-a făcut în 1876, Obedenaru aprșcia că numărul străinilor se ridica la cifra de 700 000 ^{/1}, cea mai mare parte dintre ei reprezentînd-o, însă, nu imi-

^{3)*} M. G. Obedenaru, *op. cit.*, p. 414—415.

granții, ci stabilitii de îndelungată vreme. Printre aceștia din urmă era vorba în primul rînd de țigani (230 000), de ciangăi (dintre care, însă, o bună parte trebuie considerați a fi de origine română), de armeni (8 000), de balcanici (greci, albanezi, sîrbi și bulgari) — (41 000). Neîndoielnic, că și o parte dintre evrei reprezentau o populație venită de mai multă vreme pe pămînturile românești și în aceeași situație se găseau și parte dintre germanii,

Ibidem, p. 418.

Germanii, apreciați și ei a număra 50 000 de persoane, își păstrau „caracterele și obiceiurile”¹¹, deci, în general, neasimilându-se. Locuiau mai ales în mediul urban, dar nu numai, la multe moșii

[illegible]

utilizându-se mașiniști „nemți**”. Ei practicau comerțul, dar și numeroase meserii. După aprecierea, probabil exagerată, a lui Paul Lindenberg, prin 1866 se numărau numai în București 30 000 de germani. El remarcă „deplinul aspect european al Căii Mo- goșoaiei” („von vblilig europäischen Aussehen”). „cu numeroase prăvălii, cafenele și cofetării, cu magazine și întreprinderi bancare, ai căror patroni erau mai ales germani,

ceea ce era confirmat și de numeroasele firme și inscripții^{*1}, situația repetându-se în privința străzii Lipscani *, „adevăratul sediu al hărniceiei comerciale și meșteșugărești germane^{*1} („eigentlichen Sitz deutschen Kaufmann — und Gewerbefleisses**)

#####

O categorie aparte o reprezentau balcanicii, adaptați în bună măsură vieții societății românești,

Vezi pentru țigani : George Potra, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, București, 1939, și Ion Chelcea, *Țigani din România*, București, 1944.

^{*1} în ceea ce privește evreii în România, în deceniul analizat, vezi Carol Ianțu, *Les Juifs eu Roumanie (1866—1919). De l'exclusion à l'émancipation*, Aix-en-Provence, 1978. Este însă drept că dacă în unele lucrări anterioare au fost exprimate poziții antisemite, autorul citat urmărește cu precădere manifestările antisemite — văzute din optica unei singure părți — și mai puțin procesul de pătrundere în România a unor mase evreiești fără analiza căruia nu poate fi înțeleasă problema evreiască din România și anumite luări de poziții ale unora sau altora dintre bărbații de stat români, ca I. C. Brătianu sau M. Kogălniceanu.

M. G. Obedenaru, op. cit., p. 408—409.

și mulți dintre ei asimilați, mai ales cei stabiliți de mai multe generații în țările române. Dacă sîrbii și grecii își aveau propriile lor state naționale, într-o altă situație se aflau bulgarii. Cuprinși în mișcarea de eliberare de sub dominația otomană, mulți dintre ei, aduși pe teritoriile românești de evenimentele militare de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și mai ales din secolul al XIX-lea, s-au integrat activităților economice ale societății românești, des- fășurînd din România o intensă acțiune de eliberare a patriei lor^{/1}. Stabiliți, mai ales, în orașele dunărene ori în zona apropiată marelui fluviu, însă și la București (strada Gabroveni !), practicau nu numai meseriile (în special grădinaritul), dar și negoțul și arendășia. Cei implicați în afaceri de comerț sau arendășie, ori în operații bancare — cazul mai ales al lui Evloghie Gheorghiev ! — aveau legături strînse „cu negustorii români, cu băncile și instituțiile românești”¹¹ ^{/17}. Totodată, prin intermediul lor se aduceau mărfuri din sudul Dunării și unii dintre ei erau implicați în activități de export spre Austro-Ungaria, dar și spre Rusia, ori Anglia și Franța

¹■3 Paul Lindenberg, *Konig Karl von Rumänien*, Berlin, 1906, p. 88. M. A. Ritter von Zerbioni di Spasetti constata în 1866 două cluburi germane la București : cel catolic-austriac și cel protestant — prusian, sașii încercînd împăcarea lor I „Germanii — mai remarcă el — s-au organizat aici tocmai ca în țara lor”, avînd hotele, grădini cu muzică, societăți muzicale, popiei, teatru și baluri germane, librării și publicații periodice, pictori (și fotografi !) și, desigur, medici și farmaciști (N. Iorga, op. cit., p. 638).

^{/17} Vezi, mai ales, Constantin Velichi, *România și renașterea bulgară*, București, 1980.

* Numele îi era atribuit de la Leipzig (Lipsea), orașul german cu care se purta un intens negoț.

„Nu erau puține cazurile — se remarcă într-un studiu, detz- văluindu-se un întreg proces social-economic — când unul sau doi membri ai unei familii mai mari lucrau în Bulgaria, iar al treilea făcea negoț în Țara Românească. Atanasie Karakașov avea firmă la Siștov, iar fratele său se

The image displays a highly detailed, repeating pattern that resembles a woven or knitted fabric. The pattern is composed of numerous small, interlocking, and slightly irregular shapes that create a complex, three-dimensional texture. The color palette is monochromatic, featuring various shades of gray and black against a white background, which emphasizes the intricate details of the weave. The overall effect is one of a dense, tactile surface that fills the entire frame.

ocupa cu comerțul la București¹¹ ¹⁹. Adăugind la aceste activități economice, pe care bulgarii le-au putut desfășura nestânjeniți pe teritoriul românesc, activitățile culturale (la Brăila a luat naștere societatea care avea să fie viitoarea Academie bulgară

D. Kosev, V. Paskaleva, Vl. Diculescu, *Despre situația și activitatea economică a imigrației bulgare în Muntenia și Oltenia în secolul al XIX-lea, în Relații româno - bulgare de-a lungul veacurilor. Sec. XII—XIX*, vol. I, București, 1971, p. 330.

putîndu-se organiza în România și porni de aici la lupta de eliberare a patriei lor), este neîndoielnic că dintre străinii aflați în România, în deceniul premergător eliberării popoarele balcanice, bulgarii au beneficiat de o situație cu totul specială, de toate condițiile care să le înlesnească, cu sprijinul poporului român, viitoarea lor liberă afirmare.

Dacă Constituția din 1866 interzicea

⁶⁸ *Ibidem*, p. 314.

musulmanilor și evreilor dobândirea cetățeniei (articolul 7 : „Numai străinii de rituri creștine pot dobândi împămîntenirea”), dacă ea interzicea, prin articolul 3, a se „coloniza cu populațiuni de gîntă străină”, dacă ea mai stabilea că doar românii erau „singuri... admisibili în funcțiunile publice, civile și militare”, neacceptînd ocuparea de către străini a unor funcții publice „decît în cazuri excepționale și

Ibidem, p. 312. În scrisori ale unor negustori bulgari din Zîmnicea se putea citi : „Aștept ca fratele meu să trimită din Sistov” (*Ibidem*, p. 329).

|||||

^M P. Constantinescu-Iasi, *Studii istorice româno-bulgare*, Bucuresti, 1956, p. 65 și urm.

The image is a full-page graphic featuring a dense, repeating pattern of the word "LOVE". The word is rendered in a stylized, outlined font, where the letters are interconnected and the pattern flows across the entire surface. The repetition creates a textured, mosaic-like effect, with the word appearing in various orientations and positions to form a continuous visual field. The overall aesthetic is romantic and celebratory, suitable for a Valentine's Day theme.

existau încă probleme de integrare și în care privință, mai ales, erau exercitate și presiuni din afară, nu întotdeauna deplin înțelegătoare, ale realităților din România.

În pragul deceniului inaugurat de anul 1866, un artist francez, în trecere prin România, considera, în momentul plecării, că văzuse „unul din lucrurile rari ale lumii : o aglomerație de 6 000 000 de oameni (cifra, neîndoielnic, exagerată față de

³² N. Iorga, *op. cit.*, p. 610.

A dense, repeating pattern of small, stylized human figures. Each figure is composed of a vertical line for the body and two short, angled lines for the arms, forming a 'V' shape. The figures are arranged in a tight grid, filling the entire page. The style is minimalist and graphic, using only black lines on a white background.

realitate ! — D.B.), scutu- rînd praful putred a douăzeci de veacuri de apăsare, de năvăliri și barbarie pentru a merge cu îndrăzneală să lege leagănul său, tradițiile sale, steagul său, de una din cele mai mari epoci ale istoriei" Aparent, cuvinte grandilocvente, dar în fapt și o observație îndrituită asupra unui proces complex și multilateral prin care trecea o societate care dobîndise un cadru statal modern. Mutații esențiale avuseseră loc începînd de la jumătatea secolului al XIX-lea în societatea românească. Formarea și maturizarea națiunii moderne și ascensiunea capitalistă au coincis firesc cu modificări în compoziția și forța claselor, păturilor și categoriilor sociale din, țările române.

În sate, care, mai ales la șes, erau încă în bună măsură „sate de bordeie" — cum le constata francezul Lan- celot în 1866 și norvegianul Flood în 1877 ^{5/1}, dar care, în regiunile culinare și dinspre munte, cuprindeau și case arătoase ale unor săteni mai îndestulați ^{5/1}, în orașe, în care se puteau vedea, ca la Curtea de Argeș, „o lungă stradă cu case de lemn", ca la Rîmnicu Vîlcea, unele case noi, reprezentînd o încercare, uneori forțată, de adaptare la modernitate (*iausse recherche*, cum semnala

Lancelot

eliberate, dar țărănimea în ansamblul ei nu a dobândit, nici după reforma din 1864, locul ce i s-ar fi cuvenit în societatea românească. Era într-adevăr „talpa țării”⁴⁴, temeiul existenței însăși a statului, ca și a claselor dominante, fără ca prin aceasta nivelul ei de viață să fi căpătat un ansamblu de îmbunătățiri care să-i fi asigurat o reală restatornire în colectivitatea națională. Împroprietărirea, ca și eliberarea de sub dominația relațiilor feudale, afectase, neîndoielnic, într-o anumită măsură, într-un sens pozitiv, masele țărănești.

•^{r.f'} *Ibidem*, p. 607.

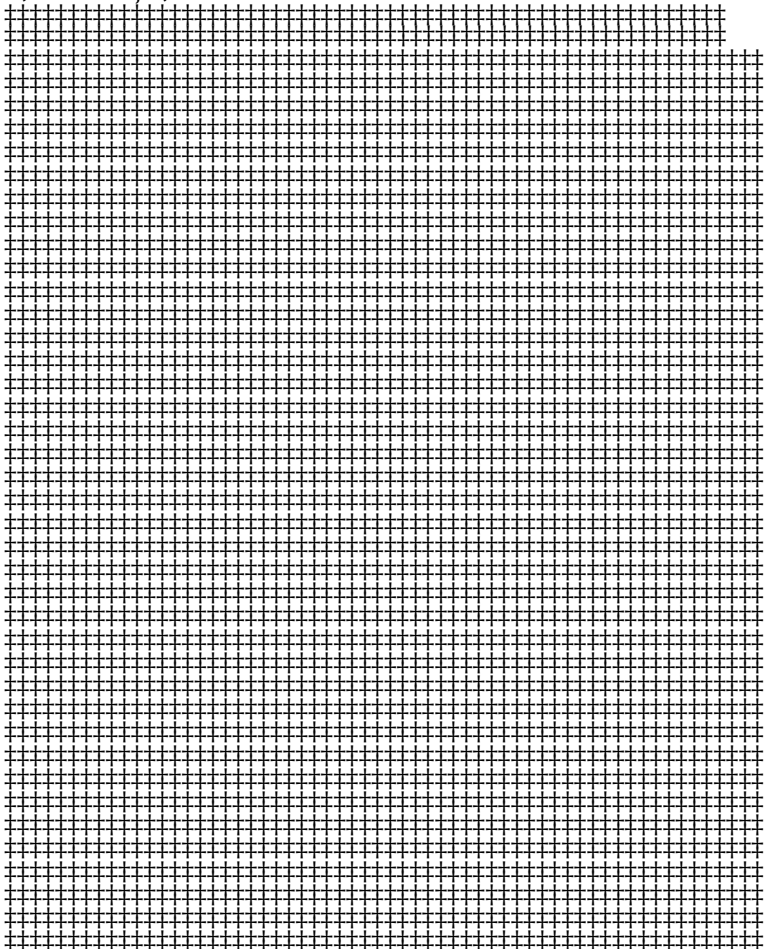
406 429 de clăcași fuseseră împrăștiți cu 1
654 969 hectare, iar alți 60 651 săteni primiseră
locuri de casă și grădină

#####

#####

Dar loturile atribuite erau departe de a fi
îndestulătoare, dacă se avea în vedere nivelul de

Vezi N. Adăniloae și Dan Berindei, *Reforma agrară din
1864*, București, 1967.

franci sau 86 1/2 de lei vechi de om, sau 13 galbeni de familie, ceva mai mult de 320/0 din venitul anual...". „Starea muncitorului de pământ — conchi-dea el —, a clasei celei mai producătoare și cea mai interesantă a țarei este în adevăr vrednică de jale !”^M. În iunie 1875, în Adunarea deputaților, G. D. Vernescu va vorbi „despre starea țăranului, care este căzut prin împovărarea impozitelor”, confirmând aserțiunea unui antevorbitor privind fuga unor țărani la sudul Dunării, ei neputînd face față excesivei fiscalități^{r>0}. Trebuie, de asemenea, avută în vedere povara cametei căreia țăranimea îi era supusă.

Un pas înainte fusese făcut prin legea din 1864 și încă unul ireversibil, cei ce răsturnaseră pe „domnul Unirii” simțind nevoia de a asigura țăranimea — prin- tro circulară din martie 1866, a Ministerului de Interne — că „sub nici un cuvînt și în nici un caz legea rurală nu se va atinge¹⁴ ^{ci}”, aserțiune reconfirmată cîteva luni mai tîrziu și în Constituție. Situîndu-se pe o poziție de „echilibru⁴⁴”, articolul 20 stipula : „Proprietatea dată țăranilor prin legea rurală și despăgubirea garantată proprietarilor prin acea lege nu vor putea fi niciodată atinse¹⁴ ; prin articolul 133 era reafirmată și „nealienabilitatea pămînturilor foștilor clăcași⁴⁴ timp de 20 de ani

⁰⁰ „Monitorul Oficial”, nr. 128 din 13 iunie 1875, p. 2 840.

Oricum, reforma se văzuse astfel încă o dată sancționată. Este însă drept că, totodată, încă din martie 1866, legea tocmelilor agricole, pregătită de altfel în vremea domniei lui Alexandru Ioan Cuza, scosese pe săteni de suferință ocrotirea Constituției și-i

supușese unui „regim de excepție”⁴⁴, situație care s-a înrăutățit și mai mult în 1872, când prin noua lege a tocmelilor agricole țărănimea n-a fost doar supusă, ca în 1866, „îndemnurilor”⁴⁴ autorităților locale, ci și constrângerii prin forța dorobanților⁴¹. Pe drept cuvânt va scrie Radu Rosetti, comentând aceste stipulații, că astfel „nouăzeci și cinci de sutimi ale națiunii române erau, prin această lege, în afară de orice legi”^{44 c/1}. Recent, un istoric german

⁴¹ *Idem*, nr. 58 din 13/25 martie 1866, p. 348.

lege pentru vinzarea unor loturi din moșiile statului țărănilor; tot în acei ani, în 1875—1877, vor trebui adoptate măsuri menite a ajuta țăranimea lipsită de mijloace de subsistență și s-a desfășurat o acțiune menită a o apăra de tocmeli abuzive, punându-se în discuție și înlăturarea legii din 1872, efectiv înlocuită însă abia în 1882^{G1)}. În 1877, soldaților care mergeau la luptă li s-a făgăduit pământ. Mihail Kogălniceanu a atestat acest lucru mai târziu,

⁰⁴ Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat țărani*, București, 1907_v, p. 447.

arătind că li se spusese : „Mergeți copii, vă așteaptă acasă pământul pentru voi și pentru copiii voștri”

. în 1878, sub impulsul lui C. A. Rosetti, circa 48 000 de țărani au fost efectiv împroprietăriți cu loturi însumînd 228 328

^{Gj} Lothar Maier, *Rumänien auf dem Weg zur Unabhängig- keitserklärung, 1866–1877*, München, 1989, p. 14.

e

. Neîndoielnic, însă, că ceea ce s-a făcut după legea rurală din 1864 a fost cu mult prea puțin pentru a aduce reformei o reală îmbunătățire și îmbogățire.

Carol I, *Cuvîntări și scrisori*, tomul I, București, 1909,
p. 187.

‡). Un deceniu mai târziu, „Timpul”, organ al conservatorilor, avertiza, exagerînd chiar, „că statul este în ajunul unei catastrofe, că într-o zi apropiată, populațiile rurale înarmate se vor arunca ca niște torente asupra orașelor”^{7:1}. Oricum, în primăvara anului 1876, frămîntările

țăranimii au devenit deosebit de intense⁷ contribuind și ele la destabilizarea lungii guvernări a lui Lascăr Catargiu. Presiunea țăranimii, deși exagerată în ultimele decenii, a existat necontenit, iar energia ei a fost demonstrată și pe țărîm național, prin jertfele pe care⁸ a înțeles să le facă în momentele decisive din 1877—1878, prin eroismul zecilor de mii de ostași ieșiți din rîndurile ei. De aceea, scepticismul manifestat la adresa „vigoarei

⁷ „Monitorul Oficial”, nr. 136 din 20 iunie/2 iulie 1876, p. 3241 : vezi și Lothar Maier, op. cit., p. 151—152.

Radu Rosetti, *Acte și legiuri privitoare la chestia țărănească*, seria II, vol. II, partea I, București, 1907, p. 351 ; vezi și Lothar Maier, op. cit., p. 152 și urm.

Ibidem, p. 139—143, 146—150, 155—158.

cadrul Comisiei proprietății de la București

†† *cît* și în Adunările ad-hoc din 1857 de la Iași și București

‡ reprezentanții țăranilor au găsit un limbaj politic

Vezi Vasile Mihordea, *Răscoala grănicerilor de la 1866*,. București, 1958.

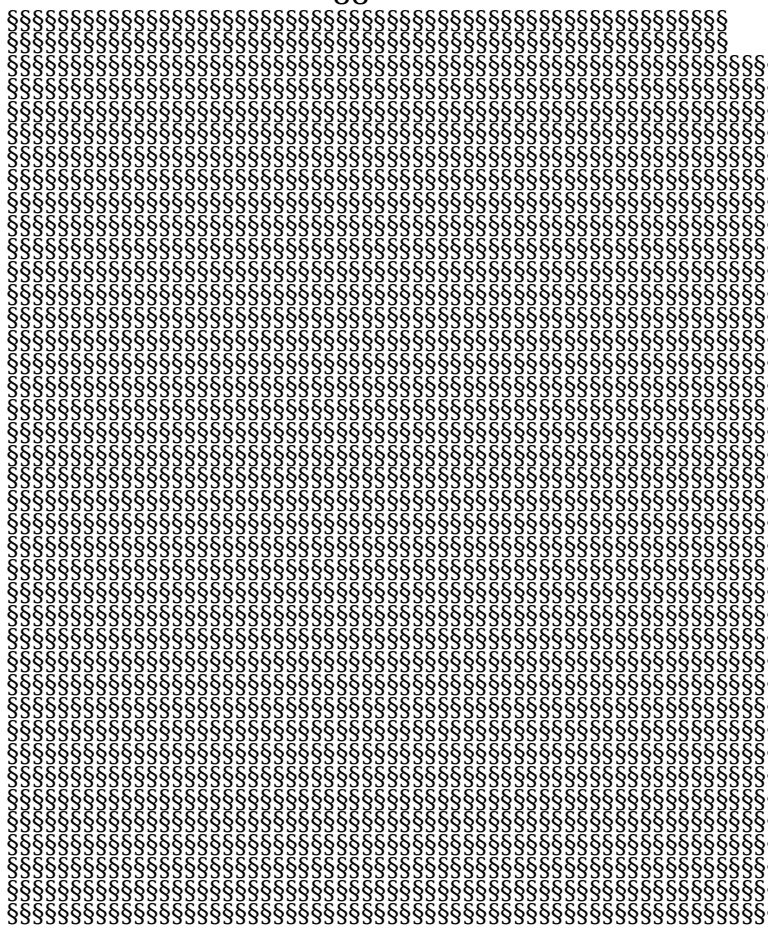
adecvat prin intermediul căruia și-au exprimat revendicările în noua societate modernă în curs de constituire.

Tărănimea, eliberată de sub dominația relațiilor feudale, împroprietărită, cel puțin în parte, manifesta echilibru și inteligență și numeroase calități puse în evidență de unii contemporani. „Ești surprins — nota Obedenaru — de conversația

7:1 „Timpul” din 1 13 iunie 1876.

interesantă pe care o poți avea timp de ore întregi cu țărani lipsiți de învățătură¹¹⁷⁹. „Cit pentru poporul de jos — arăta și Ion Ghica —, o mai repet, nu cunosc țăran plugar mai deștept și mai lipsit de preju- dețe ca țăranul român. Presiunile, jafurile și maltratările prin care a trecut și trece nu au putut să-1 prostească ; și dacă civilizațiunea s-ar cîntări după cîtimea de inteligență răspîndită asupra

^M Lothar Maier, op. cit., p. 133.

poporului întreg, nu aş sta la îndoială a proclama pe români unul din popoarele cele mai înaintate ale Europei¹⁴

„... ne putem întreba dacă vigoarea sentimentelor naționale printre țărani, care constituie 90% a populației, este comparabilă cu aceea cîntată de poeții locali și exploatată de micile cercuri ale burgheziilor locale...” („on peut se demander si

[illegible]

. „Românul — mai scrie Obedenaru, referindu-se evident cu precădere la țăran — este curat; are gesturi nobile, expresii alese. Vorbirea unui țăran n-ar fi cu nimic nepotrivită într-un Parlament⁴⁴

+++++
††. Frumusețea portului popular, la bărbați, dar mai ales la femei, simțul artistic și mai ales demnitatea

Vezi Apostol Stan, *Le probleme agraire pendant la revolution de 1848 en Valachie*, București, 1971.

erau

Si

ele

relevante

###

[illegible]

§§§

Dan Berindei, *Clăcași și stăpini de moșii în Comisia proprietății din Țara Românească (august 1848)*, în volumul misce lanu *Civilizație medievală și modernă românească. Studii istorice*, Cluj-Napoca, 1985, p. 149–165.

This image shows a full page of blank graph paper. The grid consists of small, evenly spaced squares formed by thin black lines. There are no margins, text, or other markings on the page.

[illegible]

Muncitorimea a cunoscut o întărire, neconținută a rîndurilor sale. Dezvoltarea modernă a economiei crea condițiile necesare pentru formarea și treptata creștere a numărului acestora ; de altfel

A large grid of small, stylized human figures arranged in a rectangular pattern, representing a crowd or a large group of people. The figures are simple line drawings with arms and legs, facing forward. They are arranged in a dense, regular grid, filling most of the page. The figures are small, suggesting a large number of people. The overall effect is a sense of a vast, organized group.

și în agricultură se înmulțise numărul muncitorilor cu plata pe zi (în 1860 în Țara Românească față de 334 545 clăcași existau 54 332 muncitori salariați plătiți cu ziua — zilieri). Cifre exacte pentru deceniul inaugurat de anul 1866 în toate ramurile economiei nu sînt cunoscute, dar avem ca punct de plecare situația dezvăluită ca existentă de

Paul Lindenberg, *op. cit.*, p. 86.

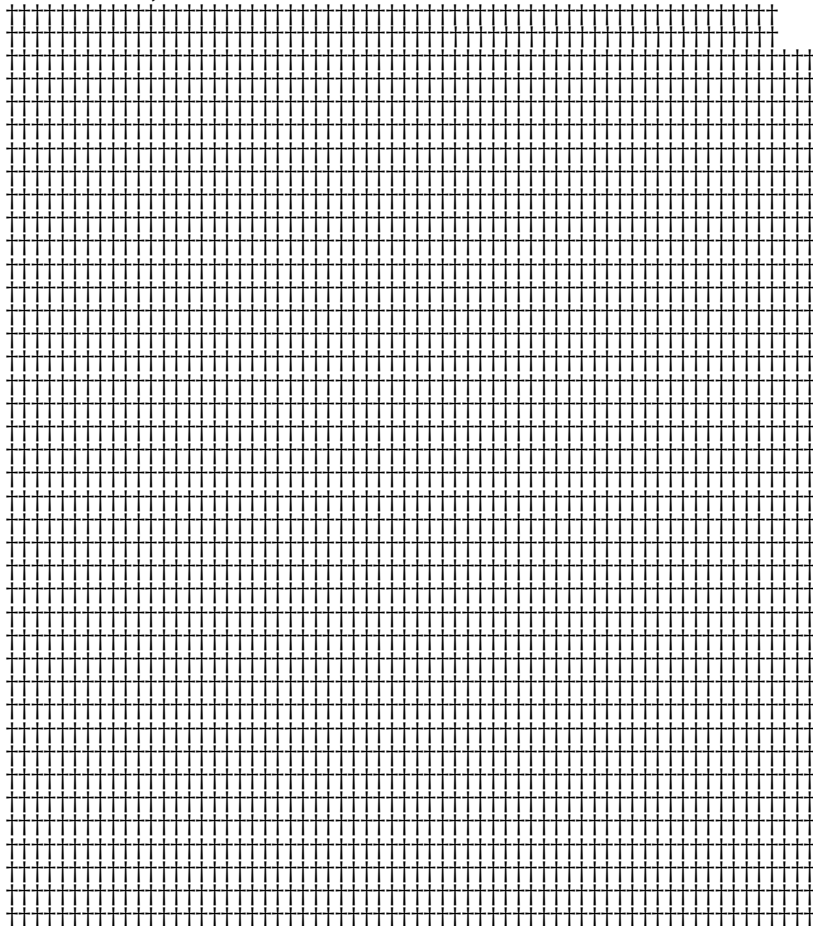
⁸⁰ *Ibidem.*

A large rectangular area filled with a dense, repeating pattern of small, stylized, light gray shapes, resembling a textured background or a decorative border. The pattern consists of many small, interconnected, and somewhat irregular shapes that create a complex, woven appearance. The overall effect is a light gray, textured surface that covers most of the page area below the header and above the footer.

nar
u

***** coincide cu cea a lui Leonida
Colesc
u

*nimea din România între 1864 și 1888, București, 1970 ;
Ion Ilin- cioiu, Țăranii, pământul și moșierii în România.
186i—1888, Bucu*

+++++ : 23 192 lucrători, dar este mai mică cu circa 5 000 față de totalul de 28 252 dezvăluit de „Analele statistice” în 1863. Cum s-a arătat îndrituit, nu toate persoanele cuprinse în **ultima** cifră au fost de lucrători

rești, 1982 ; vezi și studiul mai vechi al lui Vasile Maciu, *Cu privire la situația și lupta țăranimii în ajunul războiului de independență*, în „Studii”, VIII (1955), nr. 3, p. 31—48 și cel al lui C. Corbu, *Frământări țărănești în România în preajma războiului de independență*, în „Studii”, 20 (1967), nr. 3, p. 457—467.

'-, a dus la creșterea numărului muncitorilor din respectiva ramură, care ajunseseră să se ridice în 1874 la 4 000—5 000 ; de asemenea și în saline, de la 1071 lucrători în 1859, s-a ajuns la 1 828 în 1873

⁹⁹ M. G. Obedenaru, *op. cit.*, p. 192—193.

+++++

Este cert că pe ansamblul economiei a avut loc o simțitoare creștere a numărului lucrătorilor salariați. Nu întâmplător, Obedenaru califica Bucureștii în 1876 ca „o pompă aspirantă în ceea

⁹⁹ Leonida Colescu, *Population de la Roumanie*, București, 1903 ; cf. N. N. Constantinescu, *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România până la primul război mondial*, București, 1959, p. 135—137, unde se dau explicații și se fac ș. corectările necesare cifrelor ce se găsesc atât în „Anale statistice”, cât și în lucrarea lui M. G. Obedenaru și în cea a lui Leonida Colescu.

ce privește muncitorii, zilierii și proletari i⁹¹. în orice caz, la începutul secolului al XX-lea, în 1901—1902, numărul muncitorilor din industria prelucrătoare atinsese aproape cifra de 100 000

####, ceea ce nu se poate explica decât prin treptata dezvoltare a muncitorimii în deceniile anterioare.

⁹¹ N. N. Constantinescu, op. cit., p. 136—137.

#####

[illegible][illegible]

***** și, de asemenea, că, în preajma anului 1877 numărul muncitorilor din industrie și transporturi, raportat la cel al țăranilor și muncitorilor agricoli, „era cel puțin de zece ori mai mic”¹¹⁷, dar aceasta nu însemna că tînăra clasă nu era într-un

^m Gr. G. Tocilescu, *industria petrolului din România*, în „Românul” dîh 29 septembrie 1874 ; *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893)*, București, 1984, p. 91.

neconținut proces de creștere și treptată afirmare. De altfel, societatea în ansamblul ei tindea să recunoască însemnătatea muncitorimii. Comentând apariția „Universului”, ziarul „Telegraful” remarcă următoarele : „Chestiunea lucrătorilor în celelalte state a ajuns să preocupe toate spiritele, pentru că este chestiunea viitorului, este viitorul însuși, căci în secolul în care trăim munca este cel mai mare

M. G. Obedenaru, *op. cit.*, p. 301.

11

+++++

N. N. Constantinescu, *Dezvoltarea forțelor de producție industriale...*, în volumul *Progresul economic al României, 1877– 1977*, București, 1977, p. 114.

92

A large grid of small, repeating 'S' shapes, likely a decorative border or a placeholder for a large image. The grid is composed of many small, identical 'S' characters arranged in a regular pattern, filling the entire page. The 'S' characters are black and set against a white background. The grid is approximately 20 columns wide and 20 rows high, creating a dense, textured appearance.

Eminescu scria în 1876 : „Muncind 12—14 ore pe zi, aceste zile lungi și negre nu sînt întrerupte nici de duminici, nici de sărbători, încît chestiunea socială, atît de ventilată în Europa, trebuie s-o vedem la noi în forma ei cea mai crudă”^{1(K)}. Condițiile de locuire ale muncitorilor erau deseori de ne-su- portat. „Nu mai vorbim de mulți alții, care locuiesc cîte 7—8 într-o cameră întunecoasă și rău aerisită — se scria la 12/24 noiembrie 1872 în

Istoria României, vol. IV, București, 1964, p. 484.

„Lucrătorul român“ —, nu mai vorbim de aceia ce-
și închiriază cu seara cîte un pat la vreunul din
dormitoare, de care se află multe chiar și la noi în
București prin podurile caselor și unde sînt așezate
cîte 10—15 paturi, cît te face să crezi că e un spi-
tal
“

⁹³ „Telegraful“, nr. 199 din 10 22 octombrie 1872.

care lucrează cîte 14 și 16 ore pe zi și nu iau plată decît tot 3—4 franci pe zi...” ; se mai adăuga că unele categorii de muncitori — mecanicii, fierarii, zidarii și dulgherii — erau plătite cu sume ceva mai ridicate (între 8 și 12 franci pe zi), dar că, în schimb, acești lucrători nu aveau de lucru în timpul iernii și că erau, în consecință, „siliți ca aceea ce au agonisit în timpul verii să mai păstreze și pentru iarna de a avea cu ce trăi”¹⁰². „Ieftiniți *plinea*,

ieftiniți *lemnele*, ieftiniți lucrurile de întâia
trebuință, lucrurile fără care nu putem trăi“, se
scrisa în aceeași foaie la adresa
guvernanților

#####

din *Despre lucru și lucrători*, în „Lucrătorul român“, nr. 2
din 12 noiembrie 1872 ; *Documente... (1821—1878)*, p. 664.

Unele categorii de muncitori erau supuse la munci istovitoare și chiar primejdioase. Lucrătorii petroliști se găseau într-o astfel de situație. Lucrau în puțuri adânci de la 50 pînă la 120 m avînd un diametru de 1,5 m. Un lucrător cobora în puț ; dacă el depășea 15 m, puțul trebuia ventilat din cauza emanațiilor, iar dimineața nu se putea începe munca înaintea unei ventilații de 3 ore ! Lucrătorul

Ibidem, p. 663.

putea săpa în fundul puțului maximum două ore, iar după ce ajungea în preajma pânzei de petrol cel mult un sfert de oră, rareori o jumătate de oră. La primul semnal el trebuia tras afară și ieșea „ca beat”^{10,1}.

Nu rareori aveau loc și accidente mortaleⁿ⁵. Este drept că, în aprilie 1867, a fost promulgat primul Regulament pentru industriile insalubre, dar acesta se referea numai la capitală ! „Sînt privite ca așezăminte nesalubre — se arăta în art. 2 — toate depozitele, magazine, fabricațiuni și meserii, care prin materialele depuse ori întrebuințate, prin produsele dobîndite ori prin rămășițele fabricației infectă aerul, puțurile, gîrla, ori care vatămă sănătatea locuitorilor ori a animalelor domestice într-un alt mod”^{10G}.

Peste șapte ani, în iunie 1874, o lege pentru organizarea serviciului sanitar avea în vedere și apărarea sănătății lucrătorilor din industrie. Articolul 109 stabilea în mod expres : „Ministerul de Interne va putea obliga pe proprietarii stabilimentelor industriale ca să ia măsurile igienice menite a apăra sănătatea lucrătorilor”¹¹¹⁰⁷. Pornind-se de la această lege, în 1875 a intrat în vigoare un nou Regulament pentru industriile insalubre, mai cuprinzător decît cel din 1867, atît în privința ariei geografice, cît și a ramurilor industriale la care se referea. Era avută în vedere asigurarea sănătății muncitorilor din fabricile de cărămidă, oale, chibrituri, explozive, hîrtie, distilării de petrol etc. Se stabileau chiar pedepse pentru proprietarii care încălcau dispozițiile regulamentului^{o8} ; este însă evident că aplicarea concretă a dispozițiilor acestui regulament a fost totuși relativă.

Dar noua clasă devenea din ce în ce mai conștientă, se afirma ca o componentă a societății, care aspira și la drepturi, nu numai a îndeplini o

^{J.w} *Piine și lemne*, în „Lucrătorul român”, nr. 1 din 5 noiembrie 1872 ; *Documente...*, (1821—1878), p. 655.

¹⁰¹ M. G. Obedenaru, *op. cit.*, p. 203—204.

#####. În toamna anului 1865 se încercase, fără să se obțină însă consensul autorităților, această „Casă” să fie transformată în *Asociațiunea lucrătorilor tipografi* ^.*in România*

„Clasele lucrătoare sînt expuse loviturilor soartei...” ;
„Tipograful român” din 14 ianuarie 1866 ; *Condițiile
istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare...*, p.
188.

#####. Dar abia în mai 1872 ea a putut să fie reorganizată sub titulatura *Societatea generală de ajutor reciproc a lucrătorilor tipografi „Gutenberg”*³. În același an, însă, avea să fie făcut un mare pas mai departe, în- ființându-se, la 1/13

Vezi I. Saizu și D. Sandru, *Stiri despre asociația lucrătorilor tipografi și activitatea lui Ion Ionescu de la Brad ca președinte al ei*, în „Studii și Cercetări Științifice. Istorie”, Iași, 13 (1962), nr. 1, p. 105—119; C. C. Angelescu, *Contribuții la istoricul Asociației lucrătorilor tipografi din România (perioada 1858—1865)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie”, Iași, II (1965), p. 63—9.1.

¹- *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 489.

^{2,1} *Ibidem*.

octombrie, *Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România*^{11'}. Muncitorul tipograf N. D.

Rădulescu avea atunci să-și înceapă discursul exclamînd: „Trebuiri să ne adunăm într-o zi toți lucrătorii pentru a decide despre calea care ar fi mai nimerită pentru noi a ne îmbunătăți soarta prin noi înșine...”. „Trebuia să ne adunăm 'cu toții de a ne întreba : — se adresa el interogativ — care va fi calea nimerită pe care să apucăm

^{11'} *Ibidem*, p. 489—492. V. Maciu, *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din 1907*, Craiova, 1973, p. 265 sf. urm. ; *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare...*, p. 201—215 ; Vasile Petrișor, *Un moment semnificativ din istoria mișcării noastre muncitorești. Crearea Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România. 1872*, în „Anale de Istorie”, XVIII (1972), nr. 5, p. 67—78 ; Mircea Iosă, *Rolul și însemnătatea „Asociației generale a lucrătorilor din România,”* în „Studii”, XXV (1972)' nr. 5, p. 915—924.

spre regenerarea industriei noastre naționale și spre a ne ajuta unii pe alții în împrejurări grele, amar simțite de noi ?” Neîndoielnic că răspunsul la întrebare era afirmativ și nu putea fi decît acela al formării unei „asocia- ționî generale”, în care urmau să fie cuprinși „toți lucrătorii, de orice profesie, de la un capăt pînă la celălalt al țării

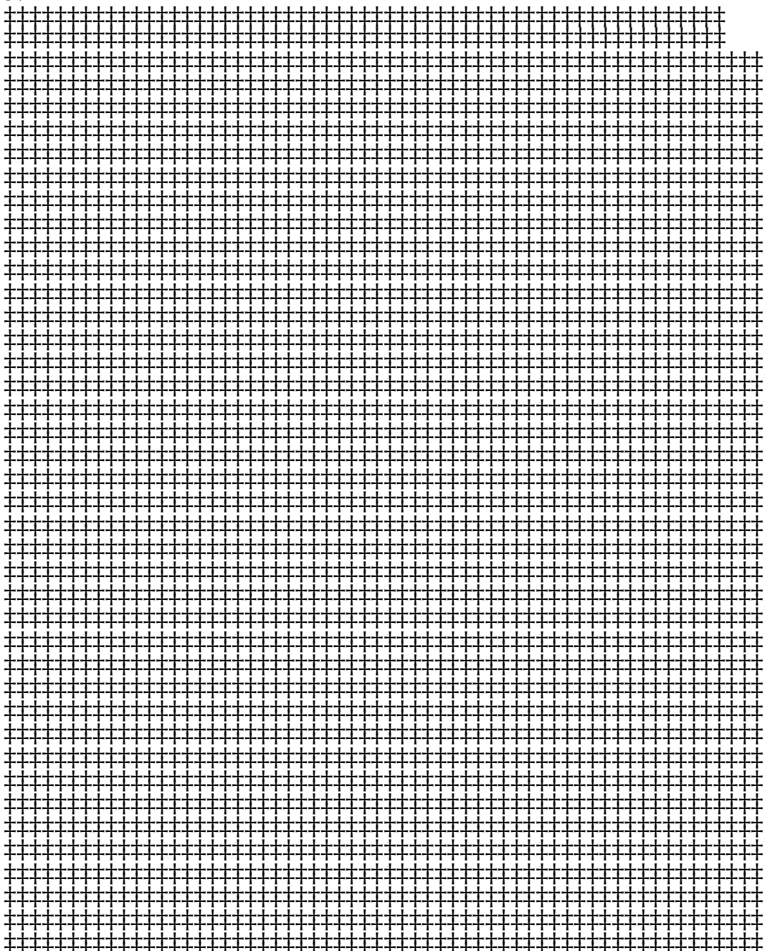
”

1865, au reprezentat muncitorimea. După „Tipograful român”, publicat din august 1865, și pînă în februarie 1866 și apoi din nou în 1870—1871, a urmat între 1869 și 1872 gazeta intitulată „Analele tipografice” — avînd pe frontispiciu cuvinte semnificative : „Unirea e puterea”¹¹⁰. în vara anului 1872, luînd o nouă titulatură — „Universul

blema organizării : Vasile Petrișor, *Noi contribuții la crearea și semnificația primelor organizații profesionale muncitorești din*

, care indica tendința de a se reprezenta *nu numai o categorie* de muncitori, *ci ansamblul lor*, gazeta a militat activ pentru crearea *Asociației generale a tuturor lucrătorilor*. După înființarea acesteia, ca organ al ei, în locul „Uvrierului” a

România (1864—1872), în „Anale de Istorie”, XIX (1973), nr. 6.


```
+++++
+++++
```

Presă muncitorească și socialistă din România, vol. I, partea I, București, 1864, p. 20—24.

[illegible]

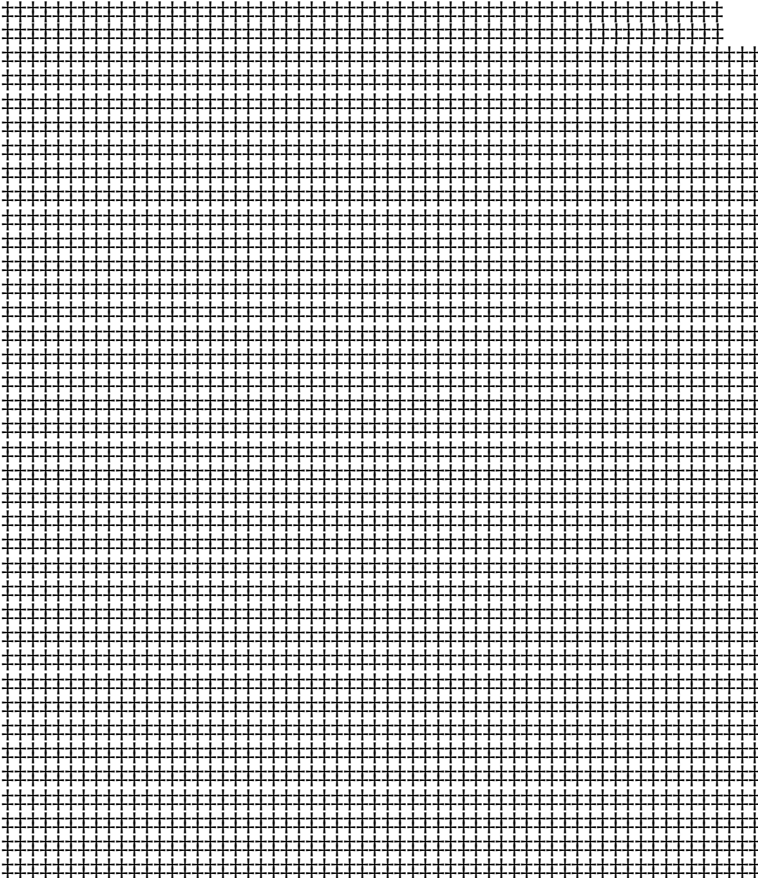
Universitate, și au constituit o societate condusă de un comitet — compus din nouă membri — care era considerată în foaia „Românul”¹¹ ca „o consecință a celei din București”¹⁴¹²⁰. Tot în primăvara 1873 au fost constituite două societăți muncitorești grupînd lucrătorii din cîte un sector economic : Societatea „Matei Basarab” a lucrătorilor tipografi de la Imprimeriile Statului și „Unirea”¹¹ a lucrătorilor

Ibidem, p. 25—33 ; *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 492.

#####

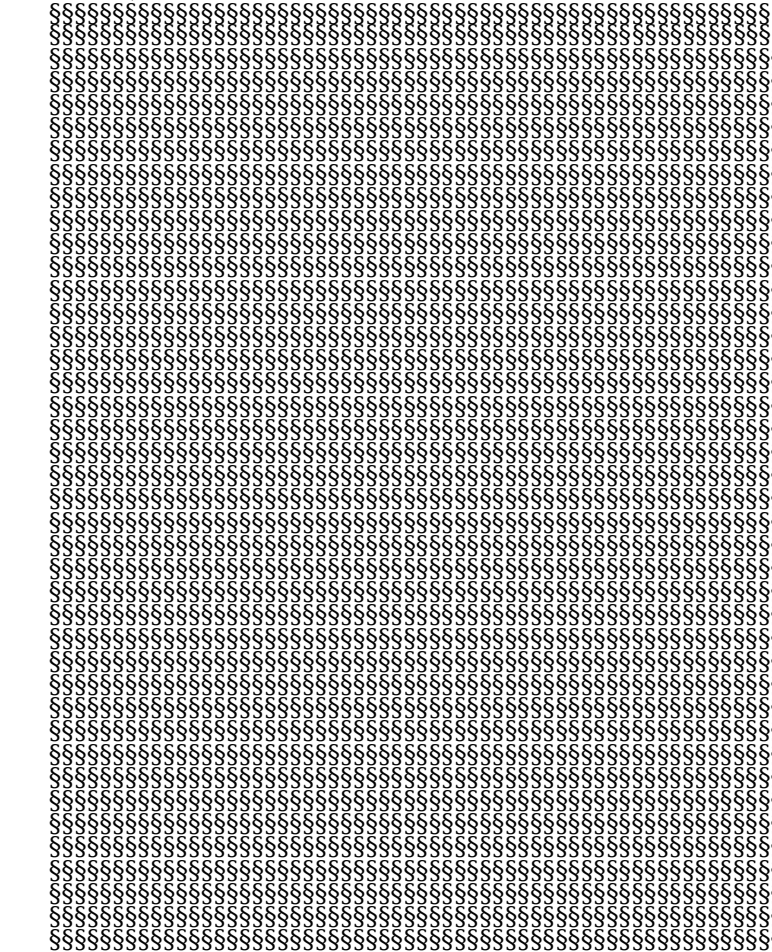
#####. In anii următori, au fost create și alte

Ibidem, p. 494 ; *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare...*, p. 214—215.

Conflictele de muncă s-au acutizat. În septembrie 1868 a avut loc o puternică grevă a a

Ibidem, p. 213—214 ; *Documente...*, (1821—1878), p. 667— 668, 669—670.

Regia monopolului de tutun din București și
muncitorii portuari de la
Galăț
i

#####¹. în 1873 au avut loc agitații ale lu-
crătorilor de la căile ferate și puternica mișcare a

Ibidem, p. 266.

bivolarilor din Giurgiu și în același an s-au desfășurat acțiuni revendicative ale muncitorilor tipografi de la Imprimeriile statului din București, pentru ca în 1874 să se înregistreze greva lucrătorilor croitori din capitală

N. I. Mocioiu, *O grevă în portul Brăila în anul 1868*, în „Revista Arhivelor”^{1*}, seria nouă, III (1960), nr. 1 ; *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 485 ; *Documente... (1821—1878)*, p. 435—457.

[illegible]

§§§§§§§§§§§§§§. În iarna 1875—1876 au avut loc, din nou la Giurgiu, mișcări ale lucrătorilor străini — austrieci și francezi — angajați la efectuarea unor lucrări în port și neplătiți lungă vreme^{12fi}. Agitații au avut loc în 1876 pe șantierul șoselei în construcție Piatra Olt — Râmnicu Vâlcea și pe cel de construire a căii

^{21/} N. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 181 ; *Istoria României*, vol. IV, Bucuresti, 1964, p. 485—486 ; *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare...*, p. 254 ; *Documente... (1821—1878)*, p. 637—638.

A large grid of small, repeating 'S' shapes, resembling a stylized 'S' pattern or a dense arrangement of small 'S' characters. The pattern is composed of many small, identical 'S' characters arranged in a regular, repeating grid. The 'S' characters are white and set against a dark background, creating a high-contrast, textured effect. The overall shape of the grid is roughly rectangular, with the 'S' characters filling most of the area.

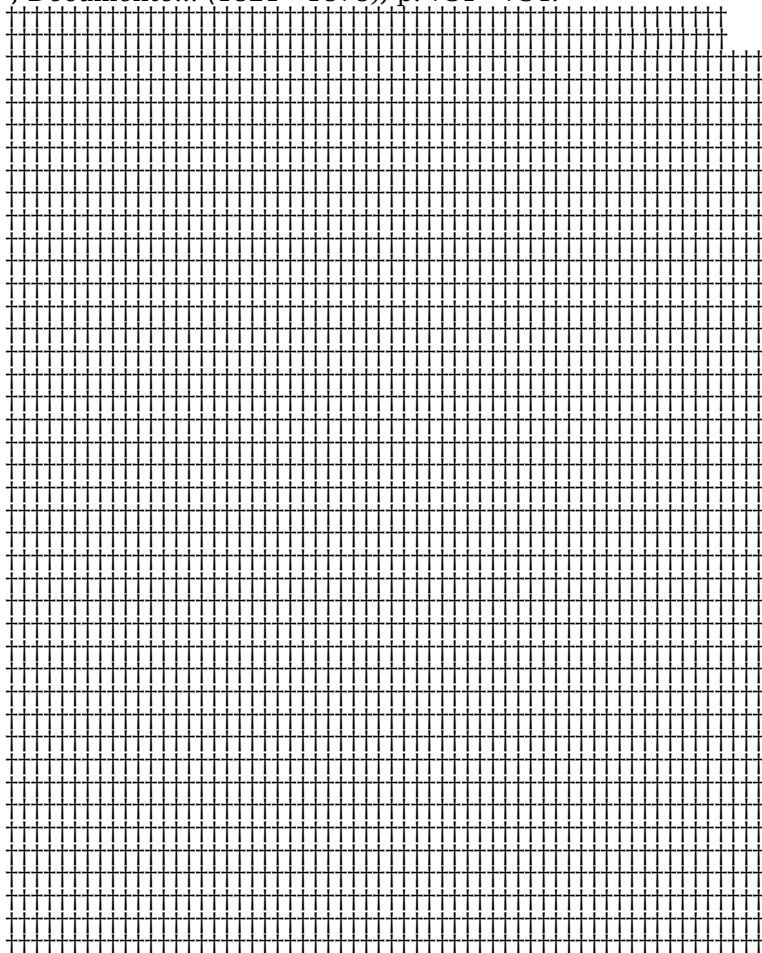
98

[illegible]

#####

#####

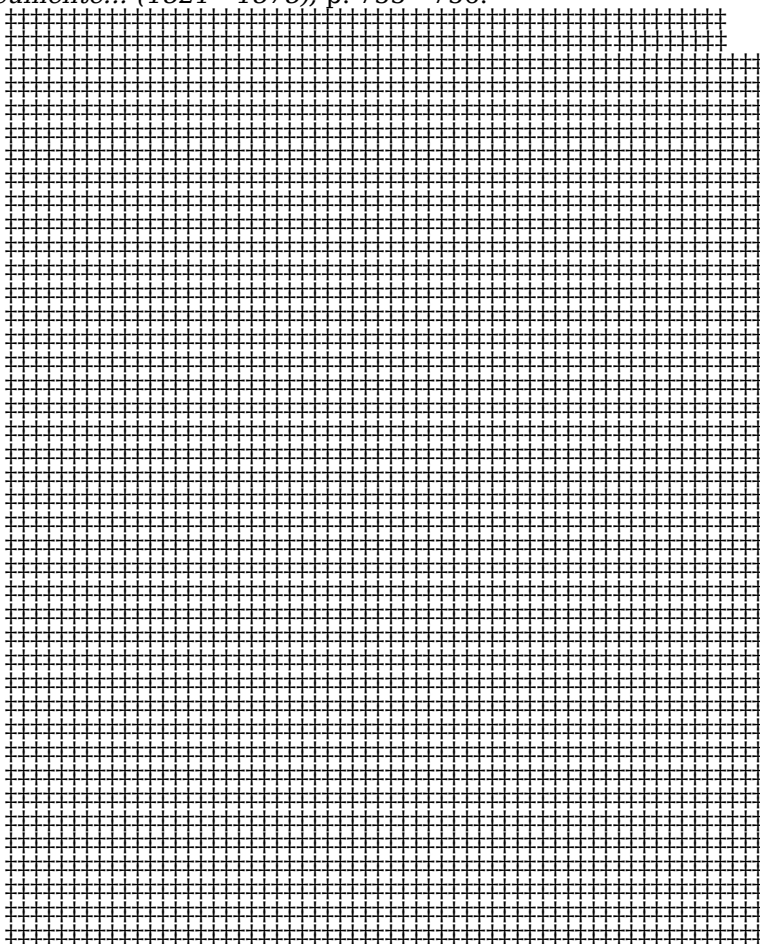
^{2G} *istoria României*, vol. IV, Bucureşti, 1964, p. 487—
488 ; *Documente... (1821—1878)*, p. 731—734.

*****. In total au avut loc, in deceniul 1868—1878, 31 acțiuni muncitorești de acest fel ^{12s}.

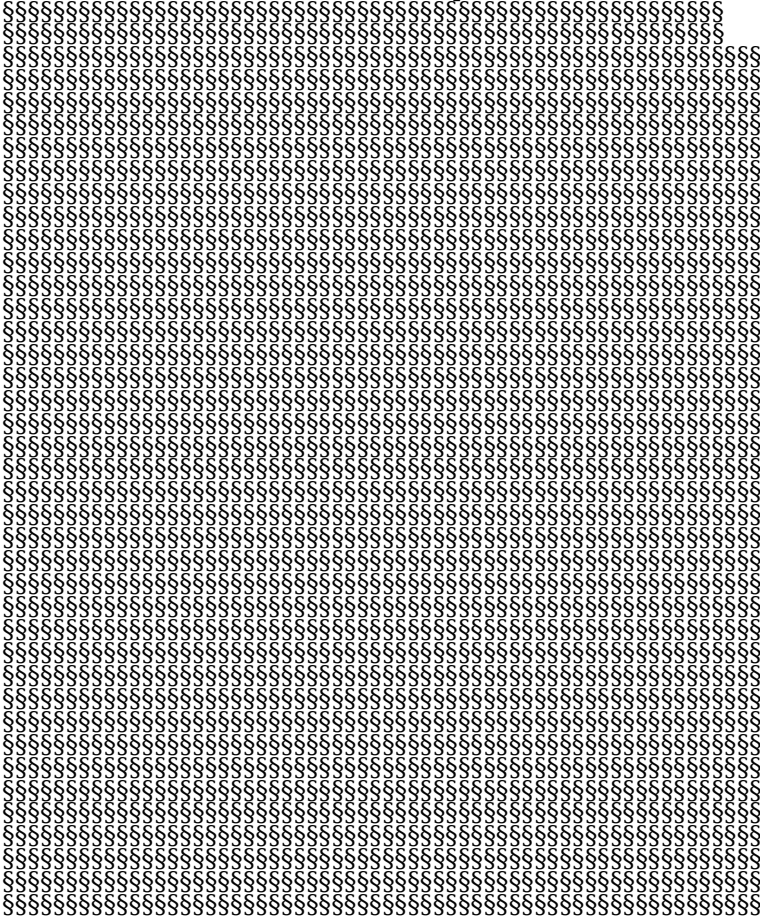
Constituirea cercurilor socialiste, chiar în ultimii ani ai deceniului cercetat, avea să deschidă o nouă etapă în istoria muncitorimii române. Activitatea acestora se va împleni firesc cu tendințele de organizare ale lucrătorilor și astfel va fi deschis

Istoria României, vol. IV, București, 1964, p. 488 ;
Documente... (1821—1878), p. 755—756.

mai larg drumul spre unirea politică a clasei muncitoare românești. O nouă conștiință apăruse însă încă de la începutul deceniului al optulea al secolului al XIX-lea. În 1872, în foaia „Uvrierul” se pledase doar energic pentru „unirea și înfrățirea tuturor lucrătorilor. pentru ca astfel să putem dărîma răul și in justiția ce de mult bîntuia clasa lucrătorilor”¹²¹¹. Era un nou limbaj. Totodată, această tînără clasă muncitoare modernă participa

Vezi Vasile Petrișor, *Evoluția și trăsătur le mișcării greviste din România pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, în „Anale de Istorie”, XVIII (1973), nr. 1, p. 179.

recensămintelor din 1859—1860, semnala existența în acea vreme în Principate a următoarelor categorii sociale legate de burghezie : 30 417 comercianți, 59 869 meseriași, 22 811 funcționari, 6 066 profesori și institutori, 9 702 preoți (la care se adăugau și 8 750 călugări și călugărițe), 318 avocați
etc

Friedrich von Rhein, *Enthüllungen iiber Dr. Strausberg...*, Berlin, 1871, p. 48.

+++++. Pentru P. S. Aurelian, burghezia grupa
+++++. 15o/ din populația țării (6,2o/o meseriași, 3,2<>/o
comer- cianți, cam 3o/o funcționari, precum și peste
6 000 cadre didactice, peste 300 avocați, aproape
500 medici, chirurghi și farmaciști, peste 2 000

călugări nu puteau fi considerați burghezi. Mai trebuie însă adăugate elementele burgheziei sătești în formare. Dar, oricum, păturile mijlocii, „elementul motor” al transformărilor, erau foarte departe de a avea dimensiunile demografice constatate în țările înaintate ale vremii, și aceasta chiar dacă avem în vedere o firească consolidare a lor în cele două decenii următoare recensămin- telor menționate.

Burghezia era încă slabă pe tărîm economic, neunitară și nedezvoltată. Politica liber schimbistă a moșierimii frîna consolidarea pieței interne, ceea ce a determinat pe economiștii progresiști ai epocii să militeze pentru protecționism. Criza economică mondială din 1873, cu repercusiuni și în anii următori, a afectat și ea pe plan economic consolidarea burgheziei românești. Cu toate acestea, neîndoielnic, dezvoltarea burgheziei era neîntreruptă. Exista o mare burghezie, alcătuită din cîteva zeci de bancheri, din patroni de întreprinderi industriale și mari comercianți, din mari arendași și moșieri proveniți din rîndurile burgheziei ori îmburgheziți, exista și o burghezie mijlocie, formată din mii de patroni de ateliere, din comercianți, proprietari de prăvălii și case, din intelectuali cu diplome universitare, din funcționari de rang mai înalt și exista, în sfîrșit, mica burghezie compusă din mici meseriași și din mici negustori, din funcționari mai mărunți, dar avînd proprietăți

i

^{W2} P. S. Aurelian, *Terra nostra*, ediția II-a, București, 1880, p. 14—15.

```
*****
*****
*****
```

Ostilitatea burgheziei acestora încă aflată într-un proces de maturizare față de boierii pe care

.....

nimeni, nici mai boier, nici mai bogat, nici mai învățat, decît mine ; am urît totdeauna pe boieri, de aceea, te-am dat la carte, voi să fii boier mare și bogat și să ei față de boier bogat^{1113,1}. Deci, ostilitatea fățișă față de boierime, dar și dorința de a fi „boier mare și bogat¹¹ ! Parte din burghezia comercială și cea cămătă-rească se alătură moșierimii — noua „haină¹¹ a fostei boierimi — pe plan politic, iar cea industrială, deși căuta să-și dobîndească propriile poziții (în 1872 o întreprindere patronată de Grigore Heliad a asumat construcția căii ferate Iași — Ungheni, iar în vara 1875 un grup de întreprinzători, printre care întîlnim pe Ion C. Brătianu, pe Ion Ghica ori pe D. A. Sturdza, toți foști boieri trecuți însă pe poziții burgheze, a încercat să obțină concesiunea căii ferate
Ploiești —
Predeal
)

+++++
+++++ nu se dădea nici ea în lături, uneori, de la
alianțe pe plan economic, ca și politic, cu
moșierimea adversă.

O categorie aparte o reprezentau intelectualii,
care, chiar și atunci cînd proveneau, prin origine,
din rîndurile boierimii, se alăturau burgheziei. în

privința intelectualilor, Obedenaru era, poate, chiar -prea optimist și prea ditirambic, când îi înfățișa în 1876 : „... marea majoritate a persoanelor care constituie clasele conducătoare se compune din oameni luminați, cinstiți, conștiincioși, muncitori, iubind ordinea, devotați binelui public. Oameni care, prin capacitățile lor, prin caracterele și moravurile lor, ar putea fi comparați cu cetățeni de elită ai provinciilor franceze. Sînt licențiați în drept, licențiați în litere și în științe ai facultăților de la Paris, doctori în drept și în medicină, ingineri ai diferitelor școli din Franța, ofițeri formați în școlile speciale ale armatei franceze etc. Iată din ce se compune personalul marelui administrații, al căilor ferate, al minelor, al magistraturii, al baroului, al spitalelor, al liceelor, al facultăților, al statului major. Acești oameni, formați și desăvîrșiți în Franța, au introdus în România marile instituții ale țării care a fost totdeauna în fruntea civilizației. Cînd îi frecvențezi ai crede cu ușurință că te găsești în mijlocul unei societăți franceze¹¹³¹’. Este drept că textul respectiv se adresa cu prioritate cititorului francez și că el trebuia să reprezinte și o *captatio benevolentiae*, oricum, însă, el reflecta, cel puțin în parte, și anumite realități. Obedenaru mai adăuga două precizii de un deosebit interes, care dezvăluiau că era vorba de un proces aflat în plin mers. Mai întîi, el semnală că, în momentul alcătuirii lucrării sale, se găseau în Franța nu mai puțin de 800 de tineri români, urmîndu-și studiile în instituții de învățămînt mediu, special sau superior și, în al doilea rînd, el mai preciza că, în fiecare an, se adăuga „acestor oameni de elită numărul neîncetat crescînd al tinerilor absolvenți ai facultăților din țară”¹

Vasile Maciu, *Condițiile interne ale proclamării independenței României*, București, 1955, p. 17—19.

. în deceniul analizat, mai ales la începutul său, se constată -și greutățile cărora funcționarea trebuia uneori să le facă față. în iulie 1866, domnitorul nota în memoriile sale : „nici pentru armată nu mai există soldă¹¹ ! Întârzierile la

Ibidem, p. 388.

plată, în anumite momente, deveniseră un lucru curent. Dar nu toți tinerii „cu studii”¹¹, mai puțin sau mai mult terminate, puteau fi regăsiți în tabloul pe care l-a făcut Obedenaru. „Este acolo o clasă de iftdivizi — nota un călător străin în 1866 — cari n-au, cred eu, echivalent nicăieri. Fii de proprietari cari au jucat și și-au pierdut moșiile, izgoniți sau liberați ai slu- gărimii ; ei au ceva bani sau și ceva credit, vorbesc destul de ușor, sînt foarte nerușinați, sînt lipsiți de orice simț moral, dar poartă o haină neagră... A cere un post e rostul lor cunoscut. Așteptînd acest post, care, să nădăjduim pentru binele administrațiilor, nu va sosi niciodată, fac afaceri....¹⁴¹”¹⁰. Neîndoielnic, că înregistrarea acestui martor străin corespunde unei realități și ea dezvăluie aspecte firești ale constituirii noii societăți moderne.

Incepînd din 1857, treptat, burgheziei tindea să i se asigure în viața social-politică o poziție dominantă. Statutul și legea electorală din 1864 au limitat puterea politică a fostei boierimi. Noile structuri ale societății și chiar ale statului modern s-au făurit într-un accentuat proces de adversitate dintre burghezie și moșierimea conservatoare, succesoare a boierimii. Biruința burgheziei s-a reflectat însă pregnant în stipulațiile Constituției din 1866, unele reluînd stipulații ale Convenției din 1858 ! Un articol al Constituției proclama : „Toate privilegiile, scutirile și monopolurile sînt oprite pentru totdeauna în statul român”, iar altul evidenția egalitatea înaintea legii și a contribuțiilor, ca și în privința admisibilității în funcțiunile public
e

^{1:8} Ion Ghica, op. cit., vol. II, p. 119.

+++++

+++++

+++++¹¹. Dacă numai unii mari burghezi erau cuprinși în colegiul I electoral, în schimb, poziția burgheziei în colegiile II (cei cu un venit între 100

+++++

+++++

și 300 galbeni anual) și III „al orașelor¹¹ — în
acesta din urmă fiind incluși „comercianții și
industriașii cari plătesc către stat o dare de 80 lei“,
precum și scutiții de cens : profesiunile libere,
ofțerii în retragere, profesorii și pensionarii sta-
tului — era dominantă

1

¹³⁹ *Memoriile regelui Carol I al României*, vol. I, p. 88.

burgheziei în viața publică, în guverne și în Corpurile legiuitoare, în aparatul de stat, avea să caracterizeze întreg deceniul inaugurat cu anul 1866. O daaă cu revenirea la putere a liberalilor, care o exprimau în primul rînd. burghezia va domina timp de 12 ani, începînd din 1876, viața publică. Pozițiile ei nu vor mai putea fi zdruncinate și ea va pătrunde, prin reprezentanți ai ei, nu numai în conducerea Partidului Liberal, dar și a conservatorilor, deși moșierimea va izbuti, totuși, pînă la încheierea primului război mondial, să se mențină și ea pe plan politic, deși, evident, pe planul doi.

Moșierimea, în rîndurile căreia se întîlneau mai ales membrii foistei boierimi, practic desființată ca clasă privilegiată prin prevederile Convenției de la Paris din august 1858^{1M}, dar nu numai aceștia, ci și unii mari burghezi care-și achiziționaseră domenii, reprezenta, în general, poziții conservatoare și retrograde. Trebuie remarcat că, dacă numărul burgheziei crescuse în raport cu însăși dezvoltarea țării, îndeosebi o dată cu cel de-al patrulea deceniu al secolului al XIX-lea, boierimett cunoscuse, la rîndul ei, profunde mutații, perioada Regulamentului Organic înlesnind promovarea la ranguri boierești a sute de burghezi, ceea ce, practic, a modificat însăși structura boierimii, tocmai în preajma abolirii rangurilor și a transformării ei în moșierime¹¹⁵. De asemenea, trebuie avută în vedere și îmburghezirea unui număr însemnat dintre boieri, chiar și a unora provenind din faimilii de rangul întîi, precum și existența moșierîmii liberale, situată pe poziții

Ibidem, p. 474—475.

¹⁴³ *Ibidem*, p. 475.

¹⁴⁴ Articolul 46 : „... Toate privilegiile, scutirile ori monopolurile de care beneficiază încă anumite clase, vor fi abolite...” (D. A. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. VII, București, 1892, p. 313).

social-politice apropiate de cele ale burgheziei, uneori ea fiind direct interesată și în dezvoltarea industriei. Dar, pe de altă parte, se numărau și foști boieri, respectiv moșieri, care se cramponau pe vechi poziții retrograde. Nu este poate lipsit de importanță detaliul pe care ni-l furnizează artistul francez Lancelot, care semnalează că în 1866 unii boieri mai umblau în port vechi ! Tot în 1866, un alt martor — M. A. Ritter von Zerbioni di Spasetti — consideră lumea boierilor o „caricatură a societății”¹¹, pe care o sintetizează aspru în cuvintele : „moarte, putreziciune, umbre fără ființă” („Tod, Faulniss, Verwesung, wesenloser Schatten”)¹¹¹⁷. Însuși tatăl domnitorului — într-o scrisoare adresată lui Berthold Auerbach și publicată de acesta împotriva voinței principelui Carol Anton de Hohenzollern în „Neue Freie Presse” — folosisese termenul de „clică aristocratică” la adresa boierimii române, ceea ce provocase pe Manole Costache-Epureanu la un răspuns¹⁶⁸. Un viceconsul austriac a remarcat, spre sfârșitul deceniului studiat, că în România „clasa mai avută știe numai să consume”¹¹¹⁹. Ion Ghica, el însuși provenit din rîndurile unei mari familii boierești, considera în 1871 că „boierismul” nu mai beneficia „de stima și de considerațiunea națiunii”¹⁵⁰.

mare parte a ei în rîndurile moșierimii, s-a încadrat unui inevitabil proces de decadentă economică și politică, care încă, ce este drept, deși existent, nu era pe deplin vizibil. O analiză cantitativă a proprietății moșierești din 1857—1864 comparată cu situația ce se constata la începutul veacului al XX-lea a dezvăluit că doar în jurul a 40% dintre vechile familii deținătoare ale domeniilor le mai

Ibidem, p. 639.

boieri guvernamentali erau dublați și uneori chiar depășiți în număr, în cadrul guvernului, de burghezi pătrunși printre e i

#####-. Despre conservatorii „guvernamentali”

¹³⁰ Ion Ghica, *op. cit.*, vol. II, p. 114.

mai trebuie arătat că ei acceptaseră — și
trebuiseră s-o facă ! — ca în Constituția din 1866
abolirea privilegiilor să fie repetată și ca „titlurile
de nobleță străină, precum : principii, grafi, baroni
și alte asemenea, ca, contrarii vechiului așeză-
mînt al țării”, să fie „neadmise în statul
român
”

Vezi Vasile Liveanu și Irina Gavrilă, *Calculator electronic și informații nenumerice despre evoluția clasei marilor proprietari funciari în România (1857—1918)*, în „Revista de Istorie”, 40 (1987), nr. 2, p. 140—141, 143.

[illegible]

§§§§§§§§§§§§§§§§§§§§

Exprimînd interesele cu prioritate ale moșierimii — ■ mai mult poate decît pe cele ale fostei boierimi ! — , care cuprindea foști boieri, dar și moșieri proveniți din rîndurile burgheziei, conservatorii din deceniul al optulea au guvernat căutînd să apere cu prioritate interesele acestei clase, căutînd sprijin în

^{1,2} Dan Berindei, *Mutații în sinul păturilor conducătoare românești în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în lumina genealogiei, în Documente noi descoperite și informații arheologice*, București, 1981, p. 76–77.

A large, dense grid of small, repeating patterns, likely a decorative background or a placeholder for a large image. The patterns are small, repeating motifs that form a continuous, textured surface. The overall effect is a complex, woven appearance, similar to a textile or a high-resolution digital pattern. The colors are muted and earthy, contributing to a sophisticated and textured aesthetic.

capitaluri din afară, sa- crificînd dezvoltarea industrială menținerii unor debușee pentru produsele lor cerealiere. Totodată, este însă drept că n-au încercat o revenire la „vechiul regim”¹¹, mulțu- mindu-se să caute, chiar în alianță cu unele categorii ale burgheziei comerciale și arendășeș'.i, să-și creeze o poziție politică dominantă în stat, pe care-1 acceptau ca modern, frînînd însă ritmul progresului și deplina modernizare. Moșierimea nu s-a arătat ostilă nici dobîndirii ne- atîrnării țării, ba chiar i-a fost favorabilă, dar a căutat îndeosebi ca soluția să fie găsită în negocieri diplomatice și în obținerea sprijinului unor mari puteri și nu prin antrenarea întregii națiuni ori prin recurgerea la arme.

Dionisie Ionescu, Gh. Țuțui, Gh. Matei, *op. cit.*, p. 470.

IV

ORGANIZAREA ȘI INSTITUȚIILE STATULUI

În vara anului 1858, Principatele Române
fuseseră dotate cu un statut fundamental —
Convenția de la Paris

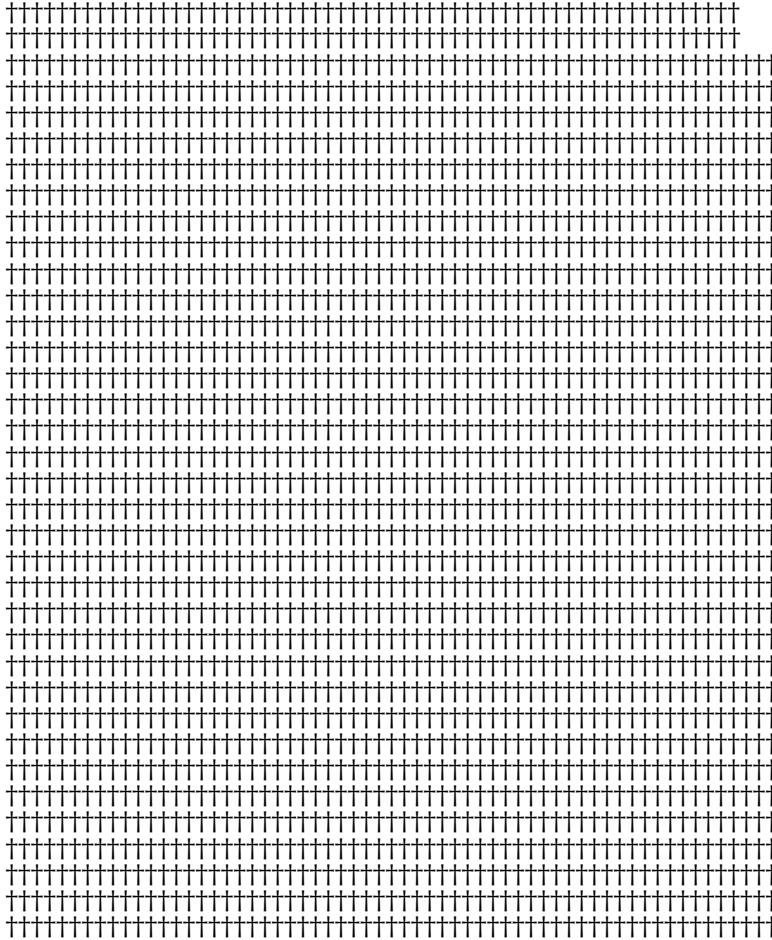
+++++ — merit a da temei modernizării lor

+++++ — merit a da temei modernizării lor.
Făurirea statului național prin dubla alegere a

[illegible]

colonelului Alexandru Ioan Cuza, doar cîteva luni mai tîrziu, a prilejuit nu numai adîncirea procesului de înnoire, dar și desfășurarea sa în cadrul unui stat unificat. In cursul celor șapte ani ai domniei celui ce a întruchipat în persoana sa „visul de aur” al românilor, la mijlocul veacului trecut, structurile organizatorice ale statului celui nou și instituțiile moderne au fost extinse ori statornicite Atunci cînd,

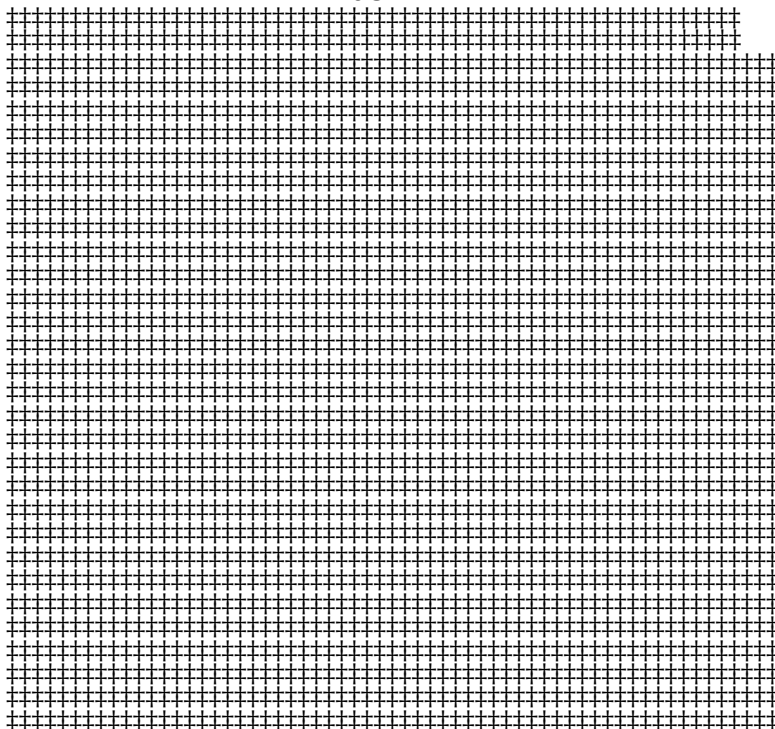
D. A. Sturdza, ș.a., *Acte și documente Relative la istoria renascerii României*, vol. VII, București, 1892, p. 306—314.

la 11 23 februarie 1866, domnia principelui Cuza a
luat sfârșit, *România exista*. În aproape toate
domeniile vieții publice avusese loc un proces de
modernizare. Convenției i se adăugase Statutul
dezvoltător din mai 1864

#####

Andrei Rădulescu, *Organizarea statului*, în *Alexandru Ioan Cuza 1859—1866*, București, 1930, p. 55—98 ; mai vezi Dan Berindei, *Epoca Unirii*, București, 1979 ; Valeriu Stan, *Desăvârșirea unirii Principatelor Române pe plan administrativ (1859—1864)*, în „Studii și Materiale de Istorie Modernă”, vol. VII, București, 1983, p. 7—60 și Anicuța Popescu, *Unificarea și modernizarea legislației în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza*, loc. cit., p. 61—114.

Astfel s-au creat, în acea etapă, temeiurile dezvoltării unei vieți politice noi. Este însă drept că stipulațiile electorale restrictive anexate Convenției de la Paris¹, înlocuite în 1864 printr-o lege electorală largă

D. A. Sturdza s.a., *op. cit.*, vol. VII, p. 314—316.

+++++ — dar care a oferit puterii executive
posibilitățile unor imixtiuni dăunătoare dezvoltării
unei activități politice democratice —, au limitat
posibilitatea funcționării unui cadru politic
corespunzător procesului complex de mutații prin

*Convențiunea pentru organizarea definitivă a
Principatelor Unite Române*, București, 1864, p. 31—42 ;
Dionisie Ionescu, Gh. Țuțui și Gh. Matei, *op. cit.*, p. 456—
460.

care treceau statul și societatea. În cea mai mare parte a domniei lui Alexandru Ioan Cuza puterea politică au avut-o conservatorii ori moderații — și aceasta tocmai când trebuia asigurat progresul multilateral al statului național ce fusese constituit — și apoi, după lovitura de stat din 2/12 mai 1864, compoziția Reprezentanței naționale s-a găsit la latitudinea puterii executive. De aceea, răsturnarea „domnului Unirii”^{1*}, după ce însă marile reforme deveniseră fapte împlinite și deci nu se mai justifica o stare de excepție, a reprezentat și o încercare de a se da baze mai democratice vieții publice.

În scrisoarea sa către „Augsburger Zeitung”^{**}, din 10/ 22 decembrie 1870, principele Carol I a calificat Constituția din 1866, pe care o subscrisesse și pe care jurase, drept „o constituție quasi-republicană”, ori drept „constituțiunea cea mai liberală, o constituțiune precum nu are nici un popor din Europa”^{**} ⁶. Aprecierea reflecta iri- 'tarea din acel moment a domnitorului, care se simțea îngădit, dar și în parte o realitate. Aflat sub impactul Constituției belgiene din 1831 ⁷, noul statut fundamental al României a reprezentat un *instrument* menit a duce la grăbirea ritmului de organizare modernă a statului și totodată a afirma țara ca o entitate europeană.

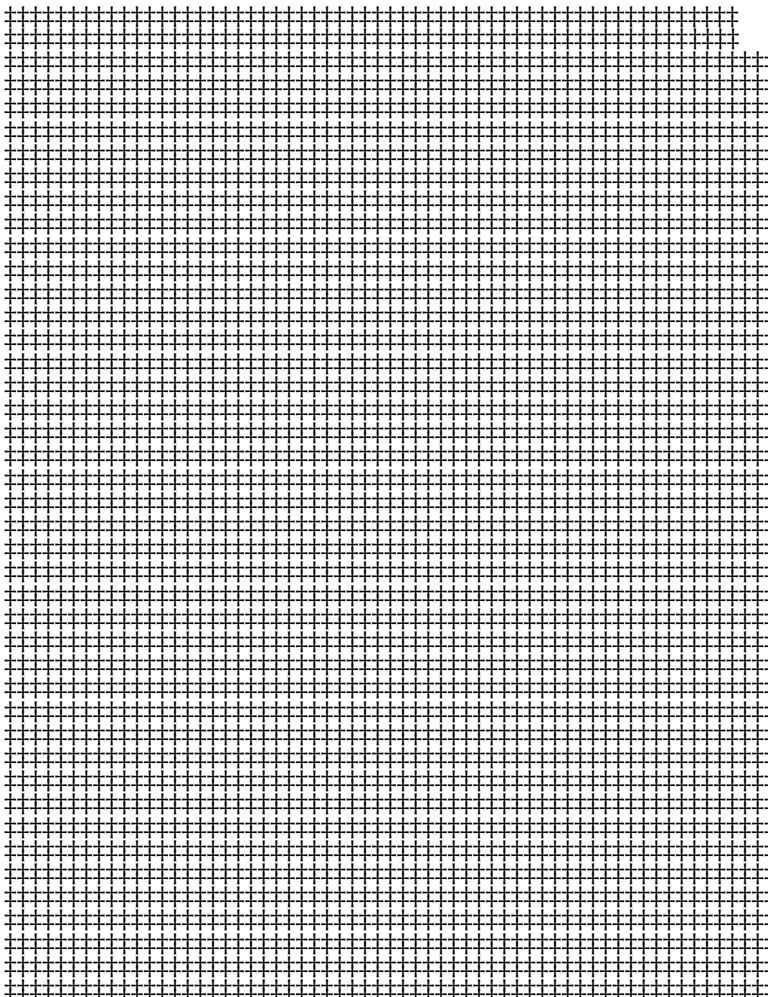
Procesul de elaborare a Constituției a durat câteva luni — din 16 28 februarie și pînă la subscrierea ei de către domnitor la 30 iunie / 12 iulie 1866

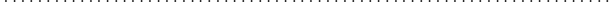
¹ Carol I, *Cuvintări și scrisori*, tomul I, București, 1909, p. 227.

+++++

+++++

+++++ — și el a reflectat cu evidentă
contradicțiile forțelor social-politice diriguitoare ale

[illegible]

Proiectul Constituției a fost însă, neîndoielnic, cu mult mai înaintat decît rezultanta. Elaborat de o comisie a Consiliului de stat, pornindu-se de la o „democra- tizare“ a proiectului Constituției întocmit de Comisia centrală de la Focșani în 1859, noul proiect prevăzuse trei colegii — două rurale și unul urban —, dreptul de vot *direct* fiind conferit tuturor românilor avînd vîrsta de 21 de ani, care plăteau o

Vezi V. Russu, *Frămîntări politice în perioada instaurării regimului burghezo-moșieresc (martie-iunie 1866)*, în „Analele Stiintifice ale Universității «Al. I. Cuza»“ — Iași, secția III, Istorie, XIII (1967) și Idem, *Instituirea și organizarea regimului politic al burgheziei și moșierimii (februarie-iunie 1866)*, loc. cit., XVI (1970), fasc. 2, p. 135—155.

contribuție către stat. Domnitorului nu i se acordase decît un drept de veto suspensiv privind sancțiunile unor legi votate de Reprezentanța națională. De asemenea, proiectul prevăzuse o *singură* adunare legislativă, *alegerea* magistratilor, cp și *inamovibilitatea* lor, și, în sfîrșit, posibilitatea împămîntenirii fusese dată și străinilor de alte rituri decît cele creștine. Majoritatea „foarte pronunțată și nedubioasă” a conservatorilor ¹² — deși alegerile avuseseră loc între 9/21 și 14^26 aprilie 1866 în temeiul legii electorale din 1864 —, ca și fracționarea liberalilor, au făcut astfel îneît cei dinții să poată aduce modificări limitative proiectului înaintat, redactat de comisie și acceptat de guvern (inclusiv de membrii săi conservatori !), și, în parte, să-i schimbe chiar unele note dominante. Nu numai că a fost introdus sistemul bicameral, instituindu-se Senatul, iar domnitorului i s-a conferit dreptul de veto absolut (este însă adevărat că acesta n-a făcut niciodată uz de el !), dar mai ales s-au adus limitări sistemului electoral democratic pe care proiectul îl avusese în vedere. De la trei s-a trecut la patru colegii, majoritatea alegătorilor au

¹¹ I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 3—5; Constantin C. Angelescu, *op. cit.*, p. 10—13; Valeriu Stan, *Sistemul parlamentar al Constituției din 1866*, în *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România pînă la 1918*, București, 1983, p. 153—155.

¹² General T. C. Văcărescu, *Memorii*, în „Convorbiri Literare”, L (1916), nr. 4, p. 436.

111 devenit alegători primari, deci au primit doar dreptul de vot indirect, electivitatea magistraturii n-a fost acceptată, iar inamovibilitatea ei s-a hotărît a fi introdusă treptat ; în sfîrșit, posibilitatea de împămîntcnire n-a mai fost acordată decît

Gr. Chiriță, *op. cit.*, p. 2 215. Pentru Constituția din 1866 vezi și *Istoria dreptului românesc*, vol. II, partea a II-a, București, 1987, p. 67—70.

majoritar, punctul de vedere, ea a reflectat, totuși, un succes al partizanilor stabilirii unor rînduieli politice moderne și chiar — în limitele amintite — impunerea unor opțiuni democratice în viața societății românești. Ea a avut într-adevăr „o excepțională însemnătate pentru dezvoltarea ulterioară a statului român^{44 J5}. Proclama- mînd drepturile românilor, evidențiind principiul separa- ției puterilor, ori cel al responsabilității ministeriale,

¹³ Gh. Platon, *Istoria modernă a României*, București, 1985, p. 208.

Constituția a contribuit la „aliniera⁴⁴ României lângă țări înaintate ale vremii, cel puțin în privința „proclamării⁴⁴ principiilor fundamentale ale sistemului ei constituțional. Totodată, ea a apărut proprietatea și aceasta a reprezentat, de fapt, temeiul alianței dintre cele două clase conducătoare ale epocii, căci dincolo de această problemă fundamentală, în ceea ce le-a privit pe amândouă, conflictele dintre reprezentanții lor, în lupta lor pentru putere, au fost acerbă, în perioada ce a urmat.

Constituția din 1866 a contribuit, cum s-a scris cu justețe, la „consolidarea instituțiilor burgheze și a statului național⁴⁴ ^{lc}. Multe din criticile ce i s-au adus s-au

Ibidem, p. 209.

dovedit într-o perspectivă istorică ca fiind neîntemeiate. Unele stipulații ale ei nu reflectau întru totul realitățile *de atunci* ale societății românești, dar este evident că tocmai acestea au contribuit la grăbirea unor procese, la „forțarea”¹⁴ lor. Constituția n-a fost elaborată doar pentru etapa istorică pe care atunci o parcurgeau românii, ci, afp-mînd ferm suveranitatea națională și aspirația la independență prin tonul în care era scrisă și prin unele stipulații, ea a fost întocmită și pentru ceea ce avea să urmeze. În orice caz, nu era Constituția unui stat vasal ! Puterea suzerană și puterile garante nu erau menționate, iar articolele acestui document fundamental reflectau pozițiile unui stat liber și neatîrnat.

„Titlurile”⁴⁴ Constituției erau ele însele revelatoare în afirmarea unei poziții independente față de puterea suzerană : *Despre teritoriul României, Despre drepturile românilor, Despre puterile statului, Despre finanțe, Despre puterea armată, Dispozițiuni generale, Despre revizuirea Constituției, Dispozițiuni tranzitorii și suplimentare*.⁷ Articolul 1 proclama cu mîndrie patriotică : „Principatele Unite Române constituie un singur stat indivizibil, sub denumirea de România”⁴⁴. Prin aceasta era reafirmat cu vigoare principiul unității statului, respingîndu-se, implicit, orice intenție separatistă, într-un moment în care parte dintre marile puteri înclinau să pună sub semnul întrebării actul istoric înfăptuit de români la începutul anului 1859 și totodată era evidențiată și înzestrată cu putere constituțională titulatura statului, pe care marile puteri o vor accepta pînă la urmă, deși doar după ani de tergiversări. Articolul 2 proclamă nealienabilitatea teritoriului țării. Semnificativ era și articolul 123, în virtutea căruia „nici o trupă străină nu va putea fi admisă în serviciul statului, nici ocupa teritoriul României, nici trece pe el decît în puterea unei anumite legi”.

Titlul II. *Despre drepturile românilor*, evidenția
una din laturile înaintate ale actului fundamental și
el era

#####

11

#####

#####

#####

doar de afirmarea unor drepturi a căror aplicare în practică, mai ales pentru clasele de jos, a fost insuficientă ori, în anumite privințe, chiar inexistentă, titlul II al Constituției rămînea totuși deosebit de important în proclamarea drepturilor respective. Libertatea individuală, a conștiinței, a învățămîntului, a presei și a întrunirilor, egalitatea înaintea legilor, a impozitelor și sarcinilor publice,

[illegible]

admisibilitatea în funcțiunile publice, civile și militare, inviolabilitatea domiciliului, dreptul de asociere, secretul corespondenței erau garantate prin Constituție tuturor cetățenilor țării, în cuprinsul aceluiași titlu erau expuse, în mai multe articole, condițiile de împămîntenire. De asemenea, reafir- mîndu-se desființarea privilegiilor și monopolurilor, ca și neadmiterea titlurilor de

niei, vol. I, București, 1903, p. 1—31.

noblete străine se evidenția încă o dată nerecunoașterea unei aristocrații, poziția pe care o acceptaseră și conservatorii, în ale căror rînduri fosta boierime juca un rol dominant.

Proprietatea era garantată, exceptîndu-se, totuși, cauzele „de utilitate publică”, cînd expropriatului urma să i se dea „o dreaptă și prealabilă despăgubire” ; pe această cale, se apărau interesele economice fundamentale și drepturile cetățenilor țării.

Înaintate — în comparație mai ales cu situația existentă în această privință în imperiile creștine învecinate — apăreau stipulațiile referitoare la libertatea presei. „Constituțiunea — se arăta în articolul 24 — garantează tuturor libertatea de a comunica și publica ideile și opiniile lor prin grai, prin scris și prin presă, fiecare fiind răspunzător de abuzul acestor libertăți în cazurile determinate prin codicele penal, care, în această privință, se va revizui și completa, fără însă a se putea restrînge dreptul în sine, sau a se înființa o lege excepțională”.

În privința țăranilor, Constituția le garanta posesiunea locurilor căpătate în virtutea legii rurale din 1864, dar ea garanta, însă, și moșierilor despăgubirile.

Deosebit de important, în privința organizării statului era titlul III. Articolul 31 proclama, principal, că „toate puterile statului emană de la națiune”, dar, apoi,

114 limitativ, stabilea că aceasta nu le putea exercita „decît numai prin delegațiune”⁴⁴. *Puterea legislativă* era acordată „colectiv”⁴⁴ domnitorului și Reprezentanței naționale, dar impunîndu-se un „echilibru”⁴⁴, se prevedea că „orice lege cere învoirea a cîtor trele ramuri ale puterii legiuitoare”⁴⁴. Sanctionarea unei legi de către domnitor era condiționată de discutarea și acceptarea ei în prealabil, prin vot, de către majoritate, în Adunarea

deputaților și în Senat., Atît domnitorul, cît și Adunarea deputaților și Senatul aveau fiecare drept de inițiativă a legilor. *Puterea executivă* „este încredințată domnului — se stabilea în articolul 35 — care o exercită în modul regulat prin Constituțiune⁴⁴. în sfîrșit, *puterea judecătorească* se exercita „în numele domnului⁴⁴, dar „de curți și tribunale⁴⁴. În același titlu, un articol evidenția drepturile consiliilor comunale și județene.

Cel dintîi capitol al titlului III era dedicat „Reprezentării naționale⁴⁴. Vom reveni asupra problemei ceva mai departe. Al doilea capitol era consacrat domnitorului și miniștrilor. Constituția marca trecerea de la domnia electivă la cea ereditară, de la domnii pămînteni la principele străin. Constituția asigură domnitorului o poziție predominantă în stat, dar evident, totodată, cele două clase posedante și-au luat măsurile de îngrădire a puterii celui chemat în fruntea statului. Dacă prin articolul 82 se proclama nominalizat Carol de Hohenzollern-Sigmarin- gen ca domnitor al României și i se asigurau „puterile constituționale⁴⁴ lui și — ereditar — urmașilor săi, „în linie coborîtoare directă și legitimă... din bărbat în bărbat, prin ordinul de primogenitură și cu exclusiunea perpetuă a femeilor și coborîtorilor lor⁴⁴ (articolul 83 oferea și eventualitatea unei succesiuni prin frații principelui ori descendenții lor, ceea ce efectiv s-a și întîmplat, cînd tronul a fost ocupat după moartea lui Carol I de nepotul său Ferdinand de Hohenzollern-Sigmaringen), pe de altă parte, noul domnitor era supus, de la suirea pe tron, la obligația jurămîntului pe Constituție. „Jur de a păzi Constituțiunea și legile poporului român, de a menține drepturile lui naționale și integritatea teritoriului⁴⁴ era formula jurămîntului stabilită prin articolul 87 al Constituției. De asemenea, prin articolul 92 *limitele* puterii domnitorului erau puse în evidență, fiind stabilit că „nici un act al domnului nu poate avea tărie dacă nu va fi contrasemnat de un ministru¹¹.

Drepturile domnitorului erau enumerate în

articolul 93. Ii reveneau să sancționeze și să promulge legile, putînd să refuze sancțiunea ; numirea și revocarea miniștrilor intra, de asemenea, în atribuțiile sale, ca și dreptul de amnistie „în materie politică^{*1}”, și cel de iertare ori micșorare a pedepselor „în materii criminale^{**}”. Era însă arătat, totodată, în mod expres, că domnitorul nu avea dreptul de a „suspenda o urmărire în justiție^{**}” și, în general, i se interzicea „a interveni prin nici un mod în administrația justiției^{**}”. Domnitorul nu putea crea o funcție decît în virtutea unei legi, deci trebuind să aibă sancțiunea Reprezentantei naționale. Ii reveneau a face „regulamentele^{**} în vederea „executării legilor^{**}” — desigur prin miniștrii săi —, dar fără ca prin aceasta „să poată vreodată modifica sau suspenda legile^{**}”, după cum n-avea dreptul, în privința acestora, a „scuti^{**} pe cineva „de executarea lor“.

Domnitorul era „capul puterii armate^{**}” și tot lui îi revenea a conferi gradele, dar numai „în conformitate cu legea^{**}”. Deși nu era încă vorba decît de deziderate. Constituția menționa și dreptul domnitorului de a conferi „de- corațiunea română^{**}” și „a bate moneda^{**}”. Tot domnitorul trebuia să încheie convenții cu statele străine „pentru comerț, navigațiune și altele asemenea^{**}”. Acest articol reflecta indirect — printre puținele ! — existența suzeranității otomane, care împiedica România a încheia tratate și chiar convenții în afara problemelor de „comerț^{**}” și „navigație^{**}”. Dreptul domnitorului în privința încheierii convențiilor era însă limitat și pe plan intern, deoarece Constituția stabilea că „pentru ca aceste acte să aibă autoritate îndatoritoare, trebuie mai întîi a fi supuse puterii legislative și aprobate de ea”. În sfîrșit, domnitorului îi revenea a convoca, a deschide și a închide Adunarea deputaților și Senatul. El avea și dreptul de a le dizolva, dar cu obligația ca, cel mai tîrziu în următoarele trei luni, respectivele adunări să fie reconstituite, în te- 116 meiul unor noi alegeri ; putea să și amine lucrările lor, dar și de data aceasta amînarea nu putea „exceda termenul de o lună, nici a fi reînnoită în aceeași sesiune fără

consimțământul adunărilor⁴⁴. Articolul 96 mai stabilea, eliminând orice echivoc, că „domnul nu are alte puteri, decât acele date lui prin Constituțiune⁴⁴”.

Era deci instituită o domnie ereditară, dar, totodată, era puternic evidențiat caracterul ei „constituțional⁴⁴”. Deși domnitorul a încercat, la un moment dat — în 1870 — ca autoritatea sa să fie extinsă, prin intermediul puterilor garante, determinat fiind la aceasta de complicata situație politică internă pe care i se părea a nu o putea stăpîni cu mijloacele și drepturile ce i le punea la dispoziție Constituția¹⁵, tentativa nu s-a bucurat de sprijinul puterilor solicitate, fiind respinsă în primul rînd chiar de Bismarck, România păstrîndu-și mai departe Constituția din 1866. De altfel, trecînd prin diferite etape — reflec-tînd fiecare stadii noi ale evoluției României, cea mai de seamă fiind versiunea din 1923 — Constituția din 1866 a avut o lungă existență, ființînd, cu întreruperea din 1938—1944, pînă la instituirea republicii. De fapt, în ceea ce privește funcțiile domnitorului în stat, acestuia i se oferise, încă din 1866, prilejul de a fi „arbitrul⁴⁴ jocului de forțe politice care confruntau societatea românească. El forma guvernul și avea posibilitatea de a decide între acesta și opoziție, acceptînd în cazul unor contradicții nerezolvabile retragerea cabinetului sau dizolvarea uneia sau alteia dintre cele două adunări legiuitoare ori a amîndorura. Trebuia să aibă „tactul⁴⁴ de a simți în ce parte înclina balanța și să decidă, în consecință, renunțarea la un guvern sau, dimpotrivă, sprijinirea sa. Ili revenea însă, datorită și firii sale meticuloase, să se ocupe și de probleme relativ minore, dincolo de jocul forțelor politice și arbitrarea lor. „Ceea ce în alte țări șefii de birou regulează așa de conștiincios — scria el tatălui său la 7/19 iunie 1871 — aici toate acestea îmi sînt prczintate mie...^{4*} „!)

ori ale Senatului, chiar dacă nu erau membri ai lor, neavînd însă, în acest din urmă caz, drept de vot. Capitolul punea în evidență limitele puterii ministeriale, evidențiind, încă o dată, și pe cele ale domnitorului însuși (prin aceea că stabilea prin articolul 100 că „în nici un caz ordinul verbal sau în scris al domnului nu poate apăra pe un ministru de răspundere” și prin articolul 103 care preciza că dreptul de a ierta sau micșora pedepsele unor miniștri condamnați de Curtea de casație nu putea fi recunoscut domnitorului „decît numai după cererea Adunării care i-ar fi pus în acuzațiune”). Cea mai mare parte a capitolului era consacrată, în consecință, problemei punerii sub acuzare a unor miniștri vinovați, la inițiativa uneia sau alteia dintre cele două adunări alcătuiind Reprezentanța națională sau la aceea a domnitorului. Judecarea urma să aibă loc „dinaintea înaltei Curți de casație și justiție, care singură în secțiuni unite este în drept a-i judeca”. Punerea sub acuzare era însă condiționată de votul unei majorități de două treimi a uneia sau alteia dintre cele două adunări.

Dacă puterea executivă era „echilibrată” printr-o condiționare reciprocă între domnitor și miniștri, dacă ea era controlată prin Reprezentanța națională și se afla sub amenințarea sancțiunii puterii judecătorești, în cazul încălcării legalității, puterea legiuitoare era și ea supusă unui „echilibru” între Reprezentanța națională, principala ei purtătoare de cuvînt, și domnitor. „Puterea legislativă — se stabilea prin articolul 32 — se exercită colectiv de către domn și reprezentațiunea națională”, deoarece „orice lege cere învoirea a cîtor trele ramuri ale puterii legiui- 118 toare”. Dacă prin Statutul lui Alexandru Ioan Cuza domnitorului „singur¹¹ i se rezervase „inițiativa legilor¹⁴, Constituția din 1866 stabilea ca „inițiativa legilor¹¹ să aparțină „fiecăreia din cele trei ramuri ale puterii

Carol I, *op. cit.*, tomul I, p. 251.

legislative¹¹, respectiv domnitorului, Adunării deputaţilor şi Senatului (articolul 33). Pe de altă parte, "evidenţiind funcţiile lor „naţionale¹¹ şi nu doar „locale¹¹, articolul 38 al Constituţiei stabilea că „membrii amîndorura adunărilor reprezintă naţiunea, iar nu numai judeţul sau localitatea care i-a numit¹¹. Pentru a apăra „independenţa¹¹ Reprezentanţei naţionale, articolul 42 stabilea următoarele : „Membrii uneia sau celeilalte adunări numiţi de guvern într-o funcţiune salariată, pe care o primesc, infectează de a fi deputaţi şi nu-şi reiau exerciţiul mandatului lor decît în virtutea unei noi alegeri¹¹. Erau exceptaţi miniştrii.

Statutul lui Alexandru Ioan Cuza stabilise ca preşedintele Adunării, ca şi un vicepreşedinte al Senatului (iniţial domnitorul voise chiar ca amîndoi vicepreşedinţii să fie desemnaţi de el) să fie numiţi de domn, mitropoli- tului-primat revenindu-i de drept preşedinţia Senatului ; în schimb, Constituţia din 1866 hotăra ca atît Adunarea deputaţilor, cît şi Senatul să-şi aleagă singure preşedinţii şi vicepreşedinţii, nici o desemnare a vreunui membru al birourilor nemairevenind domnitorului. Membrii de drept ai Senatului erau — potrivit Constituţiei — moştenitorul tronului (dacă avea 18 ani, dar cu drept de vot abia la 25 de ani), mitropoliţii şi episcopii eparhioţi, în timp ce Statutul stabilise ca în compunerea Corpului ponderator să intre de drept mitropoliţii, episcopii eparhioţi, întîiul preşedinte al Curţii de casaţie şi cel mai vechi general în activitate. Statutul lui Alexandru Ioan Cuza lăsase la latitudinea domnitorului numirea tuturor celorlalţi 64 de membri ai Senatului (jumătate la liberul său discernămînt „dintre persoane recomandabile prin meri-

legiului oraşelor, completat cu proprietarii din judeţ. Senatorilor aleşi de colegiile judeţene li se adăugau cîte un senator ales de profesorii Universităţii Bucureşti şi altul de cei ai Universităţii Iaşi. Dacă, pe de o parte, su-punînd alecţiunii membrii Senatului, Constituţia reflecta o poziţie mai democratică faţă de Statut, pe de alta, prin dispoziţiile Constituţiei moşierimii i se asigura evident cu prioritate accesul în Senat. Nu numai prin compoziţia colegiilor alegătoare, dar şi prin condiţiile de avere moşierimea era avantajată în privinţa Senatului. Dacă Statutul nu pusesse neapărat o condiţie de avere (creînd posibilitatea numirii unor persoane care ocupaseră înalte demnităţi, chiar lipsite de avere) şi Constituţia, de asemenea, deşi pretindeau candidaţilor „un venit anual de orice natură.de 800 galbeni”, dispensa de această condiţie pe preşedinţii sau vicepreşedinţii vreuneia din Adunări, pe deputaţii participanţi la trei sesiuni, pe generali, pe coloneii cu o vechime de trei ani, pe foştii miniştri şi pe foştii agenţi diplomatici, pe cei ce ocupaseră înalte funcţii cel puţin un an în magistratură (prezident de Curte, procuror general sau consilier de Curte de casaţie) şi pe „cei cu diplomă de doctorat sau de licenţiat de orice specialitate care în timp de şase ani vor fi exercitat profesiunea lor”.

Constituţia mai cuprindea unele dispoziţii destinate a apăra caracterul legal al activităţii Reprezentantei naţionale. Astfel, era interzis Adunării deputaţilor şi Senatului a lua hotărîri dacă nu era întrunită majoritatea membrilor ; proiectele de legi trebuiau adoptate doar după prealabila votare a fiecărui articol în parte ; dreptul de a interpela miniştri era garantat, iar articolul 51 stabilea : „Nici unul din membrii uneia sau

Legea fundamentală, întregitoare Convenţiei de la Paris din 1858, intrată în vigoare în urma loviturii de stat din 2/14 mai 1864 şi aprobării ei prin plebiscit în cursul aceleiaşi luni ; în virtutea Statutului erau conferite domnitorului puteri mai mari, dar totodată era lărgită şi baza electorală.

celelalte adunări nu poate fi urmărit sau prigonit pentru opiniile și voturile emise de dînsul în cursul exercițiului mandatului său".

120

Alegerea deputaților era încredințată celor patru colegii fixate de Constituție. Din primul colegiu făceau parte cei cu un venit funciar superior sumei de 300 galbeni anual, din al doilea posesorii unui venit de la 100 la 300 galbeni, iar din al treilea colegiu — orășenesc — comercianții și industriașii plătind iihpozite în valoare de 80 lei ; mai făceau parte din același colegiu — dar scutiți de condiții de cens — profesiile liberale, ofițerii în retragere, profesorii și pensionarii statului. Fiecare dintre aceste colegii alegeau direct, în fiecare județ, respectiv oraș reședință, cîte un deputat ; capitala București avea însă dreptul de a desemna șase deputați, orașul Iași patru, orașele Bîrlad, Botoșani, Craiova, Focșani, Galați, Ploiești, cîte trei, iar orașele Bacău, Brăila, Pitești, Roman și Turnu Severin cîte doi. Funcții electorale le avea numai orașul reședință în fiecare județ, deoarece se stabilea că „toate orașele unui district formează un singur colegiu cu orașul de reședință" (articolul 62). Din colegiul al patrulea făceau parte „toți acei care plătesc o dare către stat cit de mică" și care nu erau cuprinși în celelalte colegii. Colegiul al patrulea alegea, în fiecare județ, cîte un deputat prin delegați (cîte unul la cincizeci de alegători), „întruniți la reședința districtului". Era colegiul țărănimii, pusă însă în situația de a desemna doar un sfert din numărul deputaților și pe calea votului indirect.

Pentru a fi ales deputat nu se puneau condiții de cens (ca în Statutul din 1864), pretinzîndu-se doar cetățenia, posesia drepturilor civile și politice, vîrsta de 25 de ani și domiciliul în România. Pentru a fi ales senator erau pretinse aceleași condiții, vîrsta minimă fiind însă de 40 de ani, la care se adăuga și necesitatea de a avea un venit de 800 galbeni anual, „de orice natură" (acordîndu-se însă

și dispensele mai înainte menționate).

Legea electorală din vara 1866

— adoptată „după o dezbatere formală”, cum bine s-a scris

A full-page view of a blank sheet of graph paper. The grid consists of small squares formed by thin black lines. A horizontal margin line is visible at the top of the page, creating a narrow header area. The rest of the page is filled with the uniform grid pattern.

— hotăra că nu beneficiau de capacitate electorală următoarele cinci categorii : „românii supuși vreunei protecțiuni străine, servitorii cu simbrie, cerșetorii, cei puși sub interdicție judecătorească și cei în stare de faliment declarat și nereabilitați¹⁴. Erau declarați nedemni, prin aceeași lege, „cei osândiți pentru crime, cei lipsiți de esercițiul drepturilor politice și civile, osândiții pentru înșelăciune,

„Monitorul”, nr. 166 din 30 iulie, 11 august 1866 și nr. 170 din 4/16 august 1866.

abpz de încredere, atentat la bunele moravuri sau corupțiune în materie electorală⁴⁴, cei cunoscuți că țineau „case de prostituție sau de joc de cărți⁴⁴. Tot legea electorală fixa incompatibilitățile, stabilind prin articolul 26 că „funcționarii administrativi, agenții direcți ai puterii executive⁴⁴ nu puteau fi aleși deputați sau senatori decît dacă demisionau cel puțin cu două săptămîni înaintea datei alegerilor. Nu exista însă incompatibilitate, privind mandatul de deputat pentru militari în neactivitate ori disponibilitate

Gr. Chiriță, *op. cit.*, p. 2 214, nota 50.

puteau să fie desemnați delegați în cadrul colegiului al IV-lea, primarii nefiind însă cuprinși în această dispoziție. Legea mai stabilea, prin articolul 53, că „alegerea deputaților și senatorilor se face pururea prin scrutin secret”⁴⁴.

Făcîndu-se o comparație cu numărul de alegători existent sub regimul Convenției de la Paris, neîndoielnic că regimul stabilit prin Constituția din

Articolul 27 hotăra : „Mandatul de deputat nu este incompatibil cu calitatea de militar în neactivitate ori disponibilitate”.

[illegible]

1866 și prin legea electorală din același an era mai democratic, dar, în același timp, evident, conservatorii reușiseră să impună limite regimului electoral. Cifrele existente în 1883 privind numărul de alegători — relevate în 1978 într-^{2,1} studiu erau de patru-cinci ori superioare cifrelor perioadei Convenției de la Paris, este drept însă și la aproape două decenii după 1866. Numai alegătorii direcți din cadrul primelor trei colegii însumau în 1883 23 584 persoane, marea majoritate aparținând colegiului al III-lea (15 382) ; chiar și alegătorii din cadrul celor două colegii care alegeau senatorii însumau 6 879 de persoane. în privința colegiului al IV-lea acesta era reprezentat de 12 657 delegați aleși, la rîndul lor, de peste o jumătate de milion de alegători indirecti (626 906 !)

^M Gr. Chiriță, *op. cit.*, p. 2216.

+++++. O comparație poate fi făcută și cu regimul electoral al Statutului. Neîndoielnic că în 1864 numărul alegătorilor a fost cu mult înmulțit față de cel al perioadei căreia îi pusese capăt lovitura de stat din 2/14 mai același an. Votul direct era asigurat prin Statut celor ce aveau un venit anual de 100 de galbeni, „de orice natură”,

exceptându-se însă „salariul privat sau plătit de către stat pentru funcțiuni publice”, cens care coincidea cu cel pretins în 1866 alegătorilor direcți din primele două colegii, suma minimală cerută alegătorilor din colegiul al II-lea fiind tocmai venitul de 100 galbeni. În 1866 s-au adăugat printre alegătorii *directi* și cei din colegiul al III-lea orășenesc care plăteau un impozit anual de 80 lei. în schimb, în ceea ce privește categoriile scutite de cens, preoții cu parohii și institutorii primari ai școlilor publice, cărora în 1864 Statutul le conferise drepturile electorale, nu mai beneficiau în 1866 de ele, dacă nu răspundeau condițiilor materiale pretinse, beneficiind de scutire doar profesorii ; aceasta a reprezentat o trăsătură restrictivă a noului regim electoral.

Deci, acest regim din 1866 era categoric mai democratic față de cel din 1858 instituit prin Convenția de la Paris ; în comparație cu regimul electoral din 1864 stipulațiile sale coincideau (venitul minimal de 100 de galbeni pretins alegătorilor direcți) ori chiar erau mai largi (acceptarea printre alegătorii direcți a orășenilor care plăteau anual 80 lei impozit, în timp ce în sistemul electoral din 1864 acestei categorii — și chiar celor ce plăteau 110 lei impozit ! — nu i se conferise decât dreptul alegerii indirecte ; acceptarea printre alegătorii primari a locuitorilor comunelor rurale „care plătesc o dare către stat *oricit de mică*”, în timp ce în 1864 dreptul electoral era conferit doar sătenilor „ce plătesc o dare către stat de lei 48”), singura excepție negativă fiind numai acordarea scutirii de cens preoților și institutorilor școlilor primare.

Caracterul înaintat al compoziției Adunării deputaților (mai puțin însă cea a Senatului) — desigur însă în limitele epocii —, marcându-se și, o

Tabele de numărul și categoriile alegătorilor și a contribuabililor. Științe statistice privitoare la revizuirea legii electorale, București, 1883.

certă întâietate a burghezilor față de moșieri,, era evidențiat de faptul că primele două colegii, însumând deputații desemnați de cei ce posedau un minimum de venit de 100 de galbeni pe an, cuprindeau 66 de deputați, în timp ce colegiul al III-lea, al orășenilor, alegea singur 58 de deputați (aproape același număr cu suma aleșilor colegiilor I și II !), la care se adăugau și cei 33 de deputați desemnați prin delegați de colegiul al IV-lea și care, chiar dacă nu erau încă țărani, cel puțin, firesc, dat fiind *cine* îi alegea, trebuiau să fie mai apropiați de interesele acestora ori cel puțin de cele ale păturilor mijlocii ale societății.

Procesul treptat de modernizare în mai toate sectoarele vieții publice fusese început în Principatele române în deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea, pentru a primi apoi un impuls deosebit sub impactul revoluției din 1848. De altfel, chiar cei care înăbușiseră procesul revoluționar au fost constrânși, în etapa următoare, prin forța împrejurărilor, să continue procesul de reformă. Din 1858, o dată cu Convenția de la Paris, procesul acesta fusese impulsionat în ansamblul său, deoarece marile puteri îl înscriseră *ca obiectiv de bază* în statutul fundamental cu care dotaseră Principatele Unite. Domnia lui Alexandru Ioan Cuza înregistrase o multilaterală dezvoltare a procesului de modernizare și înnoire. În deceniul premergător cuceririi independenței avea să se continue pe toate planurile acest proces. În mesajul domnesc din 15 27 noiembrie 1866 se anunța — după ce recunoașterea faptelor împlinite din prima jumătate a anului fusese realizată — că statul român era „constituit pe baze solide¹⁴ și că „temeliile⁴⁴ erau „așezate cu tărie⁴⁴ pentru noua etapă de reformă ce stătea în fața românilor ²„. Au existat și voci care afirmau că după răsturnarea de la 11/23 februarie 1866 țara ajunsese să fie cîrmuită de „re-

dezvoltării societății românești nu fusese stăvilit, în 1860, ci dimpotrivă primise un impuls, deși trebuie totodată ținut seama de faptul că dezvoltarea structurilor interne moderne a avut loc într-un accentuat proces de înfruntare a forțelor politice, expresii ale societății românești din epocă. N-a fost pusă însă în discuție modernizarea în sine, ci modalitățile, măsura, ritmul afirmării ei.

în Constituția din 1866 nu putuseră fi cuprinse

Carol I, *op. cit.*, tomul I, p. 55–57.

[illegible]

toate reformele care păreau indispensabile ori dacă fuseseră, unele dintre ele era necesar să fie dezvoltate în texte de legi. Din această cauză, prin articolul 132 al Constituției s-a avut în vedere nu numai o revizuire a codice- lor de legi și a legislației atunci în vigoare „spre a se pune în armonie” cu Constituția, dar și elaborarea unor legi speciale, unele privind administrația publică (des-centralizarea administrativă, responsabilitatea

[illegible]

miniștrilor și a funcționarilor, cumulul de funcții, modificarea legii pensiilor, admisibilitatea și înaintarea în funcțiile publice), altele economia țării (căile de comunicație, fluviile și râurile, minele și pădurile) și altele armata (organizarea armatei, statutul ofițerilor, justiția militară). Neîndoielnic, încă din 1866 a fost însă necesar ca aria problematică să fie și mai extinsă. •

în mod firesc, în ceea ce a privit Reprezentarea națională, atît Adunarea deputaților

+++++

+++++

+++++ cît și Senatul²¹¹ au adoptat
regulamente interioare în care se aveau în vedere
alcătuirea biroului provizoriu și verificarea titluri-

+++++

lor, constituirea biroului definitiv și atribuțiile sale, desfășurarea ședințelor, prezentarea proiectelor de legi, împărțirea în secții și comisii, discuțiile și votarea, concediile, poliția interioară etc.

Instituții centrale ale puterii executive, ministerele au fost și ele reorganizate, elaborându-se în această privință legi ori

Ioan M. Bujoreanu, *Colecțiune de legiurile României vechi și noi...* București, 1873, p. 29—37 ; vezi și *Regulamentul pentru cancelaria Adunării deputaților* (*Ibidem*, p. 37—40).

125

A large rectangular area filled with a dense, repeating pattern of small, stylized, light blue and white geometric shapes, resembling a textured background or a decorative border. The pattern consists of many small, interconnected shapes that create a complex, woven appearance. The colors are primarily light blue and white, with some darker blue accents. The overall effect is a highly detailed and textured surface.

Un rol deosebit de însemnat revenea directorului general, care — potrivit Regulamentului din 1866 semnat de C. A. Rosetti, în calitatea sa de cel dintâi ministru al Instrucțiunii Publice și al Cultelor după 11/23 februarie — „redactează proiectele de legi și regulamente, duce corespondința oficială și în limbi străine, adună toate elementele necesarii la bugete, legi și regulamente, spedește numirile la posturi făcute de ministru prin ordonanțe domnești... ține registrul de calitate al impiegatilor, face concursurile pentru posturile administrațiunii centrale... urmărește din inițiativă înavutirea bibliotecilor și museelor în mărginirea sumelor afectate prin buget... este controlorul lucrărilor diviziunilor... espeduește lucrările curente sub semnătura sa”. Biroului său îi mai revenea a se îngriji de societățile savante, de cursurile libere, de excursiunile geologice și arheologice, ca și de „lucrările de arheologie¹¹, de premii literare, artistice și științifice, de „bursele pentru străinătate¹¹, de „serbările naționale¹¹ și de „documentele istorice”. Programul de lucru era stabilit în acest minister între 10 1/2 dimineața și 5 după-amiază, funcționarii beneficiind de un concediu de o lună

Vezi și *Istoria dreptului românesc*, vol. II, partea a II-a, București, 1987, p. 78—80.

Ministerului Afacerilor Străine li se ridică condica la ora 12, prezenta lor fiind impusă pînă la ora 5 după-

[illegible]

amiază Regulamentul Ministerului Instrucțiunii prevedea aspre măsuri de stăvilire a corupției și, de asemenea, era pedepsită „grosieritatea în privirea publicului”³¹.

Organizarea Ministerului de Finanțe din timpul lui Alexandru Ioan Cuza a fost menținută, ceea ce demonstra și *continuitatea* în privința modernizării instituționale a statului. Acest minister avea un

Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1 777—1 789.

director general, dar și un secretariat general. Administrația contribuțiilor directe și cea a veniturilor indirecte (sare, timbru, domenii), direcția vămilor și cea a poștelor, contabilitatea generală și casieria centrală alcătuiau sectoarele de activitate centrale ale Ministerului ^{3/}. Statutul funcționarilor dezvăluia un număr relativ redus de funcționari ai Ministerului Finanțelor, în total de 160 de persoane ³³. Personalul altor ministere era însă în epocă și mai redus. Ministerul Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor publice număra în administrația centrală, în afara ministrului și a directorului general, doar 34 de funcționari !

B. Boerescu, *Apendice la Codicele Române*, București, 1875, p. 28.

³⁵ Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1 783.

Ibidem, p. 1 201—1 202.

#####. Potrivit legii din martie 1873, acest minister era alcătuit din două divizii : cea politică și cea a consulatelor, a agențiilor și contenciosului, avînd anexate și biroul navigației și de statistică, cel de personal și de pașapoarte și „interpretatul” (existau interpreți pentru limbile greacă și otomană, pentru rusă și pentru germană).

³⁰ *Ibidem*, p. 1 893.

Este evident că legile și regulamentele de organizare ori statele personalului ministerelor din epocă dezvăluiau încă un nivel redus al unor activități care vor deveni din ce în ce mai complexe, impunând în primul rînd o creștere a numărului funcționarilor. Cu toate acestea, documentele menționate dezvăluie existența în embrion a tuturor elementelor unei administrații centrale moderne, la nivelul activităților ministeriale din țările înaintate ale vremii. În anumite privințe apare chiar surprinzătoare capacitatea acestor ministere de a face față unor probleme din ce în ce mai numeroase și variate cu un personal relativ redus, mai ales că, în parte, acest personal era alcătuit din vechi funcționari aparținînd epocii anterioare anului 1858, și care, totodată, nu beneficiau de o pregătire adecvată, ceea ce s-a căutat să se evite în privința noilor angajați ori în cazul promovărilor. Sînt semnificative în această privință unele articole din titlul VI — „Dispozițiuni speciale”¹¹ — al legii de organizare a Ministerului Afacerilor Străine, prin care se hotăra ca nimeni să nu poată fi numit în „funcțiuni superioare postului de șef de birou” fără a fi supus în prealabil unui examen la următoarele zece materii : istoria politică, modernă și istoria principalelor tratațe, statistica și principii generale de economie politică, dreptul ginților, dreptul public național și străin, elementele codului civil, stilul diplomatic (depeșe, note etc.), sistemul comercial (legislația, tarifele, politica comercială, mișcarea comerțului diferitelor țări, relațiile și schimburile României „cu piețele cele mai importante”¹¹), situația industriei naționale, regulamentele și organizarea consulară a diferi-

B. Boerescu, *op. cit.*, p. 22.

⁴¹ Ioan B. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1 527.

Ibidem, p. 21—27 ; mai vezi N. D. Popescu, *Schiță istorică Relativă la înființarea și organizarea Ministerului Afacerilor Străine*, București, 1890.

telor țări, dreptul public maritim și limba franceză^{1,2}. Se mai pretindea pentru funcțiile inferioare celei de șef de birou diploma de bacalaureat, preferându-se însă „licențiatii în litere”

Fiecare domeniu al vieții publice a înregistrat progrese în etapa analizată și în fiecare s-a putut clădi mai departe pe temeliile etapelor anterioare și mai ales pe cele ale celor șapte ani ai domniei lui Alexandru Ioan I. în ceea ce privește justiția, instanțe judiciare moderne existau încă din perioada Regulamentului organic, ele fiind însă dezvoltate în perioada inaugurată de anul 1859. În ultimii ani ai domniei sale, Cuza înzestraseră societatea românească cu codurile de legi moderne, întemeiate mai ales pe cele franceze. Codul civil și procedura civilă, codicele penal și procedura penală, codicele de procedură criminală, condica penală ostășească, condica de comerț reprezentaseră zestrea pe care o primise justiția modernă a României până în 1866. Întocmite în ritm grabnic, ele au fost totuși de un folos de netăgăduit; dintre ele, doar Codicele penal a suferit o reelaborare în temeiul legii» promulgate la 17 februarie / 1 martie 1874^M și un Codice de justiție militară a intrat în vigoare în anul precedent

legii și se execută în numele domnului". Existau tribunale în județe (cu cinci secții la București : trei civile, una corecțională și una comercială), patru curți de apel (București, Iași, Craiova, Focșani) și Curtea de Casație^{/ti}. Importantă a fost crearea curților cu jurați, în temeiul unei legi din iulie 1868, ele fiind instituite în fiecare județ, alcătuite fiind dintr-un

președinte, doi judecători de tribunal și 12 jurați¹⁷. Aceste curți cu jurați — cărora, potrivit Constituției, le revenea a judeca „în toate materiile criminale¹¹ și „delictele politice și de presă" — aveau să joace un rol deosebit de important în viața politică a țării, ele reprezentând instrumente prin care au fost contracarate unele acțiuni guvernamentale contrarii opiniei publice. Dacă mutarea Curții de casație la Iași a fost blocată în 1867 printr-un vot al Senatului^{/ls}, printr-o lege din 1870 au fost fixate competențele secțiilor Curții de casație (civilă și criminal- corecțională)^{/, < j} ; tot atunci, o lege stabilea secțiunile de vacanță la curți și tribunal
e

⁴² B. Boerescu, *op. cit.*, p. 24 (art. 21).

⁴³ *Ibidem*, (art. 23).

⁴⁴ *Ibidem*, p. 1—67.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 62—88.

⁴⁶ *Istoria dreptului românesc...*, vol. II, partea a II-a, București, 1987, p. 87—94. , (. ■ . • ■ ' 9— cda. 6

Prin legi și regulamente s-a
asigurat o mai bună funcționabilitate a justiției, ex-
perți
i

Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 404—405 (legea), 406—
408 (regulamentul).

hotărânicilor
legalizărilor
e

[illegible]

și taxele judiciare

intrînd în preocupările
legislatorilor și a) e guvernelor.

Teritoriul României era împărțit în^r județe,

⁵⁸ *Ibidem*, p. 776.

acestea în plăși, iar plășile cuprindeau comunele — urbane și rurale. Constituția din 1866 stabilise ca instituțiile județene și comunale să fie guvernate prin legi, care „vor avea de bază descentralizarea administrațiunii mai completă și independența comunală” (art. 107). Un alt articol hotărîse ca „interesele exclusiv județene și comunale” să intre în atribuțiile consiliilor județene sau comunale (art.

Ibidem, p. 247—248.

Deși descentralizarea era invocată, în fapt administrațiile județeană și comunală erau supuse în permanență autorităților centrale și unui sistem birocratic. Legea din 1874 a accentuat această situație. Primarii erau numiți, la recomandarea Ministerului de Interne, din rîndul consilierilor aleși, prin decret domnesc în cazul comunelor urbane, iar în cazul celor rurale de către Ministerul de

⁵⁸ *Ibidem*, p. 230–242.

[illegible]

Interne, la recomandarea prefectului. Aparatul administrativ județean și comunal era evident subordonat autorităților guvernamentale centrale. Deși ales consilier comunal, primarul era *numit* în funcția de primar, legile din 1864 și 1874 arătînd, de altfel, în mod expres, că el „se află sub autoritatea guvernului”¹⁴

Ibidem, p. 242—246.

+++++

+++++

Neîndoielnic, au existat străduințe pentru o mai bună organizare a administrației județene și a celei

Ibidem, p. 58—59.

[illegible]

+++++

+++++, regulile privind regimul sta-
bilimentelor publice (cîrciumi, hanuri, hoteluri,
casine și cafenele) ^{6:1} ilustrează unele eforturi în

Articolul 88 din legea din 1864 și același articol în legea
din 1874.

+++++

acest sens. Deși, avînd în vedere și acțiunea separatistă din 1866, (care — dîndu-se urmărire și unor ațîțări rusești — se desfășurase la Iași) au existat străduințe — domnitorul însuși decla- rînd în mod repetat, în vara 1866, că el considera Iașii „a doua capitală a României”^{0:1} — pentru a se acorda fostei capitale a Moldovei compensații, în realitate în cursul deceniului, inaugurat prin anul 1866 locul central pe care Bucureștii îl ocupau printre

³¹ Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 952—954.

Constituția stabilise însă un cadru legal menit a împiedica abuzurile, atît în privința perceperii de impozite — acestea nu puteau fi încasate decît „în puterea unei legi” (art. 109) și numai „cu învoirea” consiliilor județene ori comunale, confirmate fiind, de puterea legiuitoare —, cît și a scutirilor sau privilegiilor („Nici o excepțiune sau micșorare de impozit — stabilea articolul 111 — nu se poate statornici decît printr-o lege”). O întreagă serie de

Ib dem, p. 816—818.

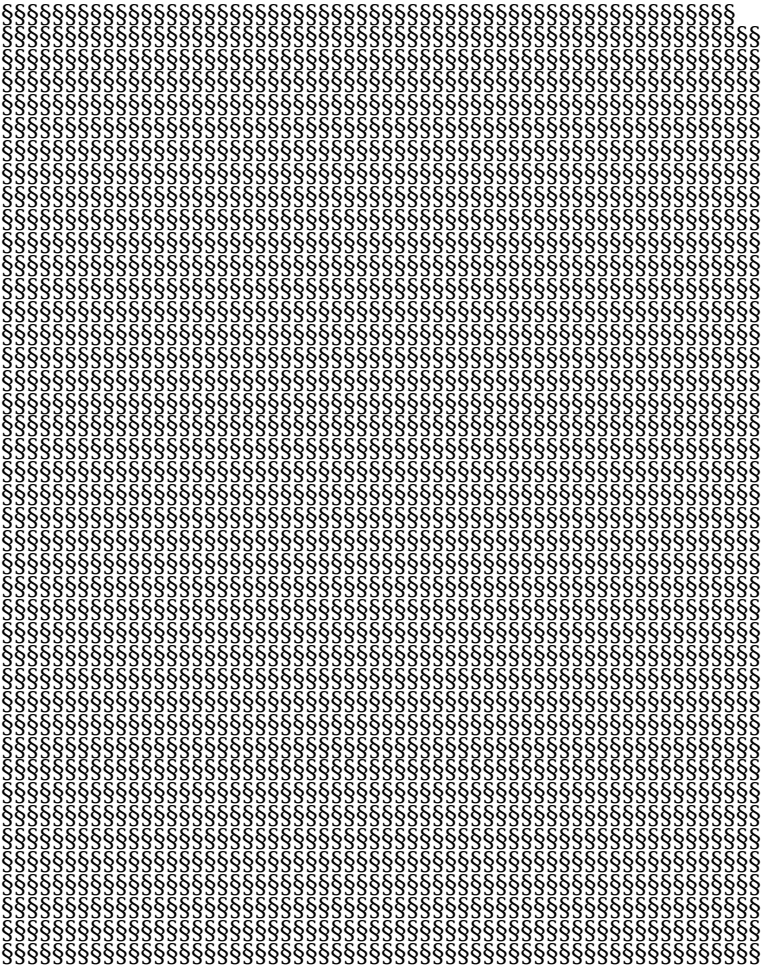
legi și regulamente a ilustrat în epocă străduințele în direcția instaurării ori consolidării fiscalității moderne, corespunzătoare trăsăturilor, dar și necesităților statului celui *nou*, ducându-se mai departe și în această privință ceea ce se realizase în vremea lui Alexandru Ioan Cuza. Legea pentru organizarea serviciilor de percepere (15/27 mai 1867) și noua ei variantă datînd din anul următor⁶³, regulamentul pentru constatarea „prefacerilor ce se urmează

Carol I, *Cuvintări si scrisori*, tomul I, București 1909, p. 39—41, 42.

#####

modern
e

+++++. în primăvara 1872, Ion Ghica
aprecia România ca țara cu cele mai mari impozite
din lume !

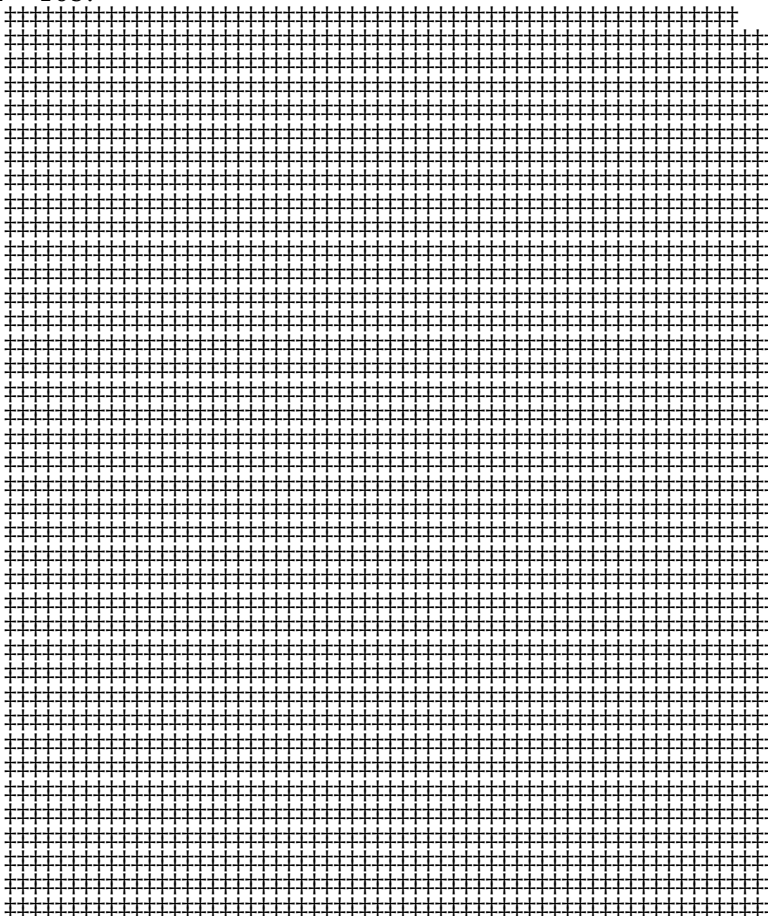
Dar preocupa în egală măsură asigurarea veniturilor din monopolurile statului ; legea privind impozitul asupra băuturilor spirtoase și regulamentul ei (amîndouă din 1867) ⁷¹ au fost precedate de o lege desființînd monopolul statului asupra tutunului ⁷ \ măsură asupra căreia se va reveni cîtiva ani mai tîrziu

⁷¹ *Ibidem*, p. 1 258.

+++++

+++++. Totodată, s-a căutat să se sporească veniturile statului rezultate din taxele percepute asupra comerțului exterior. începînd de

Vezi detalii asupra sistemului fiscal în *Istoria dreptului românesc, op. cit.*, vol. II, partea a II-a, București, 1987, p. 104— 109.

și Creditul urban român în 1875, și de asemenea și-au continuat existența sau au fost înființate un număr de bănci și de societăți de asigurare, ori au fost autorizate, în această ultimă categorie, societăți străine să-și exercite

Ibidem, p. 1445—1446 ; vezi și regulamentul, p. 1 446 — 1 448, ca și legea asupra tutunului din 31 mai/12 iunie 1868 (*Ibidem*, p. 1 449—1 451) și regulamentul (*Ibidem*, p. 1 452—1 462).

+++++
+++++ ; este de evidențiat afirmarea
mai sporită în domeniul instituțiilor de credit a
capitalului autohton.

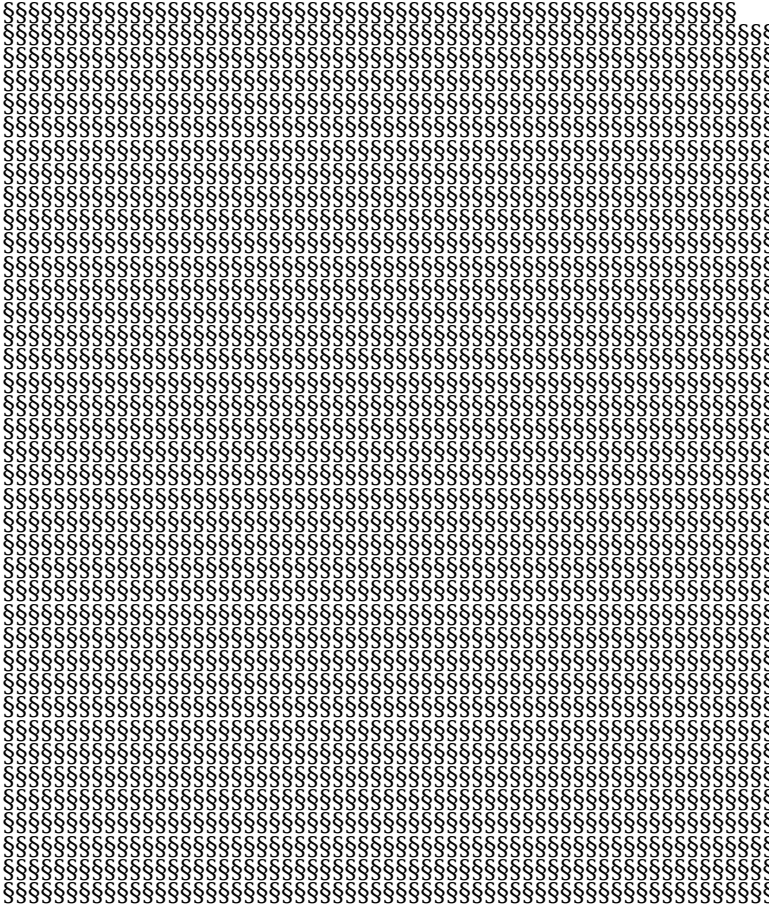
Dar cea mai marcantă realizare în etapa dată a

In 1872, cu modificări în 1873 (vezi B. Boerescu, *op. cit.*, p. 90—91).

fost instituirea și baterea monedei naționale

#####, ceea ce a contribuit la treptata înlocuire de pe piață a monedelor străine, până atunci singurele în circulație. Greutățile de natură externă au putut fi înfrînte, fiind vorba mai ales de opoziția Imperiului otoman și a monarhiei

⁷⁰ Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1 338.

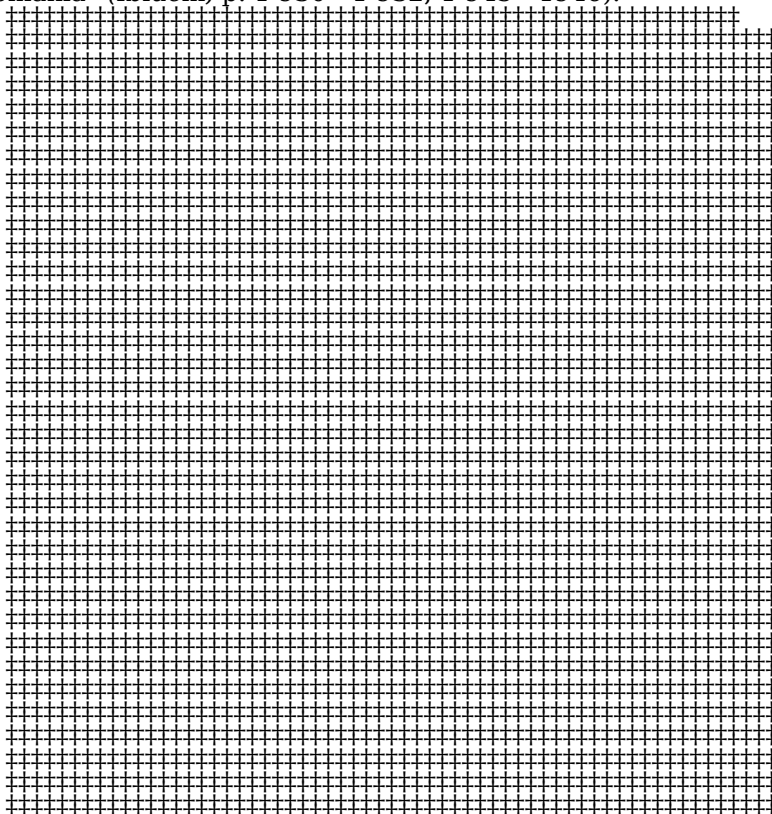
dualiste. Dacă baterea monedelor de aramă s-a putut efectua în număr îndestulător încă din 1867, cînd a intrat în vigoare legea monetară, monedele divizionare fiind acceptate de Turcia fără opunere (au fost bătute peste 70 milioane de bucăți chiar în acel an la Birmingham, în Anglia)

^{B. Boerescu, op. cit., p. 203—235 și regulamentul, p. 248—249 ; vezi și *istoria dreptului român*, vol. cit., p. 109—110.}

, în schimb baterea monedelor de aur și de argint a suferit însemnate întârzieri. încercarea de a se bate în 1868 o monedă de aur, avînd valoarea nominală de 20 lei, s-a lovit de protestul puterii suzerane și de cel al Austro-Ungariei. Cea dintîi s-a opus înlocuirii stemei țării cu efigia lui Carol I, iar cea de-a doua s-a arătat deosebit de iritată de inscripția „domnul românilor¹”, care sugera intențiile

Costin C. Kiritescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. I, București, 1964, p. 284 și urm. încă din noiembrie 1868 un mesaj domnesc recomanda Corpurilor legiuitoare „de a crea mijloacele de circulațiune a capitalurilor, adică instituțiunile de credit” (Carol I, *op. cit.*, tom. I, p. 134).

La 13/25 decembrie 1869 prin decret domnești era autorizată, de exemplu, funcționarea în România a societății de asigurare „Dacia” din Viena și a societății „Pester Versicherungs- anstalt” (Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1 943, 1 945). De asemenea, au fost înființate și noi societăți de asigurare autohtone ; astfel, la Brăila a fost creată, în 1868,, societatea „Progresul” și în 1870 societatea „România” (*Ibidem*, p. 1 930—1 932, 1 945—1946).

#####. Opoziția puterii suzerane a fost, practic, cu totul înlăturată în privința

A large grid of small, stylized 'S' characters, likely a decorative element or a placeholder for a logo. The characters are arranged in a uniform pattern, filling the entire page.

emisiunilor monedelor de argint de 50 bani, 1 leu și 2 lei, începînd cu anii 1872—1873, cînd au fost bătute, pînă în 1876 inclusiv, peste 23 de milioane de monede ^{8/1}.

Cu toate acesuea, pînă în 1877 moneda națională nu stăpînea încă pe deplin piața. „...înainte de război — arăta D. A. Sturdza în 1879 — etalonul uzitat de țară era cel de aur, cu o circulație de 1/4 în monedă divizionară națională

Monetăria națională. Zece ani de activitate. 1935—1945, București, 1945, p. 13.

[illegible]

monedelor de argint, ceea ce a reprezentat nu numai un succes în domeniul instituțional, dar și în acela al afirmării naționale.

În domeniul economic s-au depus evidente străduințe în vederea unei dotări instituționale și legislative. Au fost create noi organisme — de exemplu, în 1867, Consiliul general de agricultură, foresterie, mineralogie și geo-

81 „Curierul financiar”¹¹, nr. 8 din 4/16 februarie 1879, p.

[illegible]

a construcției și întreținerii
drumurilor publice

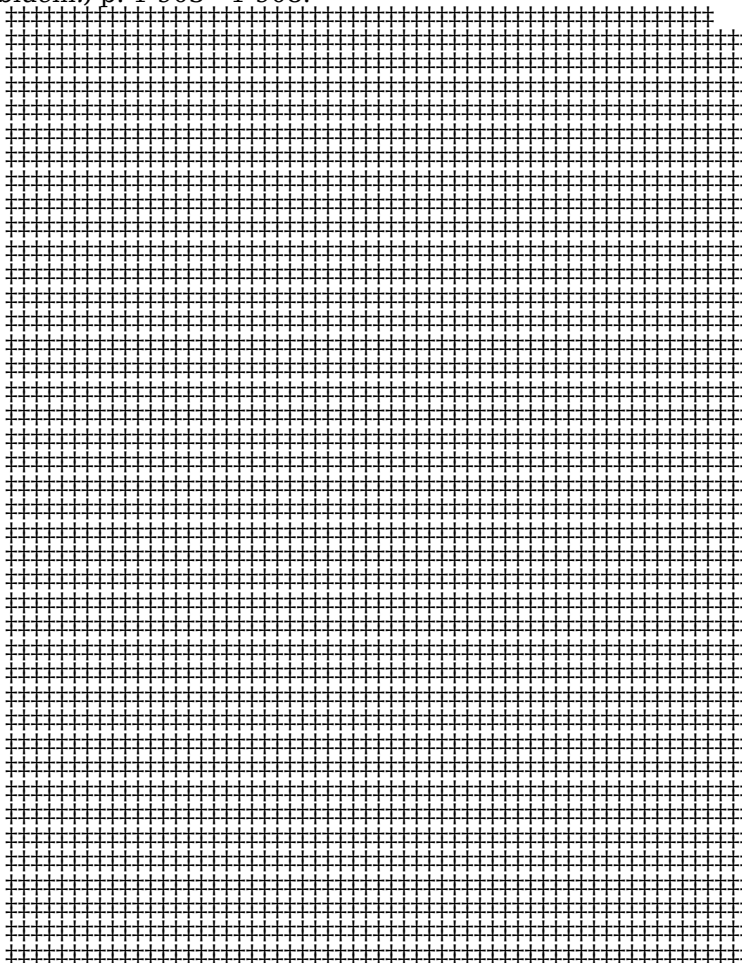
#####

■^{M₁} Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1 900—1 901.

și mai ales a căilor ferate

***** — una din realizările cele
mai importante ale epocii în discuție —, a
dezvoltării sistemului poștal (trimiteri poștale și
transportul
călătorilor

Ibidem., p. 1 903—1 908.

postelor în condițiile desființării străine

— rusă și austriacă — pe

The image consists of a solid, repeating pattern of the uppercase letter 'G'. The letters are arranged in a tight, staggered grid, creating a textured, fabric-like appearance. The color is a uniform light gray, and the pattern covers the entire area of the image without any margins or other elements.

teritoriul național.

De peste patru decenii, instituțiile

[illegible]

§§§

a ceea ce avea să fie statul român modern trecuseră printr-un proces de constituire, care a oglindit, însă, neîndoielnic,

Lege pentru drumuri (1868) ; *Ibidem*, p. 2 039—2 042 și *Regulamentul pentru aplicarea legii asupra drumurilor* (1873), *Ibidem*, p. 2 042—2 048.

firesc, pe tot parcursul desfășurării sale, evoluții, frământări și uneori acute contradicții. Pentru viitoarele evoluții so- cial-politice ale țării erau importante *sensul* și *măsura* mutațiilor instituționale, acestea constituind unul din elementele de bază ale devenirii României moderne. Accentuat din 1859, procesul nu suferise o întrerupere în 1866, ci continuase, neputându-l evita nici guvernanții conservatori, el fiind imperios

Vezi legi și regulamente referitoare la căile ferate. (*Ibidem*, p. 1 989 și urm.).

impus și de procesul complex de eliberare în care se găsea obiectiv angajată națiunea română și care se desfășura cu prioritate în cadrul statului național. Încadrarea în rîndul țărilor suverane, a societăților cu structuri înaintate pentru acea vreme, presupunea neapărat progresul instituțional și pe acesta îl impunea, într-o perspectivă istorică și funcția de Piemont pe care România îl deținea pentru românii ce se mai găseau încă sub

Vezi regulamentul pentru fixarea taxelor postale și cel pentru transportul călătorilor, amîndouă din 1870 (*Ibidem*, p. 975— 982).

autorului și destinatarului scrisorii. Cu toate acestea, ei erau conștienți că noii conservatori nu puteau fi asemuiți celor din prima jumătate a secolului al XIX-lea, atît în ceea ce privea relația lor cu puterile străine, cît și poziția lor față de modernizarea României. Acest lucru se reflectă și în bilanțul lui Ubicini : „...Și acum, dacă privesc prezentul și trecutul, 1873 și 1848, ce văd ? Atunci, două biete mici provincii, un fel de santinele pierdute la extremitățile Europei, ignorate de Occident și ignorîndu-se ele înșile, o populație răsîndită și rară, săracă (avînd) toate elementele bogăției, un buget care atinge cu greu 30 de milioane, o armată care nu depășește 29 000 oameni, cuprinzînd și dorobanții și grănicerii... Acum, ce spectacol diferit ! Țara Românească și Moldova unite au dat naștere unui Stat de mai mult de 5 milioane de locuitori, bogat, prosper, străbătut de drumuri și căi ferate, cu un buget de 90 de milioane, o armată de aproape 90 000 oameni și care poate, fi ridicată cu ușurință la 150 000. în fruntea acestui Stat un principe provenit dintr-o familie suverană, domnind în virtutea unei Constituții, una din cele mai liberale din Europa”⁹¹. Nu totul se desfășura potrivit viziunii optimiste a filoromânului, dar sensul observațiilor sale rămînea totuși corect. România modernă era în plin proces de constituire, de dezvoltare instituțională și de stabilizare, dobîndirea independenței ne mai putînd în- tîrzia.

⁹¹ „O scrisoare a lui A. Ubicini, comunicată de A.D. Xenopol, în „Arhiva”^{1*}, Iași, I (1890), p. 505—506 :

Pentru instituțiile culturale vezi capitolul dedicat problematicii culturale, iar pentru dezvoltarea și instituțiile armatei, vezi capitolul următor, consacrat acestei teme.

V

ARMATA

„Cînd am fost ales — nelata într-o amplă scrisoare Alexandru Ioan Cuza împăratului Napoleon III, în toamna anului 1865 — Principatele Unite nu posedau decît 4 000 sau 5 000 de puști rusești, datînd din timpul domniei împărătesei Ecaterina, și vreo duzină de tunuri lipsite de valoare, de proveniență turcă, rusă sau austriacă. Praf de pușcă, proiectile, capse nu ne veneau decît din Austria : nu puteam trage un singur foc de armă fără îngăduința ei. Posed astăzi 70 000 de puști ghintuite, cumpărate în Franța. Cele 25 000 puști neghintuite, pe care le datorez generozității Maiestății Voastre Imperiale, au fost distribuite comunelor, în care am instituit un serviciu de gardă care dă populațiilor rurale deprinderea armelor și le pregătește, în orice clipă, pentru apărarea căminelor lor. Artileria mea numără 72 de tunuri ghintuite, construite în Franța după modele franceze. N-am găsit decît 3 000 de oameni abia, proveniți exclusiv din clasa țăranilor, prost armați, prost echipați, neascultînd decît comenzile ruse sau austriece ; am astăzi 12 000 grăniceri, 8 000 dorobanți pedestri și călări și o armată regulată de 20 000 oameni, recrutată din rîndul tuturor claselor societății, bine înarmată, bine echipată, susceptibilă de a fi ridicată, prin rezervele noastre duble, la triplul efectivelor sale normale și formată la marea școală a principiilor militare ale Franței. Am creat o fonderie, ateliere de construcții și de reparație, în

care

138 fabricăm echipajele (trăsurile), proiectilele noastre, praful nostru de pușcă, capsele și care ne simt deplin îndes- tulătoare...¹¹¹. Era un bilanț semnificativ, menit a arăta progresele înregistrate în cursul celor șapte ani ai domniei celui ce întruchipase principiul Unirii.

Prin articolul 118, Constituția din 1866 a prevăzut : „Tot românul face parte sau din armata regulată sau din miliție sau din garda cetățenească... “. Ducându-se mai departe ceea ce se realizase începând din 1859, dezvoltarea și organizarea armatei au reprezentat o dominantă a istoriei deceniului premergător cuceririi independenței

+++++. A fost, de asemenea, domeniul care, de la început, a atras atenția noului domnitor, pe deoparte, deoarece corespundea

[illegible]

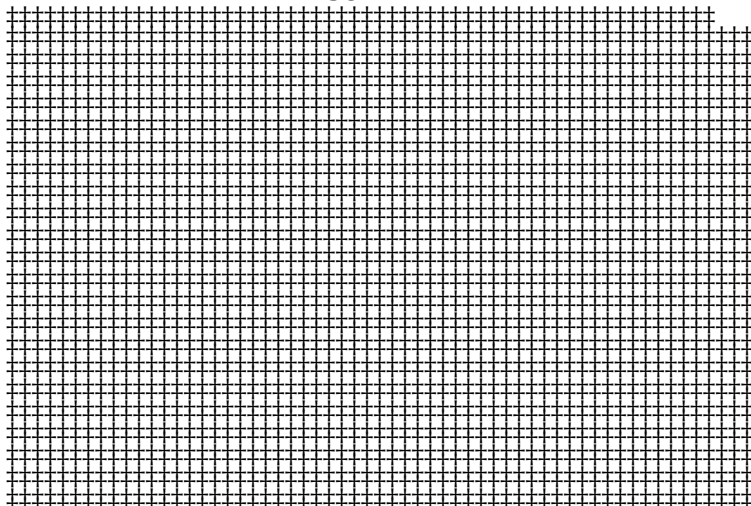
pregătirii sale militare, și pe de alta, fiindcă schimbarea statutului internațional al țării l-a preocupat din momentul sosirii în România. Nu întâmplător, la 31 mai/12 iunie 1866, Prokesch-Osten, ambasadorul Austriei pe lângă Poartă scria lui Mensdorf : „Astăzi, mi-e teamă, trebuie să ne așteptăm la această Românie independentă. Serbia, Muntenegrul vor urma. Aceste mici state vor ști că-

R.V. Bossy, *Agentia diplomatică a României în Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza Vodă*, București, 1931, p. 384. Pentru dezvoltarea armatei în anii 1859—1866 vezi Dan' Berindei, *Le développement de l'armee roumaine nationale sous le regne d'Alexandru Ioan Cuza*, în *Pages from the military history of the Roumanian People*, București, 1980, p. 123—130 și Teodor Popescu, *Modernizarea forțelor armate românești în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza*, în „Revista de Istorie”, 32 (1979), nr. 1.

și datorează existența Franței. Va fi o nouă serie de
Piemonturi la frontierele
noastre
"

#####

Vezi Vasile T. Radu, *întărirea capacității de apărare a țării în anii 1866—1877 în vederea cuceririi independenței*, în „Revista de Istorie”, 30 (1977), nr. 2, p. 265—277 ; Nicolae Cio-banu, *Evoluția organizatorică a armatei române în perioada premergătoare războiului pentru independență*, în „Muzeul Național”, 4 (1978), p. 183—188 ; Dan Berindei, *The Romanian Armed Forces in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, în volumul miscelaneu *War and Society in East Central Europe*, sub redacția lui Bela Király și Gunther E. Rottenberg, New York, 1979, p. 236—241 ; Constantin Căzănișteanu, *Un deceniu de realizări militare*, în „File de istorie militară a poporului român”, VII (1980), p. 96—128 ; N. Adăniloae, *Dezvoltarea armatei și pregătirea ei în vederea cuceririi independenței României*, în „Revista de Istorie”, 34 (1981), nr. 10 și 12 ; Idem, *Independența națională a României*, București, 1986, p. 88—98 (capitolul *Pregătirea armatei în vederea cuceririi independenței României*) etc.


```

*****
*****

```

Paul Henry, *L'abdication du prince Cuza et l'avènement de la dynastie de Hohenzollern au tronc de Roumanie*, Paris, 1931, p. 417.

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525

a căutat să mai frâneze veleitățile ofițerului prusian, căruia i-a atras atenția că „nu trebuie să fie prea absolut, căci aceasta nu merge în nici un stat constituțional”-’. În ceea ce l-a privit pe domnitor, el a acordat din prima zi toată însemnătatea întăririi armatei, pe care o considera în 1869 „școală de progres pentru popor”

+++++

Dintre toate instituțiile României, mutațiile înregistrate în domeniul militar au fost cele mai evidente. Aprecierile critice ale principelui Carol la adresa armatei pe care io lăsase moștenire predecesorul său, pe care a considerat-o „o rea

+++++

imitație" a armatei franceze

#####, au fost exagerate și
subiective. Ca și în celelalte sectoare ale vieții
publice, moștenirea primită, cu toate deficiențele ei.
nu era neînsemnată, și acest lucru a și facilitat noile
și însemnatele progrese. Oricum, la încheierea

*' *Ibidem*, p. 197.

deceniului analizat, România s-a arătat capabilă de a putea dispune de o armată operativă de aproape 60 000 de oameni, la care s-au mai adăugat unitățile rămase în țară în timpul războiului din 1877—1878.

Legile militare adoptate începînd din 1864^s au avut o însemnătate marcantă în procesul de dezvoltare a armatei. în vara anului 1868, România a fost înzestrată, prin hotărîrea Corpurilor legiuitoare, cu *Legea pentru organizarea puterii armate*. în temeiul acesteia, armatei permanente și rezervelor ei li se adăugau dorobanții și grănicerii, milițiile, garda civică și gloatele ; în caz de necesitate, țara putea dispune, în conformitate cu Constituția, de toți fiii ei ". Accentul era pus pe unitățile armatei teritoriale, care asigurau efective importante cu o cheltuială redusă. Patru ani mai tîrziu, în martie 1872, guvernul conservator avea să înlocuiască această lege prin *Legea puterii armate*

Memoriile regelui Carol I..., vol. I, p. 41.

permanente. Vechii grăniceri au luat denumirea de *dorobanți* și au început să fie recrutați în toate județele, iar dorobanții au fost transformați în *călărași*. Importantă a fost și legea din 1874 prin care s-au adus completări legislației anterioare

#####. De asemenea, legile de bază au fost întregite prin regulamente și ordine de

Idem, nr. 21 din 18 iunie 1868, p. 237—271.

oștirii, existînd și tendința evidentă ca procesul de instruire să cuprindă toate elementele componente ale armatei, inclusiv milițiile, garda civică și gloatele și pe de altă parte, în afara armatei permanente s-a dat întreaga atenție celei teritoriale — *dorobanților* și *grănicerilor* pînă în 1868 și *dorobanților* și *călărașilor* începînd din 1872. S-a ajuns astfel ca, în preajma războiului de independență, să se poată

Idem, nr. 12 din 11 mai 1874, p. 509—512.

dispune — în afara celor opt regimente de linie, a celor patru batalioane de vînători, a celor două regimente de roșiori, a celor patru regimente de artilerie, a batalionului de geniu și a flotilei, reprezentînd armata permanentă — de 16 regimente de dorobanți (cîte un regiment la două județe) și de opt regimente de călărași, unități provenite din cadrul armatei teritoriale și care aveau să dea măsura deplină a capacității lor militare. Ar mai fi de remarcat că România se alinia străduințelor de organizare pe plan militar ale marilor țări din epocă, dacă avem în vedere legile de organizare militară a Franței din 1872—1873 și a Rusiei din 1874²¹. Dacă în ceea ce privește gloatele țărănești nu s-a făcut prea mult, la aceasta contribuind, neîndoielnic, și reticențele moșierilor, în schimb milițiile și mai ales garda civică, în special în prima parte a intervalului studiat și mai ales în perioada guvernelor li'beral-radical, s-au bucurat de o atenție evidentă

Vezi N. Adăniloiaie, *Independența națională...*, p. 92-.

[illegible]

în privința vârstei cetățenilor supuși îndatoririlor militare, limitele prevăzute de legile din 1864 și 1868 au fost cuprinse între 20 și 50 de ani, fiind apoi restrinse între 21 și 46 de ani și 21 și 45 de ani, în 1872 și respectiv 1874. Oricum, ansamblul populației masculine deplin capabilă de a-și aduce contribuția a fost cuprinsă în categoriile prevăzute

Ibidem, p. 93—94.

de legislația militară. Este de remarcat și faptul că durata serviciului militar s-a mărit. Pentru armata permanentă : de la 6 ani în 1864, la 7 ani în 1868 și 9 ani în 1872 ; pentru cea teritorială : de la 6 ani, la 7 ani și respectiv la 8 ani, în 1888 și 1872 (efecțuați parte în serviciul activ și parte în rezervă) ^{1G}.

Pregătirea viitorilor luptători a stat în centrul atenției. Prin concentrări — în temeiul legii din

^M Rene Girault, *Diplomatie europeene et imperialismes, 1871—1914*, Paris, 1979, p. 21—22.

Continuându-se tradiția din vremea lui Alexandru Ioan Cuza, trupele au fost strânse periodic, vara, în tabere militare, iar manevrele au luat o amploare din ce în ce mai mare. În 1872 și 1873, alături de armata permanentă, au luat parte și unități din cea

[illegible]

teritorială. În 1872 s-au executat manevre timp ,de 15 zile pe un teritoriu de peste 120 km ². În 1873 au luat parte la manevrele de toamnă și unități ale milițiilor

+++++. La manevrele din 1874 au participat 18 000 de ostași ; ele s-au desfășurat

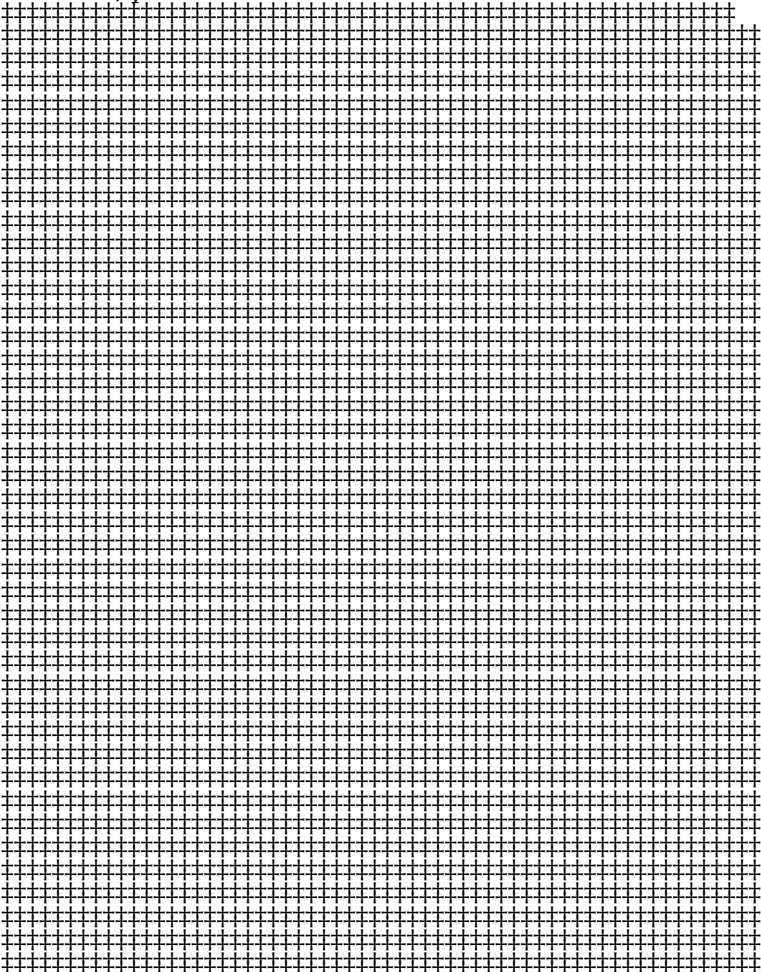
Ibidem, p. 99.

cu succes în fața reprezentanților militari ai pute-
rilor garante și a unor ofițeri din Serbia vecină și
prietenă

#####

#####

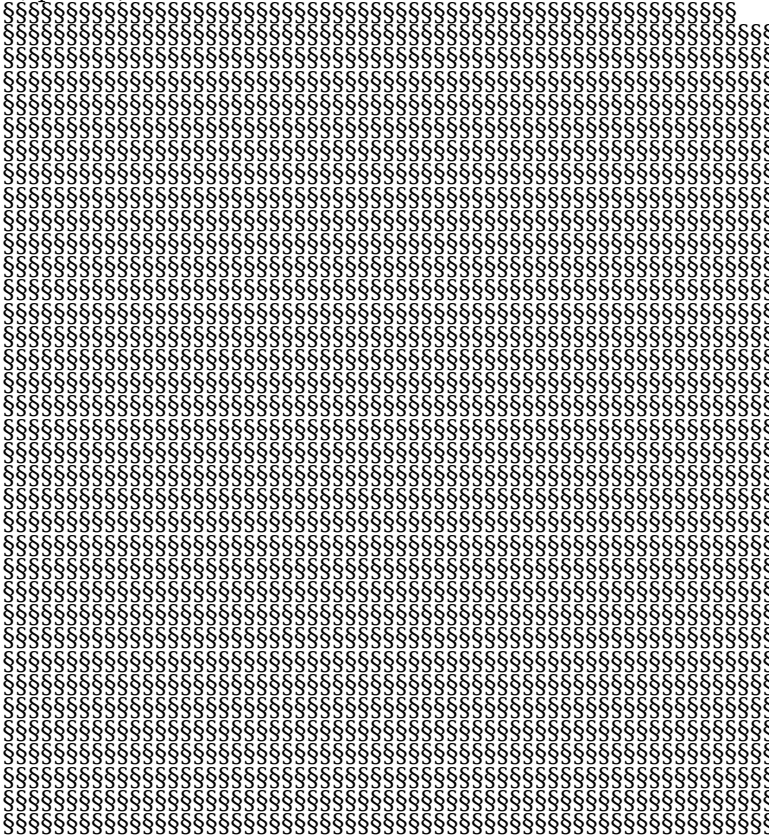
^H *Ibidem*, p. 122—123.

. în toamna 1876, în împrejurări tensionate, manevrele au fost prelungite, cu menținerea rezerviștilor sub arme²⁰.

Toate armele au cunoscut o dezvoltare în deceniul inaugurat în 1866. în 1868 s-a adăugat, în cadrul armatei permanente, un nou regiment de infanterie — de linie — al optulea. Cavaleria își dezvolta activitatea în preajma anului 1877 în

Treizeci de ani de domnie ai Regelui Carol I, tomul I, p. 296, 315, 316 ; N. Adăniloae, op. cit., p. 96. Este de menționat și participarea în epocă a unor ofițerii români la manevre de peste hotare (de exemplu, în vara 1875, la manevrele de la Krasnoie Selo — Gh. Cazan, *Petersburg, în Reprezentantele diplomatice ale României*, vol. I, București, 1967, p. 205).

cadrul celor opt escadroane de roșiori și al celor 32 escadroane de călărași. În 1868 s-a adăugat oștirii un nou regiment de artilerie și alte două i se vor mai alătura înaintea implicării armatei în războiul din 1877—1878. Activitatea armiei genului s-a diversificat, în 1873 creîndu-se o subunitate de telegrafisti militari și o secție de telegrafisti fiind atașată fiecărei companii de geniu începînd din 1874 ; o companie de pontonieri — ce se va dovedi atît de necesară în 1877 ! — a fost și ea adăugată batalionului de geniu

Vasile Maciu, *La préparation de la guerre d'indépendance de la Roumanie*, în „Revue Roumaine d'Histoire", XVI (1977), nr. 2, p. 237.

„Ștefan cel Mare", canoniera de 90 tone „Fulgerul" și șalupa cu vapor „Rîndunica" — ultimele două construite la Toulon —, ca și vasul cu pînze „Lebăda" — construit la Galați

Atenție a fost dată învățămîntului militar. în toamna **1867**, Ministerul Instrucțiunii Publice a hotărît deschiderea unei școli „pregătitoare pentru învățătorii de la sate, meniți ca pe lîngă știința de carte să răspîndească în junimea română

Pentru dezvoltarea acestei arme în perioada 1866—1877 : *Ibidem*, p. 101 și urm. ; N. Adăniloae, op. cit., p. 92 și urm.

#####. în 1874 un regulament
asupra instrucției militare în școală prevedea
obligativitatea instrucției militare pentru „toți elevii
din școlile publice, fie primare, fie secundare, și
facultativ pentru cei din școlile private”²¹.
Străduințe s-au depus pentru ridicarea nivelului

Construită la Linz și livrată în 1866, nava „Stefan cel
Mare” s-a scufundat dintr-o greșeală de manevră și a trebuit
trimisă la reparații, fiind apoi lansată la 1 august 1868
(Radu Vasile, op. cit., p. 276).

militarilor. Școlile regimentare, destinate a face pe ostași să știe a scrie și a citi, **au lucrat** eficient; în schimb, școlile divizionare destinate subofițerilor p-au căpătat dezvoltarea inițial preconizată, organizându-se abia în 1873 la București o unică Școală divizionară de sergenți, dar mai înainte, în schimb, fuseseră organizate clase complementare. În 1872 s-a creat la Iași Școala fiilor de militari, cu o durată inițială de 3 ani, apoi de patru ani, destinată fiilor de militari, de orice grad, care doreau a urma și ei profesiunea armelor. În anii 1866—1872, Școala militară de infanterie și cavalerie a funcționat la Iași, iar din 1872 la București. Intenția de a se înființa la Galați o școală

Constantin Căzănișteanu, op. cit., p. 115.

^x *Ibidem*, p. 116.

de ofițeri și subofițeri pentru flotilă nu s-a concretizat și, de asemenea, se pare că n-a funcționat nici școala specială de cavalerie, a cărei constituire a fost hotărâtă în 1872 ² '.

În condițiile insuficientei dezvoltări a învățămîntului militar în iară, un număr important de cadre ofițerești au fost trimise peste hotare. În anii 1866—1874, 67 de astfel de cadre au urmat școli din Franța — Școala de stat-major, Școala de aplicație de artilerie și geniu de la Metz, Școala de cavalerie de la Saumur, Școala navală de la Brest, Școala militară de geniu, Școala politehnică etc. — ; din Belgia — Școala de stat-major, Școala de aplicație de artilerie și de geniu, Școala de cavalerie de la Ypres — ; din Germania — Academia de război de la Berlin. Școala de artilerie și geniu din Berlin, Școala de cavalerie din Hanovra — ; și din Italia. Alți ofițeri au fost trimiși la cursuri de perfecționare, mai ales în Prusia, respectiv Germania ^{2,1}. Trebuie însă remarcat că o parte din ofițerimea română din 1877 — în total 1602 ofițeri — a provenit din rîndul sergenților și subofițerilor, mulți fiind cu pregătire militară calificată insuficient
ă

Problema armamentului și a muniției a preocupat conducerea armatei, depunându-se în această privință străduințe evidente pentru o „alinieră” la standardele europene ale epocii. A fost încheiat un contract, pînă la urmă nefinalizat, cu R. Lamson, întreprinzător american, pentru transformarea a 40 000 puști din dotare ; pînă la urmă, această operație avea să fie realizată după un

²³ Vezi : *Ibidem*, p. 115—119.

^{2fi} *Ibidem*, p. 119.

sistem original, elaborat de ofițerul român H. Herkt^{2K}. Din Prusia au fost aduse 20 000 puști „Dreyse”, transportate prin Rusia, și totodată au fost comandate 25 000 puști „Peabody” în Statele Unite (10 000 prin subscripții publice !), aduse prin Constantinopol, înfruntându-se obstrucțiile otomane

#####. In 1873 armata română

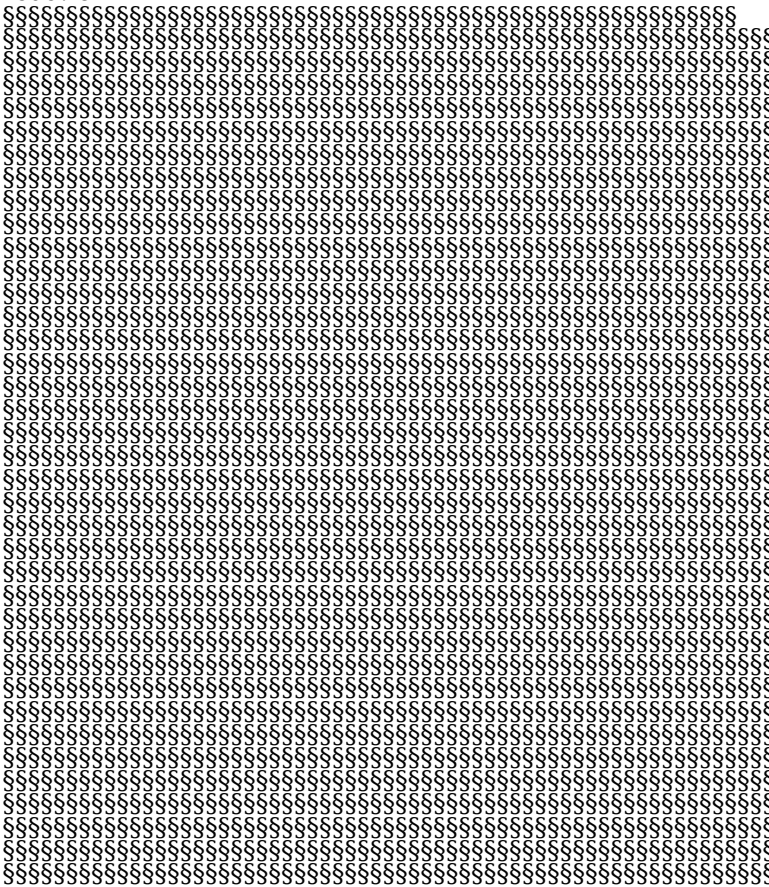
N. Adâniloaie, *op. cit.*, p. 95.

mare parte din necesarul ei de cartușe, proiectile,
pulber
e

***** în privința artileriei,
numărul gurilor de foc a ajuns în 1877 la peste 200

Ibidem, p. 269—273 ; Constantin Căzănișteanu, op. cit.,
p. 119—121.

10—cda. 6

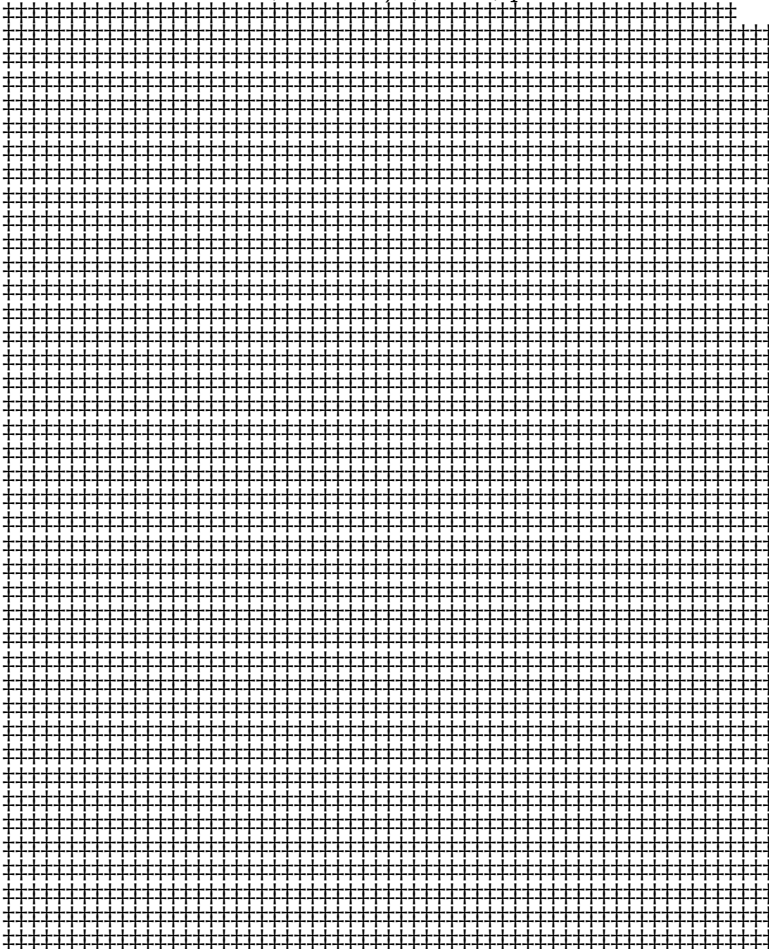

¹¹ *Ibidem*, p. 120–121.

model 1868 și 1875 — și de bronz — model 1870

+++++
+++++ în privința
armamentului, eforturile au fost neconținute în

Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea
României la acest război, București, 1897, p. 75.

cursul deceniului analizat, dar este cert că ele au fost deosebite în timpul guvernelor liberal-radicală din 1867—1868.

Armata era pusă sub administrarea centrală a Ministerului de Război, care, potrivit legii din 1868, „administrează și dirige interesele armatei” și pe lângă care funcționa, pînă în 1874, cînd a fost desființat, un *Comitet consultativ general* (apoi din

Nicolae Ciobanu, op. cit., p. 185.

#####

1871, *permanent*). În schimb, deși exista un Stat-major general al armatei, acesta își desfășura activitatea pe lângă cele patru divizii (create prin legea din 1872) și el nu va căpăta o existență de sine stătătoare decât în 1877. O serie de legi și regulamente — în afara celor două legi succesive din 1868 și 1872 — aveau să dezvăluie în epocă însemnătatea acordată factorului militar, în această

•^{vi} Constantin Căzănistcanu, *op. cit.*, p. 120.

[illegible]

etapă decisivă premergătoare dobândirii statutului de neatîrnare a țării. Garda civică³ⁱ, serviciul interior din cadrul Ministerului de Război

#####, împărțirea teritorială din punct de vedere mi- litar examenele ofițerilor de stat-major'-⁹, aplicarea legii recrutării"■°,

¹⁵ Radu Vasile, op. cit., p. 274.

organizarea rezervei¹¹, organizarea, stabilimentelor de artilerie¹² instrucția milițienilor^{4:1}, organizarea și atribuțiile corpului de intendență^{4:1}, contabilitatea Ministerului de Război¹⁵, reprezintă doar unele sectoare supuse instituționalizării și reglementării pe oare le reflectă menționata serie de documente. Oricum, armata s-a bucurat de o deosebită atenție în deceniul 'analizat, un înalt ordin de zi din 8/20

Ioan M. Bujoreanu, *Colecțiune de legiurile României vechi și noi...*, București, 1873, p. 927—932.

noiembrie 1876 motivînd concret aceasta prin remarca : „împrejurările pot chema o armată la îndeplinirea celor mai mari destinuri" ^{1, B}, ceea ce, în fapt, avea să se și realizeze o jumătate de an mai tîrziu.

În momentul implicării ei în război, armata română atinsese un nivel de dezvoltare care o făcea lăptă marelui efort și dăruirii ce se aștepta de la ea. Dar unii observatori străini se vor dovedi opaci față de reatitate. Reprezentantul Franței la București s-a arătat îngrijorat, în 1877, de efectele mobilizării armatei române, care ar fi trebuit să ducă, după opinia sa, la „falimentul statului în scurtă vreme", iar cel a Italiei a invocat „dezorganizarea totală" a armatei și, ca și colegul său francez, el pune sub semnul întrebării calitățile militare ale ostașilor români ⁴⁷. Realitatea îi va dezminți ! Dar au existat și obsevatori lucizi. „în general — se scria încă în 1871 într-o analiză a unui astfel de observator — românii sînt îndemînatici, inteligenți, deschiși și, în consecință, pot forma ușor soldați excelenți... trupele române fac o impresie foarte bună prin ținuta lor. Trupele regulate exe-

Ibidem, p. 1 517—1 523.


```

#####
#####

```

[illegible]

bune efecte de îmbrăcăminte și echipament, în fine, un excelent material complet nou de poduri, ambulante, telegrafie de campanie etc... ea prezintă ca soldați, elemente dotate cu calități incontestabile de sobrietate, disciplină și vigoare fizică" „f!.

Proba ,de foc a războiului de independență avea să confirme pe deplin capacitățile militare ale ofițerilor și ostașilor români, dar și efectele eforturilor ce fuseseră făcute, în timpul domniei lui

^{4:1} *Ibidem*, p. 1 730—1 740.

Alexandru Ioan Cuza ,și mai ales în primul deceniu al domniei principelui Carol, pentru dezvoltarea și modernizarea tinerei armate române.

Ibidem, p. 1 745—1 792.

Ibidem, p. 1 752—1 773.

VIATA POLITICA INTERNA SI OPTIUNI IDEOLOGICE

[illegible]

La 11/23 februarie 1866 Alexandru Ioan Cuza a fost răsturnat. Un complot politico-militar bine organizat a pus capăt rodniciei sale domnii, care îmbrăcase în ultima ei parte și unele aspecte negative. În faza în care ajunsese în evoluția sa tânărul stat modern român se impusese a se realiza încă unul din obiectivele pe care le stabiliseră Adunările ad-hoc din 1857. În acest context, aducerea unui prinț străin urma să reprezinte doar mijlocul ca procesul de desăvârșire a ceea ce se începuse a se clădi în 1859 să fie dus mai departe, într-un ritm mai grăbit. Pe drept cuvânt, Vasile Alecsandri, bunul prieten al domnitorului răsturnat, dar totodată viitor apropiat al curții principelui și apoi regelui Carol I, avea să califice, la 20 martie / 1 aprilie 1866, într-o scrisoare adresată lui Alexandru Hurmuzaki, „revoluția din București¹¹”, drept „un act de noapte, un rod de umbră”. Domnia lui Alexandru Ioan Cuza ajunsese însă la capătul ei, ori, cum scria Alecsandri în aceeași scrisoare, „domnia lui Cuza ajunsese pe drojdii¹¹”, dar aceasta nu înseamnă că înlăturarea sa a fost realizată de națiune, deși în actul de abdicare impus domnitorului s-a vorbit despre un „minister ales de popor” !

Independența României. Documente, vol. II, partea I, București, 1977, p. XXVI—XXVII.

+++++

+++++.

Actiunea se
executase insa cu eficienta si abilitate, desi mai
trebuie tinut seama de tacitul consimta- mint al

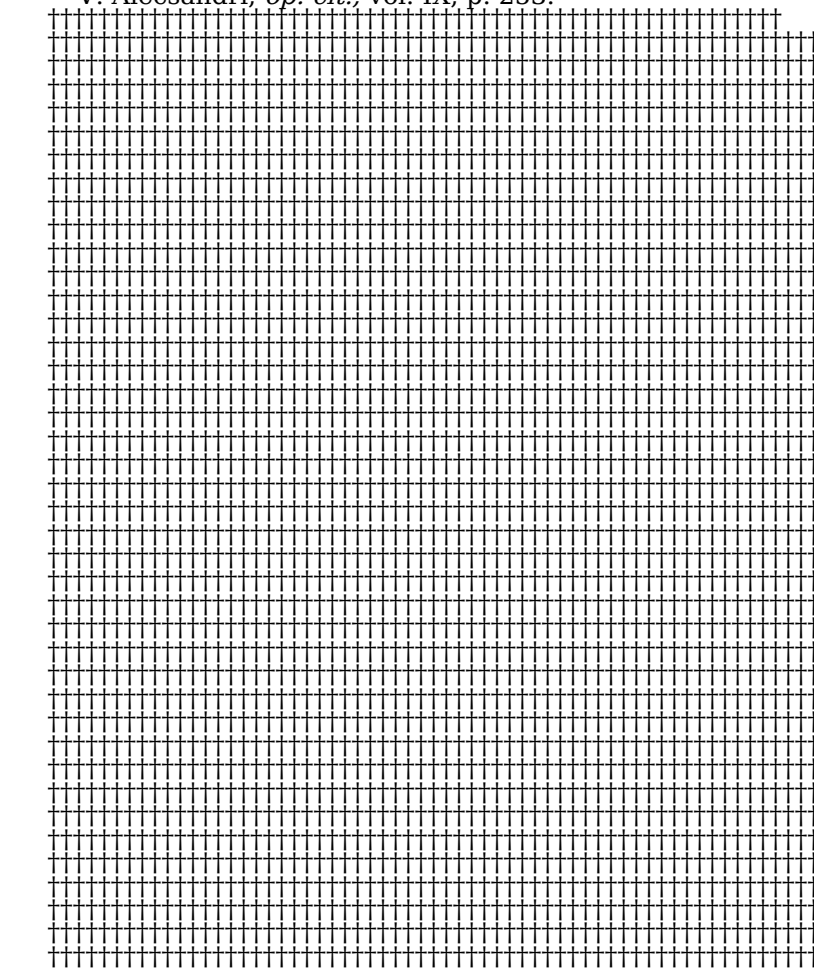
+++++

imperiilor imediat limitrofe, punerea în discuție a
Unirii însăși, la care se mai adăuga criza financiară,
lipsurile, agitația țăranimii, holera și intrigile
politice din
interior

,

+++++
+++++ toate acestea au

'• V. Alecsandri, *op. cit.*, vol. IX, p. 253.

contribuit a îndemna pe mulți comentatori politici de peste hotare la cele mai pesimiste prognoze. Ceea ce însă a urmat avea să demonstreze că previziunile acestea nu se întemeiaseră pe judecarea obiectivă a faptelor, mai ales că în emiterea lor nu se avuseseră în vedere însușirile celor în cauză.

„Nu de. puține ori — remarca, în acel an crucial 1866, Armand Levy, comentator filoromân — românii au găsit în patrimoniul lor aceste inspirații destoinice care le-au îngăduit să dejoace falsele calcule ale diplomației...”^{*} „...Nimic n-a fost mai de folos italienilor decât înțelepciunea cu care ei s-au guvernat după alungarea prinților lor și pînă la unirea lor sub sceptrul constituțional al regelui Italiei. Românii, și ei, au ceva din acest geniu patriotic de popor-rege”⁶. Prognoza pe care o făcea acest publicist era străină pesimismului, deși el o emitea în momentul în care, după refuzul contelui Filip de Flandra de a da curs invitației ce o primise, situația României apărea confuză. „... Dacă prințul străin pe care l-au proclamat nu acceptă — remarca tot Armand Levy referin- du-se la români — și dacă puterile nu pot să se înțeleagă asupra unui alt prinț care să convină de asemenea românilor, încă nu va fi un motiv de desperare. Ei au cerut să se constituie pe Dunăre după imaginea Belgiei ; dacă Europa nu vrea acest lucru, dacă li se refuză condițiile unei monarhii viabile, cine îi va împiedica atunci să formeze o Elveție orientală ?” Românii n-au constituit o Elveție orientală confederată, deoarece au reușit să facă față situației ce se crease și să dezvolte astfel pe mai departe procesul consolidării și desăvîrșirii statului lor unitar modern sub forma unei monarhii constituționale.

Neîndoielnic că la 11/23 februarie 1866 n-a avut

Gr. Chiriță, *România în 1366. Coordonate ale politicii interne și internaționale*, în „Revista de Istorie”, 31 (1978)) și 12, p. 220.’

^{*} „Plus d’une fois les Roumains ont trouve dans leur patriotisme ces inspirations habiles qui leur ont permis de dejouer les faux calculs de la diplomatie...”

loc o „revoluție”⁴¹, dar aceasta nu înseamnă că momentul istoric n-a rămas unul dintre cele mai însemnate, nu pentru că a fost răsturnat un domnitor care a făcut atît de mult pentru națiunea sa, ci deoarece s-a trecut efectiv mai departe, într-o nouă etapă a evoluției istorice a statului modern și că acest lucru a fost realizat depășindu-se cu succes obstacole ce păreau de netrecut. Statul român nu s-a destrămat și acțiunea separatistă din Moldova, redusă în realitate la un pumn de uneltitori aflați în slujbă străină

Gr. Chiriță, *op. cit.*, p. 2 204—2 205 ; mai vezi Gerhard Hilke,

[illegible]

#####, a fost practic pulverizată. Proiectele separatiste ale mărilor puteri răuvoitoare s-au dovedit și ele ineficace, anulate înainte de toate prin necesitatea consensului tuturor guvernelor impus prin actele internaționale fundamentale din 1856 și 1858, iar Unirea din 1859

Russlands Haltung zur rumânischen Frage 1864–1866, in
„Wis-

[illegible]

s-a dovedit încă o dată a fi fost un act istoric ireversibil. „Unirea este astăzi — arăta într-un mesaj din 28 aprilie/ 10 mai 1866 Locotenenta domnească — un fapt puternic, intrat în dreptul ginților ; l-am susținut cu prețul a imense sacrificii și voim a-l menține neatins în viito

senschaftliche Zeitschrift der Martin Luther Universität
Halle — Wittenberg. Gesellschaft — und
Sprachwissenschaftliche Reihe",

***** °. Nu întâmplător, trei zile mai târziu, Adunarea deputaților exprima limpede hotărîrea ei, dar și a națiunii, de a apăra „o Românie una și nedespărțită”¹⁴¹⁰. Destinele României n-au fost decise de conferința puterilor garante de

XIV (1965), nr. 4, p. 208 ; Mihai Sturdza, *La Russia et la disunion des Principautés Roumaines 1864—1866*, în „Cahiers du monde russe et soviétique”, vol. XII (1971), nr. 3, p. 263—265 ; W.E. Mosse, *England, Russia and the Rumanian Revolution of 1966*, în „The Slavonic and East European Review”, vol. 39 (1960), p. 73—77; V.I. Grosul și E.E. Certan, *Rossia; formirovanie ru- mînskogo nezavisimogo gosudarstvo*. Moscova, 1969, p. 146—149.

la Paris, ci aceasta a fost pusă în situația de a nu putea respinge ceea ce românii înșiși realizaseră !

Dar n-a fost vorba numai de ferma menținere a Unirii, ci totodată s-a putut merge mai departe în procesul de organizare social-politică a statului. Convenția de la Paris din 1858, limitativă în ceea ce privește regimul electoral pe care-l instituise, contribuise însă, pe de altă parte, la modernizarea

Treizeci de ani de domnie ai regelui Carol I..., vol. I, București, 1897, p. 4.

#####

s-a reușit în soluționarea problemei prințului străin, *mijloc* important în mergerea mai departe a României pe drumul „integrării”^{*1} ei printre statele libere și de sine stătătoare ale lumii. Totodată, a fost creată o bază constituțională multilaterală menită a constitui premisele bunei funcționări a unui regim politic democratic, și s-a consolidat în continuare viața politică modernă în România.

Constituția din 1866 a fost, neîndoielnic, rezultatul unui consens social al claselor dominante, însemnând compromisul reprezentanților lor din cadrul Adunării Constituante. Dacă într-adevăr ea s-a născut pe fondul unor acute conflicte”ⁿ, nu se poate susține că pînă la urmă elaboratul final n-a fost un compromis al reprezentanților celor două tabere. Este adevărat că acestea, cea conservatoare și cea liberală, radicală în primul rînd, i-au adus fiecare de pe propriile poziții, critici, în perioada următoare, că s-a. încercat îngustarea sau lărgirea regimului înființat în temeiul ei, dar totodată este evident că, deși în parte o operă de imitație, ea și-a dovedit utilitatea timp de decenii și că a reprezentat, fără puțință de tăgadă, un act fundamental în procesul devenirii și consolidării României moderne. De altfel, deși criticînd-o, atît „dreapta”^{**}, cît și „stînga”^{**} n-au încetat s-o invoce, după intrarea ei în vigoare, subliniindu-i direct și indirect însemnătatea. Nu este întîmplător faptul că în toamna 1866 radicalii au organizat „Societatea amicilor *Con-stituțiunii*” și că în aceeași vreme conservatorii ieșeni au denumit periodicul care-i reprezenta

„Constituțiunea”^{**}
!

+++++

+++++ Neîndoielnic că

Frederic Dame a dat una dintre cele mai reale
aprecieri Constituției din 1866, evidențiind faptul că

+++++

prin ea „roșii” obținuseră libertatea presei și cea a adunărilor publice, ceea ce, evident, le-a înlesnit ascensiunea politică în perioada următoare, în timp ce conservatorii obținuseră un regim electoral care avea să le îngăduie participarea la conducerea statului¹³ încă mai bine de o jumătate de secol. Oricum, Constituția din 1866 a reprezentat un statut fundamental care a îngăduit României alinierea ei pe plan politic regimurilor înaintate ale

V. Russu, *Considerații privind teoria alianței burghezo-moșieresti*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie”, Iași, 15 (1978), p. 462.

epocii cu mai bine de 125 de ani în urmă.

Articolul 24 al Constituției a instituit un regim de presă dintre cele mai liberale. Pentru publicarea unui periodic nu era necesară vreo autorizație a vreunei autorități și nici nu se putea cere o cauțiune „de la ziariști, scriitori, editori, tipografi și litografi”. Presa nu putea fi, de asemenea, „supusă... sub regimul avertismentului¹¹ și chiar era interzisă suspendarea sau suprimarea vreunui organ de presă. Se mai stabilea, totodată, în același articol „că nici cenzura, nici o altă măsură preventivă pentru aparițiunea, vinderea sau distribuțiunea oricărei publicațiuni nu se va putea reînființa¹¹. Eventualele „delicte de presă” erau supuse, pe de altă parte, judecării lor de curțile cu jurați. De altfel, însuși domnitorul avea să se declare — este drept în vara anului 1868, când se afla încă sub influența „radicalizantă” a lui I. C. Brătianu — un partizan al libertății presei. „Sînt pentru libertatea nelimitată a presei aici — scria el la 1/13 august tatălui său —. Ea este infinit mai puțin periculoasă decît o libertate limitată. Oricum, presa liberă a reprezentat o componentă din cele mai de seamă ale sistemului social-politic inaugurat în 1866.

La 11/23 februarie 1866 a fost inaugurată o nouă etapă politică în istoria României, rolul principal deținându-l reprezentanții celor două clase conducătoare. Neîndoind că nu se poate vorbi de funcționarea în decursul întregii acestei etape a „coaliției” dintre conservatori și liberali. Răsturnarea lui Alexandru Ioan Cuza fusese iizată de către „monstruoasa coaliție”¹⁴

Apostol Stan, *Grupări și curente politice în România între Unire și Independență*, București, 1979, p. 187, 209 ; V. Maciu, *Formarea regimului politic în România (1848—1881)*, în „Memoriile Secției Istorice”, seria IV, V (1980), p. 24.


```

#####
#####

```

***** , și într-o oare- **2**
măsură „înțelegerea¹⁴ continuase în cursul lunilor
ur- roare, când s-au operat cele două acte care aveau

A dense, repeating pattern of small, stylized, light gray 'S' shapes on a white background. The shapes are arranged in a grid-like fashion, creating a textured, fabric-like appearance. The pattern is uniform and covers the entire area.

fi avut loc „înțelegerea acelor rațiuni ce impu- 'eau concentrarea tuturor eforturilor⁴⁴ și s-a susținut că se ajunsese la un „compromis⁴⁴ sau o „alianță⁴⁴, ci la ■>nt coirnun⁴⁴ IG. între „alianță⁴⁴ și „front comun⁴⁴ există i oare o deosebire ? Nu credem, de asemenea, că si- ția ce s-a creat s-ar putea defini ca o „concentrare a uror eforturilor⁴⁴, avînd în vedere tocmai faptul că .e două tabere și-au păstrat propriile poziții, chiar și perioada de organizare a noului regim. Compromisuri isă s-au făcut, fiecare dintre cele două tabere au făcut joncesii celeilalte și Constituția este în această privință deplin edificatoare. Ea nu s-a născut dintr-o „alianță⁴⁴, dar s-a născut din „compromisuri⁴⁴ și a fost, în orice caz, departe de a reflecta biruința conservatorilor. Dimpotrivă, prin stipulațiile înaintate pe care le-a conținut, și mai ales prin perspectiva pe care a deschis-o, ea a favorizat, pentru etapele următoare, în primul rînd pe liberali.

Că n-a fost vorba de o „coalitie burghezo-moșierească⁴⁴, ci doar de o acceptare a unui cadru comun de evoluție politică (pe care însă fiecare dintre cele două părți au căutat să-l modifice în sensul vederilor ei), îl dovedește ceea ce a urmat în domeniul vieții politice a României. Lupta pentru putere a fost continuă și instabilitatea care a caracterizat mai ales prima jumătate de deceniu a noii domnii a fost evidentă. Titu Maiorescu a evocat cele zece cabinete și cele 30 de remanieri ministe-
 riale din primii cinci
 an
 i

V. Rușsu, *Considerații privind teoria alianței burghezo-moșierești...*, p. 458—460.

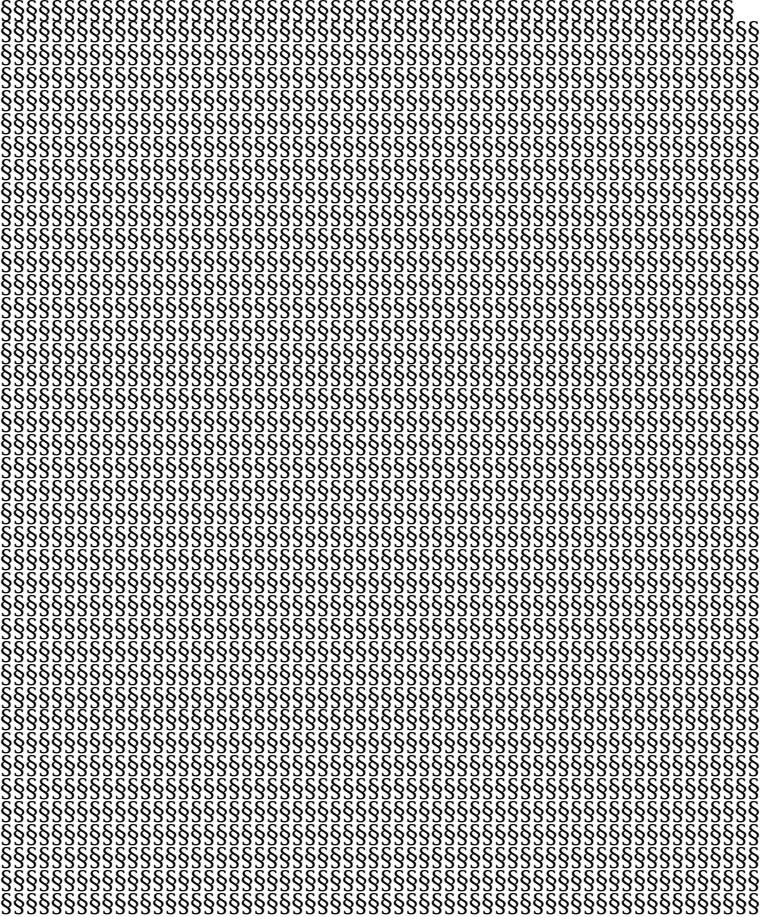
; se mai poate adăuga că și în etapa următoare, după cei cinci ani de guvernare conservatoare ai lui Lascăr Catargiu, au urmat succesiv, în cursul unei jumătăți de an, pînă în iulie 1876, încă două guverne, înainte ca în

Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 11.

iulie 1876 I. C. Brătianu să preia lungul său „vizirat“. în decursul unui singur deceniu se constată deci ființarea a 14 guverne !¹⁵.

în această viață politică, în adevăr „de o mare com- plexitate“ ¹⁶⁾, trebuia totuși avut în vedere că (exceptînd cîteva momente, cînd stingă, îndeosebi, a apelat la mase), lupta politică s-a dat la un nivel „superior¹¹, pentru a nu utiliza expresia lui Dame,

Vezi și Mioara Tudorică și Ioana Burlacu, *Guvernele României între anii 1866—1945. Liste de miniștri*, în „Revista Arhivelor“, 47 (1970), nr. 2, p. 428—433.

+++++, au dovedit o neîndoielnică capacitate de integrare într-o viață politică „modernă”⁴⁴, deși instituțiile ale căror baze fuseseră puse treptat, în cursul mai multor decenii, erau încă în curs de edificare. Faptul că marile partide nu erau încă formate sau — cazul liberalilor — nu se vor instituționaliza decât spre sfârșitul de-

Frederic Dame, *op. cit.*, p. 270.

cenului analizat, a grevat, de asemenea, evident asupra vieții politice, accentuând instabilitatea. Existau grupări, dar ele erau departe de a se înfățișa ca niște organisme politice omogene și cu structuri „partinice”¹⁴. Oamenii politici, la rîndul lor, demonstau, în marea lor majoritate, o flexibilitate uneori deconcertantă prin deplasările lor de la o grupare la alta. Pozițiile erau deseori acut divergente, contradicțiile maxime, lupta înverșunată între cei ce voiau să ducă mai departe ceea ce se realizase și cei care căutau să frîneze, să întîrzie ceea ce, în realitate, era inevitabil.

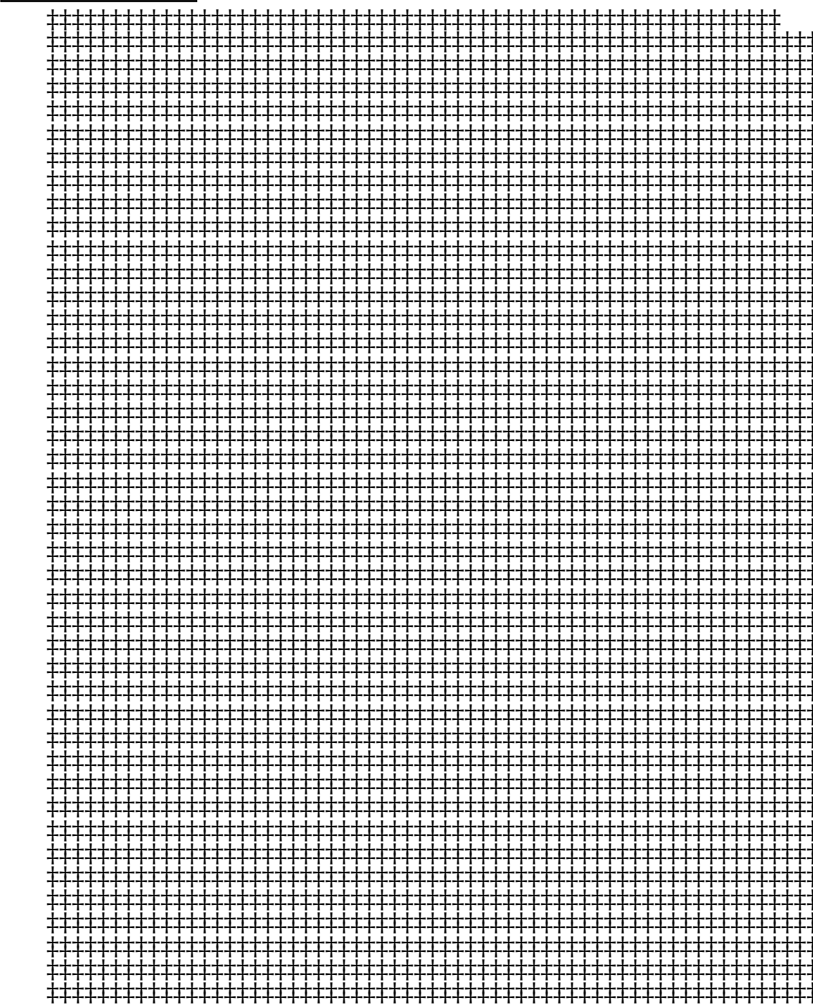
În mare, moșierimea conservatoare dădea o bătălie de ariergardă, iar burghezia și aliata ei moșierimea liberală atacau neconținut. Neîndoielnic, ceea ce voiau liberalii să dobîndească, chiar dacă era și în beneficiul poporului, era înainte de toate în propriul lor folos, menit a le sprijini procesul de cucerire a puterii economice, sociale și politice în dauna moșierimii conservatoare. În deceniul analizat, procesul era încă la începuturile sale. Ofensiva liberală nu s-a putut desfășura neconținut, și aceasta a dovedit-o, mai ales, lunga guvernare a lui Lascăr Catargiu, dar și așa rezultatul politică a deceniului a arătat limpede *sensul* de evoluție și a anunțat izbînda liberalilor.

Instaurarea regimului constituțional a mai însemnat crearea unei stări de echilibru între domnitor și oamenii politici sau, mai bine zis, între grupările politice în acțiune, într-un moment sau în altul. Carol de Hohenzollern sosise în România într-o *terra incognita*. Pe vasul ce-l purta pe Dunăre spre patria sa de adopțiune a auzit spunîndu-se, în legătură cu discutata sa preluare a domniei, că „noul prinț va ajunge tot atît de imposibil ca și Cuza”⁴⁴ ! — Oîțiva ani mai tîrziu, într-o broșură se comenta faptul că reușita acestui tînar fiu — în cercuri largi pînă atunci cu totul „necunoscut”¹¹ — al unui prinț, mediatizat, însemna că „vremea

Memoriile regelui Carol I al României, vol. I, p. 43—44.

#####

#####

[illegible]

înainte de toate de jocul dintre forțele politice, străduindu-se încă de pe atunci a se afirma ca arbitru, și, pentru a-și impune prezența în viața social-politică, el pretinsese a i se prezenta chiar și problemele aparent mărunte î²⁰.

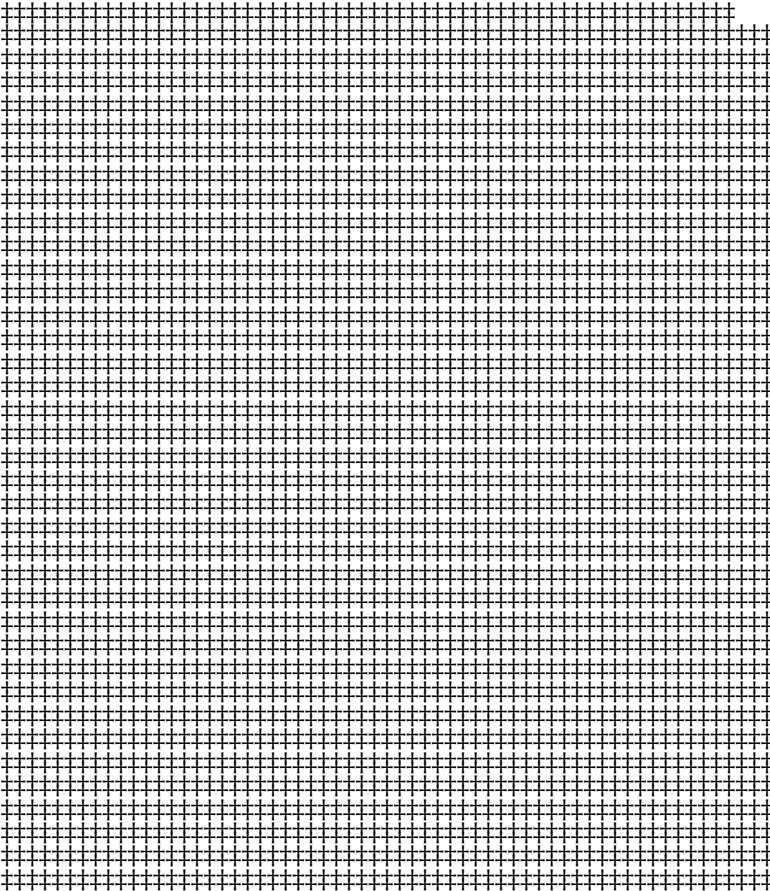
Maiorescu a semnalat „lipsa oricărui simțămînt
dinastic în poporul

²¹ Paul Lindenberg, *König Karl von Rumänien*, Berlin, 1906, p. 110—111.

#####

#####, iar la mijlocul
anului 1866, cu prilejul plebiscitului, marea masă a

Ibidem, p. 98, 100, 111.

Carol I, *Cuvîntări si scrisori*, tomul I, București, 1909, p. 251.

A dense grid of small, stylized, repeating patterns, possibly a decorative background or a placeholder for a large image. The patterns are arranged in a regular, repeating fashion across the entire page.

#####, inclusiv în cazul
separatiștilor ieșeni, ținând a se întâlni cu Negri sau
cu Alecsandri, prietenii apropiați ai lui
Cuz
a

Radu Rosetti, *Amintiri din prima tinerețe*. București,
1927, p. 5—6.

si timp de

A dense, repeating pattern of small, stylized, light blue and white geometric shapes, resembling a textured surface or a close-up of a material. The pattern consists of numerous small, interconnected shapes that create a complex, woven appearance. The colors are a soft, muted blue and a clean white, giving it a fresh and modern look. The overall effect is that of a high-resolution, close-up photograph of a fabric or a digital texture designed for use in graphic design.

ostilitate al opiniei publice față de el și față de Prusia, n-a ales o cale de rezolvare anticonstituțională a impasului. „Loviturile de stat — scrisese el atunci Kronprințului — de obicei izbutesc foarte bine la început, dar mai târziu niciodată nu lipsesc urmările rele
“

⁸¹ Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 16.

+++++. Totodată, s-a străduit să se adapteze, deși' păstrîndu-și distanțele, felului de a gîndi al românilor, fapt ce indigna pe un agent diplomatic al Prusiei, care, în iunie 1869, îl „denunța”¹⁴ lui Bismarck : „...După o ședere de patru ani în România... îndoctrinat ba de

Memoriile regelui Carol I, vol. III, p. 32.

un guvern ba de altul, el este pe punctul să-și
risipească însușirile naturale și pierzându-și
judecata să se româneze...”
1

Două luni mai
târziu, reprezentantul Prusiei la Viena raporta și el

Ibidem, vol. IV, p. 70.

lui Bismarck că principele i se păruse foarte legat de domnia sa. „El crede în viitorul României — remarcase el — și din această pricină nu-i este poate îngăduit să fie liber de orice iluzie în ceea ce privește oamenii și lucrurile de acolo¹
*

³¹ Keyserling către Bismarck, 14 iunie 1869 (Arhiva Ministerului de Externe al R.F.G., Bonn, fondul I ABq, Tiirkei, 24, voi. 41) : Nach vierjährigen Aufenthalte in Rumänien... bald von dem anderen Ministerium endocrinirt, ist er auf dem Punkte alle natuerlichen Fähigkeiten einzubuschen und sich à tete perdue zu rumanisiren..."

în urma crizei dinastice din 1870—

stat, precipitând prin aceasta încheierea „monstruoasei coaliții”. De fapt, principele nu s-a adresat guvernelor puterilor garante, ci monarhilor. Tentativa a reprezentat un eșec. Cu duritatea-i caracteristică, Bismarck l-a prevenit la 28 decembrie 1870 / 9 ianuarie 1871, scriindu-i din Versailles, asupra lipsei de perspective a tentativei sale, „în ceea ce privește relațiile cu străinătatea, îi arătase el, nu-mi este îngăduit să nu previn Alteța Voastră, cu tot adâncul meu regret, că eu trebuie să consider un sprijin al puterilor din afară ca iluzoriu și că nu aștept nici o reușită în urma ultimului pas al Alteței Voastre”³⁷ Era însă aceasta și un îndemn la găsirea unei rezolvări în interior ! Lunga guvernare a lui Lascăr Catargiu a fost soluția pe care, în situația ce se crease, a găsit-o domnitorul. Constituția n-a fost modificată, dar pentru o jumătate de deceniu liberalii-au fost înlăturați de la putere. N-a fost însă o opțiune definitivă, căci monarhul s-a ferit întotdeauna de la luări de poziții ireversibile, ceea ce în jocul forțelor politice i-a și folosit. Nimeni dintre oamenii politici nu s-a simțit pînă la urmă indispensabil și exemplul cel mai evident și convingător în această privință l-a

■^{lii} Vezi Gh. Cristea, *La guerre franco — allemande et le mouvement republicain de mars 1871 à Bucarest*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, IX (1964), nr. 2, p. 277—291 ; Idem, *Conspirația „republicană” din august 1870*, în „Studii”, 22 (1969), nr. 2, p. 231—247 ; Mircea Alexandrescu și Gabriel Mihăilescu, *Un veac de la mișcarea revoluționară antidinastică. Cîteva documente inedite privind mișcarea revoluționară din august 1870 de la Ploiești*, în „Valachica”, 2 (1970), p. 279—289 ; N.I. Simache, *Mișcările din Ploiești 1869—1870* în „File din trecutul istoric al județului Prahova”, Ploiești, 1971, p. 127—148 ; Beatrice Marinescu și Serban Radulescu—Zoner, *Le peuple roumain et la guerre franco-prussienne de 1870—1871*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, 10 (1971), nr.2, p. 329—342 ; Gh. Cristea, *România și Comuna din Paris*, în „Studii”, 24 (1971), nr. 2, p. 207—220 ; Dan Berindei, *L'écho des événements de France dans la vie politique de la Roumanie durant les années 1870—1871*, în „Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine”, 19 (1972), nr. 2, p. 362—375 ; Radu Dan Vlad, *Procesul de la Tîrgoviște al mișcării antidinastice din 8 august 1870*, în „Revista de Istorie”, 35 (1982), nr. 2, p. 903—916.

reprezentat înlăturarea din 1888 a lui I. C. Brătianu.

Oricum, primul deceniu de domnie a reprezentat pentru principele german, ajuns la cîrma României, o etapă în care s-a adaptat realităților românești și în care s-a înfățișat ca o personalitate-cheie în jocul politic

deseori

deosebit de complex, fără ca prin aceasta să depășească limitele de acțiune ale unui principe constituțional. La rîndull lor, oamenii politici l-au acceptat, considerîndu-l ca „răul cel mai mic“, din moment ce cadrul constituțional din 1866 era, în linii generale, respectat. N-a reușit însă să devină popular, deși și-a păstrat tronul și chiar și l-a consolidat. „Principele Carol —, scria consulul

Bismarck către Carol I, 9 ianuarie 1871 (Arhiva Ministerului de Externe al R.F.G., Bonn, Fondul I ABq, Türkei, 24 voi. 44) („Was aber die Beziehungen zu dem Auslande betrifft,

general britanic Mansfield la 14/26 aprilie 1877, făcînd un bilanț într-o măsură poate răuvoitor — nu a prins de loc rădăcini în această țară și curentul nepopu- larității sale este acum la apogeu¹⁴³⁸. Neîndoielnic însă că proclamarea independenței și războiul din 1877—1878 aveau să-i consolideze bazele lungii sale domnii.

În decursul primilor cinci ani următori zilei de 11/23 februarie 1866, „România se zbate sub haina largă a Constituției sale”, remarca retrospectiv un comentator, la începutul secolului al XX-lea³⁹. Deși corpul electoral și mai ales participarea la vot erau încă departe de a reflecta ansamblul națiunii, este evident că viața politică a căpătat în acei ani o intensitate categoric superioară celei din vremea lui Alexandru Ioan Cuza, în sensul unei implicări mai ample a românilor, cu toate că beneficiarii jocurilor ministeriale au fost un număr restrîns de oameni, politici. Ion Ghica vorbea de „cincizeci de miniștri”¹¹, apreciind că după primii șase ani de domnie — de fapt, plină în primăvara celui de-al șaselea ! — domnitorul ajunsese prin schimbarea guvernelor „la capătul registrului oamenilor politici”¹⁰.

Ritmul consultărilor electorale a fost, de asemenea, deosebit de intens, numirea unui nou guvern implicînd de obicei dizolvarea Corpurilor legiuitoare (ori ceil puțin a Camerei) și ținerea de noi alegeri. În 1866 au avut loc

darf ich Eur. Hoheit, wenn gleich zu meinem tiefen Bedauern, doch nicht verhelten, dass ich die Hoffnung auf eine Unter- stützung von den auswärtigen Mächte fii- illusorisch aufsehen muss, und dass ich auch von dem letzten Schritt Eur. Hoheit keinen Erfolg erwarte”).

sură încît își asigura majoritatea în Corpurile legiuitoare. În toamna anului 1866 domnitorul ceruse lui Ion Ghica, prim-miniStru la acea vreme, ca operațiile electorale să se desfășoare fără „nici umbră de influență”^{1*11}, dar rezultatul a fost „o crudă dezamăgire”^{**} și n-a satisfăcut „pe nici una din partide”^{**} !¹² În fapt, rezultatul votului dezvăluise o fracționare politică îngrijorătoare. Următoarele alegeri aveau să poarte însă pecetea imixtiunilor guvernamentale. La 1/13 aprilie 1869 agentul diplomatic al Prusiei raporta lui Bismarck o declarație pe care i-o făcuse Kogălniceanu în legătură cu „electiunile”^{**} pe care le patronase și ale căror rezultate înfățișaseră o aproape neverosimilă înfrîngere a „roșilor”^{**}. „În fapt — îi spusese ministrul — a existat o dulce presiune pînă la urmă în- tr-un loc sau într-altul, dar sfidez pe acești domni de a găsi urme care ar compromite guvernul. Această presiune a fost pur morală și particulară, căci eram hotărîți să îndepărtăm pînă la ultima extremitate orice imixtiune a forței armate pentru a lua roșilor orice posibilitate de a face să sewerse sînge...”^{**13}. Rezultatele erau în general surprinzătoare, de la o consultare la alta a colegiilor elec-

⁴¹ *Memoriile regelui Carol I...*, vol. III, p. 4.

⁴² *Ibidem*, vol. III, p. 11.

⁴³ Keyserling către Bismarck, 13 aprilie 1869 (Arhiva Ministerului de Externe a R.F.G., Bonn, Fond I ABq, Turkei, 24, voi. 40) : „En effet, il y a eu une douce pression en dernier lieu par ici et par là, mais je defie ces messieurs d'en trouver des traces qui compromet traient le gouvernement. Cette pression a ete purement morale et particuliere, car nous etions decides a ecar- ter jusqu'à la derniere extremite toute immixtion de la force armée pour oter aux rouges la possibilite de faire verser du sang...”.

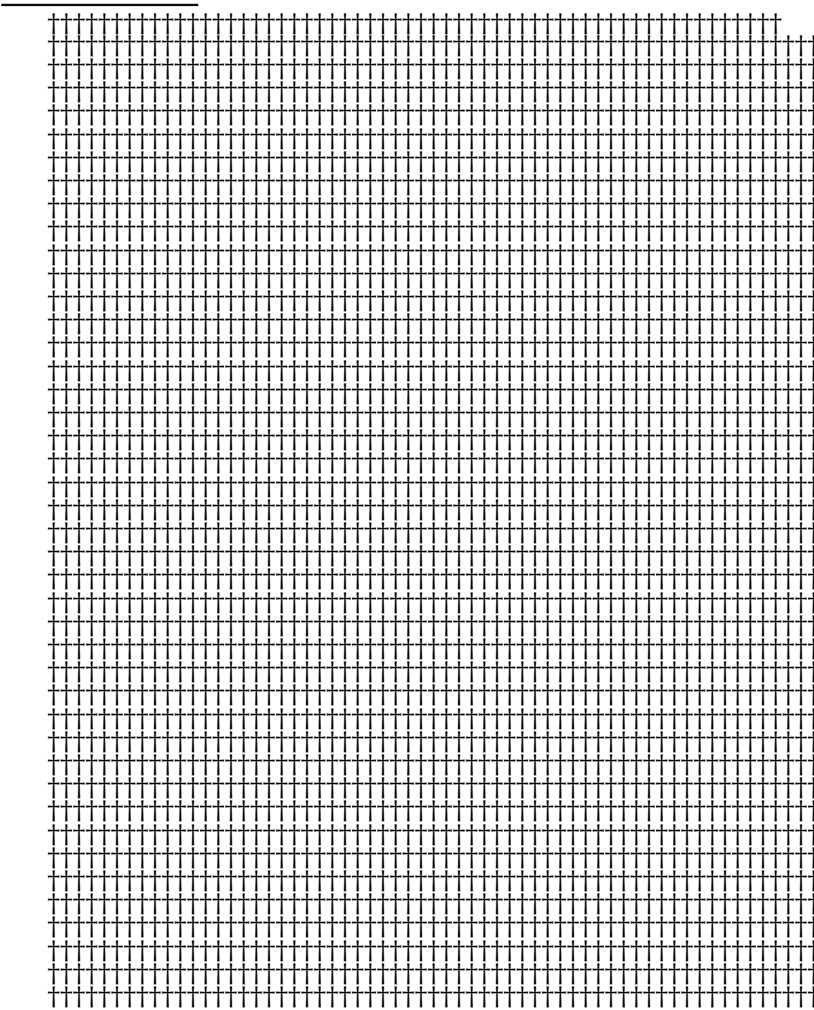
162 torale și din această pricină Fiederic Dame a

Andre Bellessort, *La Roumanie contemporainT'*, Paris, 1905, p. 82.

¹¹⁰ Ion Ghica, *Trei ani în România sau corespondența onorabilului Bob Dowley, 1876*, în *Scrieri economice*, ediție Ion Veverca, vol. II, București, 1937, p. 204.

fost îndrituit să scrie despre „minciuna electorală”¹⁴
(le mensonge electoral) Oricum, „influențele
moral
e

ce. se exercitau

aveau în vedere și realitățile concrete, raporturile de forțe dintr-un moment sau altul și chiar opinia publică.

Examinarea listei guvernelor din primii cinci ani de domnie ai principelui Carol de Hohenzollern ¹¹ dezvăluie ființarea, pînă în vara anului 1866, a unor formațiuni de „coalitii”⁴⁴, în care s-au găsit implicați conservatori, moderați și radicali¹⁶, pentru ca apoi, în a doua jumătate a anului 1866 și în primele două luni ale anului următor, puterea să fie deținută de formațiunea moderat-liberală și moderat-conservatoare a lui Ion Ghica¹¹. Între martie 1867 și mijlocul lunii noiembrie 1868, guvernarea a fost asigurată de liberali radicali și a reprezentat unul din momentele cele mai importante din istoria României moderne în ceea ce privește caracterul înaintat al conducerii statului. De la mijlocul lunii noiembrie 1868 și pînă în primăvara anului 1871 s-au succedat la guvernare patru formațiuni moderat-liberale sau moderat-conservatoare, pe poziții mai înaintate situîndu-se cea, din urmă echipă ministerială condusă de Ion Ghica, care avea să

^{v1} Frederic Dame, *op. cit.*, p. 230.

^{<5} Mioara Tudorică și Ioana Burlacu, *op. cit.*, p. 429—432. Pentru o detaliată analiză a vieții politice, prin prisma rapoartelor reprezentanților consulari străini, vezi Lothar Maier, *Ru-măniën au} dem Weg zur Unabhāngigkeitserklārung, 1866—1877*, München, 1989, p. 320—477.

Vezi V. Russu, *Frămîntări politice în perioada instaurării regimului burghezo-moșieresc*, în „Analele Stiintifice” ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Istorie, XIII (1967), fasc. 2, p. 119—129 ; Idem, *Instituirea și organizarea regimului politic al burgheziei și moșierimii (februarie-iunie 1866)*, în *loc. cit.*, XVI (1970), fasc. 2, p. 135—155 ; Gr. Chiriță, *România în 1866. Coordonate ale politicii interne și internaționale*, în „Revista de Istorie”, 31 (1978), nr. 12, p. 2 197—2 220; mai vezi Paraschiva Cîncea, *Opoziția parlamentară față de alegerea lui Carol de Hohenzollern ca domnitor al României*, în „Studii și Articole de Istorie”, 10 (1967), p. 173—181.

V. Russu, *Din activitatea politică a lui Ion Ghica în perioada instabilității guvernamentale și parlamentare (iulie 1866 — februarie 1867)* în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol”, 14 (1977), p. 191—210.

încheie perioada de instabilitate guvernamentală a primei jumătăți de deceniu a domniei lui Carol I.

Primul an n-a fost, este evident, un an reprezentativ al noii domnii. Forțele politice se tatonau, capul statului . se găsea și el într-o fază de adaptare. Dar o dată cu începutul anului 1867, lucrurile au început să se schimbe. Deosebit de importantă a fost înțelegerea de la „Concordia”, prin care s-a încheiat o alianță între radicali, fracți-oniștii ieșeni și Mihail Kogălniceanu ¹⁸; a fost aceasta, cum s-a remarcat, și o primă încercare de a se alcătui partidul liberal¹⁹. În temeiul acestei înțelegeri, radicalii au dominat următoarele guverne pînă în toamna anului următor, trebuind însă să facă cesiuni fracți-oniștilor ieșeni în problema evreiască, ceea ce le-a atras complicații pe plan internațional⁵⁰. Oricum, I. C. Brătianu, în cadrul formațiunilor iministeriale sau în afară, ilăsînd sarcina conducerii guvernelor lui C. A. Crețuiescu sau fraților Ștefan și Nicolae Golescu, a dominat viața politică și aceasta și datorită influenței pe care, în acei ani, a exercitat-o asupra domnitorului Carol I. Înriurit de ceea ce îi relata fiul său, Carol-Anton de Hohenzollern îl considera pe Brătianu, în toamna anului 1867, „omul situațiunii și al viitorului”⁵¹, iar în vara anului 1868 drept „unul din cei mai capabili oameni de stat români”⁵². Presiunile externe au fost cele căroră, pînă la urmă, principele a trebuit să le dea curs și să înlătore din guverne pe conducătorul liberalilor radicali și implicit să renunțe și la colaborarea cu aceștia. La începutul primăverii anului 1868, domnitorul scria tatălui său, dezvăluindu-i rolul important pe care-l avea liderul radical. „N-am pe nimeni cui să-mi

^{1, s*} Idem, *Din lupta politică în anii instabilității guvernamentale : înțelegerea de la „Concordia” (februarie 1867)*, în „Analele Stiintifice ale Universității «Al. I. Cuza»-Istorie”^{1*}, XVII (1971), fasc. 1, p. 73—91.

Gh. Platon, *op. cit.*, p. 213.

^{r, n} Vezi Carol Iancu, *Les Juifs en Roumanie (1866—1919) de l'exclusion à l'emancipation*, Aix-en-Provence, 1978.

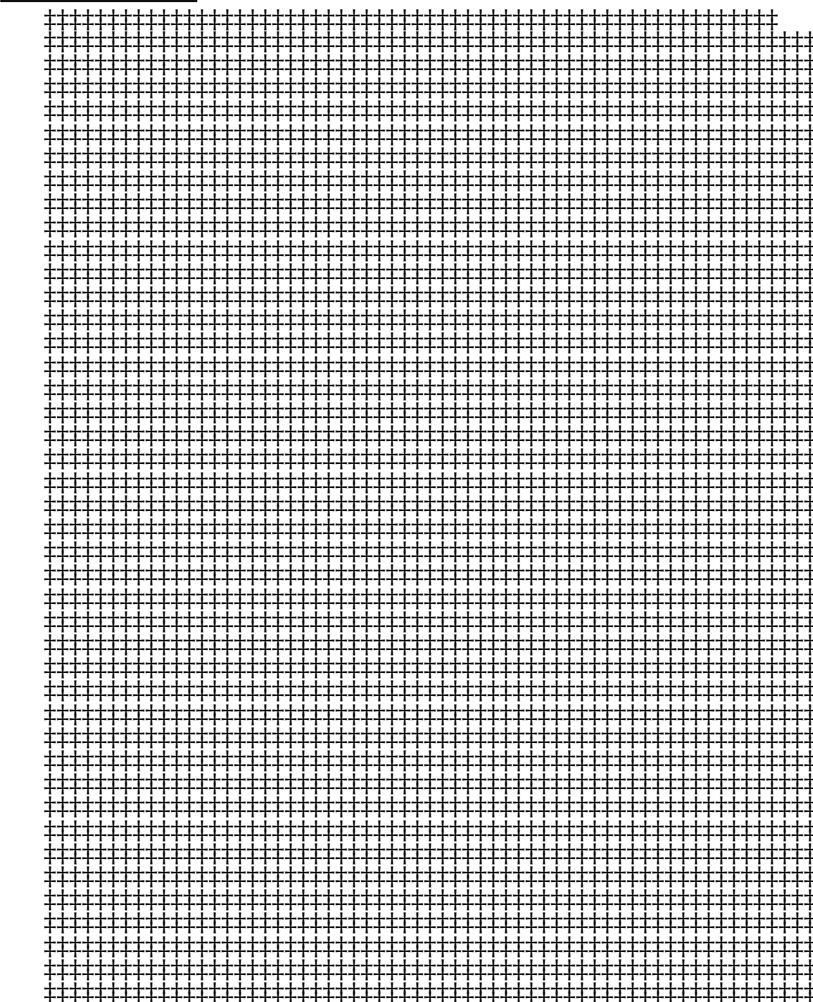
■^{r, 1} *Memoriile regelui Carol I al României...*, vol. III, p. 79.

164 deschid inima... — îi scria el — Brătianu ar fi încă singurul, dar e așa de ocupat, încît nu pot avea cu dînsul decît relațiuni de afaceri...⁴⁴*³. O jumătate de an mai târziu, consulul general al Prusiei îi va adresa un adevărat ultimatum principelui Carol I din partea lui Bismarck și Brătianu a trebuit să fie înlăturat⁵¹.

Părăsirea puterii de către radicali a părut inițial un „accident de parcurs”¹¹. Corpurile legiuitoare erau încă dominate de ei și Brătianu, pe deoparte, a nădăjduit să influențeze pe succesorii săi și, pe de alta, a crezut într-o revenire a sa la putere. Împrejurările nu erau însă obiectiv favorabile stîngii liberale, așa că succesiunea evenimentelor a demonstrat că „divorțul”⁴⁴ implica o „lungă despărțire”¹⁴. Timp de opt ani, pînă în 1876, radicalii n-au mai putut să revină la guvernare. I. C. Brătianu a căutat să exercite presiuni asupra domnitorului și să utilizeze influența pe care nădăjduia că o mai avea asupra acestuia. Într-o lungă întrevvedere de cinci ore, la începutul anului 1869, conducătorul radicalilor a înfățișat domnitorului situația țării ca „foarte gravă”⁴⁴ și i-a vorbit de amenințarea unei „catastrofe”⁴⁴, amenințîndu-l indirect cu o răsturnare, fără ca prin aceasta să poată determina pe principe să dea din nou puterea grupării sale.

#####

#####

în cel dintâi guvern de orientare moderată,
condus de Dimitrie Ghica, Kogălniceanu a jucat
rolul dominant⁸. El a luat, într-un fel, locul lui
Brătianu, timp de peste un an. A dominat — după
alegerile pe care le-a organizat și îndrumat —

Carol I, *Cuvintări și scrisori*, tomul I, p. 147.

Corpurile legiuitoare și — mai ales, 'după ce a determinat și o remaniere — guvernul. Co-mentînd această situație, un diplomat prusian scria spre sfîrșitul anului 1869 : „Precumpănirea lui Kogălniceanu care domină în curînd nestînjenit în Cameră și în Senat este acum asigurată și înlăuntrul guvernului¹⁴ Chiar și după căderea guvernului, căruia el îi aparținuse, el a beneficiat,

Keyserling către Bismarck, 31 martie 1869 (Arhiva Ministerului de Externe al R.F.G., ^onn, I ABq, Tiirkei, 24, voi. 40) („Alors Votre Altesse n'a plus de confiance dans la nation. C'est un grand malheur qui nous accable...”).

ca și Brătianu cu un an și mai bine înainte, de o situație politică predominantă. În februarie 1870, reprezentantului Prusiei la București relata lui Bismarck un schimb de cuvinte dintre principe și Kogălniceanu, cel dintâi învinuindu-l pe cei de-al doilea de a avea „sentimente dușmănoase”¹⁴ („*feindselige Gesinnungen*”) la adresa sa
!

Frederic Dame, *op. cit.*, p. 199 („Le prince ne vent plus d'eux, ils ne veulent plus du prince”).

începutul anului 1867 a fracțiunilor liberale era în curs de a se reface în 1870—1871 sub impactul certitudinii că domnitorul prefera acestor grupări pe moderați. În vara anului 1870, diplomatul grec Grigore Ipsilanti, bun cunoscător al realităților românești, mărturisea reprezentantului Prusiei la Paris că pricipele greșise „îndușmănându-se” cu Brătianu și Kogălniceanu, fruntași ai liberalilor și „înalte capacități ale României”⁴¹ (*Hauptkapacitäten Ru-măniens*)⁴². Conflictul franco-german a precipitat, de asemenea, regrouparea liberalilor din România. Oricum, când, impus de Adunarea deputaților, s-a format, spre sfârșitul anului 1870 — după guvernele moderat-conser-vatoare conduse de Alexandru G. Golescu-Negru și Ma-nole Costache Epureanu — guvernul liberal al lui Ion Ghica, acesta a beneficiat de sprijinul radicalilor și al fracționiștilor ieșeni. De la acești *homines novi*⁴³ ai lui Ion Ghica, s-a trecut la lunga guvernare de cinci ani a conservatorilor, prin inițierea căreia s-a pus capăt și unei prime etape a regimului instituit la 1V23 februarie 1866.

Perioadă de cotitură în istoria României moderne, anii 1870—1871 au reprezentat și momentul în care soarta domniei lui Carol de Hohenzollern s-a găsit sub un grav semn de întrebare. Chestiunea Strousberg și evenimentele din Franța au concurat în a accentua curentul antidinastic, pe acesta exploatându-l firesc liberalii

V. Rusșu și D. Vi^u, *Frământări politice interne în vremea guvernării D. Ghica — M. Kogălniceanu (1868—1870)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie din Iași”, VII (1970), p. 139—171 și VIII (1971), p. 61—98 ; Idem, *Date noi referitoare la activitatea politică a lui Mihail Kogălniceanu (1869)*, loc. cit., XVII (1980), p. 615—622.

Horn către von Thile, 31 decembrie 1869 (Arhiva Ministerului de Externe al R.F.G., Bonn, Fond I ABq, Tiirkei, 24, voi. 42) : „Das Übergewicht Cogalniceano's der bereits in der Kammer und im Senate unbedingt dominirt, ist nunmehr auch innerhalb des Ministeriums selbst gesichert”.

⁴¹ Horn către Bismarck, 18 febr. 1870 (loc. cit.).

⁴² Radowitz către Bismarck, 8 iulie 1870, telegramă cifrată (loc. cit., voi. 43) („zu den entschiedensten und bbswilligten Feiden des Fursten Carl”).

radicali și funcționistii, ceea ce a accentuat starea de nesiguranță a domnitorului. Acesta se găsea „izolat în palatul său”, cum remarca Dame dar și reprezentantul Prusiei, iritat de ceea ce i se părea a fi pasivitatea principelui față de curentul de opinie generalizat antigerman⁶². În fapt, „pasivitatea”⁶⁴ reflecta o tactică a domnitorului, care, în împrejurările date, n-a vrut să accentueze o stare de lucruri care, exacerbată, ar fi putut duce la mișcări de mase în urma cărora domnia sa să ia sfârșit. Cu liberalii radicali acționase în anii 1867—1868 într-un consens ; nu același lucru, se întâmplase în perioada de tranziție a guvernelor de orientare moderată, care au despărțit guvernarea stângii de cea a conservatorilor. Echilibrul⁶⁴ se va restabili doar după ce Catargiu a preluat conducerea guvernului, tocmai în momentul când

⁶² VVerther către Bismarck, 29 iunie 1870 (loc. cit.).

⁶³ Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 24.

⁶⁴ Frederic Dame, *op. cit.*, p. 210.

⁶⁴ Radowitz către Bismarck, 13 august 1870' (Arhiva Ministerului de Externe a R.F.G., Bonn, Fond I Abq, Tiirkei, 24, voi. 43).

167 domnitorul își văzuse, practic, paralizată (în primul rînd de cancelarul Germaniei !) tentativa de a dobîndi puteri sporite cu sprijinul puterilor garante. Guvernarea conservatoare, în împrejurările ddte, a fost o alternativă ce i s-a oferit pentru a se putea menține mai departe la domnie. În scrisoarea sa către „Augsburger Allgemeine Zeitung” din 10/22 decembrie 1870 principele adusese imputări „acelor cari... uitînd situațiunea patriei lor, s-au dus să-și facă educațiunea politică și socială în străinătate” și care voiau „a aplica la ei și fără discernămint ideile admise acolo și îmbrăcate într-o formă utopică” învinuirea aceasta se aplica practic majorității liderilor politici din acea vreme, fie ei situați în stîngă sau în dreapta evantaiului politic ; ea se referea însă mai ales la

liberali. Dar existau și cîteva personalități care nu studiaseră în străinătate, printre acestea se încadra și Lascăr Catargiu, cel căruia urma să-i revină să tenteze o „redresare” a situației, nu atît a țării, cît a principelui !

Răscoala „republicană” de la Ploiești din 8/20 august 1870, reprimată cu ușurință, dar ai cărei lideri au fost achitați, cîteva luni mai tîrziu, de curtea cu jurați din Tîrgoviște, luările de poziție în favoarea instaurării republicii, mai ales după ce Napoleon III a fost răsturnat în Franța și momentul final al crizei concretizat în incidentul din 10/22, martie 1871, cînd colonia germană din București și agentul și consulul general Radowitz au fost atacați de manifestanți care strigau, între altele, „Trăiască Republica !”, toate acestea au dezvăluit măsura în care situația domnitorului era precară. Principele ar fi putut fi răsturnat, dar, neîndoielnic, în situația dată a Europei, acest lucru ar fi putut avea consecințe negative pentru tînărul stat modern român. Marile puteri și mai ales imperiile învecinate n-ar fi acceptat atunci transformarea României într-o republică ; de altfel, chiar și I. C. Brătianu, neîmpărtășind pe deplin entuziasmul republican al prietenului său C. A. Rosetti, considera că o înlăturare a domnitorului în împrejurările date nu era

⁶⁶ Carol I, *op. cit.*, tomul I, p. 226—228.

168 oportună ; pe aceeași poziție se găsea, de altfel, și Ko- gălniceanu ^{G7}.

Guvernul Lascăr Catargiu format la 12/24
martie 1871

Constituțiunii de la 1866”⁶⁹, a grupat conservatori și moderati conservatori și a pus capăt perioadei instabilității ministeriale. „Legitimat” prin alegerile desfășurate în luna mai 1871, prefectii conservatori împlie- d’icînd ca mai mult de zece opozanți (trei radicali, cinci fracționiști și doi liberali moderati) să pătrundă în Adunarea

¹¹⁷ I. C. Brătianu, vorbea chiar de „o asemenea nesocotită propunere” referindu-se la eventuala înlăturare a principelui (*Din corespondența familiei Ion C. Brătianu*, vol. I, București, 1936, p. 145) ; mai vezi Apostol Stan, op. cit., p. 293.

¹¹⁸ Frederic Dame, op. cit., p. 228 ; vezi V. Russu și M. Ti- moște, *împrejurările și semnificația instaurării guvernării conservatoare Lascăr Catargiu (martie 1871)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol»”, XVI (1979), p. 359— 384 ; mai vezi V. Russu, *Considerații privind constituirea partidului conservator din România*, în „Analele Stiintifice ale Universității «Al. I. Cuza», Istorie”, XVIII (1972), fasc. 2, p. 117—146.

deputaților

#####, guvernul a
putut să acționeze nesupărat timp de cinci ani. A
fost un guvern conservator, dar nu a exprimat
reacțiunea ultraconservatoare, căreia practic îi
pusesse capăt era inaugurată de Adunările ad- hoc

Titu Maiorescu, op. *cit.*, p. 34.

```

#####
#####

```

A dense, repeating pattern of small, stylized, light blue and white geometric shapes, resembling a textured background or a decorative border. The pattern consists of numerous small, interconnected shapes that form a continuous, intricate design. The colors are primarily light blue and white, with some darker blue accents. The overall effect is a complex, woven texture that covers the entire area.

De pe pozițiile sale conservatoare, dar cu destulă înțelegere a momentului, Maiorescu a apreciat că acest guvern condus de Lascăr Catargiu „a izbutit totuși să scape țara din pericolele imediate, să mențină tronul, să micșoreze bolnăvicioasa agitație a momentului, să consolideze finanțele, să dea chestiei Strousberg o soluție prealabilă și... a deschis cel puțin drumul politicii în viitor și a făcut posibilă acțiunea mai hotărâtoare a urmașilor săi din partidul opus⁴⁴⁷². Domnitorul însuși, care se aflase într-o grea cumpănă, amenințat mai mult ca ori cînd în tot timpul domniei sale de a-și pierde tronul, a privit pe conservatori, în acel moment, ca pe niște salvatori ! Deși recunoștea că „situațiunea este foarte grea⁴⁴, într-o scrisoare pe care a trimis-o împăratului Wihelm I, el îi semnala totodată cu evidentă satisfacție că „toate fracțiunile partidului conservator s-au unit și au format noul minister⁴¹ și că pentru el era „o afacere de onoare⁴⁴ a sprijini „pe oamenii hotărîți a cruța țara de serioase complicațiuni^{44 7:1}. Principele era acum departe de cel ce sprijinise acțiunile guvernelor radicale ! în mesajul său către Corpurile legiuitoare din 23 maiM iunie 1871 avea chiar să declare sentențios că „țara .este eminamente conservatoare⁴⁴

Titu Maiorescu, op. cit., p. 48 și urm.

+++++

+++++

se însă în realitate doar la colegiile electorale manevrate de noii guvernanți în alegerile din primăvara anului 1871. El a acceptat printre noii

săi susținători atît pe cei ce răsturnaseră pe fostul domnitor Cuza, cît și pe cei care-i fuseseră partizani, de- clarîndu-i „apărătorii principiului monarhic^{44 75}.

Noii guvernanți, deși consolidați prin rezultatul consultării electorale din mai 1871, au trebuit să facă față neconținut presiunilor stîngi'i liberale și mai ales ale radicalilor, principelui cerîndu-i-se, mai

⁷² *Ibidem*, p. 35—36.

^{7:1} Carol I, op. *cit.*, tomul I, p. 230—231.

^{7''} *Ibidem*, p. 239.

+++++

ales de Brătianu, conducătorul ultimilor, în mai multe rînduri, schimbarea în favoarea stîngii a echipei guvernamentale. Cu toate acestea, cum am menţionat, timp de patru ani, problema unui nou guvern nu s-a pus cu seriozitate, iar conservatorii au putut adopta o nouă lege a tocmelilor agricole şi o nouă lege a armatei, amîndouă reflectînd modificări în sens limitativ şi — cea dintîi — reacţionar a legiurilor anterioare din 1866, respectiv 1868. Ei s-au stră- , duit — fără a-şi realiza însă pe deplin planurile — să înfăptuiască şi o restrîngere a activităţii curţilor cu juri şi chiar a libertăţii presei^{7fi} şi, de asemenea, să-şi consolideze poziţiile pe planul administraţiei şi alecţiunilor comunale

" Ibidem, p. 245—246.

intervenit stăruitor și uneori brutal pentru a „apăra” pe acționari, mergînd pînă acolo, îneît, neținînd seama de poziția principelui de Hohenzollern de la București, a cerut Porții să se amestece în această problemă care nu o privea. Este drept că, înțelegînd delicatetea unei situații, guvernul otoman a dat dovadă în această chestiune de multă retenere ⁷¹⁾. Oricum, problema a continuat

Ibidem, p. 399–406.

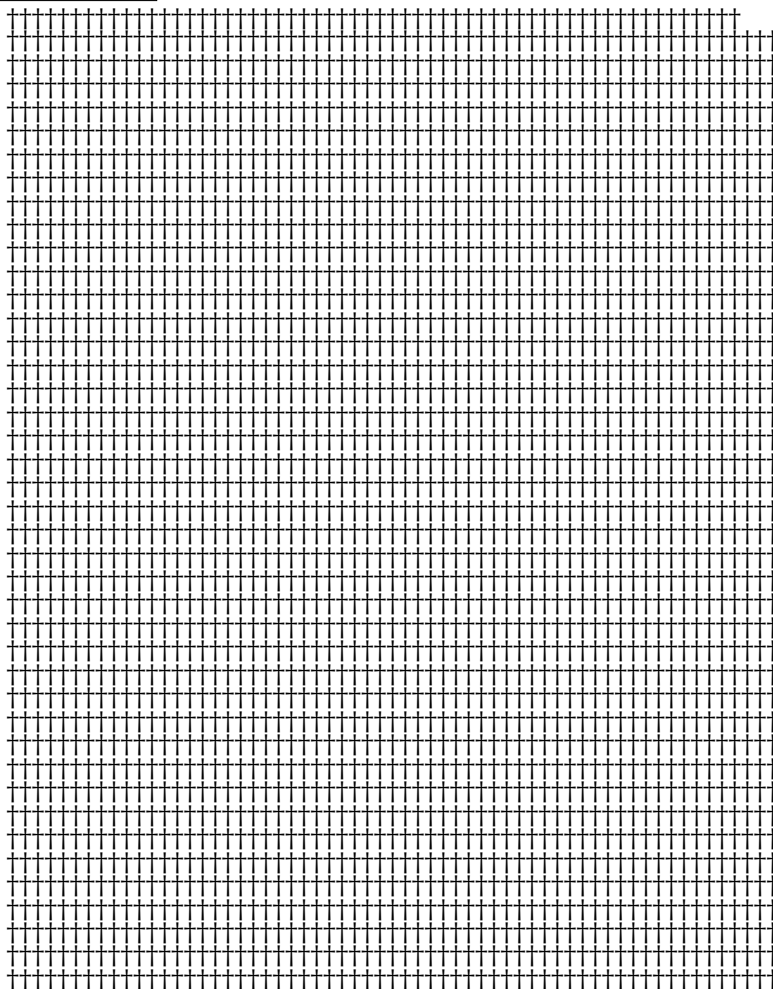
[illegible]

să greveze asupra politicii românești ani de-a rândul, depășind, pînă la finala ei reglementare cel de-al șaptelea deceniu al secolului al XIX-lea.

Mentținerea continuității guvernamentale în beneficiul fracțiunilor conservatoare și în jurul lui Lascăr Catargiu n-a împiedicat însă pe opozanții liberali să acționeze în Corpurile legiuitoare,* ca opoziție minoritară, dar mai ales în viața publică, pentru recîștigarea pozițiilor pierdute. Treptat, s-a desfășurat practic o acțiune de redo- bîndire a puterii, întemeiată, între altele, și pe o regroupare a forțelor social-politice. Paradoxal, deși guvernanți, conservatorii au început să intre într-un proces de destrămare, elemente conservator-moderate — ca Dimitrie Ghica și Vasile Boerescu — • întîlnindu-se cu liberalii pe tărîm economic. „Alianța⁴¹ lor — cu contradicții însă inerente ! — realizîndu-se mai ales în jurul înființării Creditului funciar, a proiectelor pentru crearea unei bănci de scont și circulație și a constituirii unor societăți noi de asigurare, acțiuni întreprinse sub semnul punerii în valoare a capitalurilor autohton
e

Frederic Dame, op. cit., p. 237—238.

+++++
+++++. „Coaliția de
la Mazar Pașa“ a fost în fapt precedată de complexe
acțiuni de apropiere realizate pe plan economic,
care au slăbit guvernul conservator și au pregătit
formarea Partidului Liberal și preluarea puterii de

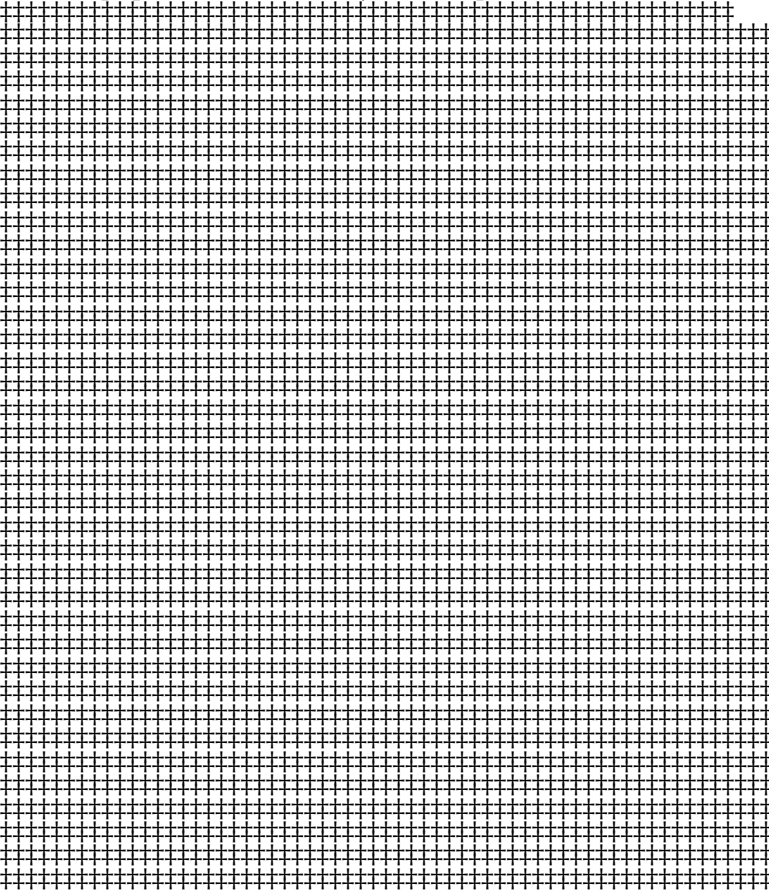
către

acesta

#####

#####

^{8,1} Vezi detalii în Apostol Staņ, *op. cit.*, p. 265—279 ; Vasile Macin, *România în ajunul războiului pentru cucerirea independenței*, in volumul miscelaneu *independența — lupta milenară a poporului român*, Iași, 1977, p. 49.

conservator nu s-a dovedit îrf stare de a face față noii situații ce se crease. României i se oferea posibilitatea cuceririi independenței. Or, expectativa pe care guvernul o avea în vedere nu mai putea conveni nu numai marii majorități a națiunii, dar nici domnitorului. Când la 24 noiembrie / 6 decembrie 1875 a avut loc un consiliu de miniștri, la care a participat și principele, s-a vădit că domnitorului îi revenea să asigure o schimbare de guvern ! „în consiliul de miniștri — se consemnează în Memoriile lui Carol I — prințul ia cuvîntul vorbind despre atitudinea României în cazul izbucnirii unui război în Orient. Miniștrii se arată foarte nehotărîți asupra acestei chestiuni, deocamdată ei sînt pentru expectativă...^s”².

în lunile următoare, neîncrederea în guvern a domnitorului s-a accentuat. La 14/26 ianuarie 1876 el l-a vizitat pe Lascăr Catargiu, victimă a unui atac din partea „unui subaltern revocat pentru nesupunere”⁸¹, dar o săptămînă mai tîrziu tot el însemna că Mavrogheni a refuzat să-și asume responsabilitatea Ministerului de Finanțe, „fiindcă nu socotește cabinetul destul de tare”^{s/}. La 9/21 februarie se constată o nouă notație semnificativă : „Pозиțiunea ministerului este cam nesigură, mai cu seamă din cauza situațiunei financiare și opoziția în Gamera sporește”. La 13/25 februarie, domnitorul califica „pozițiunea cabinetului” ca fiind „foarte zdruncinată din cauza situațiunei financiare”⁸³. La 19 februarie ic/3 martie, domnitorul nota : „Strat și Th. Rosetti cred că situația este foarte serioasă și sînt de părere că cel mai bun lucru ce ar avea de făcut cabinetul este d-a se retrage”^{wi}. A intervenit — la 7/19 martie — și reîntîlnirea cu Brătianu „pe care prințul nu l-a văzut de mult timp”

demisia. Doar cîteva sãp- tãmîni puterea a rãmas în mîinile conservatorilor, respectiv guvernului alcãtuit de generalul Ioan Em. Florescu, iar apoi domnitorul a încredințat formarea unui nou cabinet ministerial coaliției care se alcãtuise cu un an înainte, președinția noii formațiuni asumînd-o Mano- lache Costache Epureanu.

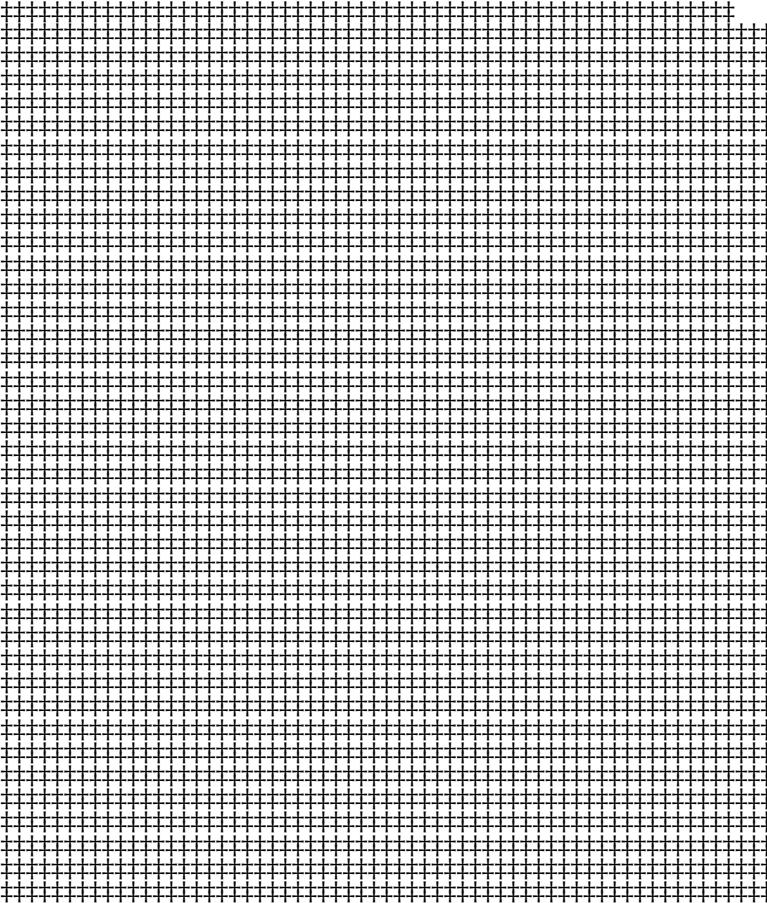
Adevărații biruitori erau I. C. Brăianu și C. A.

^{8,7} *Ibidem*, p. 39.

[illegible]

#####

⁹⁹ *Ibidem*, p. 44.

.....

Propunerea, semnată de 60 de deputați, a făcut ca Nicolae Fleva, la 10/22 iulie 1876.

A large grid of 100 rows and 100 columns of the letter 'S'. The letters are arranged in a uniform, repeating pattern, filling the entire page. Each row contains exactly 100 'S' characters, and there are exactly 100 rows. The 'S' characters are a simple, bold, sans-serif font. The grid is perfectly aligned, with no margins or other content visible.

organizate și dirijate de noii guvernanți, care au asigurat partizanilor lui I. C. Brătianu și ai lui C. A. Roseiti neta supremație în Corpurile legiuitoare^{!M'}, a ușurat acțiunea politică a celor doi fruntași. Ei au beneficiat și de o atmosferă propice, când, într-adevăr, conservatorii se arătau a nu mai fi „oamenii momentului”^{*1}. Oare P. P. Carp nu propusese a se alcătui o „alianță cu anglo-turcii !”^{!H} Maiorescu a avub, de altfel, onestitatea, ulterior, de a

Anastasie Iordache, *Originile conservatorismului politic din România. 1821—1882*, București, 1987, p. 293.

recunoaște că ceea ce s-a întâmplat în 1876 a corespuns unei situații¹ obiective. „A fost căderea ministerului conservator justificată și spre folosul țării în acel moment ?”, se întreba el, pentru a răspunde : „Noi credem că da”¹¹-. Oricum, guvernele I. Țm. Floresou și Manolache Costache Ȣpureanu nu s-au dovedit a fi decît formațiuni de tranziție. Cînd la 24 iulie / 5 august 1876 s-a alcătuit guvernul prezidat de I. C. Brătianu, se inaugura o nouă și hotărîtoare etapă în istoria României, în primul rînd în ceea ce privea parcurgerea pasului hotărîtor spre neatîrnarea țării, dar, totodată, și prin aceea că în domeniul politicii interne era inițiată lunga guvernare liberală de 12 ani, a cărei rezultată, într-o perspectivă a istoriei, a fost neîndoielnic pozitivă. Drumul spre proclamarea independenței n-a fost însă o sarcină ușoară pentru Ion C. Brătianu, el trebuind să înlătore prin abile manevre politice pe partizanii unei politici de neutralitate — Dimitrie Sturdza, Nicolae Ionescu și chiar Dumitru Brătianu ! — și apoi, în honărîtoarea primăvară 1877, să înfrîngă și ezităările nu numai ale unei părți din membrii liberali ai Parlamentului, dar chiar și pe cele ale atît de înzestratului, dar și prudentului Kogălniceanu¹².

În cursul deceniului premergător cuceririi Independenței, viața politică a României și-a avut trăsăturile caracteristice și, de asemenea, au fost înregistrate unele mutații. Deși rezultate de obicei din operații electorale dirijate de guverne în propriul lor folos, Corpurile legiuitoare au funcționat neînterupt, și chiar de pe poziții „minoritare” opoziția și-a afirmat neconținut prezența. Succesiunea guvernelor, în special în prima jumătate de deceniu a etapei analizate și apoi în ultimii ei ani, deși a reflectat instabilitatea, pe de altă parte a oglindit și „controlul”⁴⁴ opiniei publice ; nici un guvern, inclusiv cel conservator de lungă durată, nu s-a putut menține din momentul în care n-a mai fost acceptat de o majoritate reală, cel puțin

Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 66.

a păturilor posedante ale națiunii.

Dacă despre un partid politic nu se poate vorbi înainte de 1875, în schimb, grupările de stînga, centrui și dreapta au funcționat și s-au manifestat în tot deceniul, determinînd prin schimbările lor de poziții și căderile de guverne ori remanierele lor. În stînga evantaiului politic au acționat radicalii și fracționiștii moldoveni. Baza politică a celor dinții a fost neconținut puternică, obiectivele lor înaintate în contextul epocii convenind majorității națiunii. Ei s-au întemeiat constant pe concursul maselor, la care apelau de cîte ori trebuiau să acționeze împotriva adversarilor lor. Agitația constituia pentru ei o metodă

⁹³ Lothar Maier, *op. cit.*, p. 288 și urm.

175 eficientă de acțiune și departe de a se teme de apelul la popor, mai ales la orășenime, acționau în 'grădini publice, în mahalale, pe străzi. Cum remarca Bacalbașa, „sufletul popular mergea către roșii”¹¹⁹⁴. Programul lor social-politic depășea neîndoielnic nivelul de evoluție din acea vreme al României, prin aceasta ei „fortînd”⁴⁴ însă în sens pozitiv un proces evolutiv.

în multe privințe apropiindu-se de radicali, *fracțio- niștii* — „partidul profesorilor din Iași”⁴⁴

#####, manifestau
și o atitudine șovină în problema evreiască,
confrunțați, ce este însă drept, și cu situația
particulară a Moldovei, unde valurile de evrei nu
conteneau a pătrunde. Liberal, dar apropiindu-se,
spre sfârșitul deceniului al șaptelea de moderați, M.
Kogălniceanu, prestigioasa personalitate (care a

^{y''} Apostol Stan, *op. cit.*, p. 178.

[illegible]

reușit să depășească „embargoul”⁴¹ la care l-au supus adversarii după răsturnarea lui Alexandru Ioan Cuza, deși el se despărțise cu un an înaintea căderii acestuia de „domnul Unirii”¹⁴) n-a putut însă niciodată să-și constituie o grupare de coerență și forța celei radicale, deși a dominat la un moment dat Adunarea deputaților. Liberalul moderat Ion Ghica se găsea și el, în această privință, într-o situație similară. Inteligent și cultivat, avînd nivelul

^{9,i} Titu Maiorescu, op. cit., p. 43—45.

unei personalități politice dintr-un stat cu mult mai evoluat decît România acelei epoci, el a numărat unii partizani, dar despre o grupare a sa se poate vorbi mai greu.

Dintre grupările liberale, radicalii au fost neconținut preocupați de a se *organiza*, de a-și *întinde rețeaua* aderenților în lumea orașelor țării și chiar și în aceea a satelor. Averii conservatorilor ei puteau să le opună masa unor susținători ardenti. Ei

Din corespondența familiei I.C. Brătianu, vol. I, ediția II, București, 1936, p. 145.

apelau la popor, mai ales la

Apostol Stan, *op. cit.*, p. 178—180.

cel din orașe, organizau demonstrații de stradă, influențau societatea — îndeosebi urbană — prin organele lor de presă. Tot lor, deși pentru aceasta au trebuit treptat — mai ales I. C. Brătianu ! — să renunțe la „radicalismul” lor, li s-a datorat și acțiunea de pregătire și apoi de realizare a constituirii Partidului Liberal, ei alcătuind nucleul activ al acestuia și partea sa cea mai înaintată.

Mai mult ca la liberali, s-a făcut remarcată fragmentarea politică a conservatorilor, unde se mai putea constata puținătatea aderenților în rîndurile națiunii, slaba lor „întemeiere” în societatea românească a epocii. Grupările conservatoare cuprindeau îndeobște mai ales un grup sau altul de oameni direct implicați în viața publică, dar despre o „armată”¹⁴ de partizani și susținători se putea vorbi mai cu greu. Pe pozițiile cele mai de dreapta printre conservatorii care erau implicați și acceptau jocul constituțional, gruparea de la Iași, în fruntea căreia se făcea remarcată ca personalitate dominantă beizadeaua Grigore M. Sturdza, a fost autoarea petiției din 1871, prin care s-a cerut schimbarea într-un sens retrograd a sistemului constituțional din 1866 ⁹¹⁾.

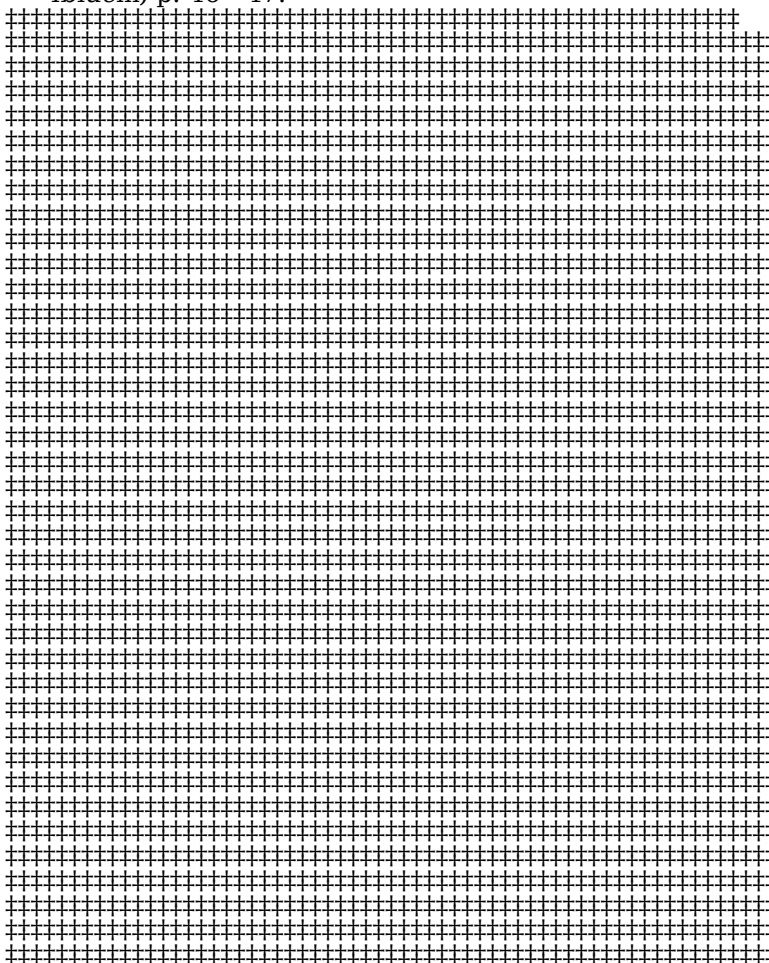
Tot în Moldova s-au evidențiat *junimiștii*, care, cu excepției lui Petre P. Carp și a lui Vasile Pogor; prezenți de mai înainte în viața publică, au acționat politic abia din 1871, îndemnați la aceasta de George Costafpru ^{1,MI}. Junimiștii erau „monarhici”⁴⁴, ideea lor „dominantă”⁴⁴ fiind, după mărturisirea lui Maiorescu, „în rădăcinarea simță-mîntului dinastic”⁴⁴. J.H. George Panu considera că se supuneau unei „doctrine conservatoare înguste”⁴⁴, întemeiată „pe un fel de pesimism încăpățînat”⁴⁴.

rol de seamă în procesul de afirmare culturală modernă a României la nivelul țărilor evolute, junimiștii au „refortificat conservatorismul românesc politic... îndepărtându-1 de frazeologia vădit reactionară și retrogradă a foștilor boieri”

¹¹¹¹¹ *Ibidem*, p. 38.

+++++
+++++ Dar
rotodată, cum remarca același comentator,

¹¹¹¹ *Ibidem*, p. 46—47.

rîndurile ei în 1867, dar și pe Nicolae Blaremburg și pe Aristide Pascal, avînd ca oficios „Terra”⁴, *Juna dreaptă*, grupare conservatoare mai ales munteană, era și ea de factură intelectuală. Pe poziții centriste, înclinate spre conservatori, iar apoi, spre sfîrșitul deceniului analizat, spre liberali, se găseau Dimitrie Ghica ori Vasile Boerescu.

Hotare nu existau, de fapt, între grupări,

Anastasie Iordache, *op. cit.*, p. 274.

[illegible]

asistându-se la treceri dintr-o parte în cealaltă, la reaşezări, care dădeau lumii politice româneşti a claselor posedante o imagine de labilitate specifică. De asemenea, se asista şi la coalizări lipsite în general de durată, edificatoare fiind, în privinţa instabilităţii politice a epocii, treptata dezertare din rîndurile coaliţiei conservatoare, strînsă în jurul lui Lascăr Catargiu în 1875—1876, a elementelor moderate, dar chiar şi a unora conservatoare.

^{1(K)} *Ibidem*, p. 267.

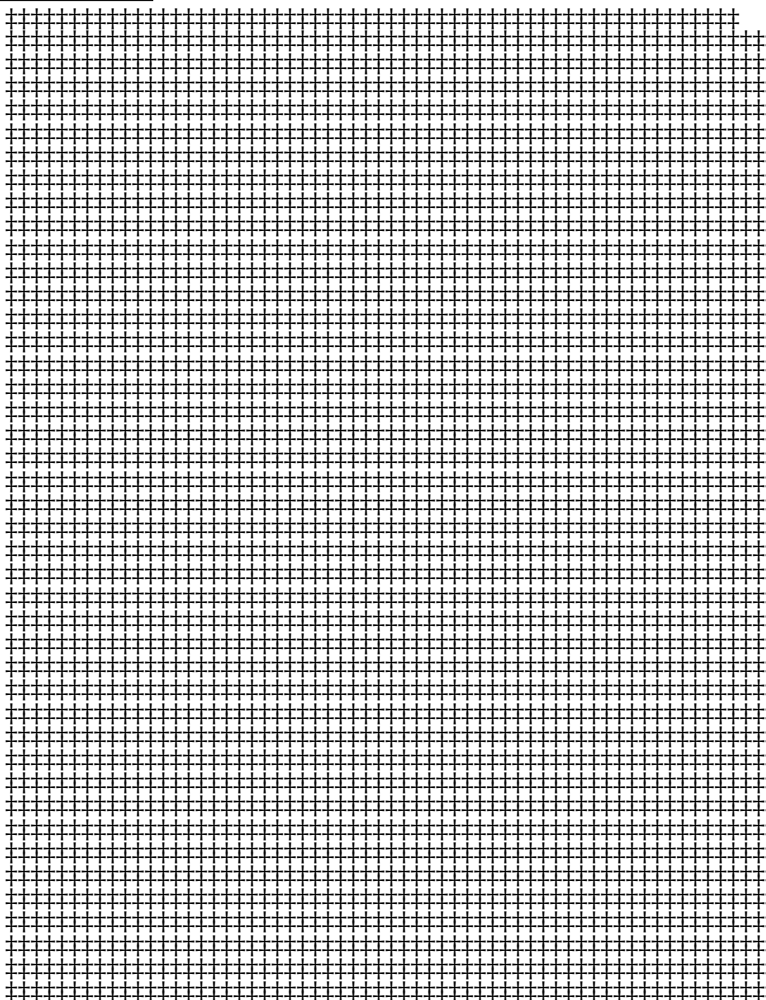
în deceniul analizat, cu toată creșterea rîndurilor, față de perioada precedentă, a muncitorimii, aceasta nu și-a dobîndit o formă plenară de organizare politică. Pornind de la un „curent de idei”⁴⁴, mișcarea socialiștilor s-a manifestat încă din deceniul al șaptelea, la București și Iași în primul rînd, iar apoi în orașele dunărene, pentru ca pe urmă, în ultima parte a deceniului al optulea, să fie create la Ploiești, Pitești, Bîrlad, Curtea de Argeș, Tîrgoviște, Focșani, Botoșani, Bacău etc. cercuri ori grupe socialiste^{1,r>}. Constituirea Internaționalei I¹⁹⁶ și Comuna din Paris

#####

#####

n-au

rămas nici ele fără ecou în România, contribuind la
accelerarea procesului istoric de organizare a
mișcării socialiste. Nu întâmplător, în toamna 1871,
Lascăr Catargiu trimitea o îngrijorată circulară
prefecților de județe, semnalându-le că


```

#####
#####

```

^{inr>} *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893)*, București, 1984, p. 192—198.

[illegible]

Rusia ; românul basarabean N. Codreanu, C.
Dobrogeanu-Gherea ori dr. N. Russel

***** ; implicați
au fost, tot pe teritoriul român, și unii luptători
revoluționari bulgari, între care s-a distins Hristo

inc v_{e2i} Augustin Deac, *Internaționala I și România*,
București, 1964 ; Damian Hurezeanu și C. Velichi, *Date noi
privind pătrunderea ideilor Internaționalei I în România și în
rîndurile emigrației bulgare din țara noastră*, în
„Romanoslavica”, 11 (1965), p. 15—32.

^{1,17} Vezi *Comuna din Paris și mișcarea muncitorească și
democratică din România*, București, 1972.

¹¹¹⁸ *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei
muncitoare din România...*, p. 194.

+++++. Un rol important în răspîndirea noilor idei în rîndurile tineretului intelectual românesc, începînd din 1875, l-au avut *Societatea studenților în medicină* și apoi, spre sfîrșitul anului 1876, *Societatea de cultură și*

¹⁰» *Ibidem*, p. 196—197, 217, 220—221.

#####

Comentînd poziția tinerilor studenți medfciniști de
la București, C. Ba- calbașa aprecia mai târziu că

P. Constantinescu-Iași, *Hristo Botev în România*, Bucu-
rești, 1947.

#####

1893 a P.S.D.M.R.-ului.

În viața politică, în deceniul premergător cuce-
ririi Independenței, s-a înregistrat un proces de
organizare, care tindea să depășească faza unor
alianțe de grup. Semnificativă a fost în acest sens,
ca etapă intermediară, în privința oamenilor politici
din cadrul celor două clase conducătoare
constituirea, în 1866, a unor societăți ori cluburi,
care legau implicit de un anumit „sediu” o grupare
sau alta. Totodată, au avut loc încercări repetate,
pînă la urmă încununate de succes — în 1875, în
ceea ce i-a privit pe liberali — pentru crearea de
partide, ca organisme statornice cu programe,
statute și conduceri. Conservatorii n-au putut
alcătui în 1871, în jurul lui Lascăr Catargiu, decît o
„alianță de vîrf”, cum bine s-a remarcat ^{11:1}. Un
contemporan considera totuși, în acel an, că exista
un partid conservator care juca un rol nociv. Ion
Ghica, căci despre el este vorba, califica astfel „par-
tidul” care îl susținea atunci pe Lascăr Catargiu :
„Pentru partidul de la putere ordinea este
imobilitatea, el nu vede pacea și liniștea decît în
tăcerea morții” ^{11/1}. „Sub direcțiunea acestui partid —
mai scria cu îngrijorare Ghica — s-a inaugurat o
școală nouă de tineri fără credințe, fără tendințe și
fără aspirațiuni altele decît satisfacerea vanității și
a mulțumirilor celor proaste, în care ideea de trai și
de ostentațiune înecă dorința de a observa, de a
studia și de a se lumina... ciocoiși care cred că se
pot juca d-a boierii, tineri îmbătrîniți fără timp,
spirite slăbite prin trîndăvia și nepăsarea în care
tră-
esc...

”

C. Bacalbașa, *op. cit.*, vol. I, p. 308.

A vertical column of asterisks (*) forming a narrow bar.

program „modest”¹¹, „ponderat”, conservatorii declarându-și intenția de a „proteja” „clasele muncitoare contra exploatatorilor de pretutindeni”, de a apăra mica proprietate țărănească, de a simplifica aparatul administrativ și de a evita înființarea de instituții costisitoare. „Legalitatea, stabilitatea, liniștea și armonia internă erau — cum s-a arătat — cuvintele de ordine socială ale

¹¹ Ion Ghica, *Scrisori economice...*, vol. II, p. 115.

#####

omologat nici măcar atunci cînd puterea era în mîna conservatorilor, deoarece sensul de evoluție a societății românești i-a fost potrivit, iar conservatorii puteau deține mai departe funcțiile lor politice în stat doar acceptînd și respectînd Constituția din 1866 și regimul instituit de ea, deși electoral ei mai aveau să beneficieze lungi decenii de posibilitatea de a governa. Dar și pînă în 1880, și după, junimiștii s-au dovedit a fi un corp aparte în „familia”⁴⁴ conservatoare și, desigur, că acest lucru a dăunat coeziunii acesteia. Ideologic lucrul se explică prin unele aspecte liberaliste ale doctrinei junimiste, ca și prin intelectualismul membrilor grupării, care avea să reprezinte totdeauna o barieră între ei și vechii conservatori.

Constituirea în partid a liberalilor a avut loc cu o jumătate de deceniu înaintea procesului similar petrecut în tabăra conservatoare și la un nivel de organizare neîndoielnic superior. Elementul motor l-au reprezentat radicalii, gruparea acestora fiind nucleul activ și totodată ei asigurînd autoritatea noului partid pe plan local și în rîndul unor pături sociale largi. Încă din 1867 radicalii reprezentaseră un factor de mobilizare și coeziune a liberalilor de diferite nuanțe și chiar și a unor elemente moderat-conservatoare. Ilustrarea acestei realități social-politice a fost făcută prin înțelegerea de la „Concordia”⁴⁴ din februarie 1867, ca și prin alianța electorală din 1871, cînd din nou s-au găsit alături nu numai cei grupați sub

radicalilor avea să le revină, în 1872, inițiativa organizării *Uniunii liberale* ^{11<J}, pentru că în primăvara anului 1875, în condițiile destrămării treptate a coaliției conservatoare, să se reușească constituirea primului partid politic modern în România, a *Partidului Național Liberal*, dotat cu un program și cu a conducere și reușind curînd să organizeze o adevărată rețea de comitete locale

"•> Anastasie lordache, *op. cit.*, p. 302.

^{1,7} Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 48—62.

+++++

proces (Carp va și mărturisi în 1881 în mod public că „toți oamenii serioși trebuie să consimtă la faptul împlini., trebuind să admită revoluția socială, democratizarea societății⁴⁴)

+++++, liberalii preconizau, dimpotrivă, adîncirea unui proces de reformă și înnoire : împrăștierea înșurătelor, o

[illegible]

acțiune de industrializare, în limitele epocii respective, o politică ebonomică protecționistă, crearea de noi instituții, lărgirea legii electorale etc. Ei se încadrau, de fapt, în procesul legic de mutații în care era cuprinsă România modernă. Crearea Partidului Liberal a avut din acest punct de vedere o importanță marcantă, constituind temeiul politic al celor 12 ani în care liberalii au deținut puterea, înlăturînd în tot acel răstimp pe conservatori de la

Ibidem, p. 414.

+++++

putere.

În centrul vieții politico-statale s-a găsit domnitorul, în primăvara anului 1866 putuse fi concretizat unul dintre principalele obiective ale națiunii, exprimat prin vot încă din 1857 : instalarea în fruntea statului român modern a unui prinț străin. Cel dintâi deceniu al noii domnii a fost hotărîtor în a asigura o simbioză politică neapărat necesară, o sudură între un principe crescut în altă lume și o națiune ce-și căuta un loc legitim printre națiunile Europei. Învățînd limba română, într-un foarte scurt răstimp, străduindu-se a *înțelege* problematica atît de diferită cu care se vedea confruntat, tînărul principe german a reușit să treacă greaua etapă de încercare a începuturilor. Pe temeiul acestui dintâi deceniu de domnie și al experienței dobîndite în cursul lui avea să fie întemeiată o lungă și rodnică domnie. Confruntat cu o lume politică ce-și căuta încă drumul, tiparele moderne, dar care, totodată, beneficia de un lung exercițiu politic al claselor conducătoare, acumulat de-a, lungul generațiilor anterioare și de o putere de adaptabilitate *la nou* deosebită, domnitorul avea să acționeze prudent, căutînd neconținut a învăța din mers noua realitate ce-i stătea în față. Bizuindu-se în primii ani pe concursul radicalilor și al lui Ion C. Brătianu îndeosebi, el avea apoi să se sprijine, timp de o jumătate de deceniu, pe conservatorii lui Las- căr Catargiu, pentru ca, la sfîrșitul etapei, să fie puse bazele unei lungi colaborări, de 12 ani, între principe și Brătianu, aceasta după ce relațiile dintre domnitor și radicali îmbrăcaseră, la un moment dat, în 1870—1871, accentele cele mai ascuțite, cei din urmă acționînd atunci în favoarea înstaurării unei republici. Preocupat, în perioada de adaptare, de o modificare a Constituției, într-un sens favorabil creșterii

autorității sale, principale Carol acționând pentru aceasta pe lângă concertul puterilor europene, dar totodată respectând legea fundamentală din 1866 pe care jurase, el a înțeles apoi, la începutul deceniului al optulea al secolului trecut, că nu aceasta era calea pe care trebuia s-o urmeze și a preferat să-și consolideze situația de *arbitru* al forțelor politice, căutând a nu se angaja ireversibil de partea uneia sau alteia dintre formațiile politice. Tot în această etapă, principele s-a emancipat și s-a distanțat treptat de patria sa de origine, devenind în primul rînd *domnitor al României*. În acest proces de clarificare l-a ajutat și politica deseori dură a cancelarului Bismarck ! Oricum, atunci cînd mult dorita

183 clipă a înlăturării suzeranității otomane s-a apropiat, cel căruia avea să-i revină un rol atît de important în perioada de implicare a țării în conflictul ce avea să-i aducă eliberarea, se integrase, neîndoielnic, după un deceniu de experiențe și încercări, intereselor națiunii în fruntea căreia fusese chemat.

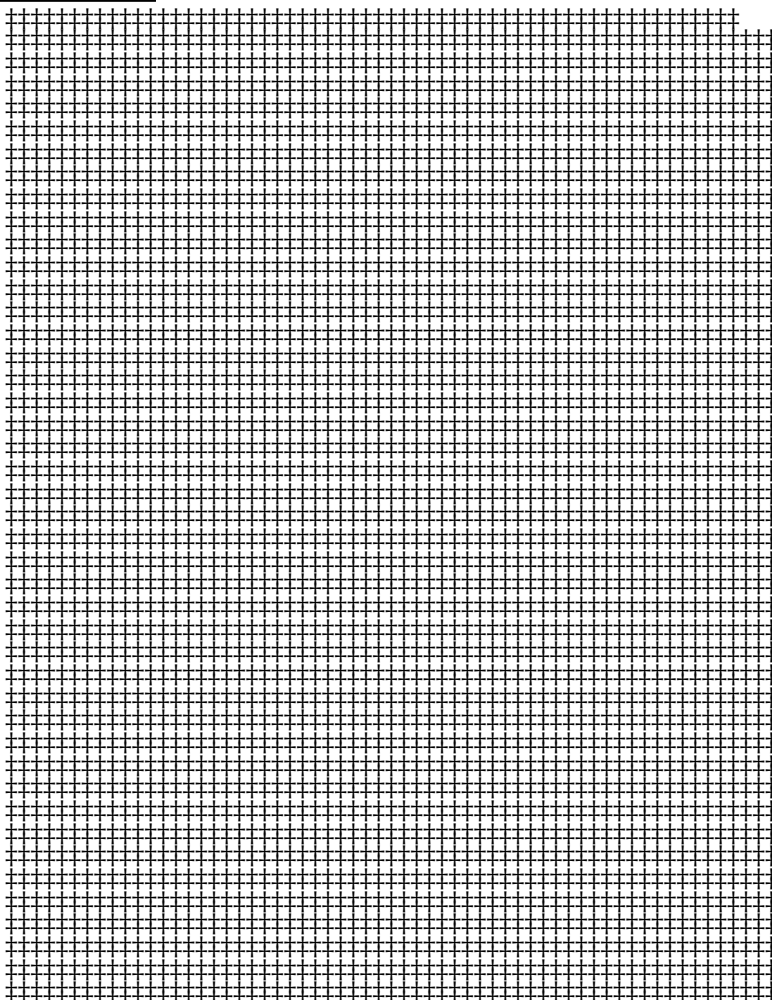
VII

MARILE PROBLEME ALE NAȚIUNII

Prin dubla alegere ea domnitor a colonelului Alexandru Ioan Cuza, statul național român fusese constituit. Hotarele dintre două țări ale românilor fuseseră înlăturate. Totodată, procesul de modernizare, de „alinieră” a tânărului stat național la statele evolute ale vremii, era în plină desfășurare ; ceea ce se înfăptuise în această privință în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza a fost continuat în cursul deceniului următor. Modernizarea era, neîndoielnic, condiția de bază pentru ca România să poată merge mai departe pe drumul realizării marilor obiective ale națiunii : *independența și desăvârșirea unității românești pe plan statal*. Procesul complex de deplină eliberare și de unificare națională, pe care l-au trăit românii, aparținea în mod firesc unui lanț de fenomene legate de mișcarea naționalităților din Europa.

Efervescenta „trezirii naționale” s-a legat strâns și de lupta decisivă ce se dădea pe plan social pentru înlăturarea ultimelor cătușe ale „lumii vechi”. De aceea, îndoiala exprimată privind „vigoarea sentimentelor naționale” ale țărânimii în Europa de sud-est
t

ni se
pare neîntemeiată. Unind în mod firesc idealurile
eliberării sociale cu cele naționale, și avînd pe cele
din urmă stimulate prin efectele negative ale
impactului cu imperiile zonei, țărănimea a intrat în
mod obiectiv și foarte curînd în cadrele *națiunii*

Implicarea acestei țărâni în lupta de eliberare națională este evidentă și neșovăitoare pe tot întinsul teritoriului românesc.

Condițiile internaționale au favorizat în mod obiectiv procesul de eliberare. Marile imperii, care încă dominau Europa de centru, de sud-est și de răsărit, intraseră în faza decăderii lor, chiar dacă aparențele mai puteau fi înșelătoare. Ele se sprijineau pe picioare de lut și fragilitatea acestora avea să se vădească pînă la încheierea următoarei jumătăți de veac. Imperiile aveau să dispară, la sfîrșitul celui de-al doilea deceniu al secolului al XX-lea și în locul lor, tinerele națiuni moderne aveau să se afirme cu vigoare prin state naționale de sine stătătoare. Vremea imperiilor multinaționale se încheia, deși, în aparență, forța lor părea neatinsă, și continuau să „dicteze” popoarelor. În realitate, imperiile se găseau în partea finală a evoluției lor istorice și o nouă etapă a, istoriei europene era în curs de a se întemeia.

„Faptele împlinite” au marcat, începînd din 1857, istoria modernă a românilor. Marile puteri au fost puse în fața unor rezolvări de situații și au trebuit să le accepte. Drumul n-a fost ușor, au existat și riscuri, dar destoinicia îmbinare a curajului și îndrăzelii cu simțul posibilului a asigurat succesiv și ireversibil drumul ascendent' al națiunii moderne române. Numai în prima jumătate a anului 1866 înlăturarea lui Alexandru Ioan Cuza, desemnarea unui prinț străin, afirmarea hotărîtă a menținerii Unirii — privită ca act istoric ireversibil —, ori înzestrarea țării cu o Constituție democratică, la nivelul epocii (care și ea s-a înscris pe coordonatele unei apropiate Românie independente)

Vezi Dan Berindei, *La paysannerie et la Roumanie moderne*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, XX (1981), nr. 4, p. 717—726 ; mai vezi Idem, *Bäuerliche Klassenkämpfe im Entstehungsprozess des rumdnischen Nationalstaates*, în volumul *Bauern und biirgliche Revolution*, Berlin, 1985, p. 135—146.

+++++ au fost

„fapte împlinite^{1*}, pe care puterile garante au
trebuit să le sancționeze. Neîndoielnic că

[illegible]

obiectivele națiunii române nu erau prin aceasra deplin realizate, căci năzuințele românilor tindeau firesc către alte și mai mari împliniri. Nu întâmplător, noul principe era' salutat, I chiar în 1866, de reprezentanții consiliului comunal al orașului Ploiești cu cuvintele : „Să trăiască România unită și liberă

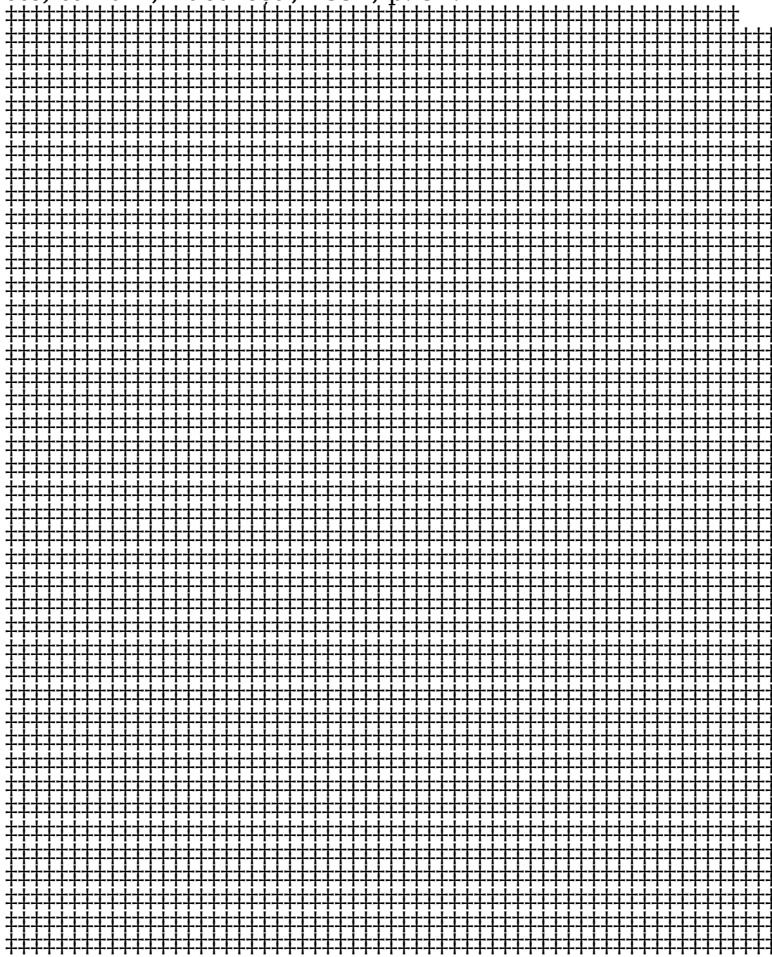
Independența era „la ordinea zilei“. De altfel, chiar domnia lui Alexandru Ioan Cuza dezvăluise

Vezi Vasile Russu, *Constitutia de la 1866 și ideea de independentă*, în „Analele Stiințifice ale Universității Iași. Istorie“, 22 (1976), p. 11—18.

măsura în care tînărul stat național român devenise
o entitate europeană a cărei existență de sine
stătătoare nu mai era decît o chestiune de
tim
p

#####. Unul

Treizeci de ani de domnie ai regelui Carol I. Cuvintări
și acte, tomul I, București, 1897, p. 94.

din motivele opunerii înverșunate a marilor imperii învecinate față de actul de la 11/23 februarie 1866 și mai ales față de consecințele sale a fost îngrijorarea lor față de o apropiată schimbare a statutului internațional al României. „Astăzi — scria la 31 mai / 12 iunie 1866 internunțul Prokesch-Osten, ministrului său de externe, dînd glas unei evidente îngrijorări — trebuie să ne așteptăm la această
România inde-
pendentă
”

Dan Berindei, *Unirea Principatelor — preludiv al independenței de stat depline a României*, în „Anale de Istorie”, XXI (1975), nr. 3, p. 45—56.

[illegible][illegible]

Comportarea românilor înșiși nu contribuia la liniștirea aprehensiunilor diplomaților și oamenilor de stat ai Imperiului habsburgic, ca și a celorlalte două imperii, cel țarist și cel otoman, ci dimpotrivă. Momentul din 1866 a fost în bună măsură similar

celui din 1859, cînd prin comportarea lor într-un cadru de criză și tensiune internațională, românii impuseseră marilor imperii învecinate acceptarea unor stări de fapt. Tabăra de la Sabar, din 1866, ca și tabăra de la Florești, din 1859, au reprezentat o ripostă hotărîtă. Atît Imperiul otoman, cit. și cel habs- burgic au înțeles pe deplin „mesajul” măsurilor statului român, și aceasta în ciuda faptului că nivelul pregătirii de luptă, ca și al armamentului, lăsa încă de dorit. Dacă Conferința de la Paris a trebuit să se adapteze acțiunilor românești, tot astfel Poarta otomană n-a putut să treacă dincolo de „presiune”, iar autoritățile habsburgice au fost cuprinse de o reală panică în privința unui eventual atac al României, avînd în vedere și situația în care se găsea Austria habsburgică aflată în război cu Prusia și Italia. Negocierile unor reprezentanți ai emigrației ungare, deși nefinalizate, cu noul domnitor și cu demnitari români, n-au contribuit la liniștirea Vienei, ci dimpotrivă

° Paul Henry, *L'abdication du prince Cuza et l'avenement de la dynastie de Hohenzollern au trone de Roumanie*, Paris, 1930, p. 417 („Aujourd'hui nous avons à nous attendre à cette Roumanie independante”).

|||||

|||||

De
altfel, însăși modalitatea de alcătuire a Constituției
din 1866 în care suzeranitatea otomană nici nu era

cel puțin amintită, dezvăluia limpede o poziție ! ^s
Noul domnitor se arătase hotărât, încă înaintea
sosirii sale pe pământul românesc, în a-și face din
dobândirea independenței țării sale de adopțiune un
țel suprem. în audiența de despărțire pe care a
avut-o la Wilhelm I., înainte de plecare, tânărul
principe i-a mărturisit rudei sale regale intenția sa
„de a dobândi deplina independență pe câmpul de

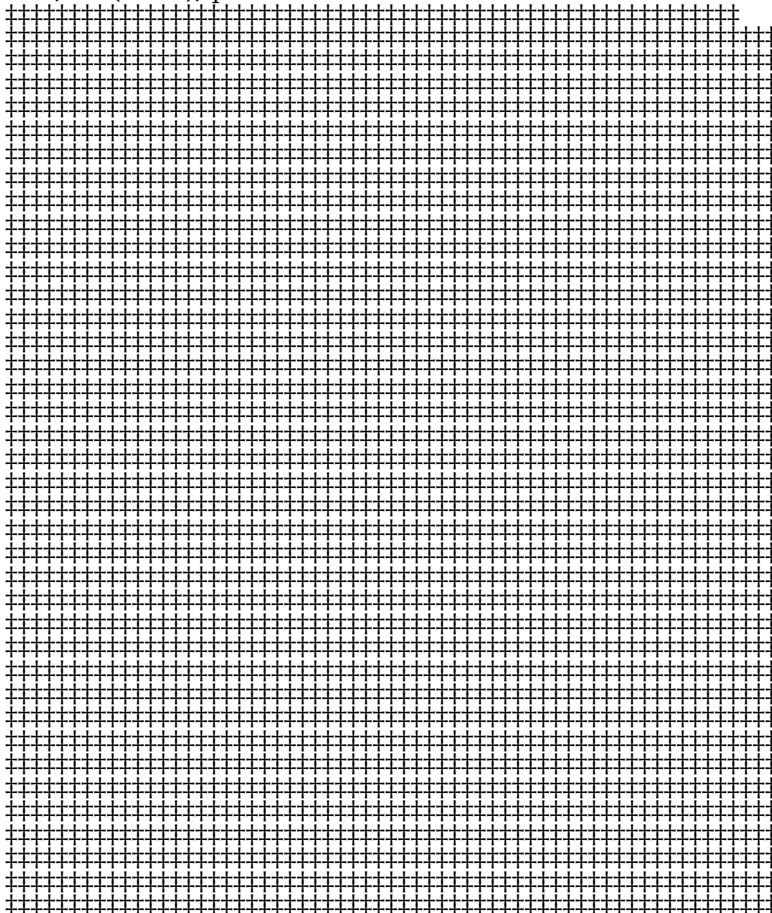
Negocierile au avut loc cu generalii Tiirr și Eber ; vezi.
I. Lupaș, *Problema transilvană în timpul lui Cúza și Carol I.*,
în „Memoriile Secțiunii Istorice a Academiei Române^{1*}”,
seria III, tomul XXVIII (1945—1946), p. 573—575 ; Vasile
Netea, *Spre unitatea statală a poporului român*, București,
1979, p. 82—83.

luptă"

#####.

„Momentul fierbinte" din vara anului 1866 a fost însă depășit. Ca și în 1859, nu s-a ajuns la o implicare a statului român în război și tensiunea a scăzut și în privința relațiilor cu puterea suzerană.

Vezi și Vasile Russu, *Constitutia de la 1866 și ideea de independentă*, în „Analele Stiintifice ale Universității Iași, Istorie", 22 (1976), p. 11—18.

Au urmat negocieri, care au avut ca rezultat final recunoașterea domniei lui Carol de Hohenzollern. Dar aceasta n-a însemnat că forțele politice din România — și în primul rînd liberalii radicali ! — au renunțat la realizarea, fie chiar amînată, a obiectivului neatîrnării. Deși lucrurile n-au fost „forțate“, politica externă activă din vremea lui Cuza

Lothar Maier, *Rumänien auf dem Weg zur Unabhängigkeitserklärung, 1866—1877*, Munchen, 1989, p. 311.

a continuat ; era evident că, într-o perspectivă, orice moment favorizant avea să fie utilizat în vederea schimbării statutului internațional al țării.

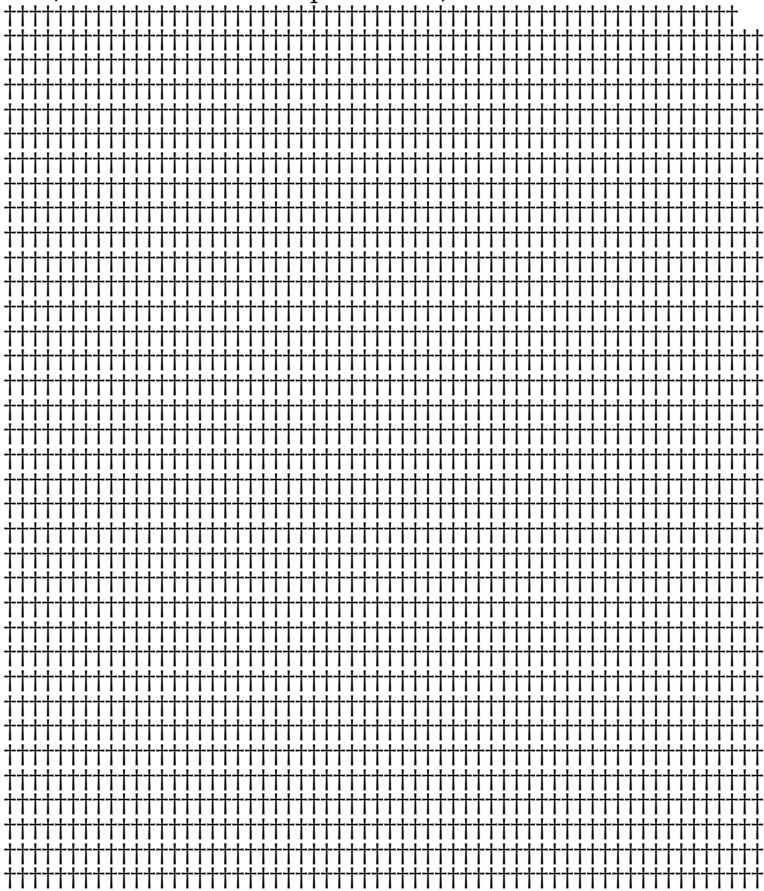
România era printre micile state ale Europei de sud- est, statul cel mai puternic și care se impunea firesc statelor balcanice, „...nu trebuie pierdut din vedere — scria, la 4/16 aprilie 1868, A. G. Golescu principelui Carol — acordul ce trebuie stabilit între

Vezi Dan Berindei, *Alexandru Ioan Cuza și politica externă a Principatelor Unite Române*, în „Revista Română de Studii Internaționale”, VII (1973), nr. 1, p. 101–109 ; N. Corivan, *Politica externă a lui Alexandru I. Cuza*, în „Danubius”, 6–7 (1972–1973), p. 139–161 ; Gh. Cristea, *Coprdonnees de la politique exterieure de la Roumanie sous le regne d’Alexandru Ioan Cuza (1859–1866)*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, 18 (1979), nr. 1, p. 3–20.

[illegible]

toa.'e micile State creștine din Orient, tributare sau independente..." ".Dacă s-a ajuns efectiv doar la încheierea unui singur tratat, cu Serbia, în 1868, și acesta redactat cu prudență și simț al măsurii, bunele relații cu ansamblul statelor balcanice au pregătit afirmarea independentă a României. Simțămintele statelor și națiunilor balcanice față de statul român aveau să fie ilustrate în nu puține

Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor din Balcani, București, 1986, p. 399 („il ne faut pas perdre de vue l'accord à etablir entre tous les petits Etats chretiens de l'Orient, tributaires ou independants").

rînduri. Serbia a acceptat fără să ezite noua titulatură de România, precizînd cu acest prilej, prin intermediul reprezentantului ei la București, în martie 1870, că „guvernul Serbiei exprimă urările sale cele mai bune pentru viitorul României” Dînd glas opiniei celor mai înaintași conaționali ai săi, „Zname”, foaia lui Hristo Botev, scria spre sfîrșitul anului 1874 : „România trebuie să fie ridicată la rangul de regat și ajutată să-și traseze granițele sale naționale pe seama Austriei și, în parte, a Rusiei⁴⁴

Ibidem, p. 465 („...le Gouvernement de Serbie forme ses meilleurs vœux pour l’avenir de la Roumanie”).

statul modern român era angajat pe un drum de acțiune larg, care presupunea nu numai eliberarea sa proprie, ci și a celorlalte națiuni ale Europei de sud-est.

În timpul guvernelor radicale din 1867—1868, obiectivul independenței s-a înscris printre marile țeluri, în- grijorînd pe unii reprezentanți ai puterilor și sfîrșind prin a contribui, în ultimele luni ale anului 1868, la căderea de la putere, prin presiuni din afară, a guvernanților înaintați români. Dacă pentru unii ultraconservatori năzuința aceasta era o „nebunie periculoasă

^{1:1} Constantin Velichi, *România și renașterea bulgară*, București, 1980, p. 252.

„Terra”, 1868, nr. 32, p. 147, cf. Apostol Stan, *Grupări și curente politice în România între Unire și Independență*, București, 1979, p. 376.

¹⁵ „Analele Societății Academice”, I (1867—1869), p. 171.

— a declarat el la 15/27 septembrie 1868 — că o națiune, care ține la dezvoltare artelor și științelor, ajunge lesne acest fericit scop, ce este mărimea, tăria și independența^{44,5}.

Ultimul guvern liberal radical a căzut de la putere în noiembrie 1868, în primul rînd pentru că politica sa de dobîndire a statutului de neatîrnare nu convenea majorității puterilor garante. Dar trebuie spus că obiectivul în sine n-a fost înlăturat dintre preocupări nici de guvernele următoare și chiar și de cel conservator condus de Lascăr Catargiu. Independența era firesc dorită de întreaga națiune, numai că reprezentanții moșierimii voiau ca acest obiectiv să fie atins fără a se implica societatea, pentru ca războiul să nu genereze revendicări sociale legitime și să ducă astfel la o limitare a forței social-politice a clasei proprietarilor de moșii ! Străduințele pentru extinderea atributelor de suveranitate au fost neconținute^{Mi}. Abolirea jurisdicției consulare, încheierea de acte internaționale, baterea monedei, încercări de emiteră a unei decorații naționale, însăși lupta ce s-a dat pentru acceptarea de către toate puterile a denumirii *România*, au intrat în vederile și în acțiunile tuturor guvernelor statului român de la 11/23 februarie 1866 și pînă la 9/21 mai 1877. Căile care au fost folosite pentru a se dobîndi neatîrnarea au fost) însă *deosebite*. După politica îndrăzneată a guvernelor radicale, a urmat politica relativ rezervată a guvernelor moderaților și a conservatorilor. Pentru cei din urmă, mai ales, independența nu reprezenta în situația dată un obiectiv de însemnătate primordială, sau cum s-a scris, „nu era un imperativ la ordinea zilei”^{14 J7}. în orice caz, conservatorii, ca și unii dintre moderați, și-au făcut iluzia de a obține neatîrnarea prin menajarea marilor puteri și prin dobîndirea sprijinului unora dintre ele. încă din 1869, în mod paradoxal, avînd în vedere tocmai dominația exercitată de acest imperiu asupra a milioane de români, au fost inițiate manevre de apropiere de Austro-Ungaria. „Ni se pare — comenta însă în vara

anului 1873 Frederic Dame, în «La Rouma- nie->, cu mult realism poziția acestui imperiu față de statul român — că ea ne împinge spre independență doar pentru a provoca mai rapid dizolvarea Imperiului otoman, ca și acei moștenitori grăbiți care grăbesc moartea bolnavului pentru a-și împărți bogățiile¹⁴ !

[illegible]

în timpul crizei generate de războiul franco-german, Vasile Boerescu a elaborat un plan, difuzat public și prin foaia sa „Pressa”, în temeiul căruia își manifesta speranța că puterile garante aveau să ducă mai departe cele începute în anii 1856—1858 în ceea ce privea România, transformînd-o într-un regat independent și neutru. Planul a fost criticat de

¹⁶ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 369—370.

liberali de diferite nuanțe, și în primul rînd de radicali, care se împotriveau mai ales supunerii țării bunăvoinței, și în fapt bunului plac al marilor puteri, ei temîndu-se mai ales de Austria habsburgică și de Rusia țaristă. De altfel, în cadrul conferinței de la Londra, a fost acceptată noua poziție a Rusiei față de Marea Neagră, dar nici măcar nu s-a luat în dezbatere statutul internațional al României ¹⁾.

Ibidem, p. 377.

Speranțe deșarte și-a făcut și domnitorul în aceeași bunăvoință a puterilor, nădăjduind că monarhii europeni îi vor acorda o consolidare a autorității sale și că acest lucru avea să însemne totodată o modificare a statutului internațional al țării. Plin de semnificație a fost răspunsul pe care Reuss, reprezentantul Prusiei la Petersburg, l-a dat cancelarului Gorceakov, cînd acesta l-a întrebat în decembrie 1870 asupra poziției Prusiei față de România. „Am explicat cancelarului — scria Reuss lui Bismarck — că i-am spus-o de repetate ori că existența României nu este un interes german ; noi nu avem din această cauză nici un interes politic în desfășurarea lucrurilor în acele țări. Simțămintele de rudenie și via simpatie a Majestății Sale Regelui pentru persoana prințului Carol de Hohenzollern nu pot exercita din această cauză nici o influență asupra politicii Majestății Sale. Noi nu eram în situația de a avea vreo simpatie pentru poporul român și menținerea domniei prințului Carol ne

„La Roumanie”¹, nr. 20 din 17 august 1873 : cf. Vasile Maciu, *Acțiunea diplomatică a României pentru obținerea dreptului de a încheia convenții comerciale (1873—1875)*, în *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din 1907*, Craiova, p. 299.

¹⁹ Vezi Apostol Stan, *O acțiune politică pentru cucerirea independenței naționale în timpul războiului franco-prusian (1870—1871)*, în „Studii”, 26 (1973), nr. 4, p. 749—765.

„Il nous paraît qu'elle nous pousse à l'indépendance que pour mener plus rapidement la dissolution de l'Empire ottoman, comme ces héritiers presses qui hâtent la mort du malade pour s'en partager les richesses” : „La Roumanie”, nr. 20 din 17 august 1873 ; cf. Vasile Maciu, *Acțiunea diplomatică a României pentru obținerea dreptului de a încheia convenții comerciale (1873—1875)*, în *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din 1907*, Craiova, p. 299.

este pentru aceasta pe deplin indiferentă⁴¹²⁰.
Wilhelm I, în răspunsul său din 1/13 ianuarie 1871
către domnitor, îi va spulbera toate nădejdlile. „Nu
știu — îi va scrie el — ce răspuns ați primit sau veți
primi la scrisoarea adresată de Alteța Voastră
celorlalți suverani, dar după cercetările întreprinse
confidențial de guvernul meu, trebuie din păcate să
presupun că niși una dintre puterile în cauză nu
es'te dispusă să intervină pentru îmbunătățirea sau
numai pentru menținerea stărilor de lucruri
existente în
România
”

```

#####
#####

```


***** Nu
se putea mai categorică spulberare a unor iluzii !
Oricum, chestiunea viitoare independente a

+++++
+++++
între timp, un nou proiect de factură
conservatoare fusese pus în circulație. De data
aceasta, Vasile Boerescu era ministru de externe în
guvernul Catargiu. Oficiosul său „Pressa” milita
pentru a acredita ideea că România se găsea de fapt
într-o stare de independență ! „România — se

Archiv des AusWärtiges Amtes, Bonn, I ABq (Türkei)
24, voi. 44 („Ich weiss nicht welche Antwort Eur. Hotieit auf
Ihr an die iibrigen Souveräne gerichtetes Schreiben
erhalten haben oder erhalten werden, aber nach den durch
Meine Regierung vertraulich angestellten Ermittlungen,
muss Ich leider anneh- men, dass keine der beteiligten
Mächte bereit ist, ihr Gewicht für die Verbesserung oder
auch nur die Erhaltung der bestehen- den Zustände
Rumäniens einzusetzen”).

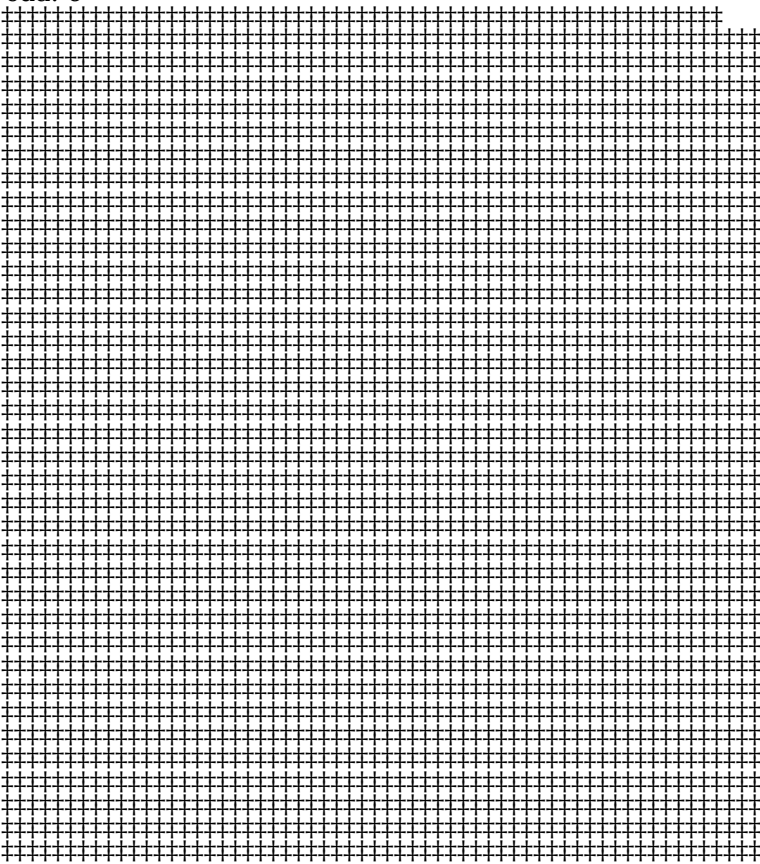
susținea în oficios — este un stat, este o putere
liberă și independentă, avînd în drept cea mai
perfectă suverani tate” !

#####

#####

R.V. Bossy, *Politica externă a României între anii 1873
— 1880 privită de la agenția diplomatică din Roma*,
București, 1926, p. 99, 101.

13—cda. 6

prin capitalizarea tributului. Prin înmînarea unei sume importante, care avea să asigure puterii suzerane, prin dobînzii, echivalentul tributului la care renunța, România urma să-și cîștige, pe cale de negociere, deplinul ^statut de suveranitate și neatîrnare. Se avea în vedere și o succesivă dobîndire, prin concesiuni treptate, a situației de stat independent (recunoașterea titulaturii de *România*, cea a „individualității”¹⁴ statale, acceptarea reprezentantului român la Constantinopol în corpul diplomatic etc.), cerințe care se vor repeta în epocă, pentru ultima oară ele apărînd plenar în nota lui Mihail Kogălniceanu din 16/28 iunie 1876 și în memoriul ce-i era anexat ²².

Tatonările diplomatice întreprinse în capitalele puterilor garante n-au dat rezultatele scontate. Primit cu reticență de puterile garante, proiectul a rămas o „literă moartă”⁴⁴, deși Boerescu elaborase și o nouă Constituție (ca Statutul lui Cuza !) menită a corespunde noii situații de independență a țării. N-a folosit în realizarea planului nici sprijinul dobîndit, prin sacrificii pecuniare neîndoielnic, din partea unor ziare influente de peste hotare și nici o notă de protest din octombrie 1873 prin care se reafirmau drepturile țării. Mai trebuie adăugat că din ~~you~~ grupările liberale, în frunte cu radicalii, s-au arătat potrivnice soluției lui Boerescu, considerată „o sărmană licărire falsă, efectul unui miraj ” sau „o iluziune de in- dependentă”

Documente privind istoria României. Războiul pentru independență, vol. I, partea II, București, 1954, p. 192—208.

conflict¹⁴

+++++ !

Dar conservatorii au continuat să stăruie în direcția obținerii indirecte a neatîrnării pe cale diplomatică. Ne- putînd fi concretizate nici planul din 1870 și nici cel din 1873, s-a trecut, tot la inițiativa lui Vasile Boerescu, la o altă variantă, și

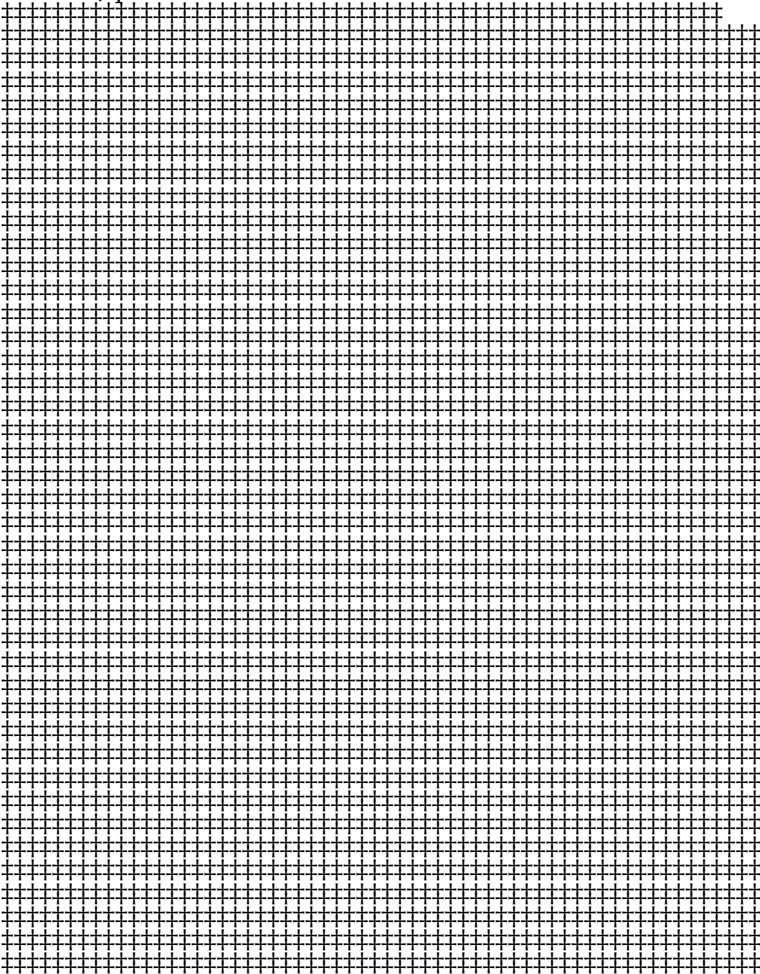
Apostol Stan, *op. cit.*, p. 384—394'.

Z

anume la încercarea de a se afirma statutul de
neatîrnare al țării prin încheierea de convenții și
tratate, care urmau să' evidențieze faptul că
România era un stat suveran deplin, avînd dreptul
de a se comporta ca atare, nefiind parte integrantă
a Imperiului otoman

#####

Ibidem, p. 391.

. Individualitatea economică a României a fost subliniată de Boerescu agenților diplomatici ai țării prin- tr-o notă circulară din 12/24 iulie 1874

Dar, din nou, inerția puterilor garante s-a dovedit greu de clintit; singura dintre acestea care s-a angajat în negocieri a fost Austro-Ungaria, ajungându-se la 22

Vezi Vasile Maciu, *op. cit.*, p. 293—327 și Apostol Stan, *op. cit.*, p. 394—399.

Ibidem, p. 396. §

[illegible]

putut fi apoi încheiată o convenție și cu Rusia și mai apoi aranjamente cu majoritatea celorlalte puteri garante, dar» totodată, încheierea convenției n-a fost întâmpinată cu entuziasm, pe deoparte deoarece ea leza pe plan economic interesele țării, iar, pe de alta, deoarece ea restabilea, potrivit unui organ de opoziție, „monopolul Austro-Un- gariei asupra Dunării și dreptul său de amestec în România“

• ²⁹ Vezi Frederick Kellogg, *Convenția comercială din 1875, un pas către independență ?*, în „Revista de Istorie“, 25 (1972), nr. 5, p. 989—1003.

+++++. Cu
+++++. Cu
toate acestea, este evident că pasul mai departe,
deși moderat, pe drumul neatîrnării nu putea fi
contestat, în ciuda sacrificiilor economice pe care el
îl presupunea.

„De fapt, — declara în toamna anului 1876
ducele de Decazes, ministru de externe al Franței,

lui Ion Ghica, trimis special al guvernului român —
sînteți independenți, aveți toate prerogativele unui
stat suveran ; înăuntru faceți cum vreți și ce vreți,
în afară încheiați tratate cu puterile
Europei...

#####

° „Alegătorul liber”, 1875, nr. 116, p. 1.

#####

.. Era în bună măsură adevărată această apreciere a demnitarului francez, dar totodată, independența reală România încă n-o avea, deși obținerea ei era unanim dorită de români. Deceniul următor răsturnării „domnului Unirii” contribuise neîndoielnic la pregătirea mai departe a Europei ca, la momentul oportun, să fie pusă în situația de a accepta, chiar după tergiversări, cum s-a și întâmplat, noul statut internațional de deplină neatârănare a României. Dar pe acesta nu-l puteau dăruia puterile garante și mai ales o parte dintre ele, ci el trebuia să fie, pentru a fi ireversibil, rodul sacrificiilor națiunii. Df aceea, poetul Vasile Alecsandri exprima într-o scrisoare adresată filoromânu'lui Edouard Grenier indiscutabile adevăruri în decisiva lună mai 1877 : „...Să strigăm tare în urechile rușilor și turcilor : «Trăiască independența României» și să intrăm cu îndrăzneală în luptă. Vom ieși poate loviți, dar cel puțin oțeliți de luptă...
"

statului național în 1859 reprezentase pentru toți românii un îndemn la unitate, la ștergerea tuturor hotarelor nefirești, care îi mai despărteau³¹. Dar marile imperii ale zonei, deși condamnate de istorie, aveau să mai viețuiască aproape o jumătate de veac, ceea ce însemna o stavilă de netrecut în îndeplinirea mării năzuințe. Dar și așa, deceniile care au premers anului 1918 au contribuit să-i confere caracterul inevitabil, să pregătească trecerea de la vis la o realitate indestructibilă. Domnia lui Alexandru Ioan Cuza a marcat o accentuare a tendințelor spre unitate statală a întregii națiuni. Memoriul adresat domnitorului Cuza de Alexandru Papiu Ilarian a fost în această privință deplin edificator³. Evenimentele următoare actului de la 11/23 februarie 1866 aveau să însemne o accentuare a tendințelor unificatoare ale națiunii române, mai ales că ele aveau să coincidă cu înțelegerea claselor dominante austriece și ungare în dauna popoarelor monarhiei. În noul cadru al statului dualist, provinciile rorrtânești supuse dominației habsburgice trebuiau să-și găsească cât mai grabnic o cale de ieșire, de eliberare. Prin oprimare a fost accelerat un proces istoric, care-și avea curgerea firească, dar care, prin noua situație creată, a devenit imperios a fi cât mai în grabă desăvârșit. Dualismul a împins pe primul plan problema eliberării popoarelor subjugate

V. Alecsandri, *Opere*, vol. X, București, 1985, p. 329 (....Crions fort aux oreilles des Russes et des Turcs : «Vive l'in-
dependance de la Roumanie» et entrons bravement dans la four-
naise. Nous en sortirons peut-etre meurtris, mais de moins acieres par le feu...").

ale monarhiei habsburgice, a întregirii sau reînvierii statelor naționale din zonă³⁵.

Cînd I. C. Brătianu și doctorul Carol Davila au vizitat pe principele Carol de Hohenzollern, la 19 aprilie/1 mai 1866, încercînd să-l determine la o mai grabnică hotărîre privind plecarea sa spre România, del de-al doilea a utilizat între argumente o hartă în care era înfățișat statul român și teritoriile învecinate locuite de români, ceea ce a

³³ Felix Martin, *Le Bas Danube et les Principautés Danubiennes*, Paris, 1873, p. 23 („Le reve de la jeunesse roumaine est de voir reunir en une seule nation tout ce qui parle sa langue”).

³⁴ Vezi Dan Berindei, *Epoca Unirii*, p. 221—239. Pentru deceniul premergător cuceririi independenței României, mai vezi și Apostol Stan, *Desăvîrșirea unității statale în conștiința politică a României între Unire și Independență*; mai vezi, de asemenea, Teodor Pavel, „*Daco-România*” în *viziunea generației independenței*, în „*Muzeul Național*”, 4 (1978), p. 145—149.

părut principelui „deșigur singular”¹¹³⁷. Dar cu- rînd el avea să se convingă că nu era vorba de utopii, ci de realități concrete. De altfel, cu o săptămîină înainte ca Davila să-i înfățișeze harta în discuție, în cotidianul german „Vossische Zeitung”¹¹ se semnalase într-o corespondență mulțimea populației românești din Transilvania și Banat, superioară în număr — se susținea exagerat ! — celei din România și dînd totodată semnele trezirii

³³ A. Papiu Ilarian, *Memorand despre raporturile românilor cu nemții, cu slavii și cu ungurii, în timp de pace și în cazul unei revoluțiuni în răsăritul Europei, prezentat principelui Cuza în 1860*, în „Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie”, I (1883), vol. I.

+++++

Noua domnie avea să fie întâmpinată cu nădejdi de
întreaga națiune, tot așa cum speranțe trezise
alegerea lui Alexandru Ioan Cuza la românii
provinciilor supuse dominației habsburgice.

Aus dem Leben Kbnig Karls von Rumänien, Stuttgart,
1894, p. 26 ; în textul german „*Freilich abenteuerlich*” ; în
traducerea română (*Memoriile regelui Carol I...*, vol. I, p.
24) : „*atît de depărtate*” !

Pregătirea actului dualist a fost întâmpinată de români cu o vie împotrivire. Spre sfârșitul iernii anului 1865— 1866, deputați români în Camera din Pesta s-au ridicat în cuvântările lor împotriva silitei încorporări a Transilvaniei la Ungaria. Ecoul a fost mare în România, de unde lui Iosif Hodoș îi scriau 42 de craioveni, în frunte cu generalul Gheorghe Magheru, mulțumindu-i pentru lupta ce o dădea

¹⁸ I. Lupas, *op. cit.*, p. 571.

+++++

+++++

+++++

Enea Hodoș, *Din corespondența lui Simion Bărnuțiu și a contemporanilor*. Sibiu, 1944, p. 90—91.

atmosfera tensionată a sosirii unui principe prusian la București, tocmai în lunile în care se pregătea, și apoi s-a desfășurat, războiul cu Prusia, în Austro-Ungaria au apărut vii îngrijorări mai ales când s-au cunoscut măsurile de apărare pe care le luase România, concentrându-și forțele militare. Era anunțată în unele organe de presă din Transilvania sau de la Viena („Kolozsvári Kozlony⁴⁴, „Hermann-

⁴² I. Lupaș, *op. cit.*, p. 577—581.

städtter Zeitung⁴⁴, „Neue Freie Presse⁴⁴ etc.) o presupusă înaintare „spre Transilvania⁴⁴ a unităților- românești ^{4'2}. În situația care se crease, George Barițiu a scris articolul *Faimele de invasiune în Transilvania*, respingînd zvonurile, între care și cel că „o armată moldavo-românească de 40 000 ar fi sosit între Munții Bucegi deasupra Brașovului și ar sta gata să irupă... peste păsurile Timiș, Bran, Șanțu, cum și peste Măgura de la

'''■¹ *Ibidem*, p. 581—583. Mai vezi în această problemă : Vasile Russu, *Din lupta opiniei publice românești împotriva constituirii dualismului austro-ungar*, în „Analele Stiintifice ale Universității «Al. T. Cuza». Istorie-Filologie“, 14 (1968), p. 47—71.

#####

Zernești⁴⁴ ; el mai menționa și zvonul că „secuii ar aștepta pe Carol I cu brațele deschise întocmai cum așteptaseră de două dăți pe Mihai Viteazul...⁴¹⁺⁺⁺”.

Dimitrie Ghica a fost trimis la Viena spre a da asigurări privind intențiile României¹⁴, care respingea acuzațiile ce i se aduceau privind pregătiri de invazie, dar gânduri de eliberare ființau neîndoielnic. Prefectul Grigore Cozadini, potrivit relatărilor mai târzii ale lui Radu Rosetti, s-ar fi oferit în iulie 1866 să înainteze spre Cernăuți, capitala Bucovinei fiind în acel moment lipsită de trupe austriece !¹⁵ Era tocmai vremea când trimișii emigrației ungare sosiseră la București, fiind primiți însă cu rezerve de principe (tot astfel cum îi primise și predecesorul său !) și când Bismarck sfătuia pe Gheorghe Costa- foru ca România să întrețină o stare de agitație printre românii transilvani¹⁶ ; doar peste câțiva ani, când nu mai avea interesul de a crea complicații Vienei, el avea să critice manifestările de solidaritate națională românească !

încetarea războiului dintre Austro-Ungaria, Prusia și Italia, ca și recunoașterea noului domnitor al României au dus la o temporară scădere a tensiunilor existente. Precipitarea constituirii statului dualist austro-ungar cu grelele sale consecințe pentru români a provocat însă curînd o reaccentuare a stării de tensiune. „Român ul” cerea, spre sfîrșitul toamnei 1866, ca reconstituirea statelor să se efectueze „după naționalități, după dreptul natural, iar nu după dreptul celui mai tare”^{11,11}, iar peste cîteva luni „Reforma”¹¹ bucureșteană scria despre România „una și nedespărțită”¹¹, care urma să se nască la prăbușirea „colosului putred al despotismului”^{41,18}. Erau cuvînte vizionare, care aveau însă să se adeverească peste cîteva decenii !

Ion Ghica a căzut de la putere, în februarie 1867, deoarece într-un astfel de moment de tensiune îl felicitase

.....

.....

.....

[illegible]

.....

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 104

.....

rubrica „România de peste munți⁴⁴, evidențiind prin aceasta unitatea națiunii. Alexandru Căndiano-Popescu, directorul de cabinet al lui I. C. Brătianu și redactorul „Perseverenței⁴⁴, foaie radicală, care milita cu energie pentru unitatea românilor, doctorul Davila și B. P. Has-deu au întreprins vizite în

Radu Rosetti, *Amintiri din prima tinerețe*, București, 1927, p. 29.

[illegible]

A dense, repeating pattern of small, stylized, light blue and green geometric shapes, resembling a textured background or a decorative border. The pattern consists of numerous small, interconnected shapes that form a continuous, flowing design. The colors are a mix of light blue and light green, creating a fresh and vibrant appearance. The overall effect is that of a high-resolution, digital texture or a decorative border that can be used in various design contexts.

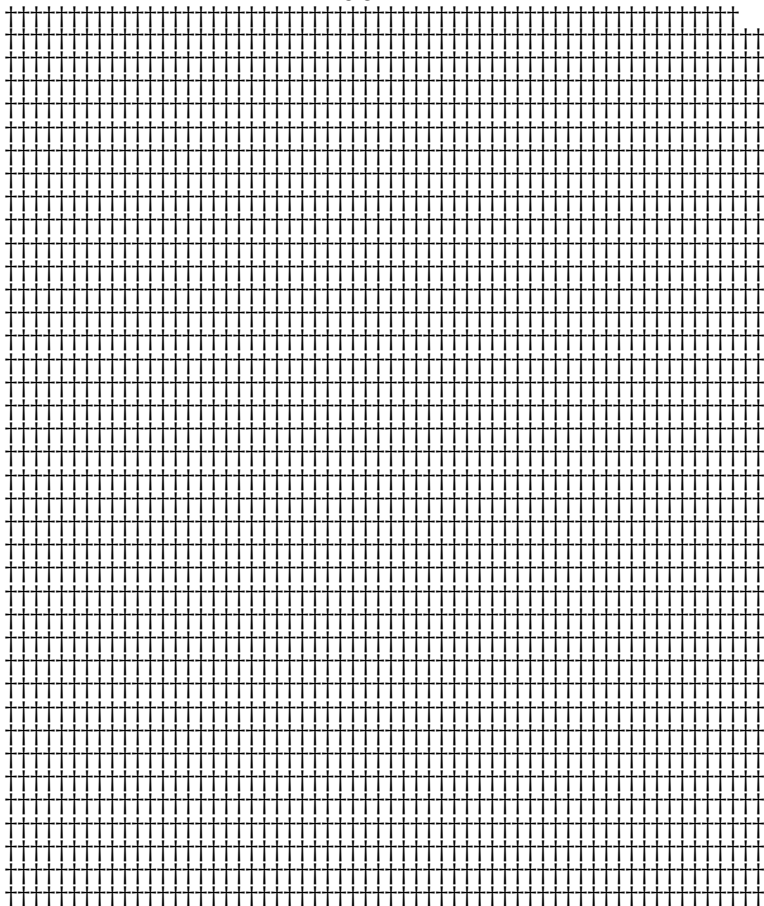
Acuzat de agitație, Candi ano a și fost temporar arestat de autoritățile ungare, la Arad, iar Hasdeu, la întoarcere, avea să scrie- înflăcărat : „Moldova, Transilvania, Muntenia nu există pe fața pământului, există o singură Românie, cu un picior în Dunăre și cu altul pe ramificațiunile cele mai depărtate ale Carpaților⁴⁴

„Românul”, 1866, p. *805.

„România”, 1988, p. 869.

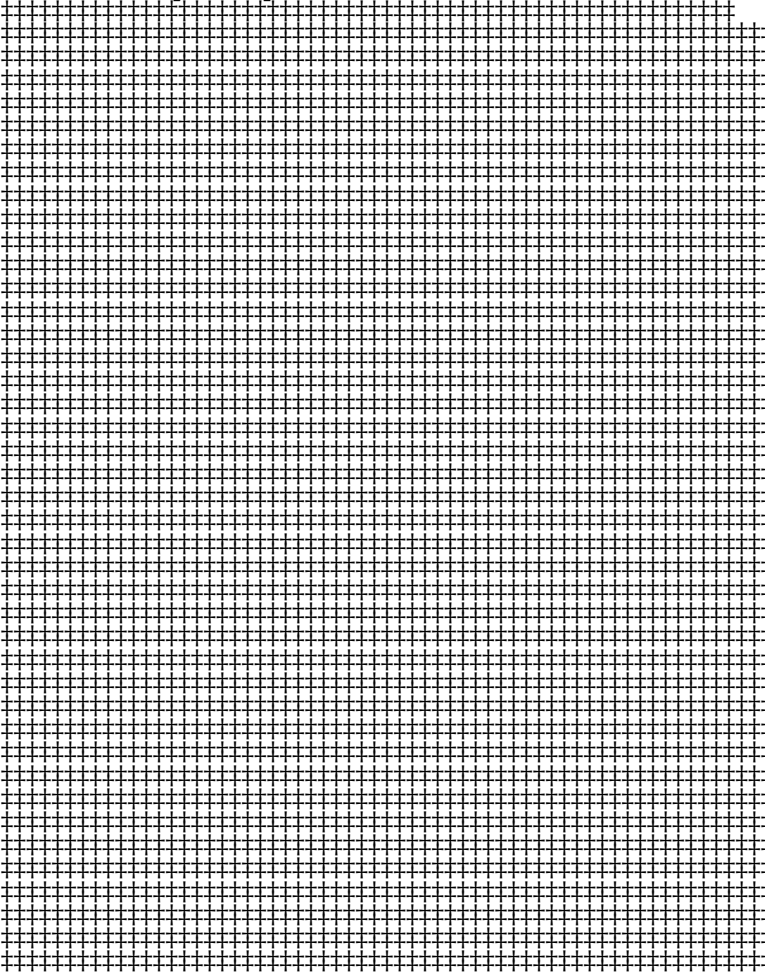
în ultimele zile ale anului 1866, poetul Alecsandri a vizitat Cernăuții, de unde avea să scrie bucuros soției sale că fusese primit „cu mare entuziasm”⁴⁴, piesele sale producînd „un efect extraordinar”⁴⁴; fusese firească întîmpinarea unui mare scriitor, dar

200

evident, fusese vorba, înainte de toate, de
simțăminte
țional
e

„¹¹ V. Maciu, *op. cit.*, p. 299.

aservite monarhiei habsburgice, urmărind, potrivit articolului 2 al Statutelor sale, „strângerea legămintelor de frăție între junimea studioasă din toate părțile româniei”⁴⁴⁵³. Relațiile culturale s-au dezvoltat neconținut, în cursul deceniilor următoare dualismului, între România și între provinciile românești supuse dominației străine, mai ales cu Transilvania⁵¹⁵, cultura reprezentând o punte de

„Românul” din 6 august, 1867.

*

„Romanian” am 6 august, 1987.

legătură ce cu greu putea fi întreruptă.

Deosebit de importantă a fost pe plan național constituirea Societății Literare Române, care, la prima ei sesiune din vara anului 1867, a luat titulatura de Societatea Academică Română

V. Alecsandri, op. *cit.*, vol. IX, p. 279.

activității societății a prilejuit mari manifestații cu caracter național, la care au luat parte zeci de mii de oameni, în special bucureșteni. Societatea era considerată de „Românul” drept „un parlament daco-român”

⁵¹ Vezi Adrian Stoica, *Legăturile culturale între românii de pe ambele versante ale Carpaților în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „Marisia”, 6 (1976), p. 365—385 ; Dan Berindei, *Relații culturale între Transilvania și România anilor 1867—1918*, în „Studii și Materiale

+++++
+++++
Tot el avea să mai declare că „bărbații de stat ai
românilor vor îngriji pentru eliberarea perfectă a
patriei române"

³³ Dan Berindei, *Cultura națională română modernă*,
București, 1906, p. 224—250.

în sala de inaugurare a figurat și o hartă cuprinzând
toate provinciile române.și, deasupra ei fiind așezat
un tablou reprezentînd pe Mihai Viteazul călare, „în
proporțiuni gigantice, cu privirea profundă, cu mîna

⁵⁷ „Românul”, nr. din 25—27 iunie 1867.

V.A. Urechia, *Actele și serbarea națională a
inaugurării societății pentru gramatica și glosărul limbii
române*, București, 1867, p. 21.

⁵³ *Ibidem*, p. 15—16.

întinsă,
7...
"

arătând...

ce

```

#####
#####

```

In cursul sesiunii au avut loc diferite manifestări la care au participat membrii societății veniti de peste

„Românul”, din 4 august 1867, p. 649.

202

The image consists of a solid, repeating pattern of the word "love" in a light gray, lowercase, sans-serif font. The words are arranged in a staggered grid, with each word slightly offset from the ones above and below it, creating a textured, fabric-like appearance. The pattern covers the entire area of the image.

hotarele statului ; ei aveau să facă aproape cu toții semnificative declarații de adeziune la idealurile naționale. În tot cursul activității ei, Societatea Academică Română avea să-și îndeplinească nu numai funcțiile cultural-științifice, ci și cele național
e

⁰⁰„Gazeta Transilvaniei”, nr. 65 din 19/31 august 1867, p. 258.

în septembrie 1867 Napoleon III comunica într-o scrisoare domnitorului îngrijorările Vienei față de dezvoltarea „de către un anumit partid” a „relațiilor cu coreligionarii din

[illegible]

impăratul uitând că nu legăturile confesionale, ci cele naționale explicau în primul rînd firești legături. Cîteva luni mai tîrziu, Beust cerea lui

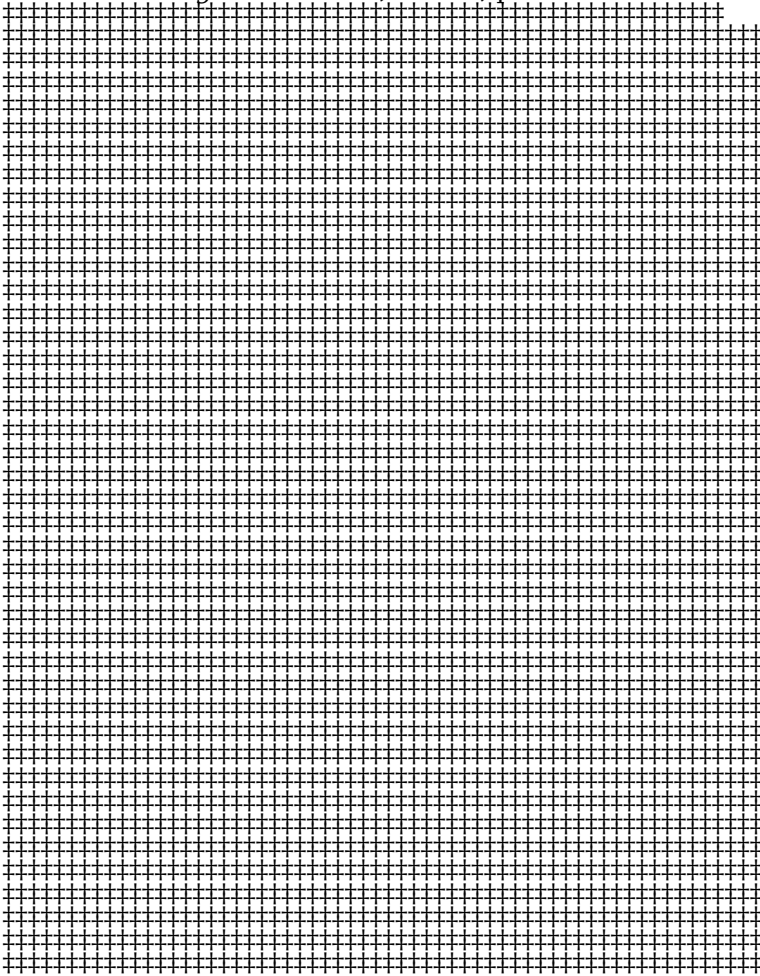
^{BL} Vezi Dan Berindei, *op. cit.*, p. 272—274. Mai vezi : Vasile Maciu și Vasile Netea, *Unitatea națională în preocupările Academiei Române*, în „Studii”, 19 (1966), nr. 6.

Bismarck să contribuie la liniștirea agitațiilor „daco-române”
România

,

#####

⁰² *Memoriile regelui Carol I...*, vol. III, p. 72—73.

The image consists of a solid, repeating pattern of the word "LOVE" in a stylized, outlined font. The letters are white with a black outline, and the pattern is arranged in a dense, grid-like fashion across the entire page. The word "LOVE" is repeated many times in a slightly offset, staggered arrangement, creating a textured, mosaic-like effect. The background is a solid dark color, likely black or dark grey, which makes the white-outlined text stand out. The overall composition is uniform and fills the entire frame.

și aceleași agitații i s-au imputat lui Dumitru Brătianu cu prilejul unei vizite pe care a făcut-o la Viena, tocmai pentru a mai atenua tensiunile existente⁶¹. În realitate, agitația continua în atmosfera pe care o crease dualismul. Era o replică firească a unei națiuni care se considera în mod justificat lezată prin înțelegerea austro-ungară.

în toamna anului 1868, Vincentiu Babeș a fost

~~~~~

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

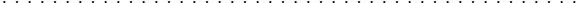
*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

primit de Carol I, căruia i s-a plîns „de apăsările aspre care le suferă românii din Transilvania din partea ungurilor”⁶³, între timp, Alecsandri scria lui Iacob Negruzzi, la 25 noiembrie / 7 decembrie 1868, bucurîndu-se de propunerea ce se făcuse acestuia pentru trimiterea revistei „Convorbiri literare” în Basarabia. „Frații noștri de peste Prut —• remarcă el — vor considera această foaie ca o mână de care

A large grid of small, identical, stylized human figures arranged in a dense, repeating pattern, filling the entire page. The figures are simple line drawings of people standing, facing forward, with their arms slightly away from their body. They are arranged in a uniform grid, with many rows and columns, creating a textured, almost fabric-like appearance. The figures are black outlines on a white background.

va profita simțul românismului... "S6.

Căderea de la putere a guvernului liberal radical Nicolae Golescu a fost urmată de o descreștere a tensiunii cu Austro-Ungaria. Guvernele succesoare au adoptat o poziție mai concesivă, fără ca prin aceasta să se renunțe însă, în nici un moment, la drepturile naționale. În schimb, la banchetul care a fost oferit, în ianuarie 1869, lui I. C. Brătianu, Alexandru Papiu Ilarian a evocat fără să ezite, „durerile” românilor transilvăneni, cerînd ca o condiție a propășirii României ca românii „de peste Car- pați” să dobîndească „drepturile și egala îndreptățire

deoarece, își motiva el poziția ; „Ca prinț constituțional, ales, prin vot popular, sînt dator să țin socoteală de opinia publică, pe cîtă vreme e justă

În toamna anului 1869, întorcându-se din călătoria

⁰⁷ „Românul”, 1869, p. 17 ; cf. Apostol Stan, *op. cit.*, p.

[illegible]

pe care o efectuase în Occident, după căsătoria sa cu Elisabeta de Wied, domnitorul avea să fie întâmpinat cu multă deferență la Pesta, demnitarii Ungariei încercînd probabil să-1 atragă pe pozițiile lor, tînăra pereche princiară fiind condusă de baronul Eotvos, ministrul Instrucțiunii publice

---

⁶⁵ *Memoriile regelui Carol I al României...*, vol. V, p. 9.

*****

*****

*, dar totodată ea a fost vizitată de deputații români
și de „mai mulți publiciști juni
români
"

+++++

_____

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****


```

#####
#####

```

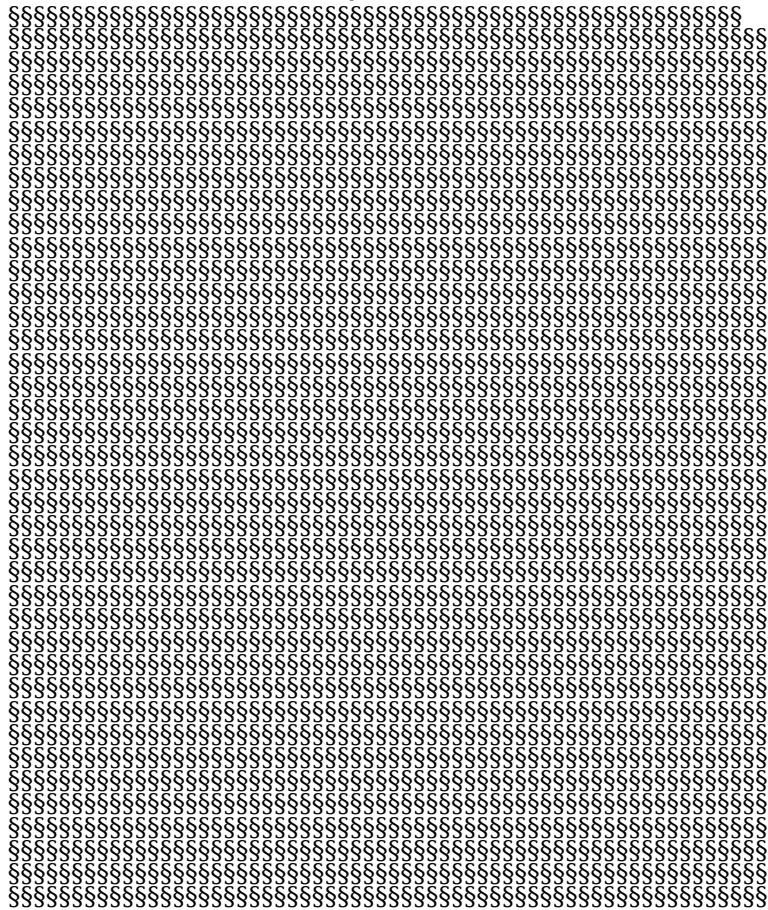
A large grid of small, stylized human figures arranged in a dense, repeating pattern, representing a crowd or a large group of people. The figures are simple, with a rounded head and a rectangular body, and are arranged in a uniform, grid-like fashion across the entire page. The figures are colored in a light gray, and the background is white. The overall effect is a sense of a large, organized group of people.

*****
*****

** Cum bine s-a remarcat, „guvernul de la Viena voia să determine o atitudine pasivă față de chestiunea Transilvaniei, promițînd ajutorul său în vederea emancipării de sub suzeranitatea turcească, fără

Nicolae Corivan, *op. cit.*, p. 245.

†† Simțămintele românilor erau însă *aceleași*. în iunie 1869, Vasile Alecsandri scria lui Iosif Vulcan : „...urmați cu curagiu, domnul meu, pe calea pe care ați intrat și fiți bine încredințați că va veni o zi când românii vor recunoaște meritul lucrărilor și

---

Nicolae Corivan, op. *cit.*, p. 246.

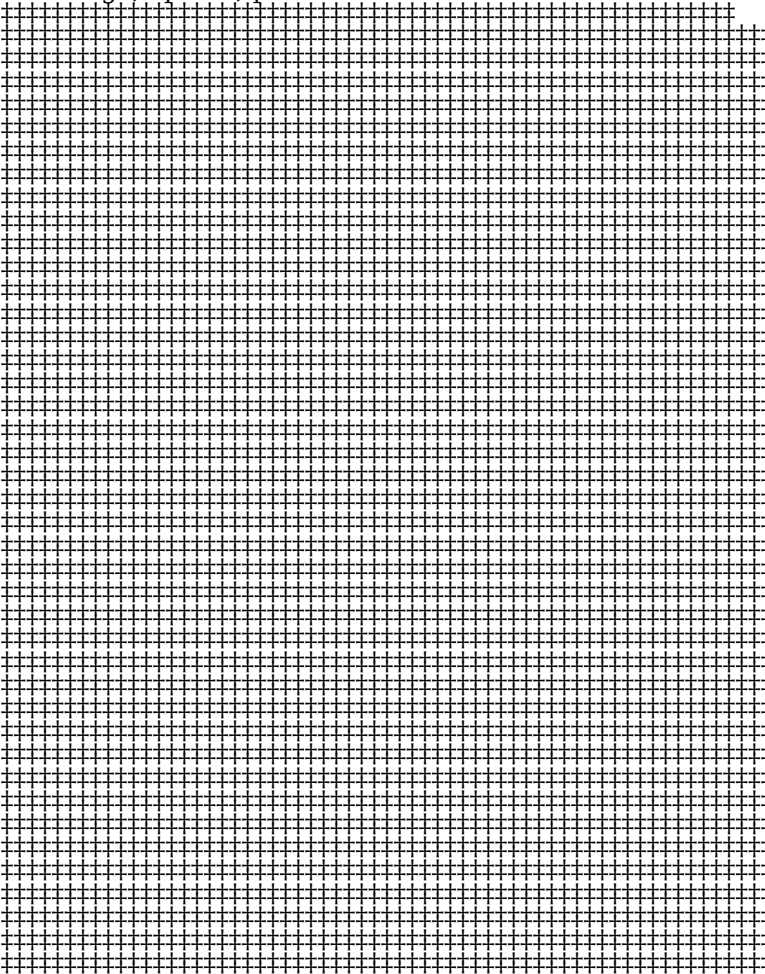
sacrificelor   ce   le   faceți   în   interesul
comun¹
*

#.

în timp ce, în vara anului 1870, Ion Strat dădea

---

⁷¹ N. Iorga, op. cit., p. 67.

înțelegeaju să renunțe la pozițiile lor în privința afirmării unității naționale a poporului român în ansamblul său. Erau ironizate în oficiosul radical aserțiunile oficiale ungare privind inexistența unei națiuni române în Transilvania

,

---

⁷³ N. Iorga, op. cit., p. 99.

*

††. Un an mai târziu, radicalii aveau să susțină cu energie festivitățile organizate în vară anului 1871 la Putna de tinerimea universitară română de pretutindeni în amintirea lui Ștefan cel Mare. De

---

„Românul**”, 1870, p. 14 ; cf. Apostol Stan, op. cit, p. 345.

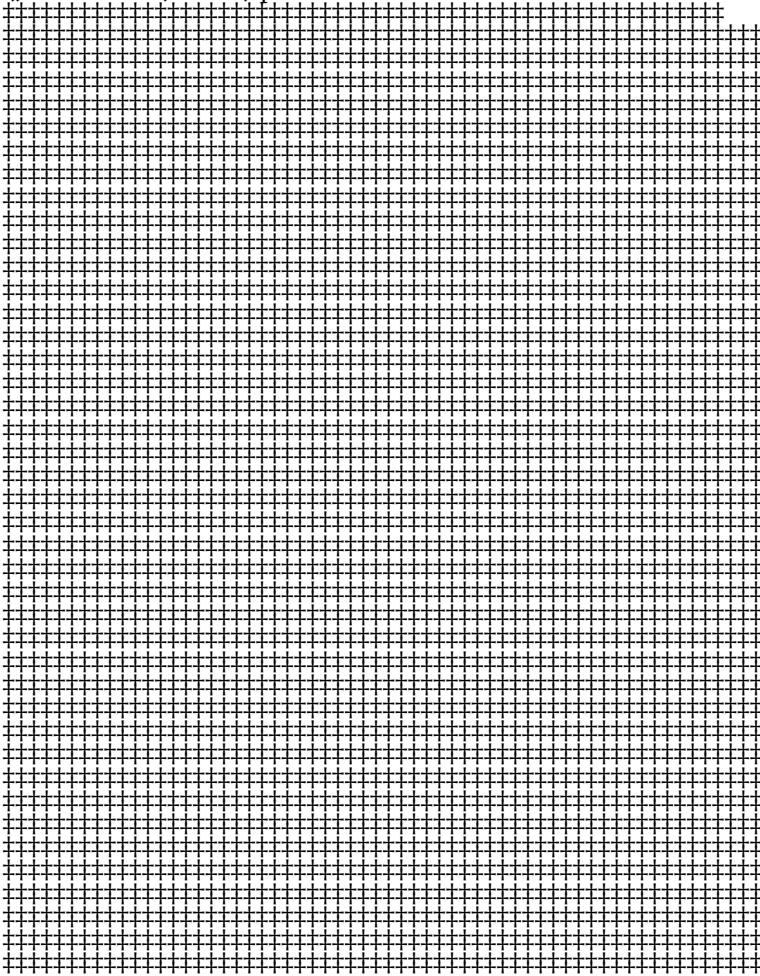
altfel, în mod semnificativ, și moderații din jurul lui Boerescu aveau să sprijine impunătoarea manifestare

#####

##. Purtător de cuvânt al tinerimii intelectuale

„Românul**”, 1870, p. 431.

române a fost desemnat cu acest prilej Ale- xandru D. Xenopol, care a pronunțat la mormîntul marelui voievod un discurs rămas memorabil.

încheierea alianței celor trei împărați în 1872 avea să aibă consecințe negative în privința luptei de eliberare a națiunii române. Calea revoluționară părea a fi pentru o vreme paralizată. Dar, eu toate acestea, prin diferite acțiuni, au fost dezvăluite în continuare simțămintele românilor, fiind evident că în România gîndul desăvîr- șirii unității statale a națiunii era departe de a fi abandonat. În 1873, discutînd la Viena cu Andrâssy, principele României i-a sugerat să se acorde românilor transilvani drepturile de care beneficiau croați i

---

Apostol Stan, op. *cit.*, p. 363—364.

[illegible][illegible]

§§§. Dezvelirea, la București, a statuii lui Mihai Viteazul, în mai multe rînduri amînată de guvernul conservator de teama unor manifestații care i-ar fi creat situații dificile cu unele puteri și mai ales cu Imperiul otoman și cu Austro- Ungaria, a prilejuit

A dense, repeating pattern of small, stylized, light blue and white geometric shapes, resembling a textured background or a decorative border. The pattern consists of numerous small, interconnected shapes that form a continuous, intricate design. The colors are a soft, pale blue and white, creating a subtle, monochromatic effect. The overall appearance is that of a high-resolution, digital texture or a decorative border element.

afirmarea simțămintelor naționale ale tineretului studios și ale maselor bucureștene. „Ai aflat negreșit că, în fine, s-au făcut în București — scria Vasile Alecsandri lui Iacob Negruzzi, în noiembrie 1874 — inaugurarea statuii lui Mihai Viteazul

"

*****

*****

****. Domnitorul a dezvelit statuia. „Inaugurînd acum
această statuie — a declarat el cu acest prilej — sînt
sigur că timpul de bărbăție n-a trecut și că, în
momentul de pericol, România se va scula ca un

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

*****

singur om, spre a împlini pa în trecui datorია
sa
"

+++++

+++ . Un an mai târziu, festivitățile organizate de
autoritățile habsburgice cu ocazia centenarului

V. Alecsandri, *op. cit.*, vol. X, p. 166.

anexării Bucovinei la Austria, li s-a ripostat printr-o campanie de larg răsunet, omagiindu-se memoria domnului Grigore Ghica, care se arătase ostil cesiunii și care pierise ucis din p'orunca Porții, doi ani după pierderea Bucovinei, plătind „cu tronul și viața sa... patriotică și românească rezistență contra răpirei frauduloase a scumpei și duioasei noastre Bucovine

"

#####

###. în mod constant oficiosul liberalilor radicali a susținut, în anii premergători proclamării independenței, cauza românilor aserviți dominației străine, preconizînd profetic pentru viitor unirea tuturor românilor într-un „trup și-un suflet, supt

---

#####

scutul sîntei republice“

Mișcarea națională se dezvoltă pe tot întinsul patriei virtuale a românilor. Independența și strîngerea în unice hotare a națiunii nu reprezentau doar năzuințe ale cîtorva patrioți, ci cerințe obiective ale dezvoltării firești a națiunii moderne române. Ecoul profund pe care proclamarea neațîrnării la 9/21 mai 1877 l-a avut în provinciile românești supuse dominației străine și sprijinul uman și material pe care națiunea în ansamblul ei a înțeles să-l dea României în curs de a se eliber

a

Manifestul Partidului Național Liberal; publicat la 29 sep-tembrie/11 octombrie 1875, în „Alegătorul liber”, 1875, nr. 99, p. 1 ; cf. Apostol Stan, *op. cit.*, p. 364—365.

VIII

DEZVOLTAREA CULTURALĂ

Cultural a reprezentat firesc unul din principalele componente ale proceselor de modernizare. La anumite niveluri, dezvoltarea ei a reflectat într-o mai slabă măsură decalajul întâlnit în alte domenii ale vieții publice între formă și fond. Efortul cultural a cuprins întreaga națiune, deși el s-a vădit neîndoielnic mai eficient la nivelul culturii ce se adresa claselor avute. Un deceniu de existență a societății românești a înregistrat un bilanț pozitiv și totodată de marcantă însemnătate în ansamblul evoluției națiunii pe calea progresului.

Orice mers înainte nu putea fi întemeiat în statul modern decît pe o temeinică instrucțiune a poporului. Cu toate criticile ce i s-au putut aduce, legea instrucțiunii publice din 1864

Vezi mai ales Li viu Maior, *Transilvania și războiul pentru, independență (1877—1878)*, Cluj-Napoca, 1977.

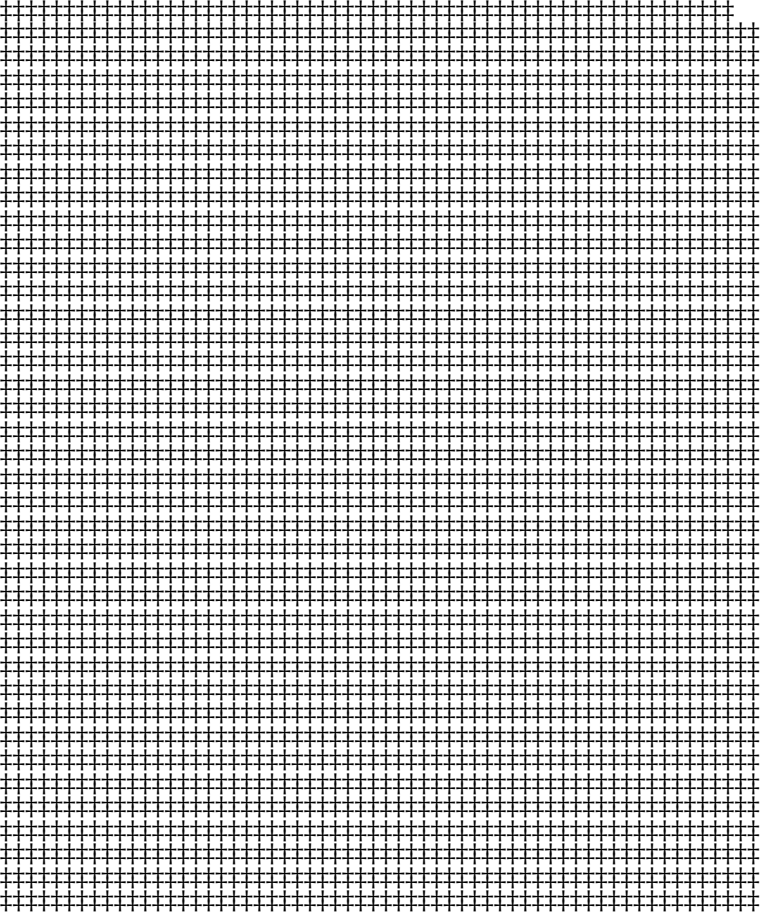
++++ a avut funcția de a oferi o bază fundamentală dezvoltării societății și statului în toate domeniile. Prin articolul 23 al Constituției din 1866 legea era pusă sub semnul unei îndoieli, deoarece se preconiza că „o lege specială va regula tot ce privește învățămîntul public¹¹ ; cu alte cuvinte, cum

---

s-a scris, „dispoziția nu abroga legea instrucției din
1864, dar autoritatea ei era
zdruncinată
”

####. în deceniul următor lui 11/23 februarie 1866,
proiectele de modificare a legii n-au lipsit, ele da-

_____
Vezi : Ilie Popescu Teiușan, *Contribuții la studiul
legislației școlare românești. Legea instrucției publice din
1864*, București, 1963.

, fără însă ca ele să se concretizeze și în întreg răstimpul legea din 1864 a continuat să rămână în vigoare și să reprezinte baza învățământului public, organizat pe cele trei trepte fixate : primar, secundar și universitar.

Numărul populației școlare a crescut într-un mod apreciabil față de situația existentă la începutul celei de-a doua jumătăți a secolului, dacă avem în vedere că, după revoluția din 1848, în urma reprimării ei, nu se înregistraseră în Țara Românească decît 8 102 elevi (iar în 1854, doar 5 091 !), în Moldova cifrele fiind atunci și mai reduse

)

+++++. Cifrele dezvăluiau o neîndoieală creștere cantitativă, dar în bună măsură era vorba de o „moș-tenire*” a epocii domnitorului Cuza, puțin îmbunătățită. Oricum, creșterea populației școlare corespundea necesităților societății moderne (până

" V. A. Urechiă, *Istoria scoalelor*, vol. III, București 1894, p. 246.

în preajma celui dintîi război mondial, de altfel, numărul populației școlare din România avea să depășească o jumătate de milion ; este drept, - însă, avînd în vedere și creșterea populației în ansamblul ei !).

Existau critici care apreciau situația școlară din România drept nesatisfăcătoare. Ion Ghica, ocupîndu-se mai ales de prima treaptă a instrucțiunii publice, de școlile primare, remarcă, în primul rînd, că cifrele oficiale nu reflectau decît parțial realitatea. „După statistica noastră oficială — scria Ghica — numărul copiilor care urmează școlile primare este de 17 la mia de locuitori, dar în realitate nu trece de 7 sau 8“. Nu toți elevii, mai ales la sate; ieșeau de pe băncile școlii cu pregătirea corespunzătoare și de aceea cei puțini care o alegeau „știind să scrie și să citească“¹⁴ părăseau „plugăria“⁴⁴ !^G Comparația ce se putea face cu state avînd situații demografice apropiate dezvăluia faptul că nivelul de dezvoltare a primei trepte, și cea mai importantă a instrucțiunii publice din România, nu era 20 încă satisfăcător. Față

de cei 82 145 elevi români de la începutul celui de-al optulea deceniu al secolului, în Elveția se înregistrau 300 000 elevi, în Olanda 432 000, iar în Belgia 545 000', deși populația României era superioară, ori aproape asemănătoare cifric, cu cea a țărilor menționate. În plus, în statele respective era vorba, în marea majoritate a cazurilor, spre deosebire de situația din România, de elevi care-și încheiau învățătura !

Cu tot decalajul care a continuat să existe, față de țări mai evolute în epocă, atenuat însă față de situații anterioare, deceniul premergător cuceririi statutului de independență a fost caracterizat în domeniul învățămîntului de existența unui temei legislativ de profil, legea instrucțiunii publice din

---

Statistica din România. Statistica învățămîntului 'pe anul școlar 1876—1877, București, 1878, p. 2, 21.

1864, care a înlesnit dezvoltarea rețelei de învățământ — de la cel primar la cel universitar — și mai ales a reprezentat o bază de efectuare a unor neîndoielnice ameliorări calitative. Perspectiva istorică a peste un veac relevă deosebita însemnătate a actelor privind domeniul culturii din timpul lui Alexan- dru Ioan Cuza. Atunci a avut loc constituirea celor două Universități, ca și a unor noi institutii școlare de nivel secundar — teoretic și special — și primar, dar mai ales a fost elaborată legea care a creat premise dezvoltării moderne a instrucțiunii publice. Deceniul 1866—1876 a dus la o consolidare și în parte la o creștere a rețelei de învățământ constituită în ultima parte a domniei lui Alexandru Ioan Cuza, dar totul s-a efectuat pe .temeiul actelor realizate în vremea domnitorului Unirii⁴⁴. Pre- cădere însă a avut-o lumea orașelor, care interesa în mod direct burghezia și nu cea a satelor, deși și în această privință unele progrese au fost înregistrate.

școlar 1864—1865 se înregistrase o populație școlară în rețeaua de învățămînt elementar de 61 977 elevi la sate și de 23 260 elevi la orașe, în 1877 —1878 această populație nu crescuse decît cu circa 12 000 de indivizi : 68 756 elevi la sate și respectiv 28 472 la orașe\

Nu era însă vorba numai de numărul elevilor, ci și de condițiile materiale, în general precare, ce le erau oferite. în 1877—1878 se numărau în judetul Iași 35 de școli la 271 sate și, ceea ce era mai grav, în același an < școlar n-au fost declarați absolvenți în aceste școli decît * 43 de școlari !° Sistemul lancasterian a fost în parte abandonat, monitorii păstrîndu-se numai pentru deprin- derea citirii și a scrierii

```

*****
*****
*****
*****

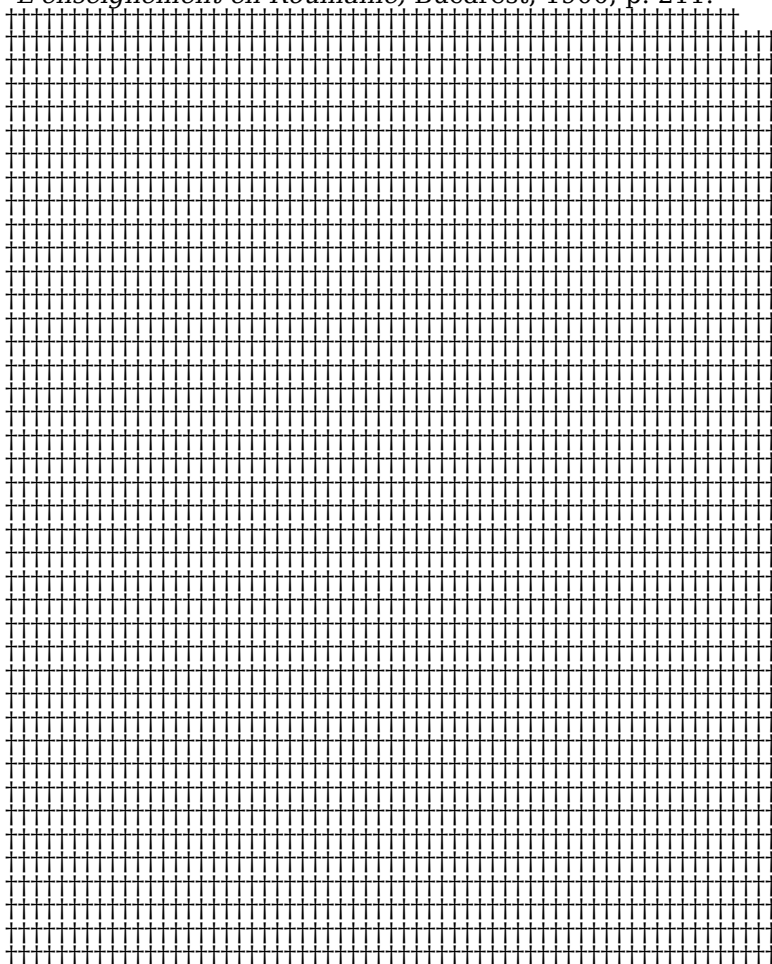
```


#####

#####

L'enseignement en Roumanie, Bucarest, 1900, p. 211.

. Manualele folosite nu erau totdeauna multumitoare. V. A. Urechia amintea în 1881 de „nămolul de cărți rele”^H. Up rol pozitiv l-au avut ma- (nualele lui I. Creangă', prin care el a introdus metoda fonetică în învățarea citirii si a scrieri
i

*****

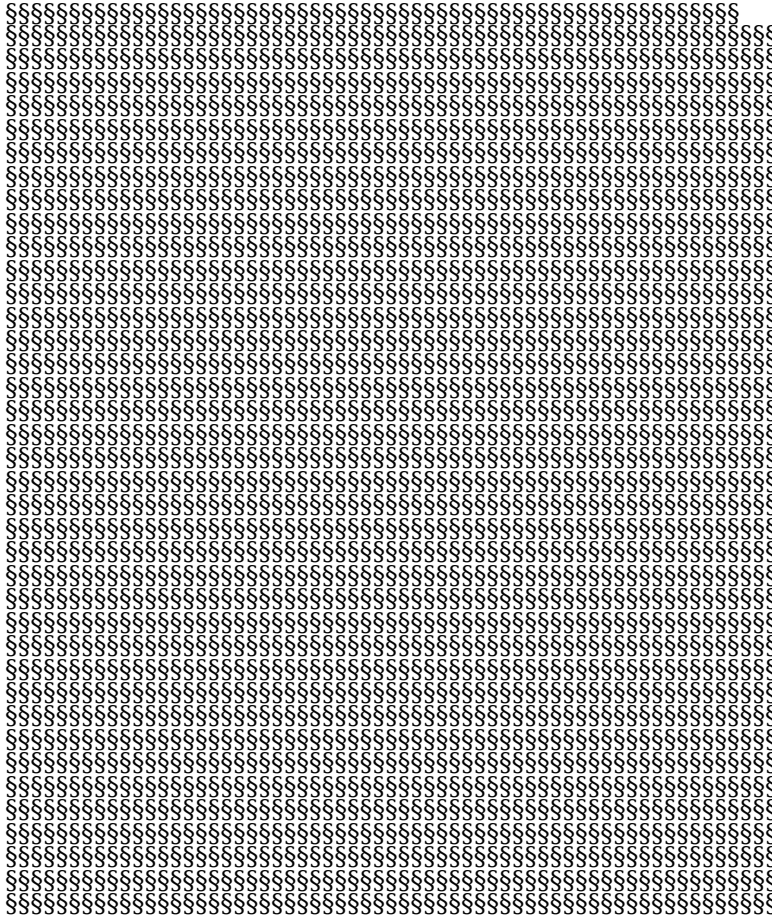

M. Stefan, *Lupta lui Mihai Eminescu pentru promovarea principiilor didactice progresiste*, în „Revista de Pedagogie”, II (1954), nr. 1, p. 39.

. Neîndoielnic că se poate evidenția progresul în privința învățămîntului^d elementar, caracteristic rămînînd însă faptul că el se constată, mai ales, în mediul urban, unde la sfîrșitul perioadei în discuție era concentrată peste o treime din numărul total al elevilor școlilor primare, ceea ce evident, nu corespundea proporțional structurilor demografice ale țării în acea vreme. „Pentru învățămîntul populațiunei rurale — scria Ion Ghica — care este

---

I. Cremer, *Primii ani de activitate în învățămînt ai lui I. Creangă*, în „Revista de Pedagogie”, I (1953), nr. 4—5, p. 33.

Problema cadrelor de învățători avea o deosebită însemnătate, de calitate acestora depinzând ridicarea nivelului învățământului sătesc. Dacă, cantitativ creșterea n-a fost pe măsura așteptărilor

---

Din. mostenirea pedagogică lăsată de Ion Creangă, în „Revista de Pedagogie”, I (1953), nr. 4—5, p. 33.

#####, este totuși evident că se tindea, mai ales după
și în temeiul legii din 1864, să se depășească
treapta relativ simplificatoare și într-ade- văr
„elementară”¹¹ care caracterizase acest învățămînt
timp de cîteva decenii după întemeierea sa. La Iași

Ion Ghica, *op. cit.*, vol. II, p. 150.

. Dar, după crearea la București a unei școli normale, în cu o primă serie de 77 de elevi (în 1871 efectivul elevilor era de 120 !), noua instituție s-a impus pe primul loc, deoarece, în primul rînd, elevii urmau cursurile ei timp de trei ani în loc de doi ca în cea de la Iași — în 1876 conducerea școlii preconiza chiar trecerea la patru și chiar la cinci ani de studii ! — și, în al doilea rînd, deoarece numărul materiilor predate aici era mai mare

---

¹³ Ion Cojocaru, *Școlile tehnice-profesionale și de specialitate din statul român (1864—1918)*, București, 1971, p. 150. Mai vezi pentru școlile normale S.R. Formac, *Învățămîntul normal din România*, București, 1926.

+++++. în acel an se predau în această din urmă
instituție pedagogia, limba română, stil și istorie,
aritmetica, științele naturale, agronomia, igiena,

---

¹⁰ Ion Cojocaru, *op. cit.*, p. 146—147.

caligrafia, muzica, exercițiile militare și
gimnastic
a

#####. în 1870 o școală normală de trei ani a fost
organizată la Craiova, iar în 1874 una similară la

Ibidem, p. 151.

de la Turnu

, în 1877 se va crea școala normală „Traian“

A large grid of small, repeating 'S' characters, likely a placeholder or a decorative element. The grid is composed of many rows and columns of the letter 'S', creating a dense, textured pattern.

Ion Cojocaru, *op. cit.*, p. 152–153, 154.

[illegible]

+++++

+++++

+++++

Intelectualii lucizi ai epocii au înțeles deosebita însemnătate a pregătirii învățătorilor, considerați, pe drept cuvânt, a fi temeiul instruirii națiunii. De

---

Ibidem, p. 154.

aceea, constituită în toamna anului 1866. Societatea
-pentru învățătura poporului român a creat prin
mijloacele sale patru școli pedagogice, prima, din
1868, la Ploiești (cu o durată a cursurilor de doi ani,
iar apoi, din 1871—1872, de trei ani) și celelalte la
București, Focșani și

Bîrla

d

#####

#####

#####. Inițiativa a fost salutată într-un mesaj domnesc din 15/27 noiembrie, în. care era menționată „lăudabila inițiativă a ce- tătenilor“ privind deschiderea școlilor normale și se evidenția că în privința școlilor primare „sacrificiile ce aduce

---

#####

```

#####
#####
#####
#####
```

Ibidem, p. 155—157. Vezi și Mircea Ștefan, *Începuturile Societății pentru învățătura poporului român*, București, 1967.

[illegible]

aceea, s-a pus firesc problema calificării
învățătoarelor, pregătite pînă atunci în afara
scolilor publice. în ^868/1 a propunerea lui Aaron
Florian, au fost organizate cursuri de vară destinate
învățătoarelor

Carol I, *Cuvîntări și scrisori*, tomul I, București, .1909, p. 132.

. Aceste cursuri au reprezentat doar O' primă etapă, deoarece s-a trecut, apoi, la constituirea unor școli pedagogice destinate în mod expres formării viitoarelor învățătoare : școlile centrale, al căror număr" în 1873 ajunsese la șas e

+++++

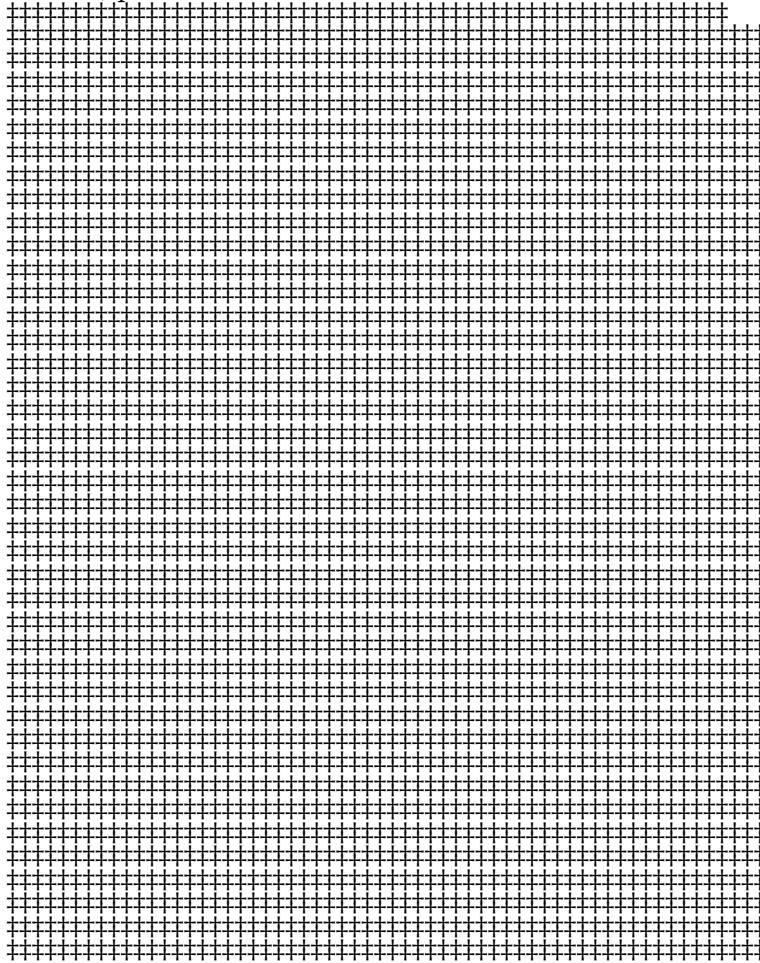
Ion Cojocaru, op. *cit.*, p. 158—159.

#####

Neîndoielnic, învăţămîntului mediu i s-a acordat
6 deosebită atenţie, el corespunzând în măsura cea
mai jmare intereselor de afirmare ale burghezilor,
dar şi necesităţilor constituirii şi dezvoltării

Ibidem, p. 159.

moderne a societății din România. Dacă numărul elevilor școlilor medii era de 3 390 în anul școlar 1864—1865, el a atins în anul școlar 1877—1878 cifra de 8 081 ²⁽ⁱ⁾, progresul fiind categoric. În anul școlar 1876—1877 în România fiintau șapte licee. 19 gimnazii de băieți și nouă școli secundare de fete ; la acestea se adăugau" școlile speciale și cele normale mai înainte amintite

1878   față   de   cel   din   1864—1865

și în răstimpul 1864—1876 au fost create 17
gimnazii   noi

L'enseignement public en Roumanie, p. 220.

făcut, ceva mai târziu, P. Rășcanu : „....Nu era local : se va instala în vreo cameră de școală primară, de la primărie, ori de la prefectură ; nu erau profesori : erau inginerul județului, medicul comunei, un institutor sau doi, vreun judecător sau avocat... iată corpul profesoral ; ca mobilier, se va împrumuta de la școala primară... și iată gimnaziul gaja...”¹². în realitate, pentru gimnazii și școlile secundare de fete se aloca anual aproape un milion de lei, deci o sumă superioară în orice caz celei atribuite învățământului primar sătesc !

Vezi și I. Popescu-Teiușan, *Despre primele manuale*, p. 76—84.

Dar față de trebuințele de dezvoltare ale
acestei trepte a instrucțiunii publice, neîndoielnic
că suma nu era îndeșulătoare și că în străduința
evidentă de a se atinge cit mai grabnic un proces

Gr. Tăbăcaru și C. Moscu, *Istoria pedagogiei românești*,
București, 1929, p. 227—228.

simțitor improvizația își făcea uneori locul. Oricum, progresul se realiza, și decantarea „sechelelor”¹¹ avea și ea să se producă, învăță- mîntul secundar teoretic din România avînd să se afirme, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, la nivelul țărilor înaintate ale vretnii. În eforturile ce se făceau pentru a se ridica nivelul instrucțiunii, merită a fi evidențiat că la 1/13 decembrie 1869 a fost pus în

---

Ion Ghica, op. cit., vol. II, p. 150.

vigoare, y printr-un decret, un regulament referitor la „examenale generale*³¹ la licee ³¹.

Modernizarea implica dezvoltarea instrucțiunii practice. Necesitatea era resimțită la nivelul cercurilor conducătoare. „...învățământul să fie îndreptat mai mult către carierele productive și studiile fecunde¹¹, se remarcă într-un mesaj domnesc din toamna anului 1870

---

³¹ Ioan M. Bujoreanu, *Colecțiune de legiurile¹ României vechi și noi*. București, 1873, p. 1823—1832.

căpriorul cu piroane, zidarul nu are nici o cunoștință despre proprietățile deosebitelor feluri de var, tăibăcarul nu are cea mai mică idee de perfecționările ce a luat industria argăsitului peilor”

Carol I, op. cit., tomul I, p. 223.

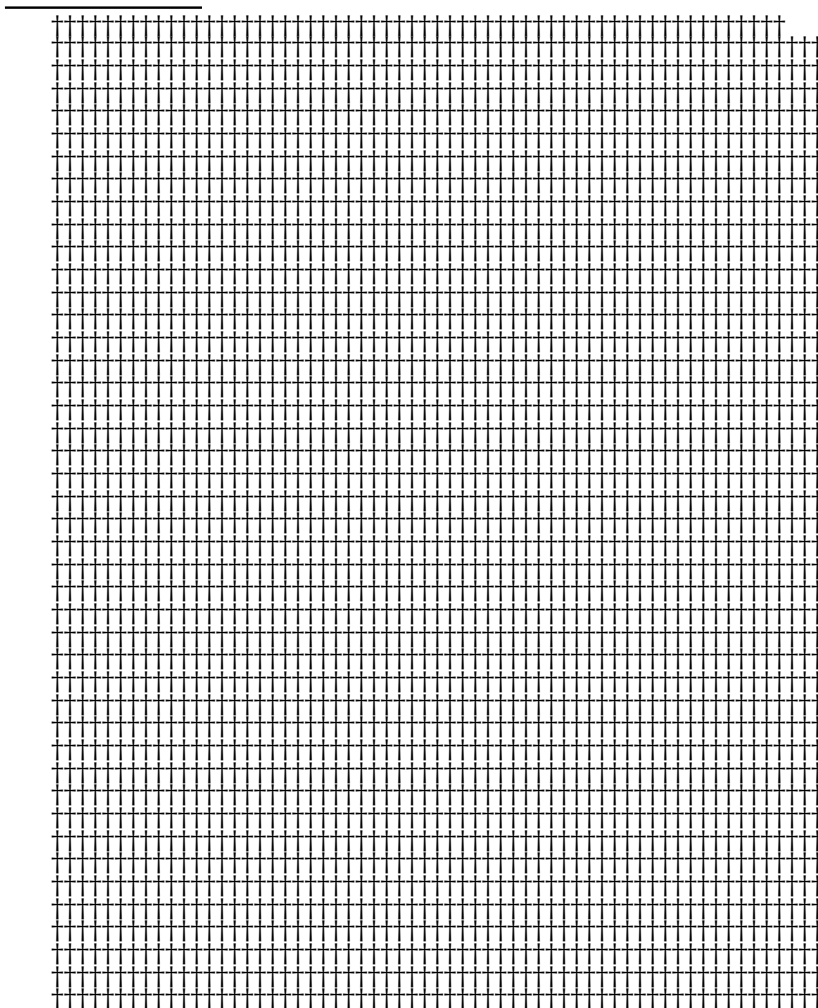
[illegible]

Existau din perioada precedentă instituții de acest profil. La București, elevii școlii de arte și meserii fuseseră trecuți la Arsenalul armatei, dar în 1870 școala a fost revigorată ; se primeau absolvenți ai școlilor primare pentru minimum patru ani de studii în atelierele de fierărie, lemnărie și pietrărie

+++++. între 1870 și 1877 școala a fost
frecventată de 144 elevi, din care însă doar 29 au
absolvit cursurile

+++++

București și Iași, de mai înainte existente, s-au dovedit a fi viabile cele din Craiova, Galați și Roma
n

#####. A existat și categoria unor școli inferioare

Ibidem, p. 55.

de meserii, cum a fost cea creată la 8/20 februarie 1870 la Iași — școală comunală de meserii — în cadrul căreia învățau, în 1872, 42 de elevi, instruiți de șase maiștri ; peste patru ani se înregistrau 70 de elevi, care în afara practicii de atelier studiau contabilitatea și chiar și o limbă străin

---

F. Marin, *Despre învățământul științific în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în România*, în „Studii”, III (1950), nr. 4, p. 131.

Ion Cojocaru, *op. cit.*, p. 27 ; Ion Sterian, *învățământul tehnic, mediu și inferior în școlile de meserii*, în volumul *Societatea politehnică din România, semicentenarul 1881–1931*, voi. III, București, 1931, p. 337–340.

A dense grid of small, stylized, repeating patterns, possibly a decorative endpaper or a textured background. The patterns are small, repeating motifs that form a continuous, textured surface. The overall effect is a complex, woven appearance with a variety of small, interconnected shapes and lines.

s-a publicat un regulament al școlii profesionale de fete din Iași. Elevele făceau o variată practică de atelier — fă- bricarea florilor (artificiale), „lucrarea părului”⁴⁴, cusături și împletituri — timp de patru ani, iar în ultima clasă- învățau și contabilitatea, deșenul și o limbă străină

Învățămîntul comercial s-a dezvoltat în epocă tot pe legea din 1864, care prevedea crearea de școli de acest tip cu o durată de școlarizare de patru ani. Cele dintîi școli de acest fel au fost organizate, încă din 1864, la București și la Galați, ele existînd deci la începutul deceniului care ne interesează între 1864 și 1870 cursurile erau predate în cadrul școlii de la București de șapte

---

Ibidem, p. 41—42.

profesori; tot aici se țineau în 1867 cursuri serale
pentru vânzătorii din magazinele capitalei

La Galați, școala — care purta numele lui
Alexandru Ioan I — număra 62 de

Vezi N.I. Idieru, *Istoria învățămîntului nostru comercial (pîna în 1906)*, București, 1906 ; I.A. Costinesco, *L'enseignement commercial en Roumanie*, București, 1931 ; I. Cojocaru, op. cit., p. 133—144; *Istoria învățămîntului din România*, București, 1971, p. 251—253 ; V. Malinschi, *Din trecutul învățămîntului economic*, București, 1978, p. 49—51, 59 ; Vasile Bozga și Iuliana Gherman, *Începuturile și dezvoltarea învățămîntului economic românesc, pîna la 1877*, în „*Revista de Istorie*”, 36 (1983), nr. 10, p. 977—988.

Ion Cojocaru, op. cit., p. 134.

[illegible]

+++++, fiind deci vorba, la nivelul epocii, de o
adevărată acțiune de „reciclare”⁴⁴. Materiile ce se
predau asigurau un cert nivel „european”⁴⁴ acestei

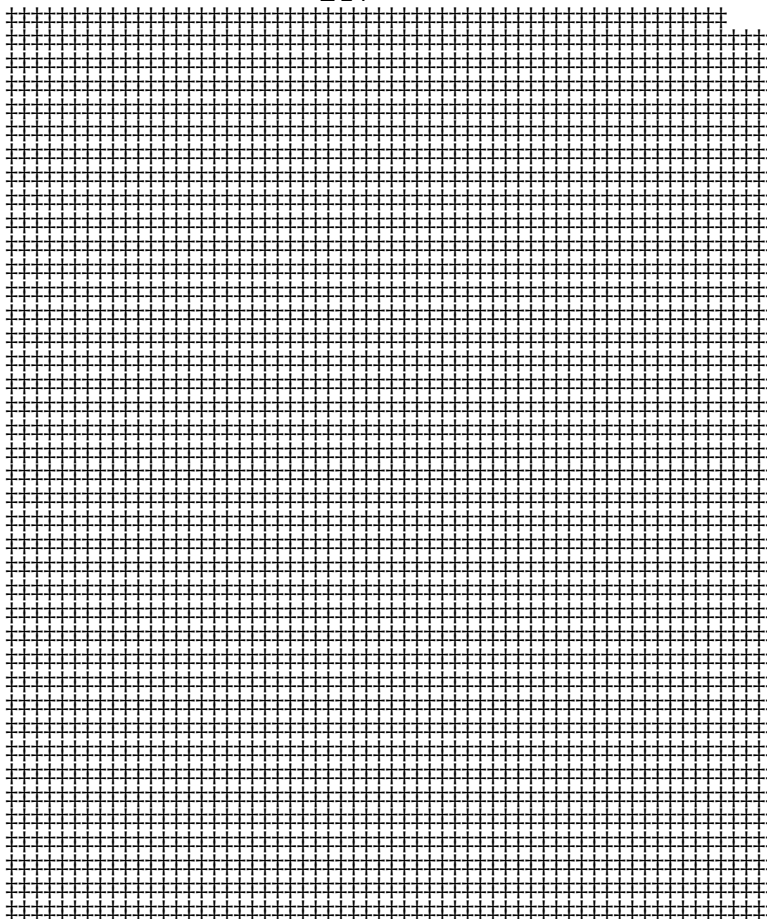
Ibidem, p. 137.

categorii de în- vățămînt : limba română, aritmetica, elemente de geometrie, contabilitatea, istoria, geografia comercială, noțiuni de fizică și mecanică, studiul mărfurilor, corespondență comercială, drept administrativ, drept comercial și maritim, economie politică, desen, caligrafie, studiul limbilor străine

#####

---

⁴⁸ *Ibidem*, p. 137—138.

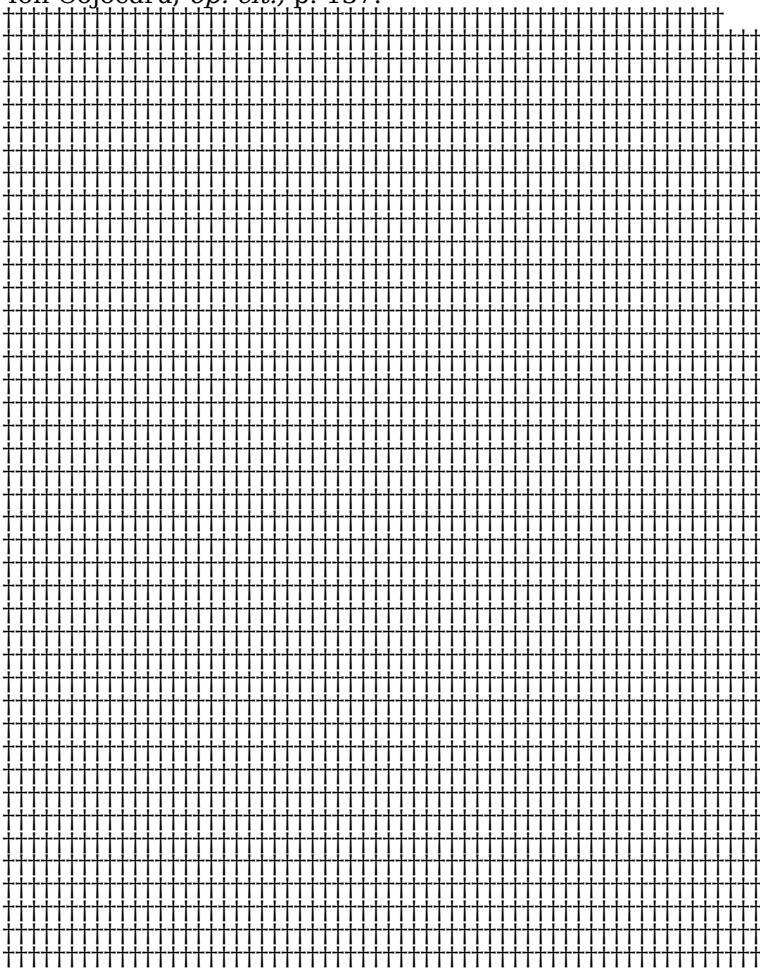

++++
++++
++++

#####

Ion Cojocaru, *op. cit.*, p. 137.

. în 1872, școala, în cadrul căreia predau șapte profesori, avea un număr de 35 de elevi⁵¹. Cea de-a patra școală comercială a fost înființată în 1874 la Ploiești, după inițiala ei funcționare din 1872 sub forma unui „curs comercial”. În sfârșit, au mai fost create, în deceniul analizat, școli cu profil comercial la Buzău și Alexandri

---

⁵¹ *Ibidem*, p. 139 ; Const. C. Giurescu, *Istoriul orașului Brăila din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, București, 1968, p. 215—216.

[illegible]

---

⁵¹ Ion Cojocaru, *op. cit.*, p. 141.

A large, dense, repeating pattern of the letter 'S' in a light gray color, filling the entire page. The pattern is uniform and covers the entire area, creating a textured, grid-like appearance.

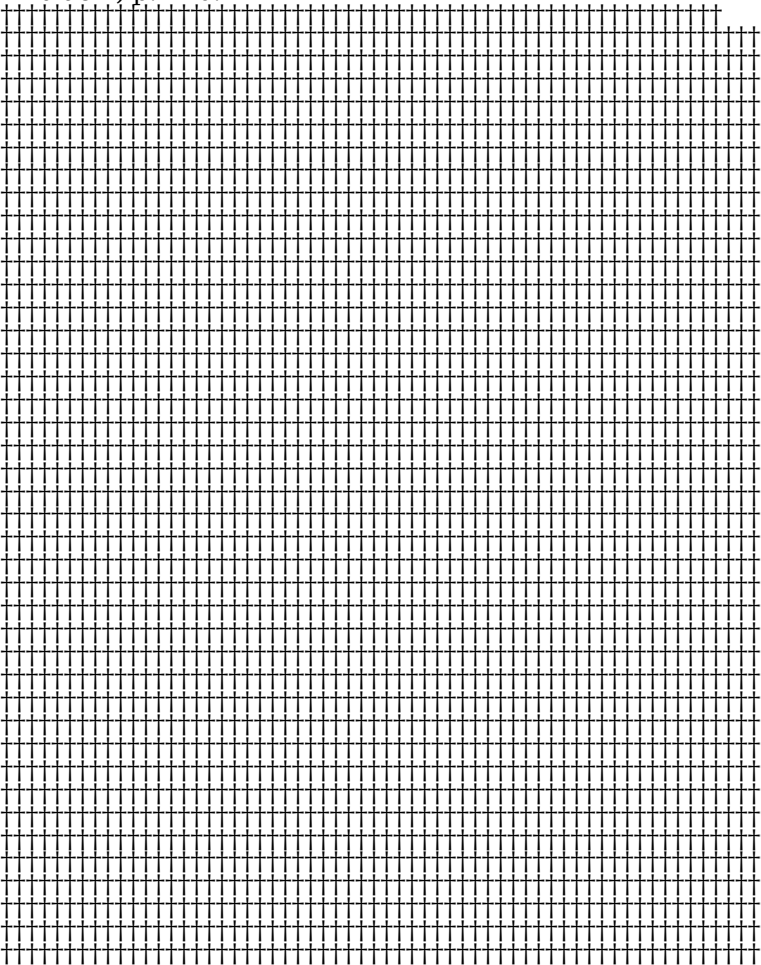

++++
++++
++++.

jXTot în temeiul legii din 1864 au fost create în
1867 două școli-ferme de agricultură, cea dintîi la
Galata, lîngă Iasi, și cealaltă la Balta Verde, lîngă

---

⁵⁰ *Ibidem*, p. 140.

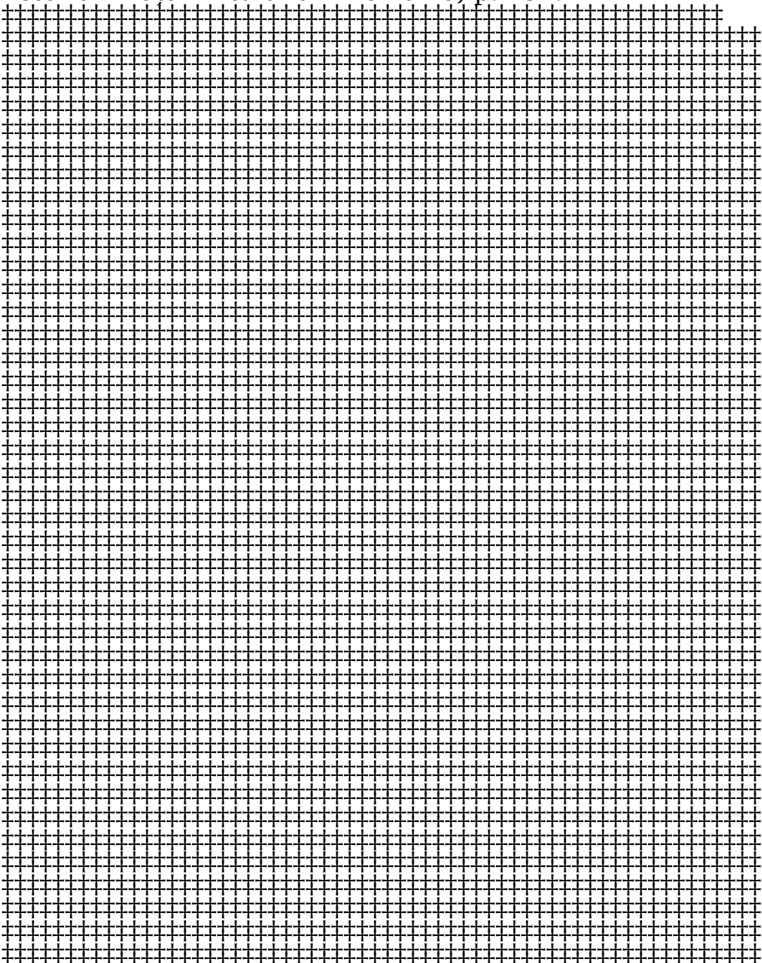

Craiova

#####

#####

Istoria învățămîntului din România, p. 252.

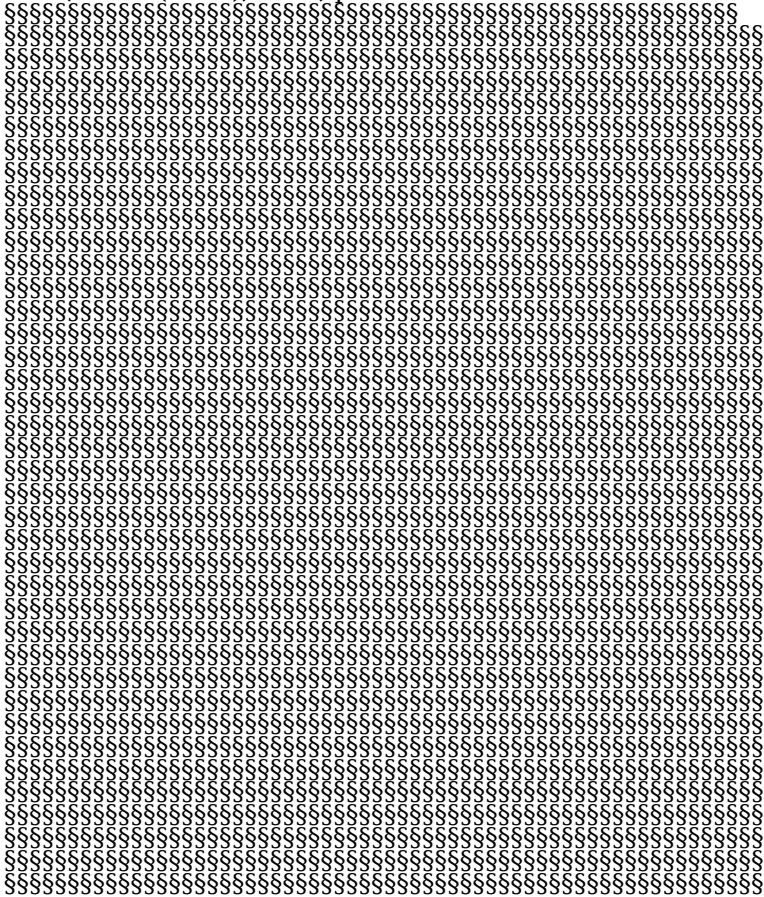

. La Galata, școala, înzestrată cu 300 de pogoane, număra 28 de elevi în 1868, iar în anul 1869 : 33 de elevi ⁵¹⁾. Ca și școala de la Balta Verde, a fost însă desființată înaintea expirării deceniului analizat⁽¹⁰⁾. Școala de la Balta Verde a beneficiat și ea de 300 de pogoane, dar în teren inundabil. În 1869 erau instruiți aici 21 de elevi. Se cultivau cereale, exista o grădină de legume, alta de pomi roditori, o grădină de

---

Vezi Gh. Cristea, *Contributii la istoria învățămîntului din România. Școala de la Baltă Verde — Craiova (1867—1872). Rolul lui Ion Ionescu de la Brad în înființarea ei*, în „Studii^{1*}, XVIII (1965), nr. 2, p. 293—322.

+++++
+++++
+++++
desființat . în 1872 a fost
ă

---

⁸⁰ *Ibidem*, p. 78.

#####. Efemeră a fost și ferma-model de la
Brad, lângă Roman, creată de agronomul Ion
lonesou cu sprijinul
statulu

---

⁸¹ *Ibidem*, p. 77.

*****
*****

¹⁰³ *Ibidem*, p. 89–90 ; vazi Ion Ionescu, *Agricultura română de la Bradu*, Roman, 1886.

[illegible]

avusesse de vânzare 70 de pluguri confecționate de
elevi)

+++++

+++++

---

^M Ion Cojocaru, op. *cit.*, p. 102 și urm.
⁸⁵ *Ibidem*, p. 104.

+++++

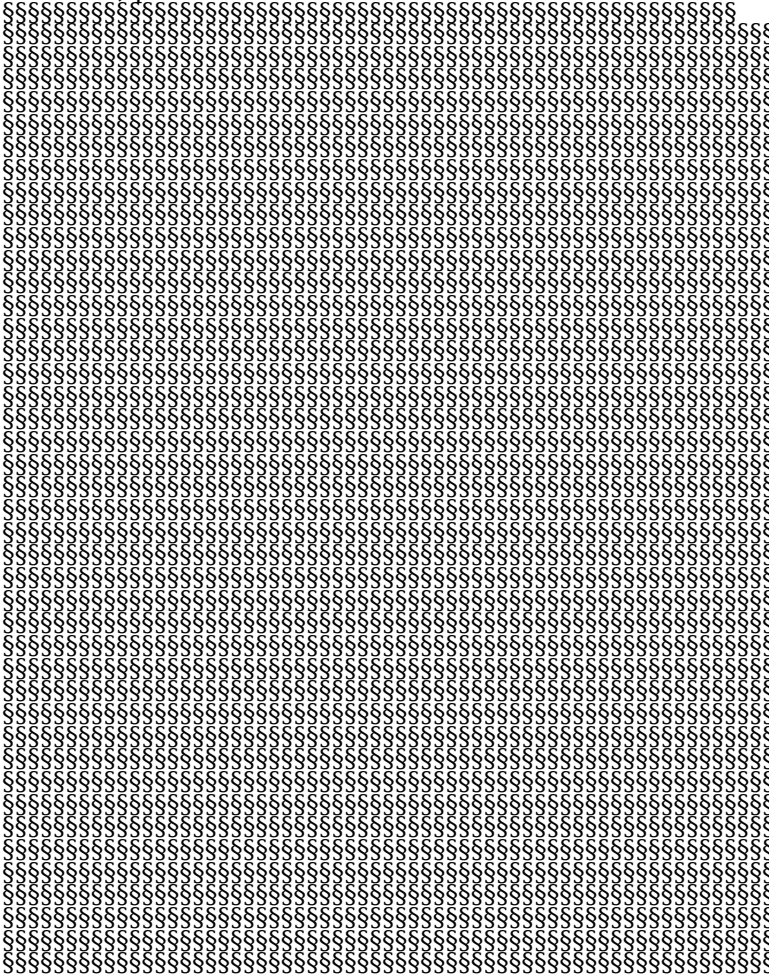

. Exista și o stuoărie și în 1869 se proiectase, îapt
semnificativ, constituirea unei școli de conducători
de locomobile, treerătoare și mașini cu
abu
r

*****
*****

---

⁸⁷ *Ibidem*, p. 107.

|||||

|||||

⁸⁸ *Ibidem.*

*****

. Silvicultura, horticultura și viticultura, ca și sericicultura intrau, de asemenea, printre preocupările instituției ^{6!*}. În ceea ce privește nivelul de învățământ, acesta era de grad secundar, accentul punându-se pe agricultură și silvicultură, fără a se neglija mecanica și horticultura ^{7t)}. În 1876 —1877 nouă profesori instrui au 119 elevi"; important era faptul că la secția de mecanică se

---

⁸⁹ *Ibidem*, p. 102—110.

. Printre cursurile ei se pot aminti : topografia, trigonometria, geometria analitică și descriptivă, fizica, mecanica, chimia, hidraulica, poduri și șosele, contabilitatea, arhitectura și desenul ^{7/}. Era de fapt o scoală tehnică superioară în embrion. Prin decretul din 30 decembrie 1867/11 ianuarie 1868 i se dăduse titulatura de Scoala națională de poduri, șosele și mine, cu o durată de studii de cinci ani și

---

Vezi A.A. Beleş, *O sută de ani de la înființarea Școlii naționale de poduri și șosele*, în „Buletinul Științific al Institutului de Construcții București”, 11 (1968), nr. 1, p. 9—16 ; Vasile Nicolau, *Istoricul Institutului de construcții. O sută de ani de la înființarea Școlii naționale de poduri și șosele*, în „Buletinul Științific al Institutului de Construcții București”, 11 (1968), nr. 1, p. 17—30.


```
*****
*****
*****
*****
```

Conservatorul de muzică și declamație din

⁷/_{*} *Ibidem*, p. 187–188.

A large, dense grid of small, repeating patterns, likely a decorative background or a placeholder for a large image. The patterns are small, repeating motifs that form a continuous, textured surface. The overall appearance is that of a high-resolution, pixelated or woven fabric texture. The patterns are arranged in a regular, repeating grid across the entire area. The colors are muted and earthy, with shades of brown, tan, and grey. The texture is very fine and detailed, with many small, interconnected shapes that create a complex, organic-looking pattern. The lighting is even, with no significant shadows or highlights, emphasizing the uniformity of the texture. The overall effect is one of a rich, tactile surface that could be used for bookbinding, wallpaper, or as a background for text.

.....
 .....
 ..... Cu doi ani mai înainte, directorul său
 Alexandru Flechtenmacher raporta că nouă din
 elevii institutiei sale fuseseră primiți în clasele

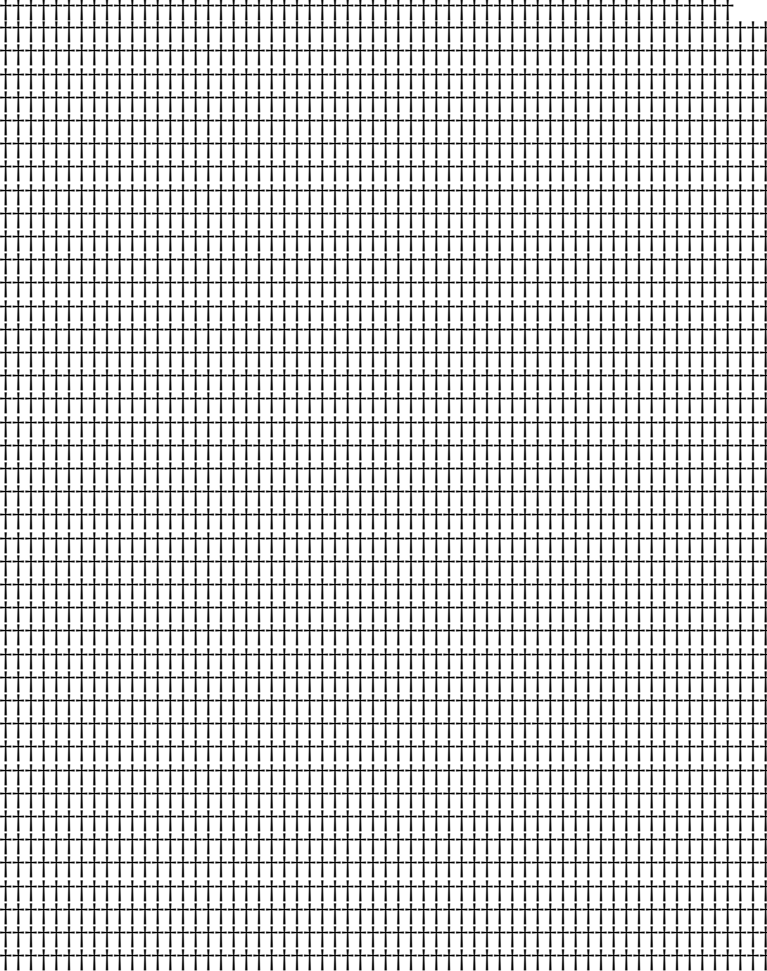
[illegible]

superioare ale conservatoarelor din Paris, Viena, Milano, Napoli și Leipzig, ceea ce evidențiază calitatea celor în cauză, dar și a instrucțiunii pe care o primiseră

#####. Mai vechi decât cel bucureștean,

---

⁷⁰ *Ibidem.*

Conservatorul ieșean a trecut totuși printr-un moment de criză, fiind chiar temporar desființat ; în toamna anului 1876, cînd și-a redeschis porțile, au fost admiși 121 de elevi și elev

#####

Ion Cojocaru, *op. cit.*, p. 205.

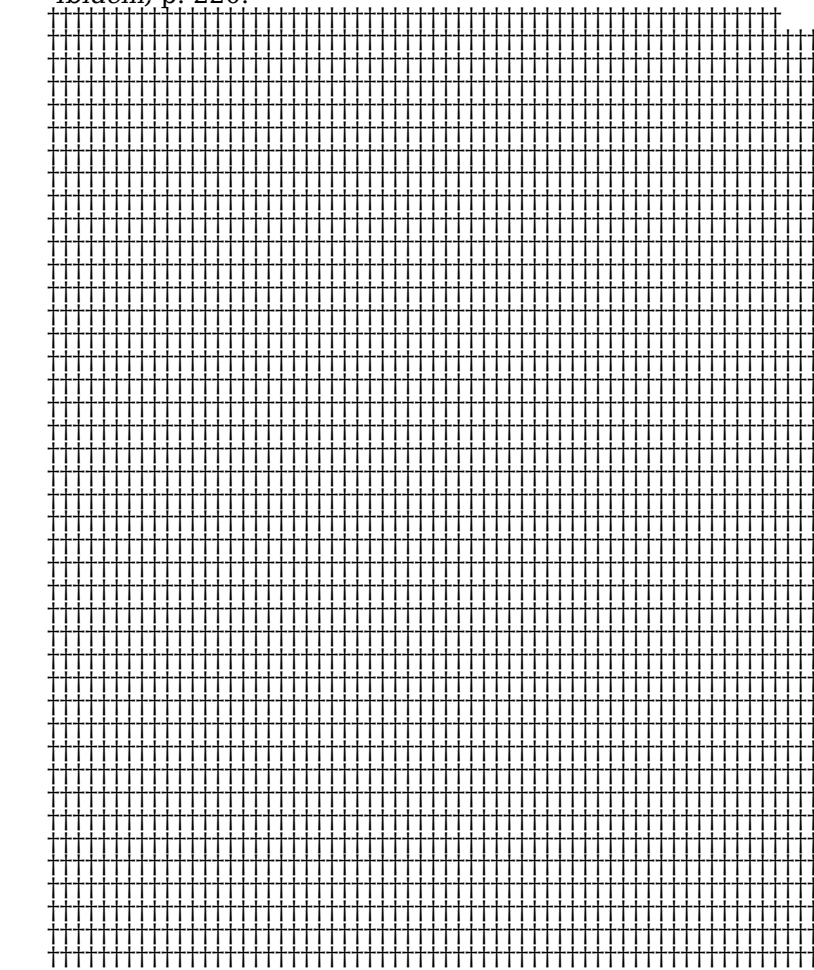

creată în toamna anului 1864. în 1876 cei 23 de
elevi ai' școlii erau împărțiți între cele două secții,
cea de pictură și cea de sculptură

#####

Ibidem, p. 220.

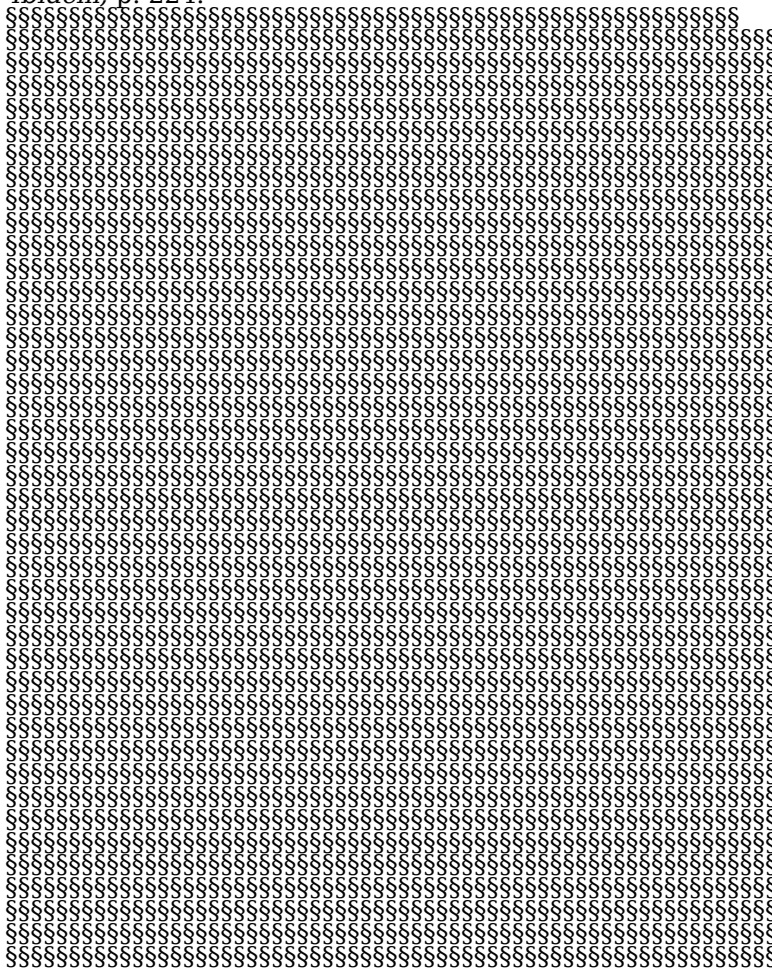
[illegible]

Ibidem, p. 222.

La 7/19 decembrie 1874 în școlile publice a fost introdusă „instrucția militară obligatorie”⁸, măsură menită a înlesni pregătirea militară a cetățenilor, în condițiile în care o confruntare pe câmpul de luptă părea a fi inevitabilă pentru a se dobîndi schimbarea statutului internațional al țării. În ceea ce a privit învățămîntul militar propriu-zis, deceniul analizat relevă o constantă preocupare pentru constituirea și îmbunătățirea sa. Este însă drept că

Ibidem, p. 224.

și în acest caz s-a lucrat „în structura organizatorică de ansamblu dată de Al. I. Cuza” ^{8/}. în acțiunile de reorganizare — reflectate și în legile militare din 1868 și 1872 — s-a ținut seama de tradițiile țării, dar, evident, s-a utilizat experiența din acest domeniu a Franței și a Germaniei. Până în 1872 Școala militară a funcționat la Iași, cu o durată a cursurilor de patru, iar apoi de cinci ani

„Monitorul oastei”, 1874, p. 1049.

[illegible]

+++++

+++++ ; din 1872 s-a reînființat școala mili-

Dumitru Atanasiu, Victor Atanasiu, Gheorghe Eftimescu, Niculae Niculae, *Contribuții la istoria învățămîntului militar din România. Perioada 1830—1900*, București, 1972, p. 52.

. În 1873–1874 era în funcțiune și o Școală specială de cavalerie

+++++Din toamna anului 1875 a fost

creată o Școală pregătitoare pentru gradele de subofițeri și caporali, cu o durată a cursurilor de un an, primindu-se cite opt soldați de fiecare regiment ; se avea în vedere nu numai pregătirea de subofițeri valoroși, dar se ș'i oferea acestora perspectiva de a deveni ofițeri

Ibidem.

+++++

+++++. în 1866 fusese desființată Școala

Ibidem, p. 61.

normală de scrimă, gimnastică și tragere la țintă ;
în schimb, în 1875 vor fi create școli de scrimă pe
lingă unități¹⁰. Existau apoi, înființate din 1866,
școli regimentare (care, potrivit legii din 1872,
urmasă să ajute la completarea instrucțiunii primare
și — într-un al doilea timp — să formeze caporali și
sergenți
)

Ibidem, p. 62—63.

|||||

|||||

|||||

Ibidem, p. 52, 57.

. De asemenea, s-a avut în vedere și situația ofițerilor lipsiți de studiile necesare, pentru care s-a organizat, în 1871, un curs special pe o durată de un an (în toamna 1871 au fost trimiși la acest curs 47 de sublocotenenți)^{9:t}. în linii generale, învățămîntul militar ia marcat evidente progrese, nu numai în cadrul procesului general de modernizare, dar și în condițiile în care era așteptată o inevitabilă confruntare hotărîtoare pe cîmpul de luptă.

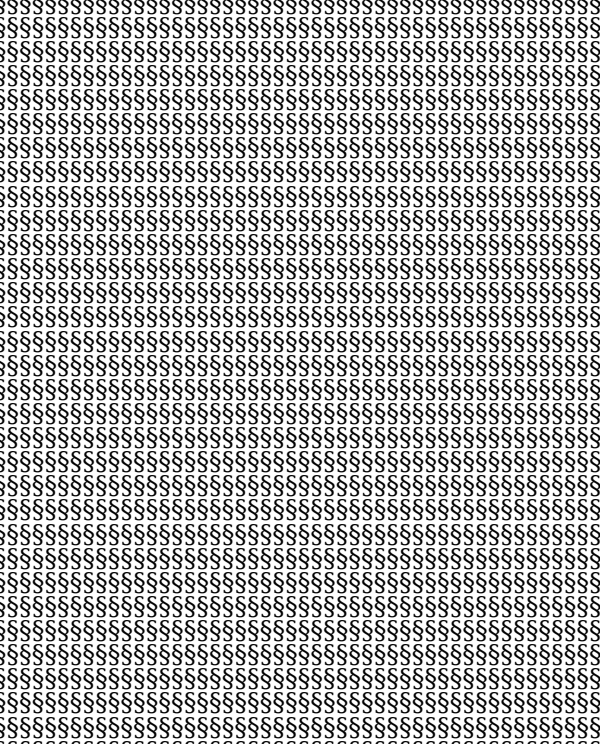
Ibidem, p. 55.

Au mai existat în epocă și alte scoli speciale, cum au fost cele destinate a forma moașele^{9\} apoi școala de medicină veterinară, creată în timpul domniei lui Alexan- dru Ioan Cuza, în care în 1871 se formau 34 elevi vete- rinari, pentru ca spre sfârșitul deceniului numărul lor să fie ceva mai scăzu

---

Ibidem, p. 55—56.

Ion Cojocaru, *op. cit.*, p. 233.

administrație, justiție, finanțe sau în comerț". în sfârșit, merită a fi menționat și proiectul lui Grigore Manu, în acea vreme director general tal Arhivelor Statului, de a crea o adevărată școală de arhivistică cu o durată de trei ani⁹¹.

Învățămîntul cu caracter special se adresa în epocă tinerilor aflați pe prima și a doua treaptă de învățămînt, dar, în parte, atingea și nivelul treptei a treia de învățămînt superior. Nu întimplător unele dintre aceste școli — Școala națională de poduri și șosele sau Școala de medicină veterinară au reprezentat nuclee ale unor viitoare instituții de învățămînt superior. Mai este de remarcat că școlile secundare de profil teoretic continuau să se impună pe primul loc în învățămîntul mediu. în anul școlar 1876—1877, școlile speciale înregistrau 1 322 elevi față de cei circa 5 000 de elevi ai școlilor medii teoretice, la care se mai adăugau și 3 000 de seminariști. în anii 1864—1877 s-a dezvoltat deci în mod simțitor învățămîntul mediu, dar ou precădere cel teoretic și nu cel de natură tehnică ; este drept că pentru burghezie cele mai atractive erau cursurile gimnaziilor și liceelor teoretice.

Învățămîntul superior, ultima treaptă a sistemului de învățămînt pus în vigOare în 1864, a înregistrat progrese mai reduse decît învățămîntul secundar. Universitatea din Iași organizată în 1860 cu trei facultăți : Drept. Litere (Fiiozofie). Științe și cea din București, creată în 1864, ou același profil nu înregistrează decît o singură modi- fiecare. adăugirea la Universitatea din București, prmtr-un decret din 1867, a Facultății de Medicină

```
*****
*****
*****
*****
```

[illegible]

, rezultată din reorganizarea și dezvoltarea Școlii naționale de medicină a lui Carol Davila și intrată în activitate în 1869. Numărul studenților a rămas, de asemenea, relativ redus, con- tinuându-se o stare de fapt din vremea lui

---

⁹⁰ *Ibidem*, p. 234.

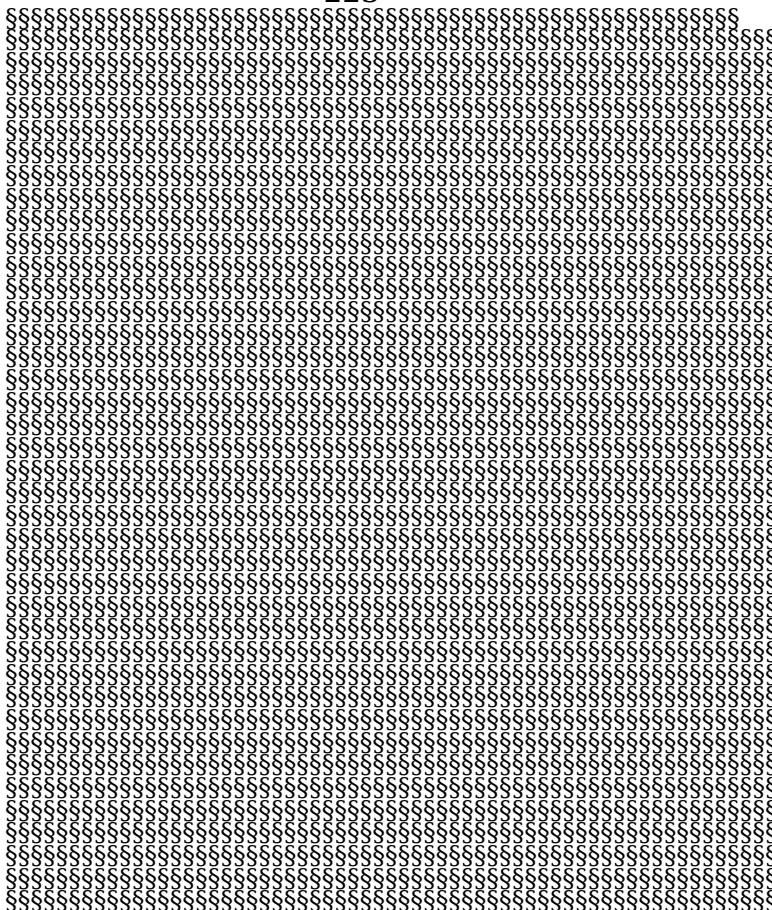

*****
*****
*****

Neîndoielnic, însă, că anumite ameliorări ale situației învățământului superior se puteau constata, mai ales spre sfârșitul deceniului în cauză. în anul școlar 1876^1877, în cele șapte

---

Ibidem, p. 1 092.

facultăți se înregistrau 569 studenți și 63 cadre didactice

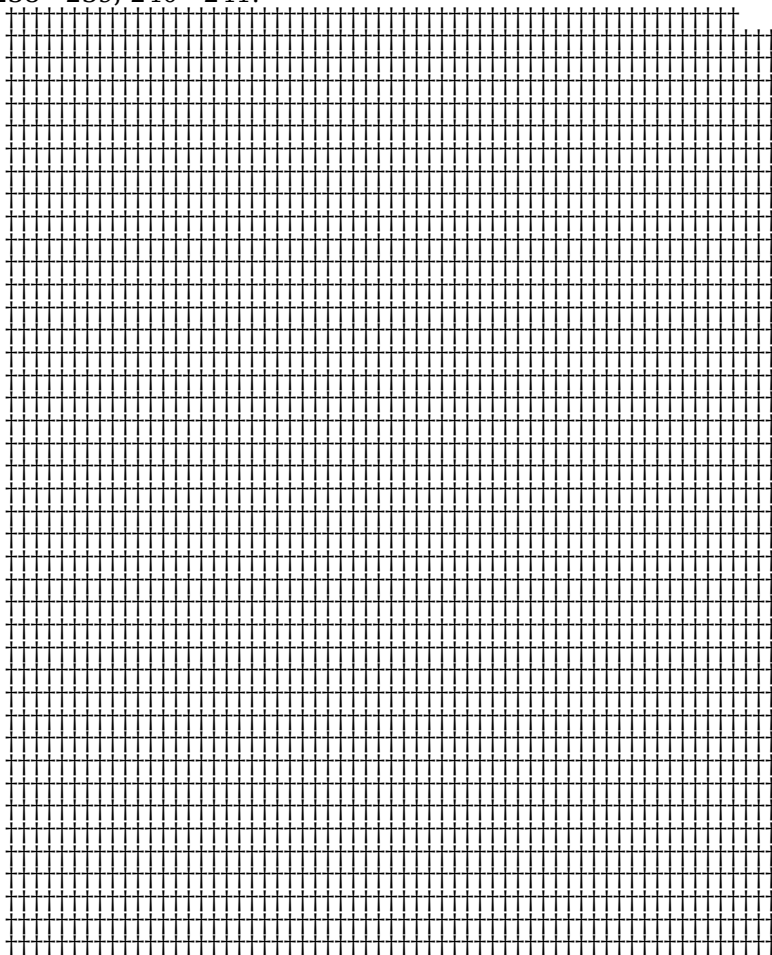
„Gazeta Transilvaniei", XXVI (1863), p. 32.

Facultății de Medicină Bucurestene vor fi
înregistrați doar în 1875, în schimb, 167 de studenți
aveau să absolve în aceeași etapă una din cele două
facultăți de
Drept
t

#####

Anuarul General al Instrucțiunii Publice", 1864—1865,
p. 238—239, 240—241.

. în general, universitățile trăiau „cu mijloace reduse și cu o activitate înceată”, cu laboratoare sărăcăcioase — facultățile de Științe și cea de Medicină —, adăugându-se la aceasta și faptul că lecțiile de științe exacte se dovedeau a fi mai ales simple „exerciții de oratorie cu creta în mână”

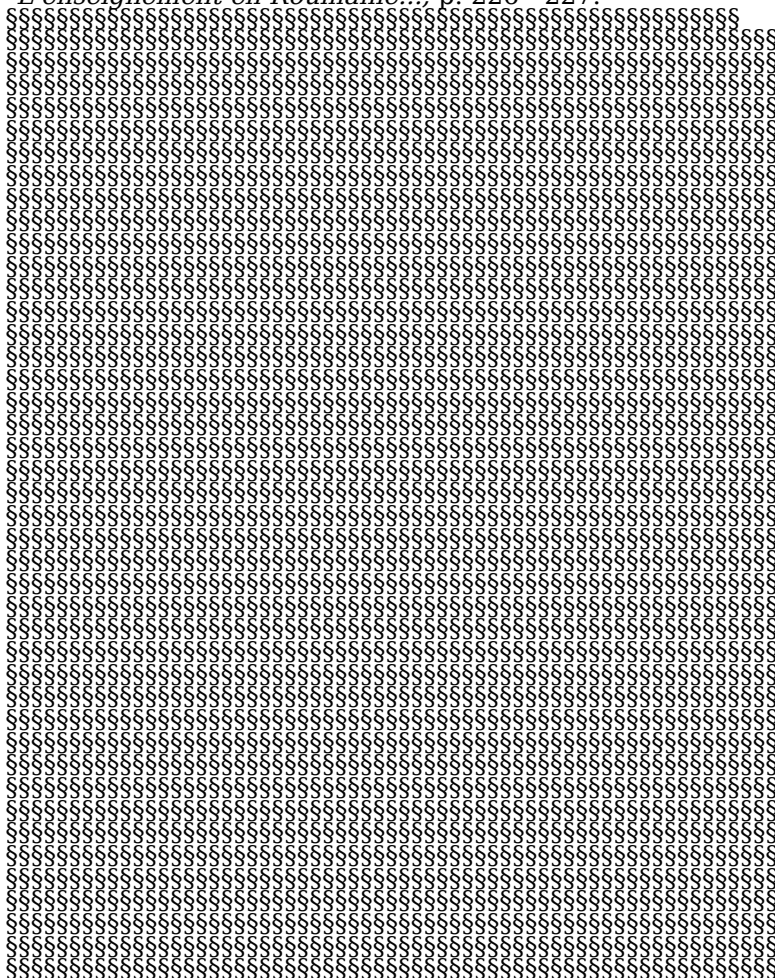
*Statistica din România. Statistica învățămîntului pe anul
scolar 1876—1377...*, p. 19.

*****
*****
*****

dar străduința pentru
ameliorarea stării de fapt erau și ele constatate.
între altele, în încercarea unei reglementări mai
temeinice a funcționării lor, facultățile bucureștene

L'enseignement en Roumanie..., p. 226—227.

dezvoltându-se și completându-se treptat, nu vor
întârzia a produce ace-

Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1 835—1 840.

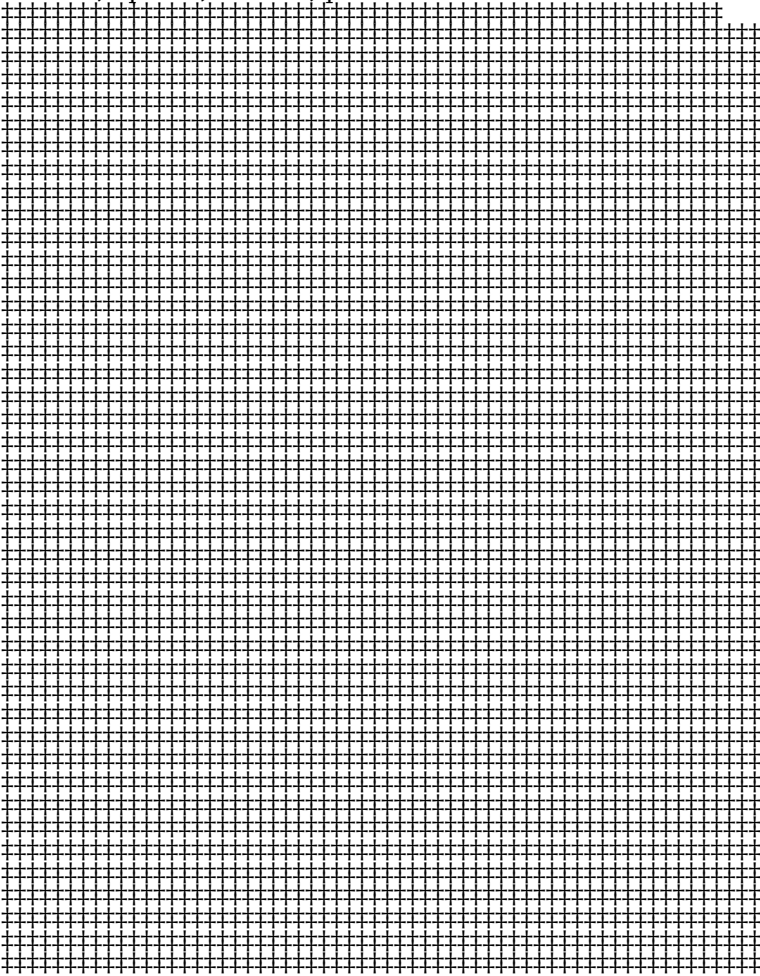
+++++. Lucidul Ion Ghica făcea doi ani mai târziu observații judicioase : „...părinții și tinerii judecă foarte aspru învățămîntul ce se dă în facultățile noastre ; toți cei care au mijloace se dujc

de urmează universitățile Germaniei și Franței; pînă
acum facultatea de jură singură a dat cîtiva elevi de
merit..."

#####. Cu toate acestea, învățămîntul
superior marca progrese, și aceasta mai ales o dată

Carol I, op. *cit.*, tomul I, p. 200.

cu intrarea în funcțiune la catedre a unor cadre mai corespunzătoare în toate domeniile ! Neîndoielnic că mai existau și „sechele” ale oricărui început, profesori care nu erau corespunzători, mai ales într-un moment în care România modernă avea nevoie grabnică de cadre pentru întregul aparat al statului și pentru instituțiile ce se constituiau și se dezvoltau, dar orice instituție culturală trece printr-un proces de maturizare și în privința celor două universități românești acesta a fost evident. „Calitatea” învățămintului superior s-a îmbunătățit de la an la an, în așa măsură încât spre sfârșitul secolului mii de studenți se vor putea forma în cadrul universităților de la București și Iași. Temeiurile acestei dezvoltări au fost puse în etapa cuprinsă între Unire și Independență.

Deceniul premergător cuceririi independenței României a fost caracterizat prin realizarea de noi progrese în domeniul științei. Știința modernă românească nu poate fi considerată încă deplin instaurată în toate domeniile în 1877, dar izbitoare rămîne *măsura* în care, într-un sector ori altul al științei, au fost înregistrate afirmări la nivelul țărilor înaintate ale epocii

înțelegere sau interes ; chiar și reprezentanții politici ai burgheziei, mai ales ai burgheziei comerciale, n-au fost unanimi sprijinitori ai progresului științific. Progresul și-a făcut însă obiectiv și neconținut loc. Oameni de știință, și printre ei chiar personalități de marcă, s-au ridicat și s-au afirmat în diverse sectoare ale vieții științifice.

Dacă în domeniul matematicii și al astronomiei afirmarea europeană avea să se tacă în 1H 78 pr. n. Spiru Ha-ret, care și-a susținut la 18/30 ianuarie vestita sa teză de doctorat *Sur l'invariclbilite des grandes axes des orbi- tes planetaires* ^{6s} — deși nu trebuie uitate nici studiile de matematici ale lui Emanuel Bacaloglu publicate încă din 1859 în „Zeitschrift f iir Ma'thematik una Physik”^{1, [J]} — în schimb, în cel al științelor fizico-chimice și în cel ale științelor naturii Emanoil Bacaloglu^{lin}. Grigore Ștefă- nescu^{III}, Dimitrie Brîndză

Vezi și I.M. Ștefan, și Edmond Nicolau, *Scurtă istorie a creației științifice și tehnice românești*, București, 1981.

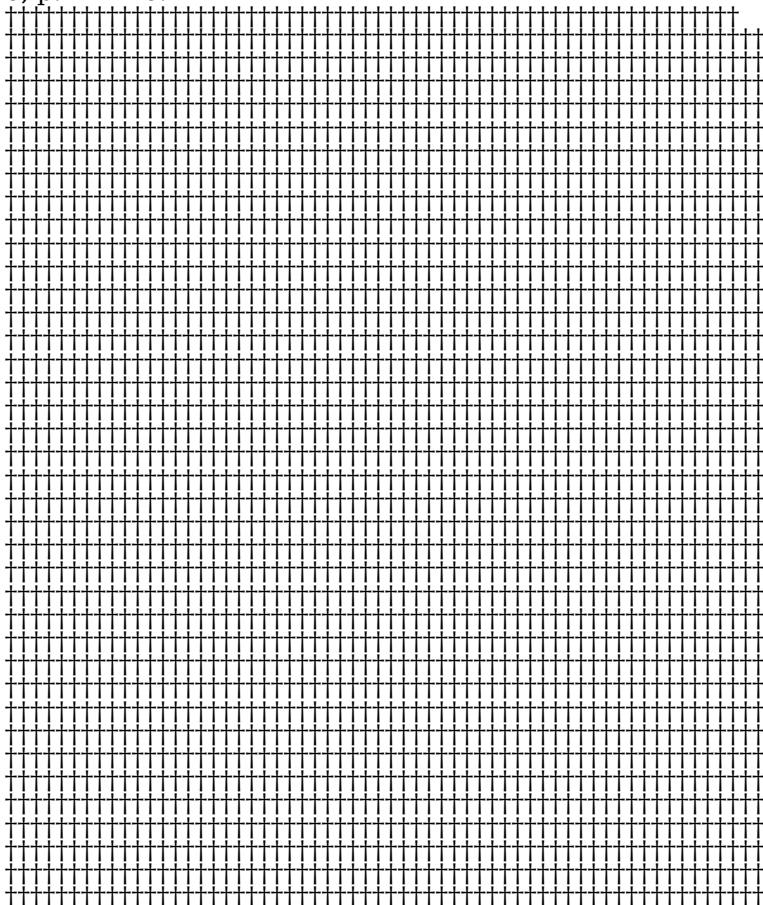
```
*****
*****
*****
*****
```


#####

#####

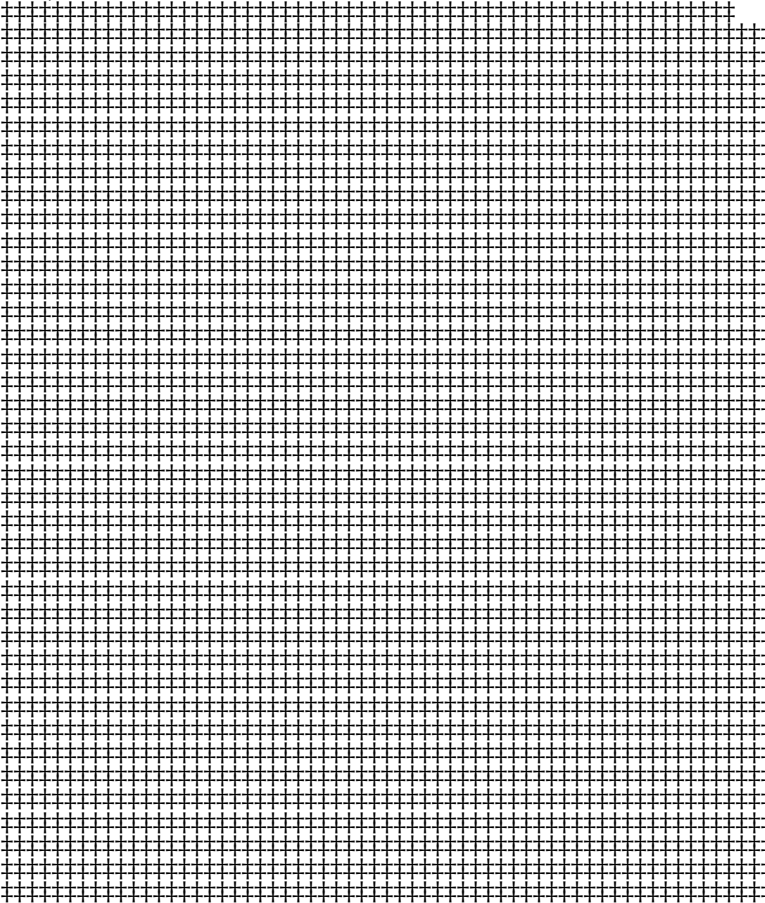
St. Andonie, *Istoria matematicii in România*, vol. I, București, 1965, p. 215 ; Constantin Dinu, *Spiru Haret*, București, 1970, p. 6 ; S. Orăscu, *Spiru Haret*, București, 1976, p. 21—26.

*****
*****
*****

++++++
++++++

_____
Emanuel Bacaloglu (1830—1891), București, 1956, p.
25—26 ; mai vezi Florica Câmpan, *Note biografice în
legătură cu activitatea matematică a lui Emanoil Bacaloglu*,
București, 1940.

Ca și Bacaloglu, Grigore Ștefănescu — care s-a arătat un reprezentant al materialismului în științele naturii — a considerat de datoria sa să acorde întreaga atenție popularizării științei, mijloc de înlăturare a neștiinței și a obscurantismului în rîndurile națiunii. Împreună cu P. S. Aurelian el a scos — din 1870 și pînă în 1882 — „Revista științifică“. Darwinist, Ștefănescu cerea ca pe om

---

¹⁾² Zach. C. Pantu, *Viața și operele doctorului Dimitrie Brîndză, 1846—1895*, București, 1928 ; N. Iorga, *Oameni care au fost*, vol. III, București, 1936, p. 455—456 ; *Dimitrie Brîndză (1846— 1895)*, București, 1956.

*****
*****
*****
*****

Lui Dimitrie Brînză, care, în 1866, la 21 de ani,

a obținut catedra de botanică și zoologie de la Uni
versi ta- tea din Iasi, pentru a se transfera apoi în
1874 la București i s-a acordat în 1869 titlul de
laureat al Facultății de Medicină de la Paris (unde,
de altfel, obținuse licența în științe naturale 1866 —
si doctoratul în medicină — 1869)

o'' Grigore Ștefănescu, *Locul omului în natură*, în „Revista științifică”, 1876, p. 143.

[illegible]

. Un loc aparte printre oamenii de știință ai epocii l-a avut și Stefan C. Michăilescu care, deși n-a ocupat vrșo catedră universitară, a' desfășurat o activitate intensă și variată, mai ales în domeniul propagării diferitelor ramuri ale științelor, el s'jtuîndu-se pe pozițiile unui om de știință militant

---

^{lb} *Dimitrie Brândză (1846—1895)*, București, 1956, p. 10—12.

^{1lf>} Vezi Simion Ghită, *Stefan C. Michăilescu gânditor înaintat*, în *Din istoria filozofiei în România*, vol. I, București, 1955, și Idem, *Ideile materialiste ale naturalistului Gr. Ștefănescu*, în *Din istoria filozofiei în România*, București, 1957 ; Idem, *Conceptia lui Stefan C. Michăilescu — expresie filozofică a materialismului naturalist*, în *Istoria filozofiei românești*, vol. I, București, 1972, p. 408—412.

#####. „Astăzi, scria el, nu mai căutăm
rațiunea fenomenelor în afară de materie¹¹¹¹⁾.
Mîchăilescu considera și societatea umană supusă
unor legi obiective și imuabile.

în științele economice s-au făcut remarcate cîteva personalități, fiind un domeniu, cu atîtea implicații

¹¹⁹ Ștefan C. Michăilescu, *Influența lumii asupra vieții*, București, 1871, p. 38.

[illegible]

în procesele de dezvoltare românești, care a atras și oameni de cultură cu alte preocupări dominante. Ion Ghica a abordat competent și critic, chiar în epoca analizată, variate aspecte ale dezvoltării economiei moderne a României ¹²¹⁾. Preocupări în aceeași direcție le-au avut și istoricii B. P. Hasdeu și A. D. Xenopol. ultimul strân- gînd chiar într-un volum, în 1879, sub titlul Studii economice, articolele sale cu caracter economic din anii precedenți. Amîndoi au pledat energic pentru dezvoltarea unei industrii moderne naționale. P. 3. Aurelian s-a pronunțat în același sens, iar apariția lucrării sale *Terra nostra* a reprezentat, în 1875, un moment memorabil, explicînd apariția în 1880 a celei de-a doua ediții a cărții ; Ion Ionescu, fostul vicepreședinte al Comisiei proprietății din 1848, a fost autorul a trei volume privind dezvoltarea agriculturii în județele Dorohoi, Mehedinți și Putna

agronomice cu altele referitoare la dezvoltarea social-economică de ansamblu a țării. Deosebit de importante au fost două lucrări-bi-lanț, publicate în 1868 și în 1876, prin care P. S. Aurelian și ,Alexandru Odobescu

+++++

Vezi volumele de *Scrieri economice.*

*****

au prezentat în limba franceză,
deci într-o limbă de circulație internațională, stadiul
de dezvoltare al țării, analizat pe multiple planuri.

Semnificative, demonstrându-se și în acest

1866   *Agricultura română din județul Dorohoi*, București,
1866   ; *Agricultura română din jud. Mehedinți*, București,
1868   și *Agricultura română din județul Putna*, București,
1869.

domeniu puterea de adaptabilitate a culturii românești la cultura înaintată a vremii, au fost unele manifestări în domeniul filozofic. Este drept că, exceptînd pe Titu Maiorescu, titularii catedrelor de filozofie au fost departe de a fi personalități remarcabile. Numele lui Constantin Leonardescu, de exemplu, nu ne mai spune astăzi mare lucru în schimb, Maiorescu și Conta s-au afirmat, la nivel

---

Notice sur la Roumanie principalement au point de vue de son economie rurale, industrielle et commerciale..., Paris, 1868.

1884) dedicându-se mai ales politicii — prima ediție a *Logicii* sale. „Pe lângă faptul că a exercitat o influență directă și imediată asupra unor studii și manuale apărute spre sfârșitul veacului trecut — remarcă îndrituit Simion Ghiță — spiritul logicii lui 'Maiorescu va influeța întreaga dezvoltare a acestei discipline în România pînă la al doilea război mondial

”

Vezi Simion Ghiță, *Titu Maiorescu — filozof și teoretician al culturii*, București, 1974.

, într-o perioadă în care Societatea Academică, dominată încă de latinism, nu se putea afirma îndeostul ca for diriguitor în domeniul filologiei și al afirmării literaturii. Nu este întâmplător că debuturile literare ale uinui Emiriescu, Creangă și chiar Caragia'le se po t lega de Junimea maiioresciană mai degrabă decît de Societatea Academică, foarte importantă, dar care nu-și găsisese

---

Idem, *Titu Maiorescu*, în *Istoria filozofiei românești...*, vol. I, p. 357 ; vezi și Anton Dumitriu, *Istoria logicii*, București, 1969.

încă drumul în direcțiile menționate.

Ocupînd o catedră universitară de drept ci*vil (după ce, stipendiat al Societății pentru învățătura poporului român, trebuise să studieze cu precădere științele economice, absolvind Institutul de comerț din Anvers, dar ob- ținînd un an mai tîrziu — în 1872 — și titlul de doctor în drept la Universitatea din Bruxelles), Vasile Conta a realizat totodată, în ultimii ani ai deceniului analizat, lucrări de filozofie, remarcabile prin nivel și orientare^{12s}. În 1875—1876 a publicat în „Convorbiri literare”¹⁴ *Teoria fatalismului*, în 1876—1877 *Teoria undulațiunii universale* și în 1877 *Originea speciilor*. El a susținut materialitatea lumii („...In lume nu există decît *materie*, caro se mișcă și se metamorfozează pînă la infinit în spațiu și în timp”)

Vezi, mai ales, Z. Ornea, *Viata lui Titu Maiorescu*, București, 1986, vol. I ; mai vezi Nicolae Manolescu, *Contradicția lui Maiorescu*, București, 1970 ; Liviu Rusu, *Scrieri despre Titu Maiorescu*, București, 1979.

în condițiile înfintării

V. Conta, *Opere filozofice alese*, București, 1959, p. 3—4.

A large grid of small, stylized human figures arranged in a regular pattern, representing a crowd or a large group of people. The figures are simple, black-and-white icons, each with a head, torso, and limbs, positioned in a uniform grid across the entire page.

doctori, deceniul analizat a reprezentat o etapă importantă în dezvoltarea științelor medicale românești în epoca modernă. Carol Davila a continuat a fi personalitatea dominantă, ca organizator și dirigitor al vieții medicale

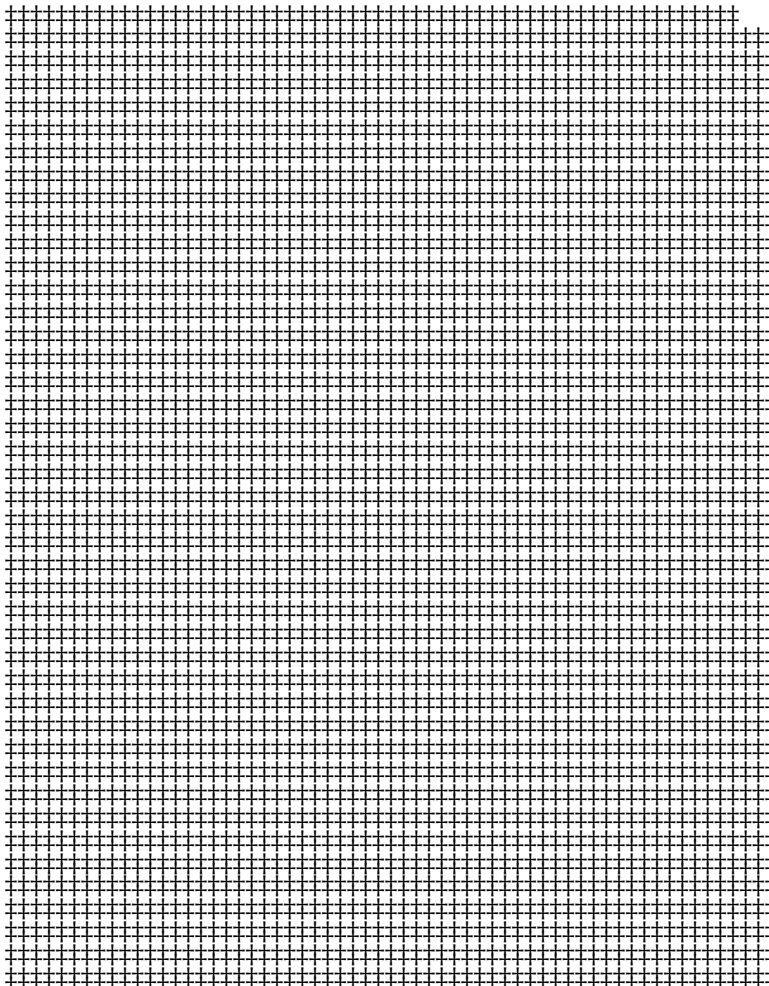

■⁴¹ⁿ *Ibidem*, p. 3.

și în afara lui Nicolae
Kretzulesc
u

#####

|||||

|||||

|||||

A.D. Xenopol, *Nicolae Kretulescu. Viata si faptele lui, 1812—1900*, Bucuresti, 1915 ; G. Barbu, *Nicolae Cretulescu*, Bucuresti, 1964.

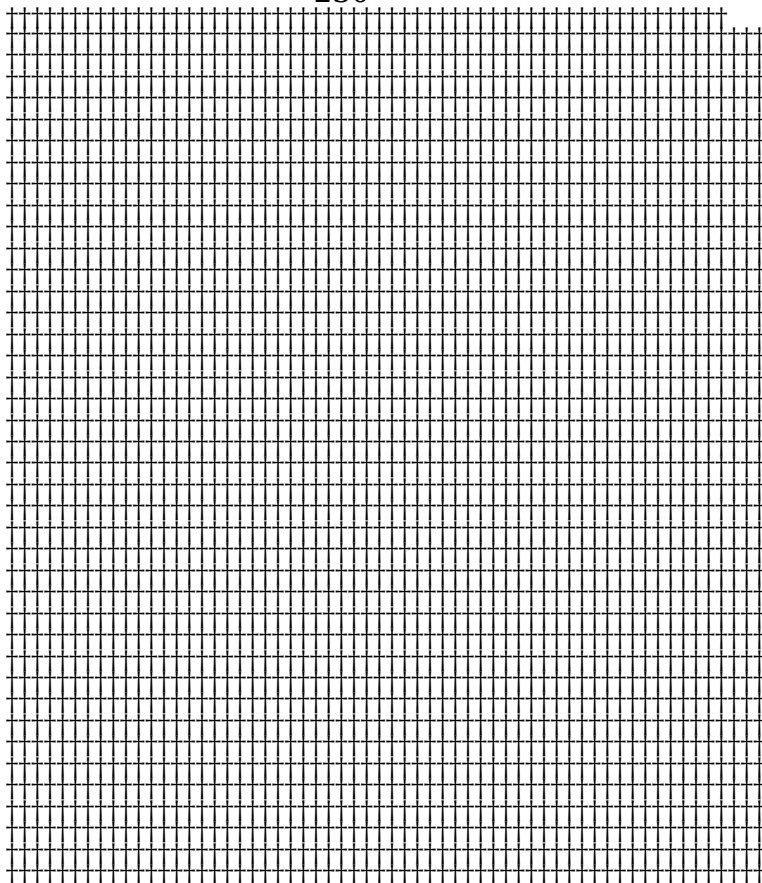
[illegible]

#####

, interniștii Zaharia Petrescu

---

^{1:13} *Biografia doctorului Nicolae Turnescu*, București, 1891.

și Alexandru Marcovici ¹³⁽¹⁾ și psihiatrul Alexandru
Sutu, întemeietor al școlii românești de psihiatrie,
redactor al „Gazetei spitalelor”¹¹ (1867—1869) și al
„Gazetei medico-chirurgicale a spitalelor”¹¹ (1870—
1879), autor al studiului *Alienatul în fața societății
și a științei* (1877), în care a susținut transformarea
„ospiciilor” în instituții medicale de recuperare a
bolnavilor mintali

---

¹³⁽¹⁾ Valeriu L. Bologa, *Profesorul Constantin Dimitrescu-
Se-vereanu*, Cluj, 1925.

Facultatea de Drept de la București și Iași și-au demonstrat eficiența în epocă, poate singurele pe deplin dintre instituțiile de învățământ superior. Totodată, s-au publicat și periodice specializate în domeniul juridic : ' „Revue generale de droit et sciences politiques“ (București, 1866—1867) — într-o limbă de circulație internațională ! — și începînd din 1871 revista „Dreptul“⁴¹ (tot la București). Școala

¹³⁰ Maria Mazăre, *Viața și activitatea medicală și științifică a doctorului Alexandru S. Marcovici...*, București, 1934 ; Dorin Dumitrescu și I. Tănăsescu, *Din viața prof. Marcovici*, București, 1940.

*****

[illegible]

juridică a lui Simion Bărnuțiu^{13S}, profesor pînă la sfârșitul vieții sale la Universitatea din Iași, s-a afirmat postum după moartea creatorului ei, ale cărui lucrări au fost publicate tocmai în cursul primei jumătăți a deceniului analizat : *Dreptul public al românilor* (Iași, 1867), *Dreptul natural privat* (Iași, 1868), și *Dreptul natural public* (Iași, 1870). Importanță a fost și asamblarea legiuirilor

---

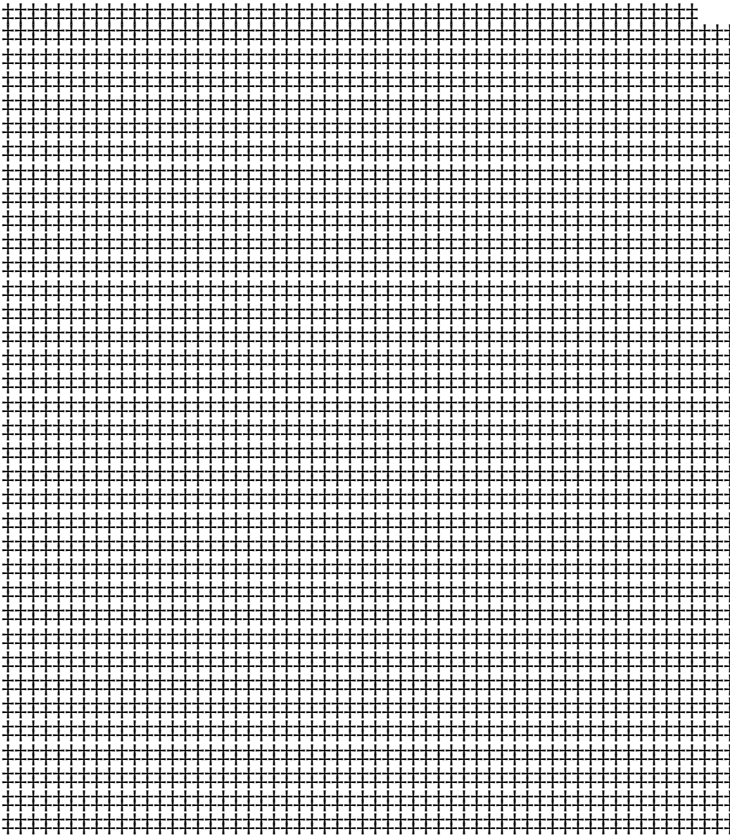
Gh. Brătescu, *Contribuția d-rului Suțu la pătrunderea spiritului filozofic în știința noastră medicală*, în „Cercetări Filozofice”, 1959, nr. 3 ; I.M. Ștefan, *Oameni și fapte de neuitat. Din tradiția științifică și tehnică românească*, București, 1983, p. 43.

— remarcat în epocă și în
domeniul literaturii

#####

G. Bogdan-Duică, *Viata și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, 1924 Radu Pantazi, *Simion Bărnuțiu. Opera și gin- direa*, București, 1967 ; Idem, *Simion Bărnuțiu, în Istoria filozofiei românești...*, vol. I, p. 226—252.

, ori — semn al apropiatei independențe ! — a „tratatelor și convențiunilor României¹¹ de către M. Mitilineu¹²”.

Două sectoare din domeniul științelor umane se afirmau ca deosebit de importante, ele avînd și o marcantă însemnătate pe plan național : filologia și istoria. De altfel, Societatea Academică își va dezvolta activitatea, în primii ani, centrată tocmai în jurul acestor două științe de deosebit interes

---

B. Boerescu, *Codicele român sau colecțiune de toate legile României*, București, 1873—1885, 4 voi.

național. În prima parte a deceniului, dominînd, Societatea Academică, curentul latinist decadent a reușit să impună atît Gramatica lui Timotei Cipariu — apărută La București în 1869 (vol. I) și 1877 cu un supliment la Blaj, tot în 1877 —, cît și Dictionarul limbii române al lui August Treboniu Laurian și al lui I. C. Massim, publicat în două volumeT^n 1871 și 1&ZfL Cu toată

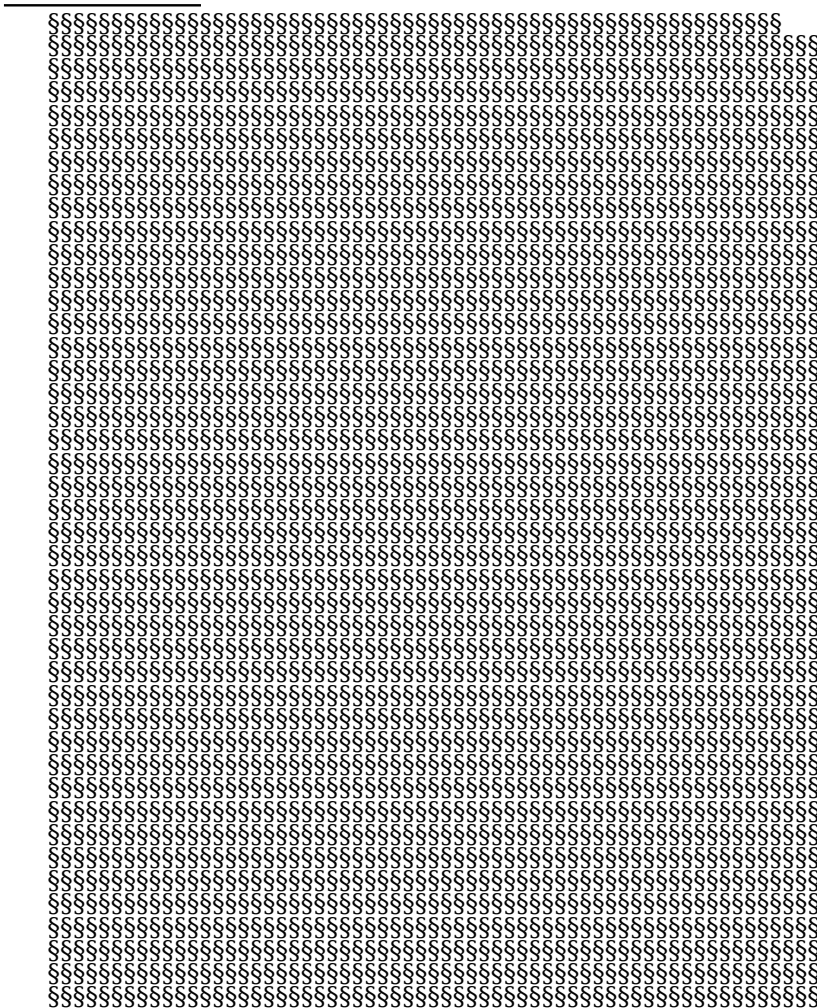

M. Mitilineu, *Colecțiune de tratatele și convențiunile României cu puterile străine de la anul 1368 pînă în zilele noastre*, București, 1874.

[illegible]

*****

|||||

|||||

|||||

Ibidem, p. 82—83.

[illegible]

*****
*****

Ibidem, p. 73.

. Heliade Rădulescu pornise apoi la drum cu Laurien și Massim, dar tocmai din pricina pozițiilor sale divergente, abandonase curînd alcătuirea *Dicționarului*¹⁴⁷. „Junimea” și Titu Maiorescu, societate cu care Alecsandri păstra neconținută legătură, prin Iacob Negruzzi, aveau să propage fonetismul și limba „simplă, dulce, armonioasă”, visată de Alecsandri și Heliade. De altfel, poetul

---

¹⁴⁰ V. Alecsandri, *Opere*, vol. IX, ediție critică Marta Anineanu, București, 1982, p. 327—328.

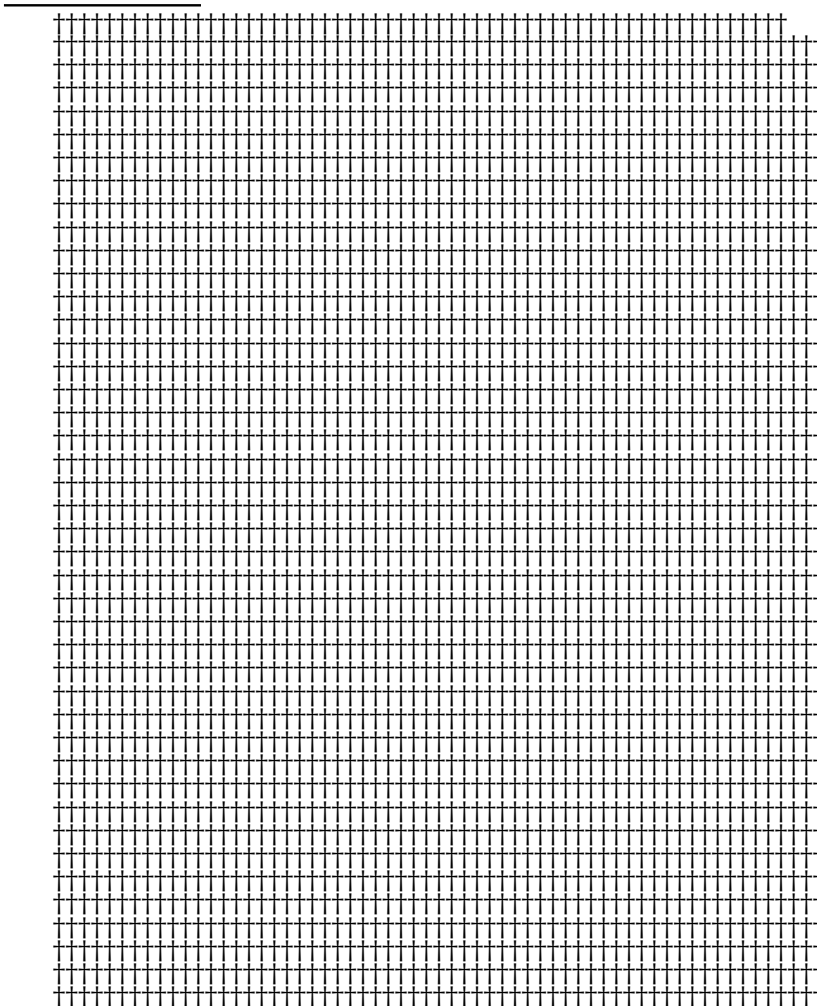

de afirmare a istoriografiei române prin importante lucrări și mari ' personalități¹⁴⁹. A fost deceniul în care B. P. Hasdeu a publicat *Istoria critică a românilor* (vol. I în 1873 și cel de-al doilea în 1875) în care Kogălniceanu a reeditat colecția sa de cronici — *Cronicele României*, București, 1872—1874^{15j} —, în care C. D. Aricescu a publicat *Istoria revoluțiunii române din 1821 și Acte justificative la istoria revoluțiunii române din 1821*

#####

#####

#####


```
*****
*****
*****
```

Pentru Kogălniceanu, vezi lucrarea fundamentală a lui Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu istoric*, Iasi, 1974.

A large grid of small, repeating 'S' shapes, likely a decorative background or a placeholder for a logo. The 'S' shapes are arranged in a uniform pattern, filling the entire page. Each 'S' is a stylized, bold letter, and they are all oriented the same way, creating a dense, textured effect. The grid is composed of many rows and columns, with the 'S' shapes fitting snugly together. The overall appearance is that of a repeating pattern or a background texture.

1874— 1875^{IV}], — Hasdeu s-a afirmat în cursul deceniului ca pricipala personalitate istoriografică. Cercetările sale s-au îndreptat în direcții variate — de la istoria toleranței religioase la români, la istoria agriculturii, a viticulturii și păstoritului, dar mai ales, deși neîncheiată (și nici nu s-ar fi putut, avînd în vedere îndrăznețele dimensiuni pe care i le fixase autorul) se impun pînă astăzi, prin efortul

---

iw Vezi T. Bălan, *Eudoxiu Hurmuzaki și colecția lui de documente*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, X (1945), p. 223—256. Pentru Hurmuzaki mai vezi : Dan Berindei, *Eudoxiu Hurmuzaki și istoriografia epocii sale*, în „Revista Arhivelor”, 51

intelectual pe care-l dezvăluie, cele două volume din *Istoria critică a românilor*, considerată pe drept cuvînt a fi „principala lucrare istorică a lui Hasdeu⁴⁴, care a marcat „apogeul activității lui... ca istoric⁴⁴ J.⁵. în schimb, el n-a mai dus d-hcolo de 1867 „Arhiva istorică a României⁴⁴, dar a fost redactorul harnic și inteligent — deseori și pasionat și vulcanic — al revistelor „Traian⁴⁴ (1869—1870) și „Columna lui Traian⁴⁴ (1870—1877).- cele mai de

(1974), nr. 4, p. 516—520 ; Lucian Boia, *Activitatea istoriografică a lui Eudoxiu Hurmuzaki*, în „Revista Arhivelor", 51 (1974), nr. 4, p.. 521—525 ; Constantin Serban, *Eudoxiu Hurmuzaki, ctitor de seamă al istoriografiei românești moderne*, în „Revista de Istorie", 27 (1974), nr. 1, p. 43—54.

#####

seamă pe tărim istoriografie în deceniul dat. Deși aflat la capătul eforturilor sale și cu- rînd căzult victimă unei ouimiplite boli ^{15ti}, Alexandru. Pa- piu Ilarian a realizat în epocă cel mai frumos și mai am- plu discurs de recepție la Societatea Academică, consacrat *Vieții, operelor și ideilor lui Gheorghe Șinca*
i

(Transilvania dar și principatele Moldovei și Țării Românești !) „nu sînt țări romanice, ci foarte tîrziu parțial romanizate”¹¹ (*sind keine romanischen sondern sehr spät partiell romanisierte Länder*), continuitatea fiind întreruptă de el timp de un mileniu !¹⁵⁹. În 1871, Rosler își reluase „teoria” în *Rumänische Studien*, lucrare publicată la Leipzig. Teoria sa nu rămăsese fără răspuns. Josef Jirecek a combătut în 1875 etiimologiile fanteziste ale lui Rosier privind Transilvania și Julius Jung, profesor la Innsbruck (apoi la Praga), l-a combătut și el pe Rosier prin studiul *Die Anfänge cler Rumänen* și prin lucrarea *Roemer und Rumänen in elen Donauländern* (Innsbruck, 1877)¹⁶⁰. Jung a arătat, între altele, că Rosler preluase ideile lui Sulzer, care nu putea fi considerat un om de știință¹⁶¹. Merită a fi evidențiat faptul că replica lui Jung a fost salutată în revista „Transilvania” și mai ales că el a fost ales în 1877 membru de onoare al Societății Academice Române, în urma prezentării lucrării sale, apărută în același an, de către Vasile Ma- niu !¹⁶². Acestor răspunsuri externe li s-a adăugat erudita și competentă replică a lui A. D. Xenopol, *Despre „Rumänische Studien” a d-lui Rosier*, publicată în „Convorbiri literare” din 18 7 5¹⁰³; istoricul avea să-și dezvolte replica, în anii următori, concretizînd-o apoi, în 1884, în lucrarea *Teoria lui Rosier. Studii asupra stăruinței românilor in Dacia traiană*, publicată și la Paris, în 1885, cu unele adaosuri, sub titlul *Une enigme historique*.

În privința istoriei vechi este deceniul în care entuziasmul, dar și diletantismul lui Cezar Bolliac, harnic arheolog, dar și fantezist interpretator al propriilor des- >(>~ —

¹⁵⁹ Publicat în „Sitzungsbericht der philosophische-historische Classe der Kaiserlichen Akademie der

---

Publicată în tomul II al „Analelor Societății Academice”.
¹³⁸ vezi volumul : A.D. Xenopol, *Scriseri sociale și filozofice*. București, 1967 și pentru istorie : A.D. Xenopol. *Studii privitoare la viața și opera sa*, București, 1972 ; mai vezi sinteza lui Al. Zub, A.D. Xenopol. 1847—1920, București, 1983.

Wissenschaften¹¹, Viena, LIII (1866), p. 70 și urm.

^{16°} Traian Ionescu-Niscov, *Relații social-culturale cehoromâne (Epoca modernă)*, Cluj-Napoca, 1981, p. 40.

¹⁰¹ *Analele Societății Academice Române*¹¹, Secțiunea I, X (1877), p. 96.

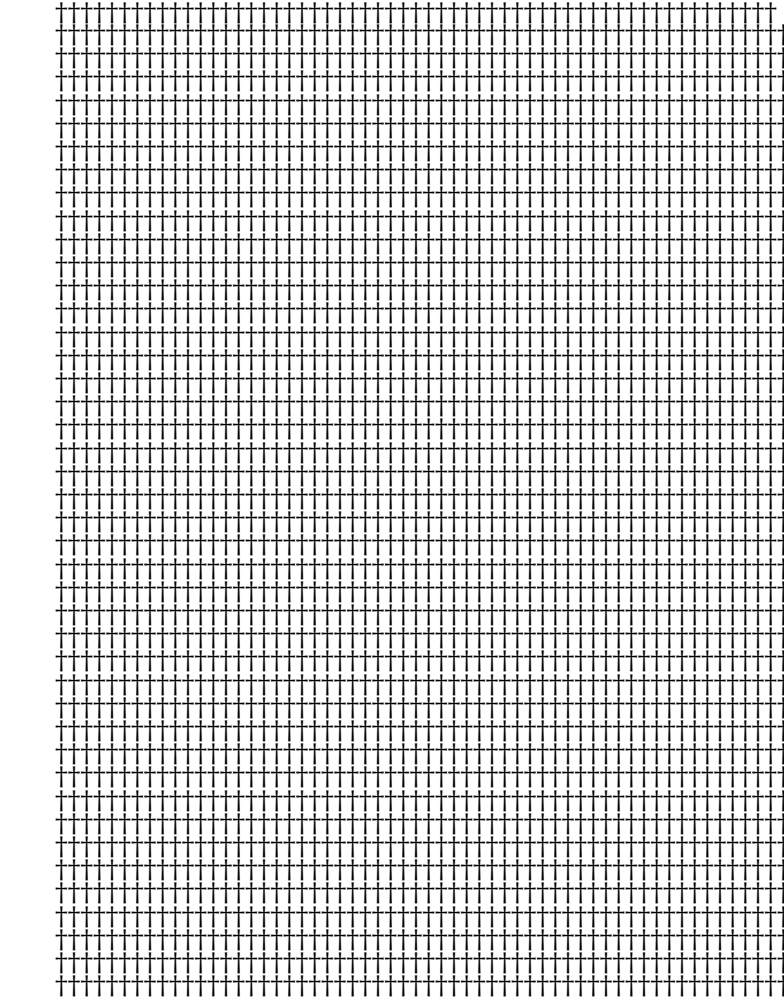
¹⁰² *Ibidem*, p. 45—152.

¹⁶³ „Convorbiri Literare”¹¹, IX (1875), nr. 5, p. 159—173 ; nr. 6, p. 220—229.

236 coperiri, s-a lovit de competența lui Alexandru Odobescu, deși nici acesta nu făcuse studii de specialitate în domeniu. Când Bolliac a publicat în 1873 articolul său *Uzul fumatului din timpii preistorici*, care a atras multe surîsuri, Odobescu i-a replicat prin articolul *Fumuri arheologice scornite din lulele preistorice de un om care nu fumează*^{16°}. El însuși a publicat în epocă câteva studii de arheologie și a lansat în 1871 un „Chestionar arheologic” la care a primit 1 600 de răspunsuri. Din 1874 Odobescu a predat și un curs liber de arheologie la Universitatea din București, prelegerile sale fiind cuprinse în lucrarea publicată în 1877, Istoria arheologie
i

+++++. În ceea ce l-a - privit pe
+++++ Grigore Tocilescu, acest istoric, care nu împli-o nise
+++++ 30 de ani, nu s-a afirmat încă în domeniul istoriei^
vechi și al arheologiei, ci studiile sale au fost

N-a fost un deceniu de mari realizări în domeniul istoriografie, dar a fost unul în care s-au produs decantări și în care s-a pregătit treptata integrare la un înalt nivel a istoriografiei române, începînd din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, în istoriografia universală.

Societățile cultural-științifice au avut în epocă un rol de seamă. Unele dintre ele și-au continuat funcționarea din perioada anterioară, altele au fost însă nou înființate. În orice caz, în deceniul anterior cuceririi independenței țării, poate fi remarcată o creștere a importanței social-culturale a acestor organisme. Ele au aparținut procesului general de progres și au contribuit la mai grabnica și deplina integrare europeană a științei și culturii românești

i

+++++. La 23 martie / 4 aprilie
1867 acest organism avea să predea făclia noii
Societăți pentru învățătura poporului român, care
urmărea da „instrucțiunea generală, gratuită și obli-

Petre Dan, *op. cit.*, p. 93. Mai vezi Maria Itu, *Forme instituționale de educație populară în România. 1859—1918*, București, 1981.

gatorie să devină o realitate în România^{1*}. Esarcu, Hasdeu, Papiu Ilarian, Emanoil Bacaloglu, Șt. O. Micăilescu, P. S. Aurelian, pentru a nu aminti decât pe unii dintre fondatorii societății, au desfășurat o intensă activitate în direcția sprijinirii procesului de instrucțiune publică la nivelul său elementar. Organizarea de cursuri pentru adulți, a unor cursuri pentru muncitori și mici meseriași, pregătirea învățătorilor prin organizarea, cum s-a arătat 'ceva mai sus, a unor școli normale proprii, realizarea de manuale (*Metoda nouă* a lui Creangă a fost tipărită de această societate), editarea unei reviste — în 1870—1872 —, crearea de secții județene și orașenești, organizarea de conferințe publice au ilustrat o activitate deosebit de pozitivă și totodată cuprinzând ansamblul teritoriului^{1s3}. Ar mai trebui amintită și *Societatea pentru încurajarea junimii române la învățătură*, organizată la Iași de un grup de intelectuali, avîndu-1 pe Vasile Pogor ca președinte și al cărei bursier peste hotare. în Belgia, a fost Vasile Conta^{17T}

Alte societăți au fost menite să sprijine progresul ar- telor. La "20 aprilie / 11 mai 1868 a fost organizată *Societatea filarmonică română*, care urmărea „a face cu-’ nescut publicului bucureștean sublimele creațiuni ale mu-^ zicii clasice¹¹. Printre cei 54 de membri fondatori s-au, numărat Dimitrie A. Sturdza, Consiantin Esarcu și Ion A^ Cantacuzino (Zizin) ; președinte a fost desemnat muzicianul Eduard Wachmann. Cel dinții concert al orchestrei noii societăți a avut loc la 15/27 decembrie (868^) cu piese de Beethoven, Haydn, Mendelssohn-BarthoMy și Mozart ; la 2/14 aprilie 1874 avea să fie cîntată pentru prima oară la București uvertura operei *Tannhauser* de Richard Wagner. Societatea a avut un rol de seamă în răspîndirea, în rîndul unor categorii largi, a cunoștințelor muzicale și mai ales în trezirea

---

Petre Dan, *op. cit.*, p. 93—95 ; Mihai Avădaniei, *Societatea pentru învățatura poporului român*, în „Revista de Pedagogie”, 16 (1967), nr. 1, p. 61—66.

Chiar în anul cuceririi independenței aveau să se grupeze și artiștii dramatici în cadrul

Societății dramatice a actorilor, întemeiată la inițiativa lui Constantin Dimitriade, a lui Petre Grădișteanu și a lui Ion Ghica pentru a promova dramaturgia națională și a apăra interesele profesionale ale actorilor ^{17/}.

Încă din 1857 exista *Societatea medicală științifică* la București

---

ibidem, p. 131—132.


```

#####
#####

```

[illegible]

*****
*****
*****
activitatea, din 1833, *Societatea de medici și naturaliști*¹⁷⁶. În 1867 a fost or- ganizată la București *Societatea medico-chirurgicală*, sub

---

¹⁷⁶ *Ibidem*, p. 14—17 ; V. Răscanu, Gh. Năstase, D. Ciurea, *Istoricul societății de medici și naturaliști din Iași (1830—1960)*,

președinția lui Carol Davila, cu scopul „de a cultiva științele medicale în toată întinderea lor și de a urmări progresele lor prin proceduri și comunicări mutuale, pri'p scrieri și experiențe științifice¹⁴¹⁷⁷. Un deceniu mai târziu avea să fie creată, tot la București *Societatea științelor medicale*^{17s}. În 1868 specialiștii în științele fizico- naturale s-au organizat în cadrul *Societății de științe fi- zico-naturale*,

---

București, 1961 ; Gh. Bădăraș, D. Ciurea, T. Pirozynski și Gr.

#####. Peste alți doi ani, în
1870, aveau să se organizeze farmaciștii din
România în cadrul *Societății farmaciștilor români*,
care va edita și un periodic „științific și
farmaceutico-comercial”^{44 180}. Trebuie menționată

Ibidem, p. 155.

și gruparea studenților în medicină bucureș-
teni, în 1875, în cadrul unei societăți, situată pe poziții

, 1⁷⁹ *Ibidem*, p. 101—102.

socialiste¹⁵¹. În același an a fost creată o *Societate de cultură și solidaritate între studenți*, tot la București, care grupa studenți de la diferitele facultăți și a cărei orientare socialistă a fost și mai evidentă¹⁸².

De deosebită importanță, mai ales prin activitatea ei viitoare — concretizată în elaborarea dicționarelor geografice județene și mai ales în realizarea, în cinci volume, a *Marelui dicționar geografic al României* — a fost constituirea *Societății române de geografie*. Potrivit Statutelor, domnitorul a fost desemnat președinte, iar vicepreședinți au fost Ion A. Cantacuzino, Emanoil Bacaloglu și maiorul Constantin Barozz. L. secretariatul general fiind asulmplat de Gheorghe I. Lahovari, în timp ce în consiliu se întâlneau numele lui Aurelian, al lui Odobescu, al doctorului Felix, al lui Urechiă și al lui Grigore Ștefănescu, pentru a nu aminti decât pe unii. Obiectivele societății, potrivit Statutelor, erau ; „a provoca și a face ea însăși studii pentru a ajunge la perfectă cunoștință a pământu- lui țării românești din toate direcțiunile geografice și economice ; a lucra la răspîndirea între români a științelor geograficești”^{18:t}.

Un rol de seamă l-a jucat și societatea Ateneului, organizată în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Constantin Esarcu și Vasile A. Urechiă s-au numărat printre primii ei însuflețitori și Statutele aveau să fie adoptate la 31 octombrie / 12 noiembrie 1865. Printre cei 21 de semnatari ai acestora întâlhim specialiști din domeniul științelor exacte, juriști, istorici, oameni de artă, fondatorii reflectînd prin preocupări un amplu spectru profesional, ceea ce avea să ofere posibilitatea unei activități variate. Tot atunci a cerut Esarcu ca prelegerile Ateneului să fie „cu totul populare... să se adreseze către clasele dș jos ale societății*¹. Cursurile „de seară” ale Ateneului trebuiau să fie, cum preconizau chiar inițiatorii — evidențiînd

---

iso *ibidem*, p. 115.

integrarea

europăană

„astfel

```

#####
#####
#####
```

*****

A large rectangular area filled with a dense, repeating pattern of small, stylized, light blue and white geometric shapes, resembling a textured background or a decorative border. The pattern consists of many small, interconnected shapes that create a complex, woven appearance. The colors are primarily light blue and white, with some darker blue accents. The overall effect is a highly detailed and visually busy texture.

conferențieri, susținând peste 800 de prelegeri. Societatea a editat și ^perioadice („Ateneul român“ între 1866 și 1869 !) și a creat o rețea de filiale în țară, ateneișrii im- plicându-se în numeroase acțiuni cultural-artistice. Oricum, Ateneul avea să joace unul din cele mai de seamă roluri în acțiunea de răspîndire și popularizare a cunoștințelor, mai ales că aceasta s-a realizat prin angajarea în acțiune a

---

Ibidem, p. 149.

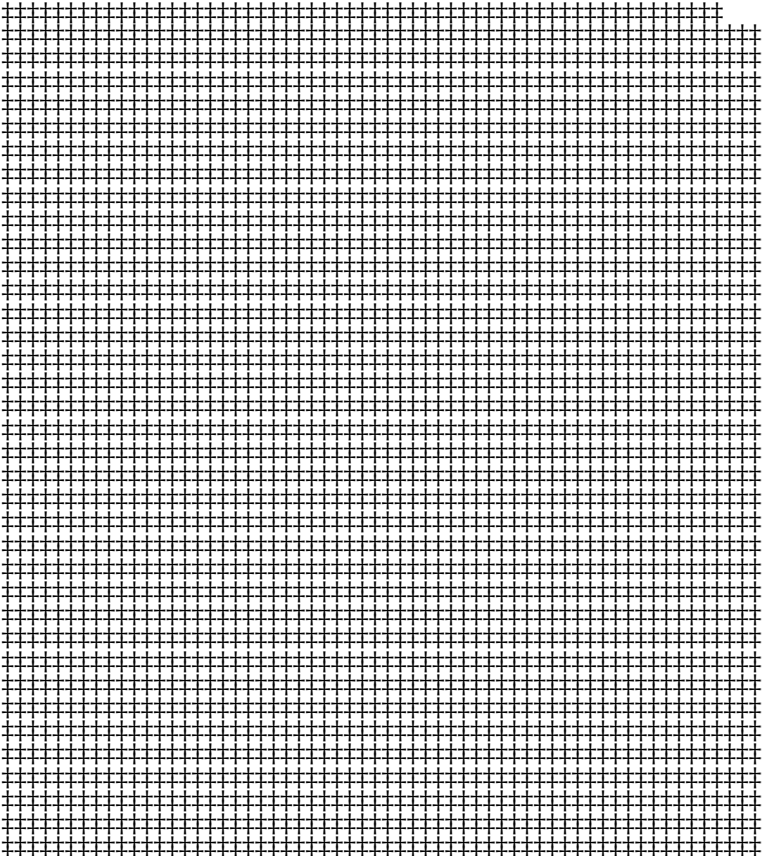
celor mai de seamă personalități culturale ale țării

#####

#####

Ibidem, p. 145—146 ; *Societatea de științe geografice din R.S. România. 100 de ani de activitate. 1875—1975*, București, 1975.

16—cda. 6

[illegible]

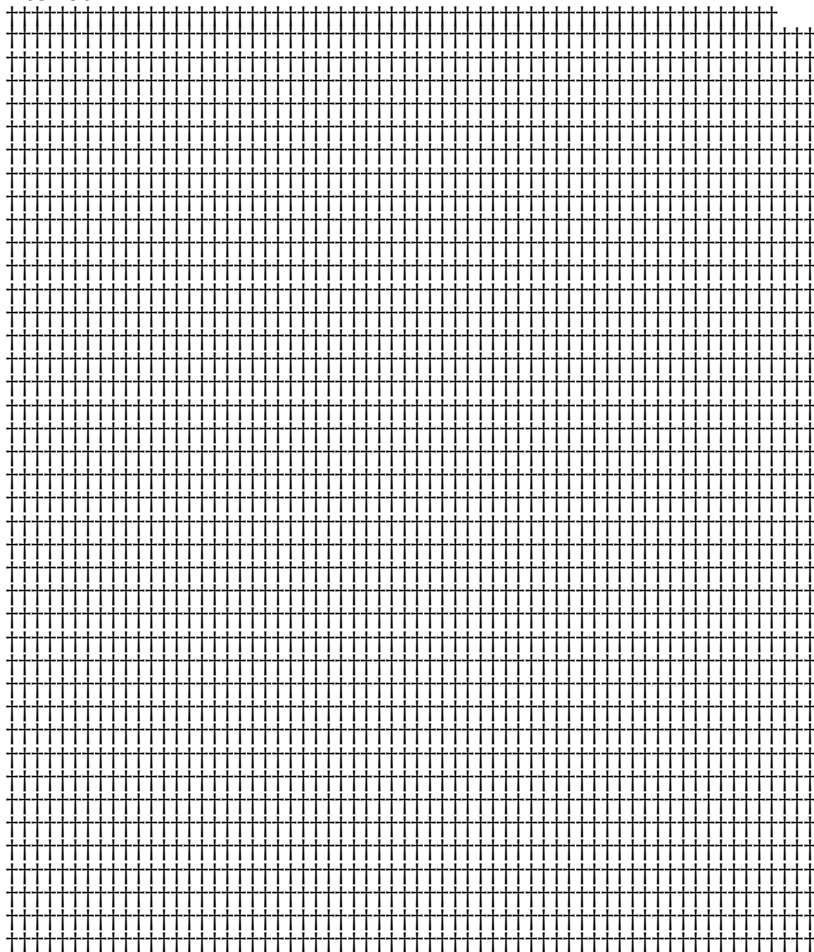
Vezi Virgil Cîndea, Ion Zamfirescu, Vasile Moga, *Ateneul*

*****
*****
*****

Â Constituită și ea din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, Junimea ieșeqnă s-a afirmat plenar însă în deceniul premergător cuceririi independenței, cu

---

Român. Monografie, București, 1976 ; Dan Berindei, Ateneul

înalte valențe spirituale. Într-un fel ea a reprezentat în epocă o „contrapondere¹⁴ a *Societății Academice Române*, cu care nu se putea încă acorda pe tărîmul filologic. Alecsandri credea, la 1/13 noiembrie 1869, că Junimea „va, realiza adevărata Academie în privirea gustului,¹⁵ în privirea armoniei și a esteticei, care trebuie să prindă la formarea limbii noastre⁴⁴ 18G. Efectivele ei au crescut ; în 1872

Român si locul său în cultura națională, în „Memoriile Secției Istorice^{1*}, seria IV, XI (1986), p. 81—86 ; Petre Dan, *op cit.*, p. 84—86.

cietății, în politica activă, a determinat slăbirea activității pe plan „organizatoric”^{1*} a *Junimii* ieșene, deși încă din 1874 s-a înregistrat, pe de altă parte, treptata ei strămutare, tot prin grija lui Maiorescu, la București.

Importantă a fost apariția, cu regularitate, începînd de la V13 martie 1867, a „Convorbirilor literare”, periodic de prestigiu, neîndoiește cea mai

Z. Ornea, *Junimea si junimismul*. Bucuresti, 1975, p. 30.

[illegible]

bună revistă de cultură în perioada dată, realizată la nivelul culturilor evaluate. Prin 1874 Alecsandri, care a susținut neconținut activitatea societății, critica totuși relativa pasivitate a membrilor ei față de revistă, el făcând totodată un sugestiv tablou al atmosferei „junimiste”. „...O societate românească — îi scria lui Iacob Negruzzi, la 12 24 martie — de oameni inteligenți, profesori, juriști, poeți etc. se adună regulat în fiecare săptămână, fumează, ie dulceți, bea ceai sau cafe cu lapte, critică orice product intelectual cu destulă justetă, ades și totdeauna cu puțină indulgență... și ce produce ?...”¹⁵¹). Oricum, creșterea tirajului inițial al revistei și răspîndirea ei „națională”, ca. și sumarele pline de conținut demonstrau o reușită, pe care tot Alecsandri avea s-o confirme în 1876 în altă scrisoare către Negruzzi : „Convorbirile au ajuns la al zecilea an a existenței sale. Această vitalitate neobicinuită sub cerul României exercită turbarea neputincioșilor...”¹⁵⁰).

În afara revistei, *Junimea* s-a evidențiat prin punerea în valoare a adevăratelor valori, prin lansarea marilor scriitori ai României moderne și, pe de altă parte, prin spiritul ei critic, întruchipat la înalt nivel în Maiorescu, cu rol atît de important în eradicarea sechelelor începuturilor, în alinierea producției culturale a României culturilor moderne ale lumii¹⁵¹).

Sub influența *Junimii* s-a constituit, la București, în aprilie 1869, cercul literar *Orientul*, avîndu-1 ca președinte pe Grigore Granda, cerc care se arăta interesat

să

[illegible]

¹⁹¹ Vezi mai ales monografia citată a lui Z. Ornea (ed. a II-a, revăzută și adăugită, 1978) ; mai vezi, între multe, Tudor Vianu, *La société littéraire „Junimea”*, București, 1968 și Al. Zub, *Junimea, implicații istoriografice. 1864—1885*, Iași, 1976.

[illegible]

Au existat și societăți culturale cu activități dominant patriotice. A fost acesta cazul Societății Transilvania, constituită la 3/15 mai 1867, cu prilejul aniversării marii adunări revoluționare de la Blaj, din 1848, ca o replică românească dată pactului dualist austro-ungar. Inițial i s-a dat numele de Constanța, pentru ca apoi să se adopte pe cel de Transilvania, limpede dezvăluitor

---

Petre Dan, op. cit., p. 19.

al Țelurilor societății ^{19/}. Președinte a fost desemnat Alexandru Pa- piu Ilarian, iar vicepreședinți inimosul și omniprezentul V. A. Urechia și Petre Cernătescu, în timp ce pe B. P. Hasdeu îl regăsim printre membrii conducerii. Statutele prevedeau că societatea urmărea „strângerea legămintelor de frăție între junimea studioasă din toate părțile române, venind în ajutorul studenților români din

---

Ibidem, p. 152—153.

[illegible]

⁹¹ Ion Clinciu, *Din trecutul societății „Transilvania” (1867—1939)*, București, 1939 ; V. Curticăpeanu, *Miscarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, București, 1968, p. 194—209 ; Vasile Netea, *Spre unitatea statală a poporului român*, București, 1979, p. 138—150.

A large grid of 100x100 small, stylized, repeating patterns, resembling a dense, textured surface or a highly detailed, abstract image. The patterns are composed of small, repeating geometric shapes, creating a complex, woven appearance. The overall effect is a dense, textured surface that changes as the viewer's perspective shifts.

¹⁹³ V. Curticăpeanu, *op. cit.*, p. 195.

[illegible]

important era faptul că în mai 1868 societatea ajunsese să dețină un capital de 40 000 lei aur, care a sporit pînă în 1870 la suma importantă pentru acea vreme de 90 000 lei aur. Cu aceste fonduri, societatea a putut întreține la studii tineri transilvăni merituosi. Între 1867 și 1877 au fost acordate zece burse și s-au dat altor studenți ajutoare anuale¹⁹⁷. Alexandru Papiu Ilarian și-a asumat conducerea societății pînă la 3/15 mai 1873, cînd, în urma îmbolnăvirii sale, președinția a fost preluată pentru alți șapte ani de August Treboniu Laurian

---

Ibidem, p. 199.

Vladimirescu și a lui Gheorghe Lazăr. Societatea *Românismul* ducea și o acțiune de strângere a folclorului. în numele societății, N. Scurtescu avea să declare în această privință că „Românismul, care este în colibe, trebuie dus și în palate, de unde este de secol alungat”¹¹. în 1870—1871 societatea a avut și un periodic: „Foaia Societății Românismului”¹¹¹⁹⁹. // -

Cea mai importantă societate, constituită în epocă, a fost însă *Societatea Literară Română*, care, cu prilejul celei dintâi sesiuni, în vara anului 1867. a adoptat denumirea de *Societate Academică Română*
a

secții — filologică și istorică —, iar apoi, din 1872, constituindu-se și cea de științe naturale, a trei secții. Societatea a fost de la început o expresie nu a statului român, ci a ansamblului națiunii. Ioan Heliade Rădulescu, August Treboniu Laurian, Nicolae Kretzulescu și Ion Ghica au fost, în cursul deceniului înUii al existenței ei, președinții societății. În afara membrilor desemnați inițial și datorită faptului că unii n-au putut sau n-au dorit (din pricina orientării etimologice a activității în domeniul limbii) să ia parte la lucrările ei, s-au ales, pînă în 1877, 13 noi membri, printre care personalități de talia lui Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica, P. S. Aurelian și Alexandru Odobescu. Au fost aleși, de asemenea, și membrii corespondenți, inclusiv cîțiva străini și membrii de onoare români și străini. Desemnarea unui număr important de personalități ale vieții științifice și culturale internaționale în rîndurile membrilor de onoare a avut o deosebită însemnătate, nu numai pentru afirmarea europeană a societății, dar și pentru sprijinirea de către cei onorați a eforturilor de afirmare a statului modern român

---

Dan Berindei, *Cultura națională română modernă*, București, 1986, p. 224 și urm.; Ștefan Pascu, *Istoricul Academiei Române*, București, 1991.

+++++. Din 1869 au început
să fie publicate „Analele Societății Academice
Române”. și în afara activității ei pe tărâm filologic
— mai înainte evocată —, care n-a fost pe deplin
pozitivă în

#####, faptul că secțiile
societății au lucrat activ a avut o importanță
deosebită în procesul de maturizare modernă a

^{31,2} Exagerările latiniste îşi aveau totuşi o justificare deoarece în 1876, cu prilejul vizitei delegaţiei guvernamentale româneşti la Livadia, „atît împărăteasa, cit şi marele duce moştenitor şi-au manifestat surpriza aflînd că limba română este de origine pur latină şi că, cuvintele turceşti şi slavone constituie excepţii rare...”, potrivit unei relatări a lui C.E. Mansfield, consulul general britanic din Bucureşti (*Independența României. Documente*, vol. II, partea I, Bucureşti, 1977, p. 195, 196).

[illegible]

culturii românești. Călătoriile de studii întreprinse din inițiativa și cu sprijinul *Societății Academice* (în primul rînd acțiunea pentru editarea operei lui Dimitrie Cante-mir) de membri sau colaboratori, dezvoltarea bibliotecii și a colecției numismatice, publicațiile, premiile și stipendiile distribuite, întreagă această activitate a contribuit la afirmarea societății.

Societatea Academică Română a avut de la început o menire națională ; însăși constituirea ei urma să fie o evidențiere a unicității națiunii și a dreptului său la unificare statală. Prin activitate, ea a demonstrat că era forul cel mai înalt de cultură al poporului român și că înțelegea să funcționeze ca atare. Prezintă prin reprezentanții ei la serbările de la Putna din 1871. distri'buin- du-și publicațiile gratuit în provinciile românești supuse dominației străine, acordînd burse unor tineri transilvani, strîngînd cu prilejul sesiunilor pe cărturarii întregii româniimi, societatea a dezvoltat neconținut o activitate națională și, în mod firesc, avea să sprijine^sj să salute în 1877 cucerirea independenței României. Totodată, societatea s-a integrat lumii științifice internaționale. Fă- cînd un bilanț a zece ani de activitate, secretarul general George Sion avea să remarce că *Societății Academice Române* „numeroasele relațiuni ce a contractat cu cele mai însemnate corpuri și celebriități științifice și literare din Europa i-au creat o pozițiune dintre cele mai dis- tinse

"

deosebit de important a revenit unui grup de intelectuali marcanti, care au acționat cu deosebită energie, cu dăruire patriotică, fiind multilateral prezenți.

în condițiile libertății presei garantată de Constituție, a avut loc în România începînd din 1866 o explozie a publicațiilor periodice. Numai în ceea ce privește presa social-politică s-au înregistrat în cursul deceniului următor lui 11/23 februarie 1866 și pînă în primăvara anului 1877 circa 250 titluri de periodic
e

---

²¹³ „Analele Societății Academice”, Secțiunea I, IX (1876), p. 74. Merită să fie semnalat că se facuseră „depozite” din tipărițurile societății „în cele mai însemnate centre de cultură din Europa” („Analele Societății Academice”, Secțiunea I, VI (1873), p. 25).

unele de mică însemnătate. La Bacău, Bînlad, Bolgrad, Botoșani, Brăila, Călărași, Craiova, Drohoi, Fălticeni, Focșani, Galați, Giurgiu, Huși, Ismail, Piatra Neamț, Pitești, Ploiești, Rîmnicu Sărat, Rîmnicu Vîlcea, Roman, Turnu Măgurele, Turnu Severin și Vaslui s-au tipărit periodice. Este vorba în total de 26 de centre, numărul ridicat al acestora reprezentînd neîndoielnic un element cu totul nou față de perioada anterioară. Unele periodice n-au apărut decît un singur număr ; este cazul cu tentativa lui Bolintineanu de a reînvia vechea sa „Dîmbovița* la 22 martie / 3 aprilie 187

0

Vezi Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu, *Publicatiunile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, vol. I, București, 1913, passim ; vezi și Constantin Antip, *Istoria presei române*, Bucury rești, 1979, p. 102 și urm. ; cea dintîi lucrare ne-a fost de o deosebită utilitate în realizarea analizei presei anilor 1866—1876. Pentru periodicele de cultură vezi I. Hangiu, *Dicționar al presei literare românești*, București, 1987.

+++++. Uneori aceste
aparitii efemere au apărut intenționat; este acesta
cazul cu unele periodice ocazionale, legate mai ales
de operațiile electorale („Alegătorul”, Bacău, martie
1869 ; „Electorul Craiovei”, Craiova, martie 1869 și

+++++

Nerva Hodos și Al. Sadi Ionescu, *op. cit.*, p. 202.

A large rectangular area filled with a dense, repeating pattern of small, stylized, light gray symbols resembling the letter 't' or a cross, set against a white background. The pattern is uniform and covers the entire area.

„Imparțialul* — la București, Craiova, Focșani,
Galati și Turnu Măgurele, unele chiar
concomitent
)

Se mai constată și

Ibidem, p. 23, 238.

aparitia unor „editii de provincie*, cum s-a intamplat cu „Informatiile bucu-restene* (1869—1872), care au cunoscut o editie la Galati si alta la Iasi

*****. Pentru întâia oară
s-a înregistrat și publicarea unor „foi de seară”

Ibidem, p. 325–326.

²⁰⁹ *Ibidem*, p. 334, 335.

de periodice sînt efemere, există totuși un număr destul de important de periodice care au apărut între o jumătate de an și mai mulți ani ; unele periodice au apărut chiar constant, în întreaga etapă, continuînd și în etapa următoare, exemplul clasic în această privință reprezentîndu-l ziarul „Românul**”. Foaie a libera-l-radicalilor și mai ales foaia lui C. A7 Rosetti. „Românul**” a fost secondat de alte cîteva periodice ; amintim în această privință foile conduse de Alexandru Candiano Popescu, „Perseverența**” (martie 1867—martie 1869), situată în primele linii ale luptei pentru independență și desăvîrșirea unității statale și „Democrația**”, publicată la Ploiești din august 1869 și până în luna mai 1871. Pe poziții înaintate, deși nu în acord cu „Românul**”, a fost și „Trompeta Carpaților**” a lui Cezar Bolliac (și ea cu apariție neîntreruptă în cursul deceniului analizat) și „Reforma**” lui I. G. Valen-tineanu. Important și, în general, pe poziții înaintate a fost și „Telegraphul de Bucuresci**” al lui I. C. Fundescu. Foile de mai lungă durată ale conservatorilor și modera-tilor conservatori au fost „Presa**”, „Terra**” și „Timpul**”, în paginile celui din urmă ilustrîndu-se Eminescu. însemnată a fost în epocă și apariția presei muncitorești, a „Analelor tipografice**” (1869—1872) și mai ales — în 1872—1873 — a „Uvrierului**”, „Lucrătorului român**” și „Lucrătorului**”, ultimele trei titluri reprezentînd în realitate un unic periodic al *Asociației generale a lucrătorilor din România*. în 1877 a apărut „Socialistul**”, situat pe poziții partizane, dar și pe poziții patriotice

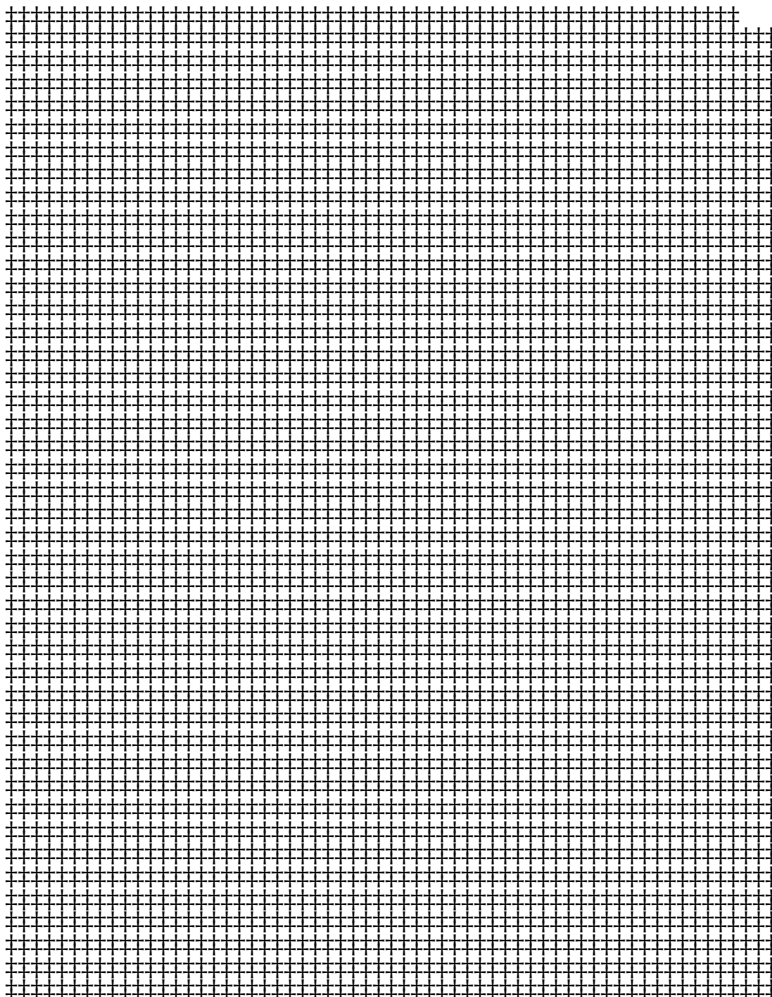

Ibidem, p. 485.

#####.

Au mai apărut și periodice în diferite limbi străine, mai ales cele ale emigrației bulgare. În 1869, Liuben Ka- ravelov scria în foaia „Svoboda**”, comparând cuvinte de omagiu la adresa țării care

---

această presă bulgară, dezvoltată pe pământul românesc în deceniul analizat, a contribuit la pregătirea națiunii bulgare pentru marea și hotărîtoarea înfruntare ce-i stătea în faţă, deschizîndu-i pe această cale drumul libertăţii. Nikolai Jecev a stabilit că între 1877 şi 1878 au apărut numai la Bucureşti 15 periodice bulgăreşti

i

Apud Nicolae Ciachir, *Rolul României în lupta de eliberare a popoarelor din Sud-Estul Europei în anii 1875—1878*, în „Anale de Istorie”, XXVII (1981), nr. 3, p. 93.

adăugau cele tipărite în alte centre din țară, mai ales în orașele dunărene. Totalul periodicelor apărute în limba bulgară, sau bilingve, este de 23 ²¹. Au mai apărut trei periodice în limba greacă, unul evreiesc și alte 29 în franceză, germană, italiană și ungară. În ceea ce privește periodicele publicate în limbi de circulație internațională, ele erau menite în bună parte să asigure și pe acest plan o integrare

---

Nikolai Jecev, *Bucureștiul și renașterea culturală bulgară*, în *Relații româno—bulgară de-a lungul veacurilor*, vol. II, București, 1984, p. 25.

a României în circuitul internațional de informații.

Un alt grup de aproape treizeci de periodice l-au reprezentat foile oficiale și semioficiale, cu caracter local, precum și unele publicații periodice economice ; dintre acestea merită o specială evidențiere „Economia națională” a lui P. S. Aurelian și a lui Gr. Ștefănescu (1873— 1876), continuată apoi de „Economia rurală” a lui Aurelian (1876—1877). Printre foile oficiale ori semioficiale erau și periodicele care aveau rolul de a transmite publicațiile curților de apel. Un buletin al Curții de Casație își continua apariția din vremea lui Alexandru Ioan Cuza și un alt buletin a publicat în 1874—1875 dări de seamă asupra ședințelor Curții de Conturi. O publicație statornică cu caracter juridic a fost și amintitul „Dreptul”, editat de Grigore Păucescu (1871—1877).

De un deosebit interes sînt cele circa 80 de periodice cu preocupări cultural-științifice dominante, deși în unele dintre ele se regăsește și o problemă politică sau una economică. Constanța de Dunca a mai scos, pînă în 1868, publicația începută în 1863 „Amicul familiei”, Bogdan P. Hasdeu a fost editorul lui „Traian” (1869—1870) și în continuare a „Columnei lui Traian” (1870—1877), amîndouă importante din punct de vedere cultural-științific, dar și din acela al afirmării de către editor a pozițiilor sale patriotice, P. S. Aurelian și Grigore Ștefănescu au mai publicat „Revista științifică”¹⁴, „ziar pentru vulgarizarea științelor naturale și fizice” (1870—1882). Deosebit de importante, în afara „Convorbirilor literare”, au mai fost „Transacțiunile literare și științifice” (1872—1873), revistă publicată de D. A. Laurian și Ștefan C. Mihăilescu, „Revista contemporană” (1873—1876), „Revista literară și științifică” (1876), amîndouă fuzionate apoi în „Revista contemporană literară și științifică”, printre redactorii careia strîngîndu-se. ~m vara anului 1876, cîteva zeci de oameni de

---

Nerva Hodos și Al. Sădi Ionescu, *op. cit.*, p. 62, 82, 217, 313, 319, 415, 443, 449, 456, 476, 481, 492, 676, 690, 706, 708, >710, 752, 763, 800 și 810.

cultură ai epocii' în frunte cu M. Ko.- gălniceanu, D. A. Sturdza, V. A. Urechia, Stefan C7~Mj- chăilescu, Aron "Densușianu și alții"^{21,1}. La 1/13 octombrie 1874 și-a început lunga viață și „Biserica ortodoxă română”. În sfârșit, printre periodice mai trebuie adăugate și cele circa 30 cu caracter umoristic (este însă drept, re- prezentând deseori reluări, cu titluri schimbate, ale aceluiași periodic).

O privire generală asupra presei deceniului analizat ne îngăduie să conchidem că au apărut su'te de titluri de periodice cu un conținut de o varietate nemai- întâlnită pînă atunci, problematica politică dominînd totuși ansamblul publicațiilor periodice. Totodată, au mai fost publicate periodice de înalt nivel cultural și a fost simțitor adîncită integrarea „europeană” a presei românești.

Dacă la începutul celui de-al saselea deceniu al secolului traducerea poeziilor lui Vasile Alecsandri în limbile franceza și engleză marcase incipient o evidențiere a literaturii române pe plan european, în 1866 a fost publicat volumul lui Dimitrie Bolintineanu *Brises d'Orient. Poesies roumaines*, prefătat de Philarete Chasles, profesora la College de France. Dar literatura română, exceptând în parte pe Alecsandri, era totuși departe de a fi cunoscută dincolo de hotare. Deceniul 1866—1876 l-a consacrat însă pe Eminescu, după cum a înregistrat debuturile altor cîțiva scriitori români de factură universală ; de asemenea, producțiile literare în ansamblu au

fost supuse acțiunii
de asanare critică a lui Titu Maiorescu. în mod
obiectiv s-a pregătit începutul receptării, în etapele
următoare, a literaturii române moderne în cultura
europeană

[illegible]

²¹⁴ *Ibidem*, p. 563.

Dimitrie~~Bolintineanu~~și Cos- tache Negri. În 1866 s-a născut George Coșbuc ! În nou constituita Societate Academică Română, au fost desemnați ca membri, chiar la începuturile ei, Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi și Titu Maiorescu ; în cursul celui dintâi deceniu al existenței ei au mai fost aleși George Sion, Alexandru Odobescu și Ion Ghica. Mai importantă a fost însă, în cursul aceleiași etape, pe planul literaturii, activitatea Junimii, care a fost o adevărată pepinieră a marilor talente ale ultimei părți a veacului, tineri cărora li s-a înlesnit prin „Convorbiri literare”¹¹ debuturile și afirmarea.

i><Mft_{as}ie

Alecsandr

i

---

^{2,5} Pentru literatura în etapa cercetată, vezi : G. Călinescu, *Istoria literaturii române*. București, 1940 ; *Istoria literaturii române*, vol. II—III, București, 1968 și 1973 (cu bibliografia respectivă) ; mai vezi *Dicționar cronologic. Literatura română*. București, 1979, coordonatori I.C. Chițimia și Al. Dima.

*****
*****
***** are unanimous

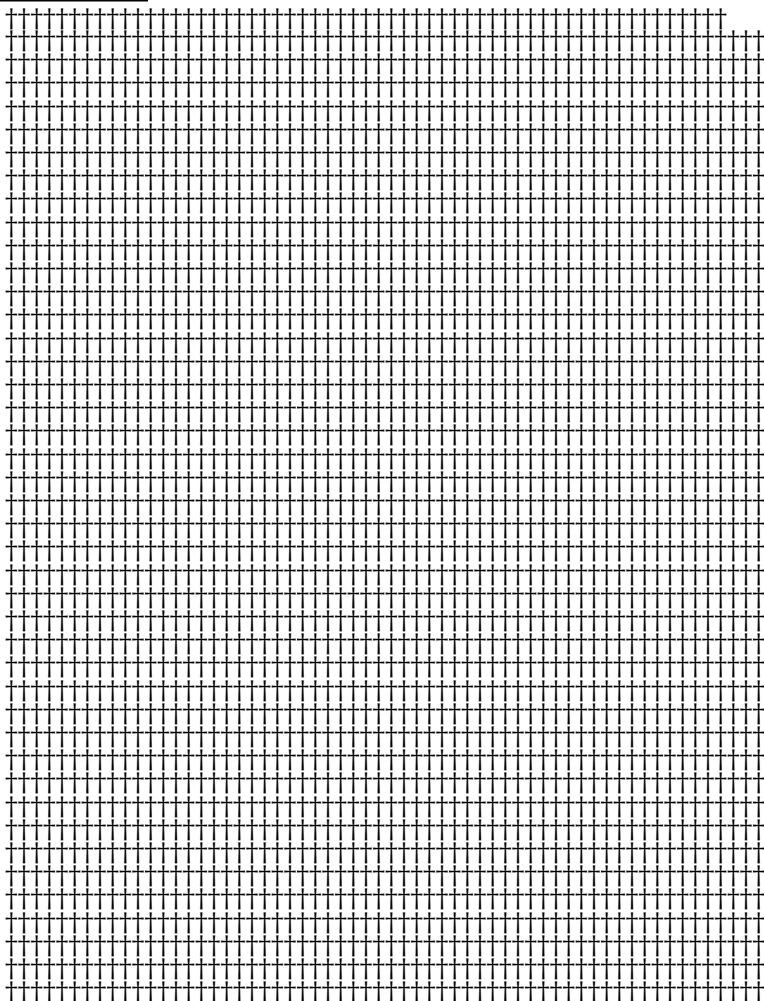
[illegible]

pastelurile și poemul *Dumbrava Roșie* — în „Convorbiri literare”, pășind în relații apropiate cu Junimea și mai ales cu Iacob Negruzzi și a scris unele piese ale operei sale dramaturgice. În cursul deceniului, Emine
sc
u

+++++ a publicat printre
alte poezii ale sale : Ce-ti doresc eu ție, dulce
România, în „Familia** lui Vnlran și apoi în „Con-
KZdrbiri literare*⁴ poemul „Venere și Madonăt.
poeziile înger și demon, Floare albastră și — în

1874 — *împărat, și proletar*. Spre sfârșitul
deceniului analizat, poetul era consacrat
Ultimii ani ai iui Bolintineanu

au fost triști. An-
gajat în acțiuni polemice, el a publicat în 1866

---

^{at7} Vezi bibliografia din *Istoria literaturii române*, vol. III,
București, 1973, p. 242.

Eumeni- dele sau satire politice, cărora le-a răspuns Orășanu prin *Bolintineanele*, poetul lansându-se într-o nouă replică în *Ielele, grame și epigrame politice*. Lucrări de ale sale au apărut, an de an, pînă în 1870 — drame istorice, scrieri politice și memorialistice, poezii. În mizerie și bolnav, pentru a-1 putea îngriji George Sion a trebuit să organizeze o loterie cu mobila și biblioteca poetului. Deși cîștigători, Negri și Alecsandri au refuzat a le prelua ; banii strînși s-au dovedit neîndestulători, mizeria însoțind pe Bolintineanu pînă în ultimele sale clipe. El a murit în spitalul Pantelimon la 20 august / 1 septembrie 1872.

Dacă Eminescu a fost consacrat, în schimb ceilalți! mari creatori, care aveau să illustreze literatura română în ultimele decenii ale veacului, s-au aflat încă la începutul strădaniilor lor. în 1875 Creangă a publicat în „Convorbiri literare”⁴⁴ *Soacra cu trei nurori și Capra cu trei iezi*, în 1876 *Dănilă Prepeleac* și la începutul anului 1877, „Mos *Nichifor Cotcariul*, dar nu era încă recunoscut ca marele Creangă l în anii 1873—1875 și-a publicat și Că-[^]ragiale în „Ghimpele”⁴¹ niște poezii, dar în anul cuceririi independenței României era încă departe de consacrare. Pentru Slavici, deceniul a însemnat debutul, dar și începutul afirmării sale, deoarece el a publicat în „Convorbiri literare”⁴⁴ nu numai comedia de debut *Fata de birău*. în 1871, ci și vestita *nuvelă Popa Tanda*, în 1875, „Alexandru Macedonski a fost autor, în 1872, al volumului *Prima JiZezba*, dar acesta nu-1 anunța încă ca un mare poet. Multilateral în preocupări,

Hasde
u

Impresionat de soarta lui Bolintineanu, Alecsandri scria la 4/16 mai 1871 lui Iacob Negruzzi : Din cauza lipsei, poetul cel mai de preț din Valahia este amenințat a-și închide ochii la spital...” (V. Alecsandri, *Opere*, vol. X, ed. cit., p. 16). Pentru Bolintineanu, vezi mai ales, Teodor Vârgolici, *Dimitrie Bolintineanu și epoca sa*, București, 1971.

publice în 1868 în „Familia”⁴¹ lui Vulcan Domnita Roxana. S-a arătat deosebit de activ în literatura satirică, ca și N. T. Orășanu, Gh. Tăutu și, Ba începuturile sale, G. Dem. Teodorescu.

\\Jna^din marile opere literare românești ale deceniu- 'Kri*' a toș? și *Pseudokineghetikos* a lui Odobescu, în realitate o „prefată”⁴⁴... transformată într-un volum ! Dar talentatul și eruditul om de cultură și-a consacrat cea mai mare parte a activității sale, în cursul deceniului, nu atât literaturii, cât studiului arheologiei și istoriei. Lui Odo- bescu i-a revenit meritul restituirii către public a *Istoriei lui Mihai Vodă Viteazul* a lui Nicolae Bălcescu. a cărei primă ediție, sub auspiciile Societății Academice a datat din 1877, când se împlinise un sfert de veac de la dispariția eroului.

Scriitori ca C. D. Aricescu, Gh. Crețeanu, George Ba- ronzi, Gh. Tăutu, Romulus Scriban, Radu Ionescu n-au lăsat în urma lor, în cursul deceniului, lucrări care să reziste timpului. N-au rămas pînă astăzi nici piesa lui Nicolae Scurtescu *Rhea Silvia*, nici romanul lui Grigore Granda *Fulga* și nici comediile lui Pantazi Ghica, *Ste- rian Pățitul* — considerată de Călinescu a fi „cu deschidere inteligentă”⁴⁴ — și nici *ladeș*. Mai importante au fost, poate, străduințele ce s-au depus într-un domeniu adiacent creației literare propriu-zise, cel al culegerii și valorificării folclorului, evidențiindu-se în această privință în cursul deceniului I. C. Fundescu, Miron Pompiliu, Si- mion Florea Marian și Petre Ispirescu. Mai merită a fi semnalat și faptul că Teodor Codrescu a publicat în „Buciumul român”⁴⁴ prima versiune a *Tiganiadei* lui Ion Bu- dai-Deleanu.

> In domeniul artelor, progresele cele mai marcante se ^înregistrează în pictur

---

Pentru Hasdeu, vezi bibliografia din *Istoria literaturii române*, vol. II, București, 1968 și Vistian Goia, *B.P. Hasdeu și discipolii săi*, București, 1987 ; I. Oprișan, *Romanul vieții lui B.P. Hasdeu*, București, 1990.

[illegible]

Bardasare a ajuns să întrețină din mijloace proprii școala de profil ieșeană, pînă cînd fondurile statului au putut fi obținute din nou !). Then-/ dor Aman la București și Panaiteanu-Bardasare la Iași au patronat în fapt mișcarea artistică a pictorilor cel dinții' realizînd și personal. în continuare, opere remarcabile sv „la zi” : Izgonirea turcilor la Călugăreni (1872) ori Bulgarii masacrați de turci — inspirată evident din lupta) pentru libertate a poporului vecin, atît de acută în preajma anului 1877, sau Țăran cu căciulă în mină (1875).¹ Constantin Lecca, Mișu Popp, Gheorghe Tattare&cu, Pe-^ tre Mateescu din generația mai veche, dar și mai tinerii Mihai Dan, Mihai Ștefănescu, Sava Heptia. C. D. Stahi, Panaiteanu-Bardasare, au fost prezenți în pictura româ-(nească a deceniului. Dintre toți a strălucit Nicolae Gri-^ gorescu, consacrat pe deplin după participarea sa cu peste 140 de tablouri remarcabile la expoziția din 1873. De asemenea, tot în acest deceniu și-a început ascensiunea Ioan Andre escu. Au fost prezenți în epocă, cel dintîi manifes- tîndu-se multilateral în artă, Carol Popp de Szat.hmăry și elvețianul Henric Trenk, ca și, în litografie, Alexandru Asaki și August Strixner. Un număr destul de important dintre pictorii din tînăra generație au efectuat stagii în străinătate, în general lungi, mai ales Grigorescu, îndeosebi în Franța, Italia și Germania

în domeniul sculpturii s-a afirmat Karl Storc
k

Vezi o privire de ansamblu în : *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R. Secolul XIX*, vol. II, București, 1958 ; vezi importante lucrări referitoare la Grigorescu și Andreescu ale lui Radu Bogdan.

+++++, care a realizat în
1869 monumentul spătarului Mihai Canta-
ciuinrA
din fața spitalului Colțea și au început să se ridice
Ioan Georgescu și Ștefan Ionescu Valbutea. în
București nu s-^ridicat vreun edificiu important in

+++++

1870 au fost totuși ridicate la București halele pieței centrale. În 1875 a început la Sinaia edificarea Castelului Peles, care a fost terminat în 1880. lucrarea fiind asumată de arhitectii germani Doderer și Schultz. Castelul Peleş a fost Considerat un „exemplu ciudat, mai cu seamă în ce privește interiorul, de îmbinări fantastice de elemente gotice, renaștere, baroc” (Grigore Ionescu). în Capitală arhitectul de origine poloneză, Kofczinski a construit în 1875 clădirea Carului cu bere de pe strada Stavropoleos. După cucerirea independenței, în ultimele decenii ale secolului și la începutul veacului al XX-lea, aveau să fie ridicate în București o serie întreagă de edificii importante, dar arhitectii aveau să fie aproape în majoritate francezi (Galleron, Bernard, Ballu etc.) deși avea să se afirme și Ion Mincu. cel ce a pus în valoare, cu fermitate, specificul național.

Teatrul s-a evidențiat ca una din ramurile artei care atrăgea în mod deosebit publicul, inclusiv păturile mijlocii ale societății²²³. în frumosul local al Teatrului Național din București, dar și la Iași și la Craiova, ca și în alte câteva orașe ale țării, activitatea teatrală s-a desfășurat permanent. în 1872 actorul Ioan Lupescu a ridicat la Focșani un local de teatru, în 1869 trupa Tardini-Vă- dicescu juca la Bacău într-o „barată de scînduri, o hardughie”, în care încăpeau totuși 700 de spectatori, la Botoșani exista din 1860 „teatrul lui Petrarhe Cristea”, iar în 1869 „casele Sommer” erau folosite în același scop, la Galați și la Pitești proiectele pentru construirea unor teatre, în ultimul caz și începute a fi concretizate, n-au fost totuși finalizate. Oricum, spectacolele se dădeau permanent nu în puține centre — în 1872 Costache Cara- giale se intitula „director al Teatrului Național din Plo-

---

Vezi Grigore Ionescu, *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*, București, 1982, p. 531 și urm.

²²³ Vezi Ioan Massof, *Teatrul românesc. Privire istorică*, voi. II, București, 1966 ; *Istoria teatrului în România*, vol. II ; București, 1971 ; mai vezi Teodor Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, editia I.C. Chitișia, București, 1975 ; N. Barbu, *Teatrul Național «Vasile Alecsandri» Iași. 160 de ani de teatru românesc. 1816—1976. Dicționarul actorilor Teatrului Național «Vasile Alecsandri», Iași, 1816—1976*, Iași, 1976 ; *Istoria Teatrului Național din Craiova*, Craiova, 1978 ; Liliana Topa, *Teatrul în orașele de provincie din Muntenia între anii 1848—1918*, în „Studii și Cercetări de Istoria Artei. Teatru”¹, 16 (1969), nr. 2, p. 213—229.

256

iești⁴⁴ ! — adăugându-se la aceasta turneele. Acestea din urmă aveau și o funcție națională și internațională²²¹.

Dacă în 1867 intenția lui Millo de a întreprinde un turneu în Transilvania nu s-a putut materializa din pricina tensiunilor politice existente în împrejurările încheierii pactului dualist, în 1868 Mihail Pascaly și cu trupa sa au întreprins un astfel de turneu la Brașov, Mibiu, Lugoj, Timisoara. Arad și Orayita, în anul următor el întreprinzând un altul în Bucovina. În 1870 Millo a realizat un turneu cu trupa sa în Transilvania, ajungând și La Cluj, iar în 1871 un altul în Bucovina. Ecoul național al acestor turnee a fost deosebit de puternic. Trebuie amintit că actori români au jucat în epocă peste hotare, I. D. Ionescu, de exemplu, dînd în 1874 spectacole apreciate la Viena și la Budapesta și că, pe de altă parte, trupe și actori străini au venit în România,, remarcîndu-se, prin înalta ținută actricească, spectacolele date la București de Adelaida Ristori (1871) și de Giacinta Pezzana (1875).

Deceniul analizat a fost ilustrat în lumea teatrului de personalități proeminente. Matei Millo, Mihai Pascaly, Costache Caragiale, Theodor Theodorini, Constantin. Di-mitriadf^ numai pentru a aminti pe cei mai de seamă actori, jăuau la „nivel european”. Repertoriul a fost variat, dominat, ce este drept, de melodrame și vodeviluri, ca și de unele creații ale dramaturgiei originale, printre premierele deceniului în această ultimă privință impu- niîndu-se Răzvan și Vidra a lui Hasdeu și

Banul Mărăci a lui ~V. A. Urechiă ; în schimb, *Boieri și ciocoi* a lui Vasile Alecsandri. piesă reprezentată și la Iași~și la București, n-a avut succesul de public scontat de autor. Tot în această etapă istorică a fost reprezentată premiera *Revizorului general* a lui Gogol și *Hernani* a lui Hugo.

Vezi : Ion V. Boeriu, *Primul turneu al lui M. Pascaly la Sibiu (1868)*, în „Studii și Cercetări de Istoria Artei. Teatru”, 16 (1969), nr. 1, p. 97—100 ; Idem, *Trupa lui Millo la Brașov, și Sibiu (1870)*, în *Zoc cit.*, 17 (1970), nr. 1, p. 83—87 ; Idem, *Al doilea turneu al lui M. Pascaly în Transilvania (1871)*, în *Zoc. cit.*, 18 (1971), nr. 2, p. 263—268 ; Idem, *Turneele lui I.D. Ioricescu la Brașov și Sibiu în anii 1872 și 1873*, în *loc. cit.*, 20 (1973); nr. 1, p. 83—88.

17—cda. 6

25

Dirrecția celor două teatre principale din București și Iași a fost asumată în sistemul concesiionării, cu subvenții din partea statului, de actorii cei mai importanți (mai ales de Pascaly și de Luchian). Un moment important l-a reprezentat numirea lui Odobescu la conducerea teatrului din București, el inițiind o necesară restaurare a teatrului după un sfert de veac de existență și tot el instituind premiile de creație. Venirea la direcția teatrului național bucureștean a lui Ion Ghica, în 1877, constituirea *Societății Hramățice* și legea teatrelor aveau să deschidă, o nouă fază în viața teatrului românesc modern.

Doar la cîțiva ani după organizarea conservatoarelor de la București și Iași, muzicienii români din deceniul analizat au înfățișat o fază incipientă a muzicii moderne românești—⁵. Majoritatea dintre ei erau încă tineri și aveau să se evedențieze în etapele următoare, iar mulți dintre cei care au urmat cursurile școlilor muzicale românești amintite, și-au întregit pregătirea profesională dincolo de hotare, chiar în etapa dată, în diferite centre artistice ale Europei, la Paris, Viena, Petersburg, Berlin etc. Al. Berdescu, Mihai Burada, Ioan Cartu, Iosif Ivanovici au realizat compoziții, în general sub impactul folclorului

național, dar C. Dimitrescu ori George Stephanescu — viitor fondator al Operei române — au compus muzică simfonică cu specific național, dar și integrată celei universale. Au continuat să se evidențieze în România și un număr de muzicieni străini : Francisc Serafin și Eduard Caudella, Pietro Mazetti, Ludovic Wiest, Eduard Hiibsch, Carl Wagner ori Eduard Wachmann, cel din urmă : director și dirijor al Filarmonicii bucureștene.

În ansamblu, în deceniul premergător cuceririi independenței României, cultura s-a dezvoltat, s-a modernizat și a contribuit la antrenarea mai înainte a societății din România și a întregii națiuni pe calea unei ireversibile propășiri.

²²⁵ Vezi *sub voce* muzicienii evocați în Viorel Cosma, *Muzicieni români. Lexicon*, București, 1970 (cu bibliografia respectivă la fiecare).

258

IX

SITUAȚIA MATERIALĂ ȘI VIAȚA COTIDIANĂ

În societatea din România — țară aflată într-un complex proces de mutații — se constată, în deceniul premergător cuceririi independenței, profunde deosebiri în situația materială și nivelul de viață ale cetățenilor, dar și o pătrundere mai sporită a *noului*, chiar și în lumea satelor. Atît Convenția de la Paris, cît mai ales Constituția din 1866

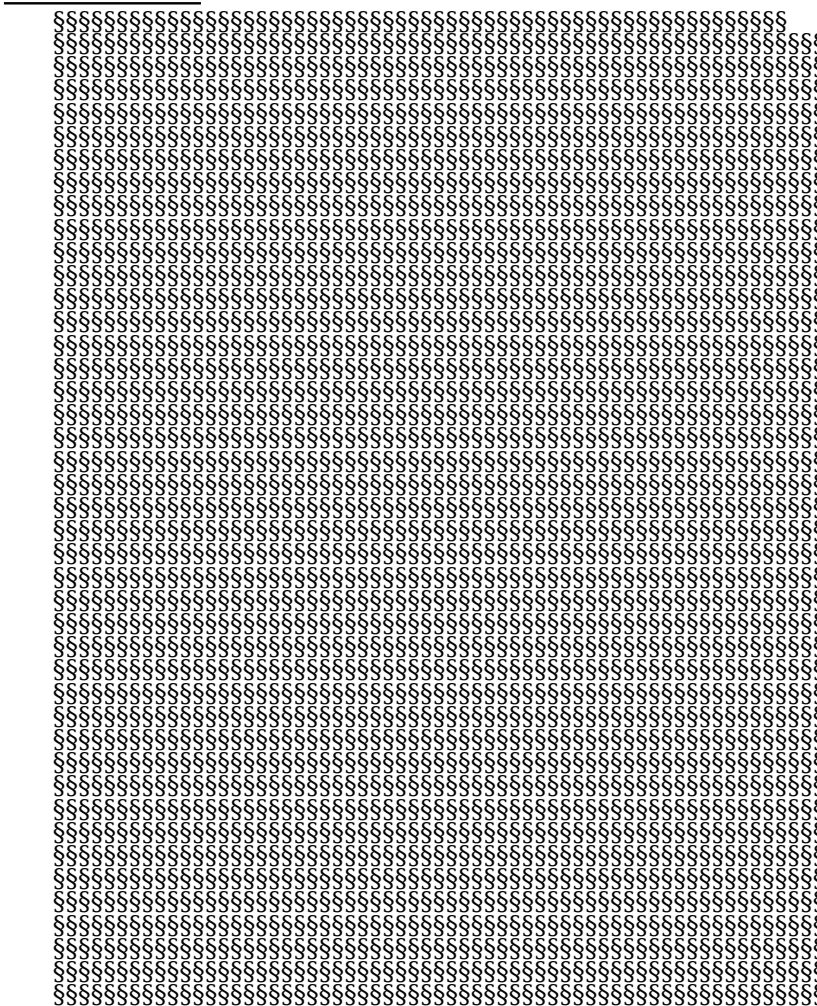
proclamaseră un regim de egalitate. „Nu există în stat nici o deosebire de clasă”, se preciza în articolul 10 al amintitei legiuri fundamentale. „Toți românii — continua articolul mai departe — sînt egali înaintea legii și datori a contribui fără deosebire la dările și sarcinile publice¹¹. În realitate, diferențele continuau să fie uriașe, pe plan social-economic înainte de toate ; luxul și sărăcia izbeau, contrastant, deopotrivă. Între lumea satelor — cu excepția conacelor moșierilor — și lumea orașelor (mai ales părțile centrale ale acestora) era o adevărată prăpastie ; deosebiri mari se constatau, de asemenea, între capitala București și cele cîteva orașe mai evolute (Iași, Craiova, Brăila, Galați, în primul rînd) și restul orașelor și tîrgurilor și mai ales izbitoare erau diferențele de nivel între locuitorii unei aceleiași localități urbane și mai ales a Capitalei statului. „Am vizitat toate marile orașe ale Europei — nota Gustav Rasch —, am văzut Londra, Parisul și Neapole, dar nicăieri n-am

259 văzut atîtea contraste între sărăcie și luxul risipitor atît de alăturate ca la București “^J.

Cînd a murit fostul domnitor Mihail Sturdza averea sa mobilă — în bani, aur, rente, conturi în bancă etc. — a fost estimată la uriașa sumă de 80 milioane lei (sumă echivalentă cu 4/5 din bugetul din acea vreme al României !), la acestea adăugîndu-se averea imobilă !- Și tot în acei ani un muncitor agricol primea în medie mai puțin de 2 lei pentru o zi de muncă, și la culesul porumbului sau la culesul viilor doar un leu **pe** zi !

[illegible]

*****
*****

+++++

+++++

Apud Paul Lindenberg, *König Karl von Rumänien*,
Berlin, 1906, p. 92 („Ich habe alle grossen Städte Europas
besucht, ich habe London, Paris und Neapel gesehen, aber
nirgends habe ich solche Kontraste in der Armut und dem
verschwenderischen Luxus so ganz dicht nebeneinander
gesehen wie in Bukarest“).

*****

O femeie era plătită cu 75«/o, iar un copil doar cu circa 33»/o din suma dată unui bărbat¹ ; contrastul era izbitor ! Neîndoielnic că nu toți proprietarii de domenii și de moșii beneficiau de starea materială a fostului domnitor evocat, dar evident că între moșier și țăran prăpastia era uriașă în ceea ce privește venitul și același lucru se remarcă și în ceea ce privește păturile avute ale burgheziei.

Vezi C. Gane, *Trecute vieți și doamne și domnițe*, ediția III. București, 1944, p. 176 și urm.

O lume aparte o reprezentau funcționarii. Există neîndoiește o goană după posturi, care asigurau pe deoparte o sursă de venituri constantă, iar, pe de altă parte, pentru anumite categorii, o ascensiune socială. Schimbarea în funcții, o dată cu venirea la putere a unui nou guvern avea neîndoiește consecințe în privința instabilității societății. În

---

Tablou de prețurile curente la 31 decembrie 1876 în *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. I, partea I, București, 1954, p. 377—378.

bugetului ! Salarizarea înfățișa contraste marcante, înregistrându-se deosebiri pînă la 5 000/o !^{fi} Ministrul de Finanțe era retribuit cu 5 000 lei pe lună, președintele Curții de Conturi primea 3 000 lei, directorul general al Ministerului de Finanțe (post care echivala cu cel al unui secretar de stat de astăzi, fiind în acea vreme singurul adjunct al ministrului) primea 2 500 lei și tot atîta i se dădea lunar fiecăruia din cei opt membri ai Curții de Conturi ; un șef de secție în Ministerul de Finanțe era plătit cu 1 500 lei lunar, iar șeful corpului sergenților de oraș din București cu 1 000 lei ; un arhivar primea 600 lei, iar un ofițer în corpul sergenților de oraș 550 lei, în timp ce subofițerului i se plătea 170 lei. Copiștii — dactilografele epocii ! — erau salariați diferențiat după importanța instituției în cadrul căreia slujeau. Un copist al Biroului de servitori de pe lângă Prefectura poliției din București, primea doar 90 lei, în timp ce un copist de la un minister primea 300 lei pe lună, iar cei de la Inspectoratul general al serviciului sanitar primeau fiecare 200 lei pe lună, dar se adăuga la leafă și o diurnă de 150 lei.

Medicul corpului de sergenți de oraș din București era retribuit cu 500 lei lunar, în timp ce inspectorul general al serviciului sanitar primea 1 500 lei și în plus 500 lei diurnă ; primul veterinar încasa 800 lei pe lună, dar un veterinar doar 300 lei (ca un copist!), la care se adăuga o diurnă de 200 lei. În provincie medicii de județ erau retribuiți cu 800 lei lunar, iar cei de plasă cu 500 lei. Un „odăias

---

Titu Maiorescu, *însemnări zilnice*, vol. I, București, 1937, p. 175.

```
*****
*****
*****
*****
```

la Curtea de

Conturi primea 150 lei, dar la direcția sărăciilor și a bunurilor statului din sudul Basarabiei păzitorii și oamenii de serviciu erau retribuiți doar cu 80 ori 120 lei (ultima leafă revenindu-le celor ce foloseau cai).

Unul din motivele care făceau atractive funcțiile publice era și faptul că foștilor funcționari li se asigurau pensii de bătrânețe. În 1868 au fost reglementate pensiile printr-o lege, în temeiul

---

⁶ Am utilizat diverse tabele de salarizare din Ioan M. Bujoreanu, *Colectiune de legiurile României vechi si noi*. București, 1873, p. 823, 963, 1 065—1 066, 1 189, 1 201—1 202, 1 358.

căreia se acorda 50o/o din leafa lunară pe ultimii cinci ani de serviciu drept pensie lunară celor ce serviseră timp de 20 de ani (respectiv 18 ani militarii) și 75% celor ce serviseră timp de 30 de ani (respectiv 25 ani militarii). Pensiile erau însă plafonate la 1 500 lei lunar, iar urmașii primeau 50% din pensie în cazul văduvelor și 75% în cazul văduvelor cu copii '.

Veniturile trebuie raportate la prețuri pentru a avea o imagine veridică a unui real nivel de tfai ^K. Carnea era relativ ieftină, în medie între 45 de bani și 1 leu ocaua (cca 1,3 kg), cea mai ieftină fiind cea de oaie și cea mai scumpă cea de vitel. Dacă laptele de vacă se plătea de consumator 48 de bani ocaua, untul proaspăt atingea 4 lei ocaua, iar brânza oscila între 73 de bani ocaua de caș și 2,62 lei ocaua de cașcaval de Penteleu. Făina de grâu de calitate I costa cca 80 de bani ocaua, iar mălaiul 11 bani. Ocaua de fasole costa 16 bani, cea de linte 41 de bani, mazărea 60 de bani. Pîinea de calitate I (jimbla) se plătea 40 de bani ocaua și pîinea neagră 30 de bani ocaua. Vinul oscila în'tre 40 de bani și 1,29 lei. Materialele de construcții erau ieftine : 2 lei un car cu nisip și circa 12 lei mia de olane.

La birtul „Enache“, în centrul Capitalei țării, prețurile variaua între 20 și 80 bani porția. Cu abonament lunar micile birturi ofereau studenților patru feluri pe zi cu prețuri variind între 30 și 40 lei pe lună. Consentin', Ba- calbașa, care ne indică aceste prețuri, își amintea că-1 costa o masă de prînz 90 de bani (pîine, două ouă, o fleică, un măr și bacșișul ; dacă bea și vin mai plătea 20 de bani
)

acceptabile *pentru înstăriți*; pentru țărani și păturile sărace ale orășenimii — muncitorii în primul rînd — prețurile erau însă apăsătoare ; țăranii puteau rezista doar datorită traiului lor extrem de modest și a faptului că se întrețineau (inclusiv o bună parte din îmbrăcăminte) din propria lor producție.

Încă în 1863, tabelele anexate la legea patentelor dezvăluiau varietatea și diferențierea profesiunilor exercitate în statul român ¹². În tabelul A era prezentată lista diferitelor profesii împărțite în cadrul a opt clase ; situația aceasta în linii generale, s-a menținut și după 1866. În clasa I erau cuprinși : magazinele cu articole de lux, băcăniile en-gros, bijutierii cu „bijuterii gata de mari valori", „fasonînd și obiecte de comandă", bogasierii

---

Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată. 1871—1884*, vol. I, București, 1927, p. 62.

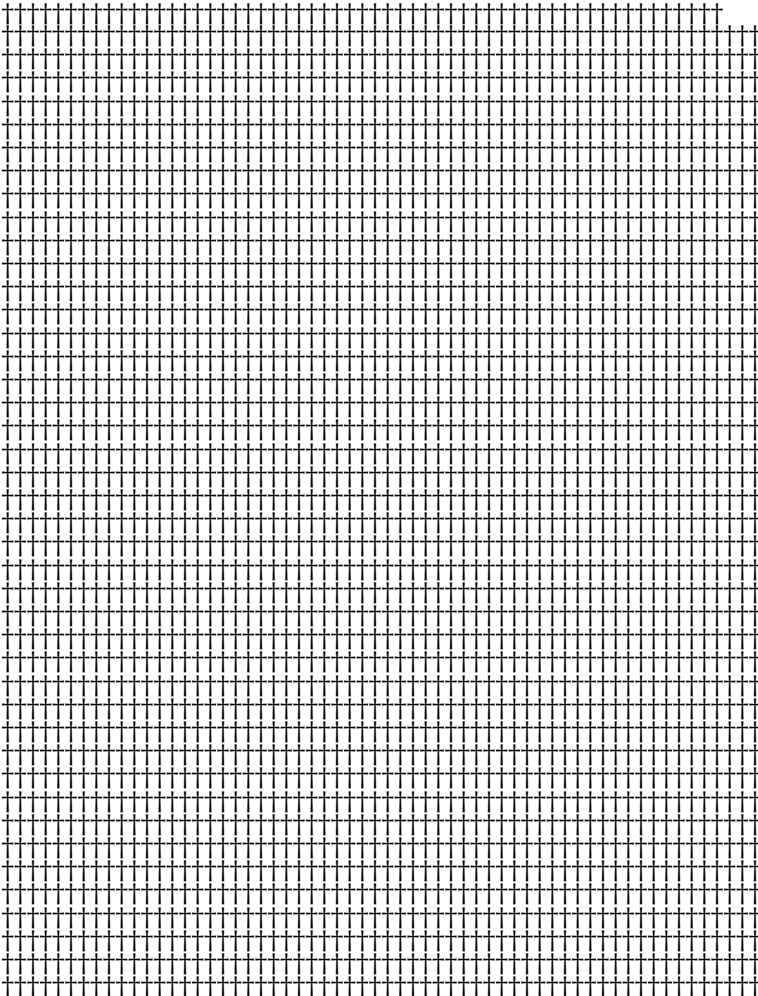
¹¹¹ *Ibidem*, p. 63, 116.

++++
++++
++++

++++
++++
++++

„cu ridicata”,

_____

bumbăcarii „asemenea”, marii cîrciumari, negustorii de cereale „exportînd sau vînzînd în țară cu toptanu cîtimi mari”, comisionarii cu „întinse operațiuni cu străinătatea”, negustorii de gaz (petrol) „cu ridicata”, întreprinzătorii de poștă „de drumuri mari”, toptangiii lipscani. în clasa a II-a erau cuprinse 30 de profesii, printre care cofetarii, croitorii care vindeau și stofe, dro- ghiștii,

---

¹¹ Ion Ghica, *Scrieri economice*, vol. II, ediție Ion Veverca, București, 1937, p. 167.

¹² Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1 260—1 272.

negustorii de fier, cei de gogoși de mătase ori de lână, negustorii de mobile, modistele „cari aduc diferite articole din străinătate și le confecționează însăși”, hotelierii, fabricanții de postav, negustorii de luminări și săpunuri, negustorii „de mobile aduse din străinătate”, ■ negustorii de vinuri. În clasa a III-a erau cuprinse 62 de profesii, printre care negustorii de argint importat (argintari), armurierii care aduceau „arme de lux din străinătate”, antreprenorii de baluri, brașovenii

---

Negustor care vindea articole de manufactură și mai ales bogasiu — pînă scumpă, în culori și cu lustru, folosită mai ales la căptușitul hainelor.

„coaforii" — care vindeau „și parfumuri" —, constructorii de corăbii, cherestegiii, farmaciștii, negustorii de făină „cu ridicata", negustorii de haine „din străinătate aducînd cîtimi mici", negustorii de hîrtie, editorii, hotelierii mai mici, negustorii de plumb, negustorii de rom „cu ridicata", negustorii de seu și cervișuri

---

Negustor care vindea marfă adusă de la Brașov, mai ales fierărie.

precum și în tabelele B și C ! Listele dezvăluie în ansamblu o mare varietate de profesii, precum și diferențierea nu numai profesională, dar și înăuntrul fiecărei categorii. Și aceasta era situația din 1863 ! Evident că între timp orașul dezvoltându-se și crescînd și acest proces se accentuase.

Dacă Capitala reflecta o neîndoielnică amploare a vieții social-economice, aceasta se desfășura mai ales în beneficiul celor cu stare, cei ce utilizau toată varietatea de mărfuri adusă „din străinătate !” O analiză a clasei celei mai numeroase a țării ne înfățișează un tablou evident deosebit. Martorii străini erau impresionați de sărăcia locuinței majorității țăranilor și a mobilierului rustic al acestora (mai ales în zonele de șes). „Locuințele celor mai mulți în Valahia sînt cele mai sărăcăcioase din Europa ; toată zestrea casei este alcătuită dintr-o pereche de cra- tițe și oale, cîteva mese și scaunase din lemn ; paturi se găsesc rar la țăranii valahi. Învelit cu cojocul lui doarme țăranul pe pămînt...”

---

¹³ *Nbtice sur la Roumanie...*, p. 95.

¹⁴ *Ibidem*, p. 97.

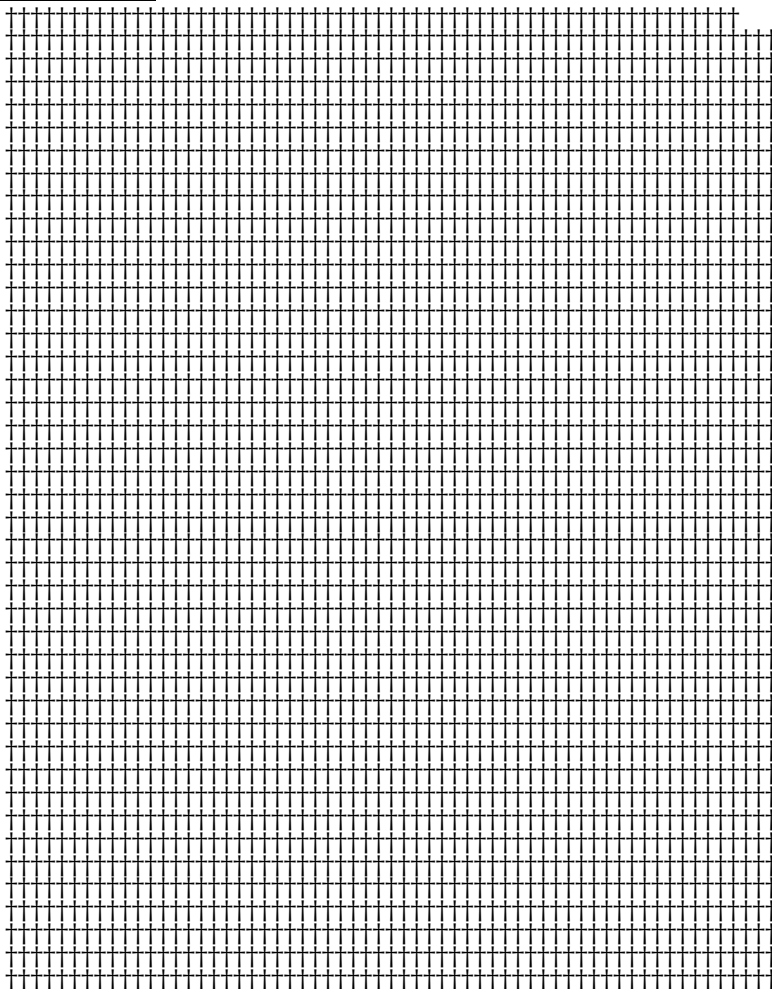
Ibidem, p. 100—102.

¹⁵ *Ibidem*, p. 129.

+++++
+++++
+++++.

Semnificativ
mai era însă că același martor ținea să evidențieze
și anumite trăsături ca- re-1 puneau în evidență pe
țăranul român. „Dar țăranul valah — scria el —
contrastează totuși într-un mod remarcabil cu

---

ceilalți țărani europeni. El este deosebit de curat și chiar în cazul celei mai mari sărăcii casa din împletitură și pământ este ținută în mod deosebit de curat. Simț al măsurii și cumpătare, hărnicie și curățenie sînt trăsăturile principale ale caracterului său. El este reprezentantul viitorului politic al poporului român

“

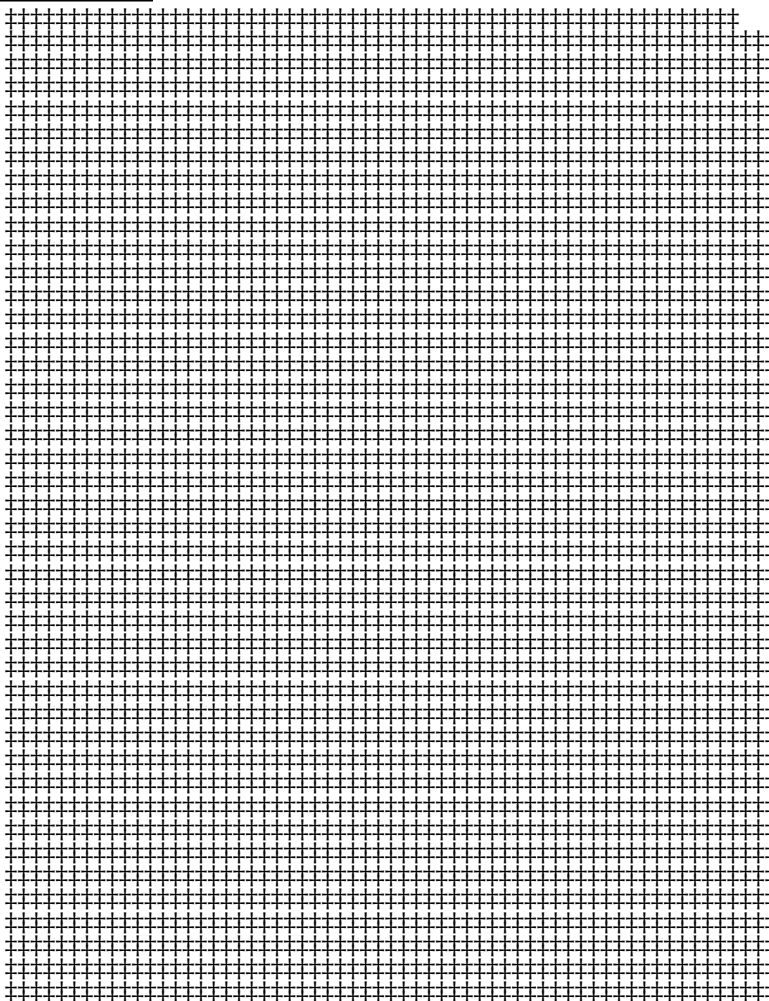

„Die Wohnungen der meisten in der Walachei sind die ärmlichsten in Europa ; den ganzsn Hausrat machen ein paar Kessel und Topfe, einige holzerne Tische und Schemei' aus ; Betten findet man bei den walachischen Bauern selten. In seinen Schafpelz gehüllt schläft der Bauer auf der Erde...”

#####

Tăranii își confecționau în bună măsură îmbrăcăminte, își făceau opinci din piei neargășite ¹³. Din piei de oi și de miel meșteri din orașe, dar și din sate confecționau cojoace, mintene și pieptare și,

---

desigur, căciuli ¹⁴. Aproape în fiecare casă de țăran, într-o mică odaie, se găsea un război de țesut, cu ajuiorul căruia țăranca confecționa țesături din lână, în și cînepă pentru îmbrăcăminte, covoare și diferite țesături pentru casă ¹⁵. În foarte multe sate lucrau olari care își aprovizionau consătenii cu produsele lor și, desigur, pe orășeni¹⁶. Sărăcia nu excludea simțul artistic, deosebit care impresiona pe călătorii străini. Impresia aceasta o va avea, chiar la începutul domniei, și prințul Carol, care a notat în memoriile sale : „portul locuitorilor munteni din România mică se distinge prin bogăția culorilor și prin gust“

Paul Lindenberg, op. cit., p. 86 („...Aber der walachische Bauer kontrastiert doch merkwürdig mit anderen europäischen Bauern. Er ist ausserordentlich reinlich und selbst bei der grossen Armut wird das aus Flechwerk und Erde zusammengebaute Haus äusserst reinlich gehalten. Mässigkeit und Nüchternheit, Arbeitsamkeit und Reinlichkeit sind Hauptzüge seines Charakters. Er ist der Repräsentant der politischen Zukunft des rumänischen Volks“).

fiecare casă de țăran are un mic colț de grădină consacrat florilor și plantelor mirositoare, cum ar fi busuiocul, măghiranul, nalba, trandafirul, garoafa, mixandra, narcisa etc.”^{IK}.

Dar țărnimea aceasta, harnică și curată, cu demnitate și simț artistic, care-și obținuse eliberarea și mici loturi de pământ în 1864, ducea în marea majoritate un trai extrem de modest, oglindit

---

^{Is} *Notice sur la Roumanie...*, p. 71.

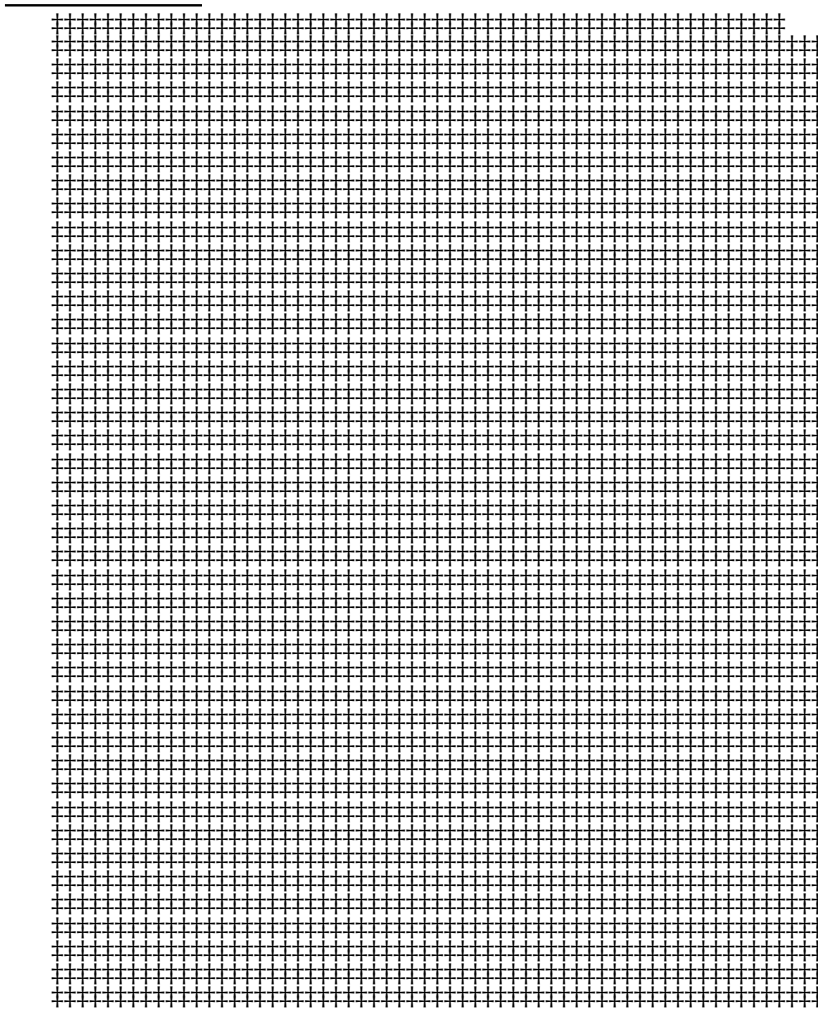
mai ales în hrană. „Românii— scria Ion Ghica în 1875 — sînt poporul cel mai frugal ce am văzut. Un muncitor care sapă toată ziua de dimineață pînă seara se hrănește cu legume fierte în apă, cu două fire de ceapă și cu o bucată de mămăligă uscată. Indienii și arabii nu sînt mai sobri decît dînșii... Biserica le impune aproape 200 zile de post pe an, în cari nu li se interzice numai carnea, dar și laptele, untul, ouăle și chiar peștele^{11 11)}. Cu un deceniu mai¹ înainte se remarcase : „Țăranul român fiind foarte .Ș^bru, se hrănește aproape exclusiv cu legume și fructa crude, u.Srj cate sau conservate în sare, oțet sau fermentație acetică. Nu mănîncă carne decît în anumite zile ale rrmrilor sărbători. Fasolea și linteia fierte, ceapa și usturoiul uscat, varza murată și castraveții murați îi servesc ca hrană în timpul lungilor și deselor posturi ale anului (șase săp- tămîni înainte de Paște, patru săptămîni înainte de Crăciun, patru săptămîni înainte de Sf. Petru, două săptă- mîni înainte de Sf. Maria, toate miercurile și vinerele din fiecare săptămînă și ajunul tuturor sărbătorilor) ; mănîncă multe fructe crude și curcubitacee în timpul verii” -°. Aceeași sursă ne arată că țărani mînceau ouă la fiecare masă, cu excepția zilelor de pos
t

Ion Ghica, *op. cit.*, vol. II, p. 180.

#####

#####

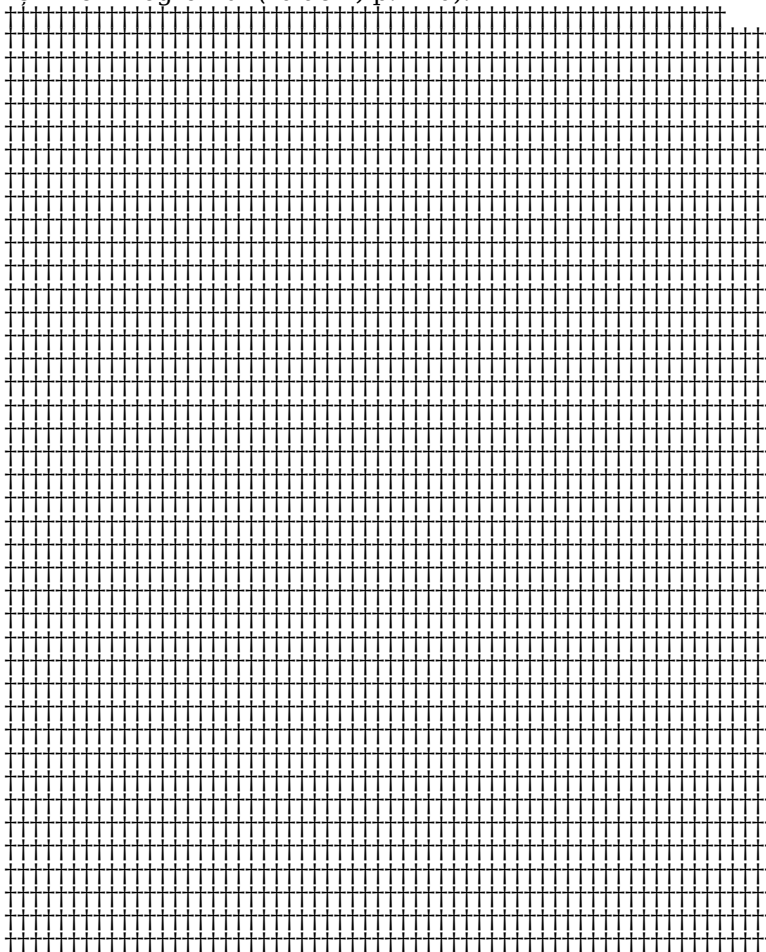

+++++

+++++

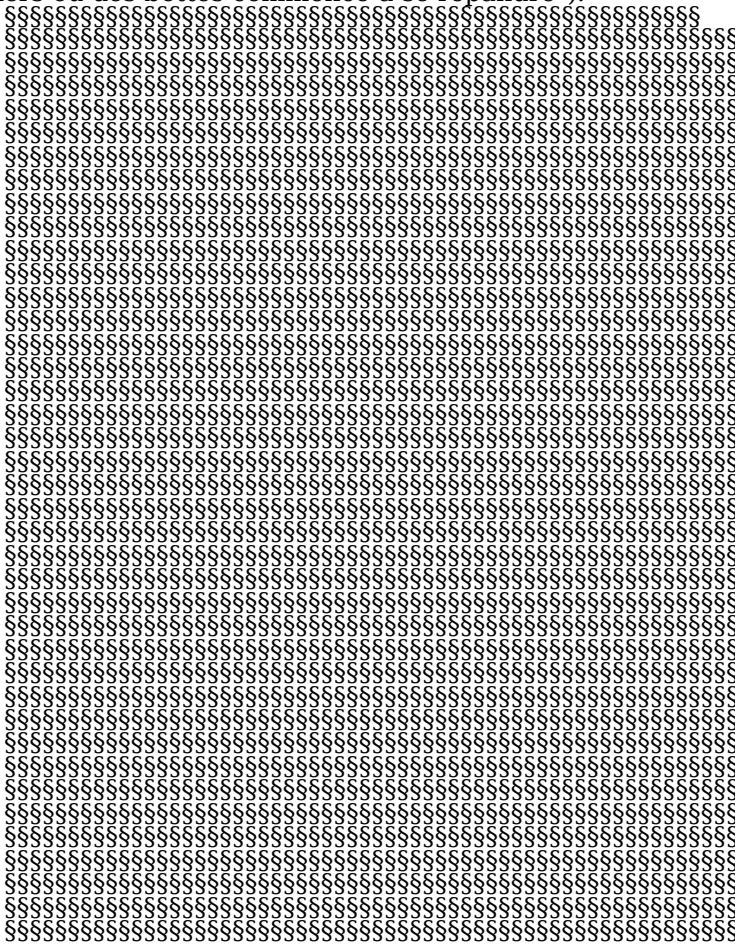
Ibidem, p. 117—120. Prețul pestelui oscila între 35 de
bani și 2 lei kilogramul (*Ibidem*, p. 120).

ghetelor a început să se răspîndească¹¹ Cuprinderea satelor în procesul de piață, inclusiv în ceea ce privește mărfurile aduse din străinătate, avea să se accentueze spre sfîrșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, în general, în beneficiul — în privința importurilor — mărfurilor germane ^{2\} Oricum, în cursul deceniului analizat, țărănimea continua să se afle în bună măsură

^M *Ibidem*, p. 380 („Dans certaines localites l’usage des sou- liers ou des bottes commence à se repandre”).

relativ izolată față de procesul de modernizare, lucru ce se datora însă în primiri rînd stării ei. materiale precare, lipsei de mijloace. Cu totul altfel se înfățișa procesul de modernizare la orașe, și mai ales în Capitală, care, peste cîteva decenii, avea să fie „micul Paris”.

În privința alimentației, clasele avute continuau să practice o alimentație tradițională. În 1866 se mai putea vorbi de cele 150 dulceturi, șerbeturi și peltele („ele se realizează nu numai cu fructe indigene și exotice la diverse grade de maturitate, dar și cu articole coloniale ca ciocolata, cafeaua, ceaiul, vanilia, coaja de migdale etc. și chiar și cu petale de flori, ca violete, flori de tei și mai ales trandafiri”)

G. Cioriceanu, *La Roumanie economique et ses rapports avec l'étranger de 1866 à 1915*, Paris, 1928, p. 292—294, 399—403-; pentru relațiile economice româno-germane vezi Dan Berindei, *Die rumänisch-deutschen Wirtschaftsbeziehungen im 19. und 20. Jahrhundert*, în volumul *Von der Pruth-Ebene bis zum Gipfel des Ida. Festschrift zum 70. Geburtstag von Emanuel Turczynski*, München, 1989, p. 233—245.

*****
*****
*****

[illegible]

plăcere, precum și pentru portocale și
caise"
)

+++++
+++++
+++++, ori pește
(în 1870 Alecsandri'ruga un cunoscut a-i trimite

---

²¹ *Notice sur la Roumanie...*, p. 70 („...on en confectionne non seulement avec des fruits indigenes et exotiques à divers degres de maturite, mais aussi avec des denrees coloniales, telles que le chocolat, cafe, the, vanilie, ecorces d'amandes etc. et meme avec des petales de? fleurs, comme les violettes. les fleurs du tilleul et surtout les roses”).

rareori, întinse, cu numeroase camere. Cu toate acestea, iarna nu erau toate încălzite³⁰, pe lângă faptul că în anotimpul rece se puneau covoare în odăi și se blocau ferestrele (așa cum relatează Vasile Alecsandri, fiicei sale, în noiembrie 1872 !) • ■. Prin mobile procesul de modernizare era evident, în ceea ce privește locuințele claselor înstărite. „Odăile nu prea erau mari, dar de proporții plăcute — nota chiar în zilele sosirii sale noul domnitor impresiile sale asupra palatului domnesc, vechea casă Goleșcu —, sub domnia prințului Cuza ele fuseseră din nou și cu gust mobilate cu mobile de la Paris" ; el mai adăuga : „servitorii purtau fracuri roșii cu șireturi de fir

---

²⁰ Din corespondența familiei Ion C. Brătianu, vol. I, p. 100.

în *La Moldo-Valachie, ce qu'elle a ete, ce qu'elle est, ce qu'elle pourrait etre* (Paris, 1867), amintea luxul unor locuințe bucureștene, pline cu covoare de Aubusson și de Smirna, cu mobile aduse de la Viena, cu porțelanuri de China și de Sevre

S

V. Alecsandri, *Opere*, vol. X, p. 73.

|||||

|||||

|||||

N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, București, 1981, p. 661.

. Vasile Alecsandri cumpăra în epocă mobile și alte "obiecte casnice pentru Mircești : un serviciu de cristal și de porțelan pentru 12 persoane, chiar și perdele, fierării pentru ferestre, de la Paris, oglinzi de toaletă și „un samovariu de salon“ de la Viena³. De altfel, el trimitea Paulinei Alecsandri de la Paris nu numai mănuși și „4 părechi de ciobățele no. 37“, ci chiar și „un pieptene de buzunar" ! Peste câțiva

---

^w V. Alecsandri, *Opere*, vol. IX, p. 285, 292, 309 și 324.

ani, expedia spre țară cognac, parfumuri, „linuri”, două termometre, „dopuri de plută”... și... apă pentru mustăți, dar și semințe de flori și legume, „o mașină de tuns gazonul, o mașină de măturat covorul, o morișcă de tăet legume, o mașină de cafe...”³³.

De la Paris unii își aduceau și îmbrăcămintea. Alecsandri scria de la Paris soției sale, în mai 1876,

---

³³ *Ibidem*, p. 295, 299.

că „...toaletele Marghiolitei au să fie sfîrșite în
săptămîna caire vine”

[illegible]

Adolphe d'Avril a sosit în 1868 la Predeal a constatat că soția „șefului stației militare" vorbea

³⁰ *Ibidem*, vol. X, p. 62, 149.

A large grid of small, repeating 'S' and 's' characters, resembling a textured background or a dense pattern. The characters are arranged in a regular, repeating pattern across the entire page, creating a dense, textured appearance. The characters are black on a white background, and the overall effect is that of a high-resolution, pixelated or woven fabric texture.

bine limba franceză și se îmbrăca conform modei pariziene!

Este drept că numai cîțiva ani mai înainte tot un francez Lancelot — constatase că unii bătrîni boieri își mai purtau vechea îmbrăcăminte orientală chiar și la București³¹, dar în realitate noul port era biruitor și nu numai el, ci și moda de la Paris !

„...Damele de aici — scria Ion Ghica într-o scrisoare închipuită din 1875 — poartă rochii de atlas, de fay și de catifea *epinglee* *, lipite de pulpe, ca pantalonii husarilor, grămădite mototol dindărăt

---

Ibidem, p. 608.

galbene întinsă pe un malacof din cele mai umflate lasă în urmă-i o coadă de trei coti, un ciupag de două degete agăţat cu două panglicuţe de umerii goi şi graşi ; o beretă de Şantilly de bumbac neagră încadra sînul umflat al damei ; la cap împodobită cu două oca de păr legat în cordele de catifea roşie cu ste-lişoare de aur cu moţuri de hurmuz şi cu ciucuri de fir. Dacă pe deoparte îşi arăta prea mult frumuseţea braţelor, a peptului şi a spinării, pe de alta îşi ascundea obrazul sub o tencuială groasă de prafuri albe, roşii şi vinete ; nu-i lipsea nici pelea de liliac pe sprîncene, nici risticu la coada ochiului şi sub gene, toate chichiţele dresului, sulimanului, machilajului ş-ale repicagiului îi erau cunoscute şi familiare*¹¹. Descrierea este neîndoielnic plină de ironie, dar, totodată, ea dezvăluie limpede măsura în care moda europeană, şi chiar pariziană pătrunsese. În afară de aceasta, exista şi un fenomen de imitaţie, constatat de un martor străin — M. A. Ritter von Zerbioni di Spasetti — în 1866 : „cea mai de jos muncitoare vrea în toaleta ei să fie ca soţia boierului, cea mai săracă îşi împodobeşte fata cu cele mai scumpe stofe şi merge cu ea în fiecare seară la expoziţia tuturor, în grădina publică*¹¹.

Importurile pe anii 1874 şi 1875 sînt edificatoare în a dezvălui procesul de modernizare a îmbrăcăminte. În 1874 importurile de încălţăminte şi pielării, ţesături de lînă, ceaprazărie şi panglicărie, îmbrăcăminte confecţionată şi rufărie şi împletituri de lînă (bonetărie) însumau 17,75%, în 1875 16,31%, iar în 1876 aproape 13% din totalul importurilor
României !

• Ripsată (cu dungi dese reliefate).

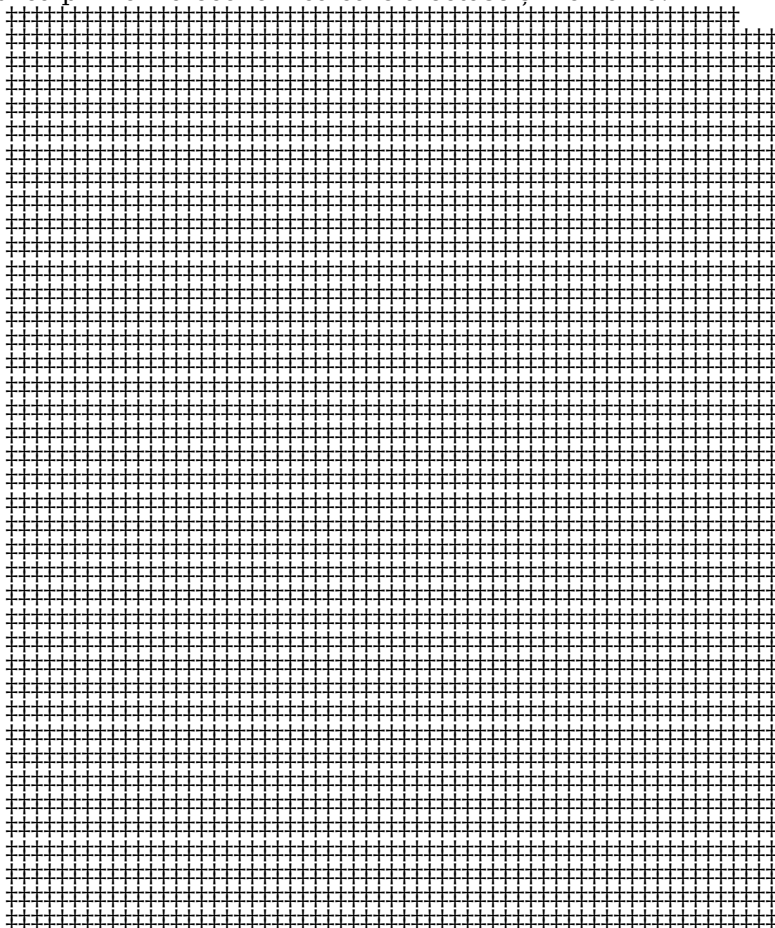

*****
*****
*****

++++++
++++++

Documente privind istoria României. Războiul pentru in-
dependență..., vol. I, partea I, p. 266—278. Diminuare-a se
explică prin criza economică care afectase și România.

Paris...* z⁷.

Pontul țăranimii continua firesc a fi cel tradițional. Cămașă largă, itari, brîu de lînă roșu sau uneori de piele, opinci și pălărie, iarna cojoc, căciulă — purtată uneori și vara ! — pentru bărbați. Femeile, drepte, ducînd uneori greutatea pe cap sau cu cobilița, purtau îndeobște o ie — cămașă brodată cu multă finețe —, o fotă, o pestelcă și un brîu, în

---

^{4,i} *Ibidem*, p. 70.

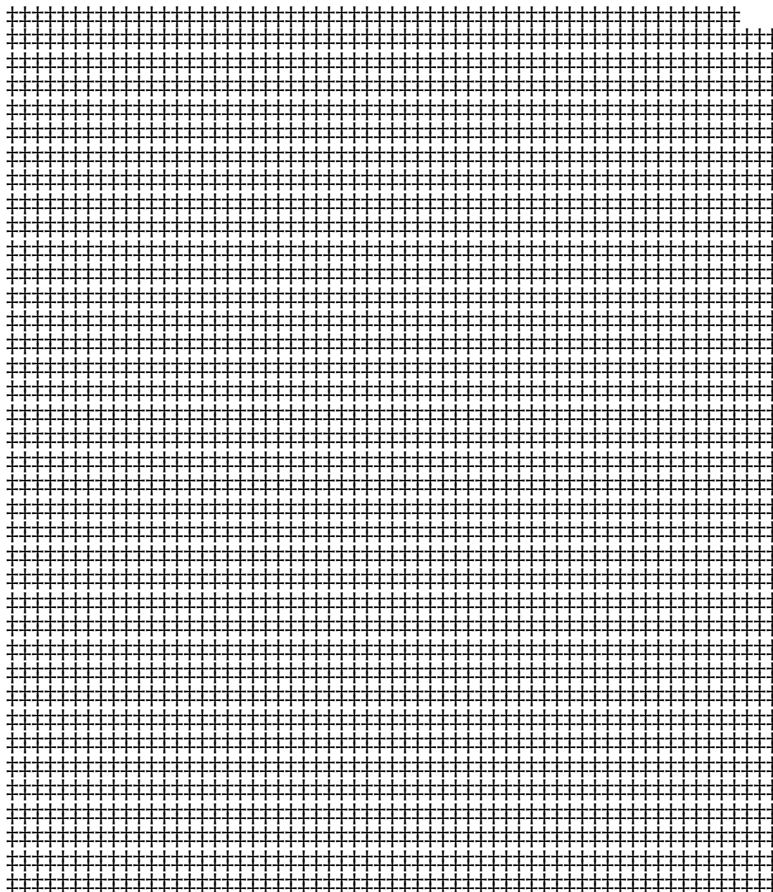
picioare opinci sau umblau desculțe ^{'iH}.

Hotelurile Capitalei se găseau și ele sub impactul modernizării. „Există hoteluri noi, strălucitoare¹¹ *”, scria Obedenaru spre sfârșitul deceniului în cauză ^{'19}. În 1867 Alecsandri a locuit la București în locuința lui Kogălniceanu — în a sa „charmante villa“

#####

V. Alecsandri, *Opere*, vol. X, p. 84.

—, dar în 1872 și în 1873 îl găsim pe poet stînd la „Grand Hotel Bnofft“

existau „Hotel de France”¹¹, „Hotel Orient”¹¹ (pe locul viitorului Hotel Splendid), hotelul „Hugues”¹¹ (cu cel mai bun restaurant din oraș), lângă hotelul „Brofft” ;

Ibidem, p. 300.

[illegible]

tot pe Podul Mogoșoaiei era „Hotelul de
Englitera¹¹” ; „în dosul Lipscanilor¹¹” era hotelul
„Simion¹¹”, „de mîna a doua¹¹”, pe str. Selari erau
hotelul „Caracas¹¹” și hotelul „Fieschi¹¹”, pe ulița
Nemțească (str. Smîrdan) erau hotelul „Concordia¹¹”
cel vechi și cel nou, unde continuau să aibă loc și
întîlniri politice (o astfel de întrunire stătuse la
temeiul dublei alegeri din 1859) ; tot în zonă mai
erau hotelul „Mol- do-Român¹¹” și hotelul

V. Alecsandri, *op. cit.*, vol. IX, p. 313.

„Principatele Unite¹¹, lângă Mitropolie și la poalele ei erau două hoteluri : hotelul „Avram¹¹ și hotelul „Nemțoaica¹¹ ; pe Calea Moșilor erau „Hotelul de Londra¹¹ și „Hotelul de Atena¹¹ ; mai existau hotelul „Macedonia¹¹, hotelul „Rusia¹¹, hotelul „Patria¹¹ ; de asemenea, tot în cursul deceniului analizat, s-au construit „Grand Hotel du Boulevard¹¹ și hotelul „Union¹¹, iar hanul Manuc a fost transformat în hotelul „Dacia¹¹

#####, care avea
să joace un rol de seamă în viața social-politică a
orașului. Desigur, multe din aceste hoteluri erau
mici și primitive, dar numărul lor rămîne revelator
pentru intensitatea unei vieți orășenești din ce în ce
mai moderne.

În procesul de modernizare a societății din România orașul București avea un pas înainte. În oraș s-a introdus, în deceniul premergător cuceririi independenței, gazul

---

Vezi Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, vol. I, p. 17, 50, 52, 53, 57, 58, 59, 116.

* „Il y a des hotels neufs, resplendissants”.

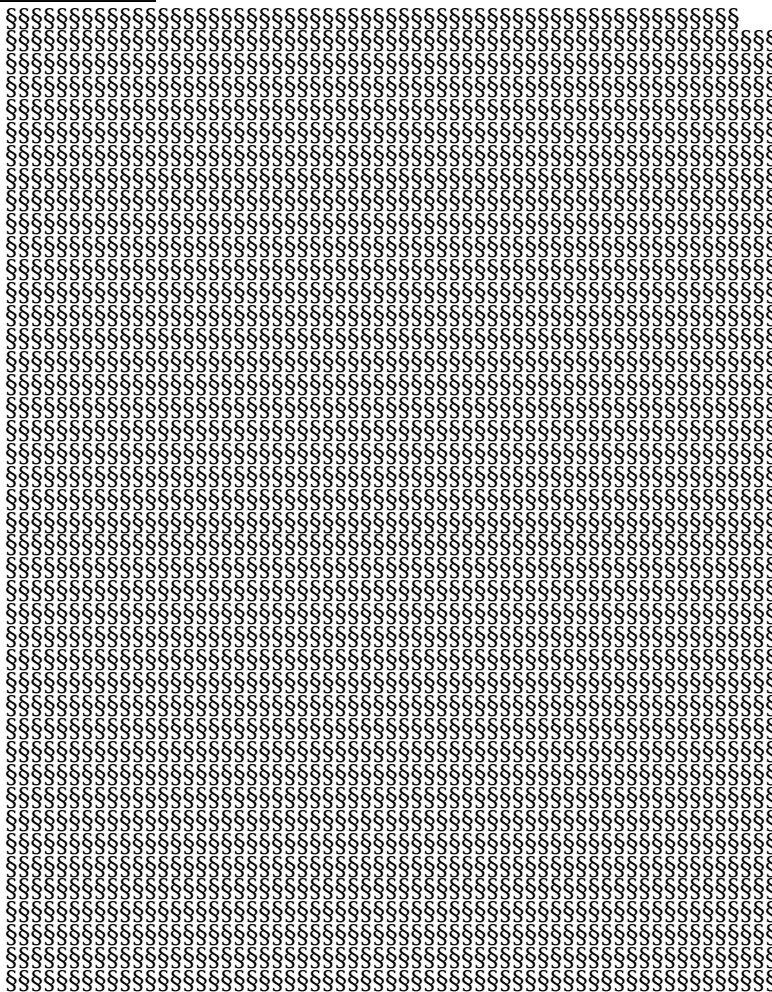
de iluminat, inaugurându-se la 31 octombrie/12 noiembrie 1871 Uzina de gaz din Cîmpul Filaretului, ceea ce a schimbat aspectul de noapte al Capitalei. De asemenea, a fost introdus, în același an, tramvaiul, concesionat de firma belgiană „Harry Hubert de Mervee Slade”, prima linie unind Gara Tîrgoviștei (Gara de Nord) cu piața Sf. Gheorghe. S-au înființat și linii de omnibuse și trarn- care, acestea trase, ca și tramvaiele, de cai. Capitala a fost dotată și cu două gări de căi ferate : Gara Filareț, inaugurată la 26 august / 7 septembrie 1869 și Gara Tîrgoviștei (din 1888 : Gara de Nord) terminată în 1872. **A** continuat acțiunea de deschidere a bulevardelor, inițiată în timpul lui Alexandru Ioan . Cuza, actualul bulevard Mihail Kogălniceanu ajungînd pînă în 1871 în dreptul Cișmigiului. în 1872 erau construite Halele centrale și Halele Amzei, imitîndu-se halele pariziene în ceea ce privește modalitatea de construcție din zidărie, schelet de fier și sticlă. Palatul domnesc n-a cunoscut modificări pînă în 1877, dar, în schimb, la 14/26 decembrie 1869, a fost inaugurat palatul Univers!..ății ^{5!}. Problemele pe care le punea Dîmbovița orașului n-au fost însă rezolvate. în 1871, după descrierea lui Bacalbașa, Dîmbovița era „necanalizată, îngustă, joasă, murdară... șerpuiind într-o albie la nivelul stradei... fără cheiuri, cu poduri de lemn prost întreținute, alergînd în zigzaguri întortochiate¹¹ ; la vaduri se aprovizionau sacagiii, iar copiii și tinerii se scăldau în apele ei¹¹. Rectificarea și adîncirea Dîmboviței avea să fie efectuată în etapa următoare, în anii 1880— 1883 •^{r>}⁵.

Transformările edilitare, prăvăliile „europene¹¹ și mai ales „franceze¹¹, înfățișarea locuitorilor orașului au schimb- bat în bună măsură aspectul Capitalei. De altfel, în cursul deceniului au fost introduse și diferite reglementări privind circulația trăsurilor

(automobilele zilelor noastre !), servitorii, curăţenia, poliţia comunală, prostituţia ori in-

[illegible][illegible][illegible]

*****

insalubra^{5C}, toate menite a accentua „urbanizarea”. Căderile de zăpadă, mai abundente în epocă, probabil din cauza unor condiții climatice specifice acelei perioade, duceau îndeobște la acumularea

dustria
Giurescu, *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri pînă*

unor mari cantități de zăpezi pe care „primăria nu le ridica”⁵¹, locul trăsurilor fiind luat atunci de sănii. Caii erau acoperiți cu rețele „cu șiruri dese de clopoței”¹¹, care „umpleau văzduhul cu zăngănitul”^{5B}. Merită a fi reținute două caracterizări făcute orașului în 1877, la sfârșitul deceniului analizat. Scriitorul rus Vsevolod Garșin scria : „Orașul acesta are un aspect absolut european, cel puțin străzile pe care am trecut noi. Oriental a rămas numai

---

în zilele noastre, București, 1966, p. 151 —157.

avansate* (in).

Momentele de răgaz și de destindere ale societății din România anilor precedând dobândirii statului de independență se reflectau în sărbătoriri, petreceri și distracții. Pentru țărănime marile sărbători, evenimentele din viața familiei și a satului (nunți, botezuri, înmormînări etc.) și bîlciurile ofereau prilejuri de acest fel. Bîlciul ori tîrgul reprezenta neîndoielnic locul unde se putea vinde ceea ce prisosea în gospodăria fiecăruia și se putea cumpăra ceea ce lipsea, dar bîlciul ori tîrgul nu erau numai locuri de negoț, ci și locuri de întîlnire, de schimb de opinii și de petrecere. Importanță erau marile tîrguri de la Fălticeni, Rîureni (Vîlcea), Cîmpulung (Muscel), Cașin (Bacău), Slobozia (Ialomița), Drăgaica (Buzău) și neîndoielnic Tîrgul Moșilor de la București^(il). În fiecare județ

Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 157.

```

*****
*****
*****
*****

```

[illegible]

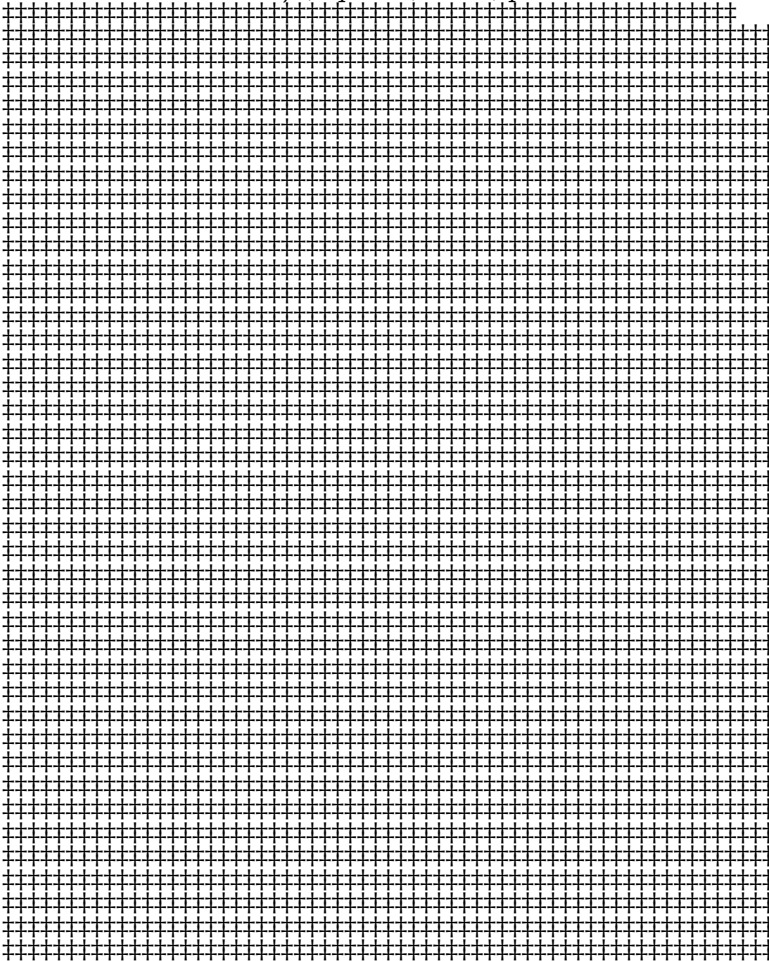

*****
*****
*****

|||||
|||||

---

⁵⁷ Constantin Bacalbaşa, *op. cit.*, vol. I, p. 66.

aveau loc târguri de mai multq ori pe an, la termene dinainte cunoscute și în fiecare centru urban aveau loc târguri săptămânale (la București, Tîrgul Obor funcționa de două ori pe săptămînă) ^{G2}. Țărănimea participa în masă la bîlciuri și târguri, rezolvîndu-și problemele de „vîn- zare-cumpărare”, dar, totodată, destirtzîndu-se. Intr-o vreme, la Tîrgul Moșilor veneau cu mărfuri negustori străini, unii cu mărfuri orientale și chiar și negustori elvețieni ^{G1}. Iată însă

[illegible]

descrierea acestui târg, făcută, în vara anului 1867, în *Memoriile* lui Carol I : „Printul vizitează călare târgul de țară (Moșii) lângă București. Aceasta e o mare serbare de primăvară, care se ține în fiecare an cu cîteva zile înainte de Rusalii, dincolo de porțile răsăritene ale cetății și durează o săptămînă. Moșii formează pentru oraș și împrejurimi un eveniment important. Chiar și din sate depărtate, populația țărănească se grămădește aci. Pitorești

---

tenia, București, 1947, p. 436.

sînt expozițiile de marfă ale olarilor și lucrătorilor în lemn care au venit cu produsele lor din munți și de peste granița ardelenescă ; de aci își cumpără, mai ales mahalalele din București și satele, ce le trebuie pentru anul întreg. Vasele și-au păstrat forma lor adevărat populară. Mai ales sînt călușarii, danțatorii în costum național, cari dau Moșilor coloritul lor de sărbătoare) populară ; nu lipsesc, firește, nici alte petreceri, ca în Prater sau la

---

⁹⁰ Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 157.

birturi, restaurante și grădini de vară, cafenele și cofetării, ba chiar și două „cafe-chantant” — unul la „Stadt Pesth” cu cîntărețe germane în pasagiul Vilagros, în preajma Podului Mogo-șoaiei și altul pe strada Carol (astăzi 30 Decembrie) la

⁶² *Ibidem*, p. 153—154.

^{0:1} Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, vol. I, p. 47—48.

w *Memoriile regelui Carol 1 al României*, vol. III, p. 55—56.


```
*****
*****
*****
*****
```

|||||..... Multii
dintre patronii de localuri erau francezi și mai ales

germani. în fața Universității funcționa o reputată
grădină de vară „Der grosse Fritz” și alături era
grădina Rașca, unde cînta violonistul Wiest™. Dacă
grădinile Stavri și Rașca atrăgeau „lumea bună”,
Grădina cu cai sau la Leul și cîrnatul erau
frecventate de burghezia
mijlocie

---

^{li5} Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, vol. I, p. 52—53, 64.

.....

Cafenelele erau și ele în bună măsură ținute de

Ibidem, p. 64.

[illegible]

•

^{iR} *Ibidem*, p. 65—66.

+++++. Cofetă-
riile de clasa I erau : Capșa, Fialkovsky și Giovani⁷⁹.
Cum am mai amintit ceva mai înainte, la multe din
aceste localuri publice se vindeau produse aduse
dini străinătate, inclusiv în cofetării. În grădinile de
vară, mai ales, cântau tarafe de lăutari, și în orașele

Ibidem, p. 58—61.

+++++

din provincie. Ion Ghica descrie un astfel de spectacol la Buzău : „în- torcându-ne la hotel d-abia ne-am putut strecura printre mulțimea care năvălia în grădină. Un vals de Strauss împodobit cu fel de fel de variante ieșia dintr-o vioară ajutată de un naiu și două cobze. Un taraf de lăutari, aduși într-adins de la Lipia, aduna genteria Buzăului în grădina hotelului de Moldavia, unde se string seara im- piegații administrativi, judecătorești, comunali, departamentali și militari cu damele și cu progeniturile . dumnealor, mari și mici, fete și băieți..

.

Aveau loc petreceri în locuințele „societății
alese”, se juca cărți, mai ales

se

276

[illegible]

purtau conversații. „În ceea ce se numește lumea mare — nota Ion Ghica — fiecare casă își are seara de primire, o dată pe săptămână cel puțin. Saloanele sînt bine mobilate, bine luminate și toaletele cu deosebite bogate ; dacă lipsește vioara care să facă pe mosafiri să sară în cadență, serata devine plicticoasă. Se formează cîteva perechi prin colțuri ; celelalte dame se așează pentru toată seara pe scaune și pe canapele, trîmbă, una lîngă alta. Bărbații, tineri și bătrîni, se grămădeau într-o cameră, unde, după cîteva minute de conversațiune, poți tăia fumul de tutun cu cuțitul, și după ce isprăvesc despre ale ploii și ale soarelui, se împart prin prejurul a două-trei mese de joc, urmează cu ochi neclintiți cărțile cari cad din mîinile jucătorilor și sfîrșesc prin a admira și critica ore întregi, fără să
li se
urască
”

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466

Ibidem, vol. II, p. 175.

This image shows a full page of blank graph paper. The grid consists of small, evenly spaced squares formed by thin black lines. There are no margins, text, or other markings on the page.

11

#, nu atît

[illegible]

.....

[illegible]

+++++

[illegible][illegible][illegible]

+++++

[illegible]

+++++

[illegible][illegible][illegible]

+++++

[illegible]

+++++

[illegible]

+++++

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466	467	468	469	470	471	472	473	474	475	476	477	478	479	480	481	482	483	484	485	486	487	488	489	490	491	492	493	494	495	496	497	498	499	500	501	502	503	504	505	506	507	508	509	510	511	512	513	514	515	516	517	518	519	520	521	522	523	524	5

+++++

[illegible]

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466	467	468	469	470	471	472	473	474	475	476	477	478	479	480	481	482	483	484	485	486	487	488	489	490	491	492	493	494	495	496	497	498	499	500	501	502	503	504	505	506	507	508	509	510	511	512	513	514	515	516	517	518	519	520	521	522	523	524	5

+++++

---

atrăgînd pe unii intelectuali. Aceștia urmăreau și conferințele de la Ateneu, deosebit de reprezentative în epocă, conferențiarilor fiind fruntașii vieții publice și culturale. Iată în stagiunea 1873—1874 numele unor conferențieri și titlurile unor subiecte tratate : I. Massim, *Despre limbă*; Ulysse de Marsillac, *Despre "poezia infinitului*; colonelul Ștefan Fălcoianu, *Calendarul*; Grigore Tocilescu, *Petru Cercel* ; I. C. Brătianu, *Miscarea economică*; Ștefan Michăilescu, *Darvinismul*; I. A. Cantacuzino, *Teoria fizică și fiziologică a muzicei*; Carol Davila, *Conservarea vinurilor*; P. Grădișteanu, *Despre Machiavel*; Alexandru Odobescu, *Arta bizantină*¹⁶. Neîndoiește că tematica și conferențiarilor evidențiau o tînără cultură modernă la un nivel internațional. Mai important era însă faptul că acești conferențieri erau căutați și audiați de un public interesat și care, în acea vreme, era lipsit de prea multe forme de destindere.

Fosta boierime, în majoritatea ei, influențînd în aceeași direcție și pe reprezentanții cei mai ajuți ai burgheziei, arată o indiferență condamabilă față de teatrul în limba română

Ibidem, p. 38.

^{7B} *Ibidem*, p. 116—117.

desi

[illegible]

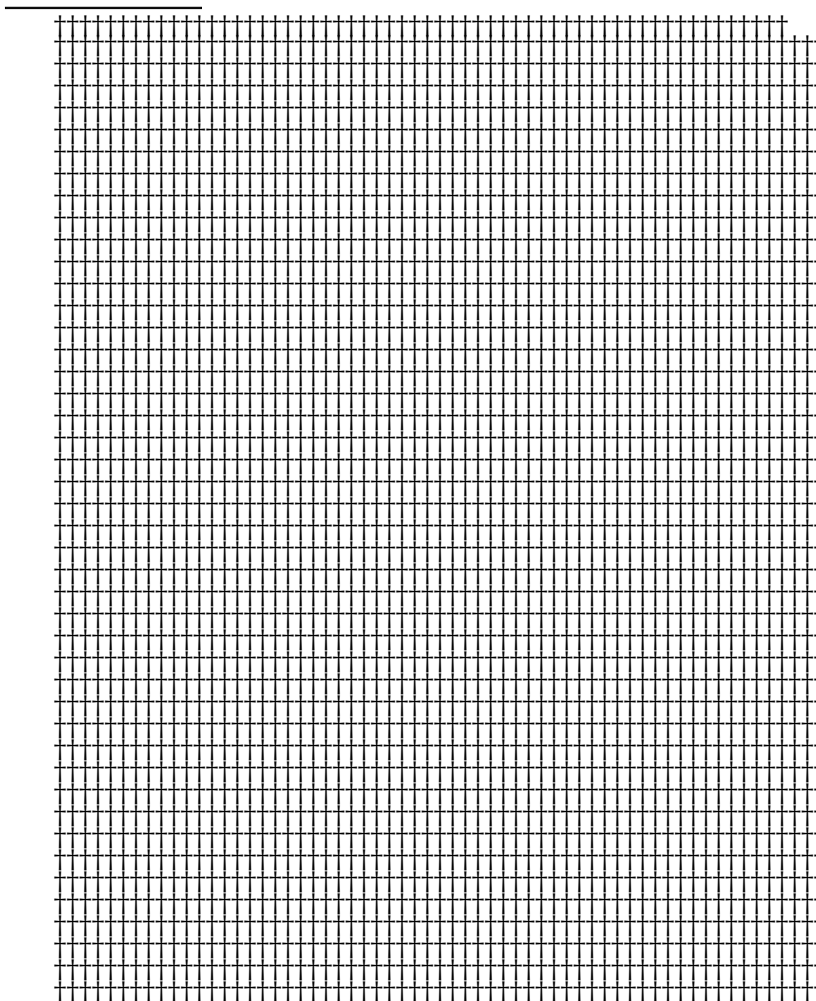
. Trupele străine, mai ales cele de operă, aveau succes la protipendadă. „Carnavalul — scria domnitorul, tatălui său, în primăvara 1868 — a fost destul de animat: baluri, concerte, întruniri, opera italiană și o excelentă trupă franceză dirijată de Felix, fratele celebrei Racheta, cu concursul lui Ravel, d-rei Deschamps de la Palais Royal...”

+++++

+++++

+++++

în cursul deceniului ce ne interesează s-au jucat și primele spectacole de revistă, care, se pare, au atras în mai mare măsură publicul de diverse categorii. în 1874 Millo a fost protagonistul

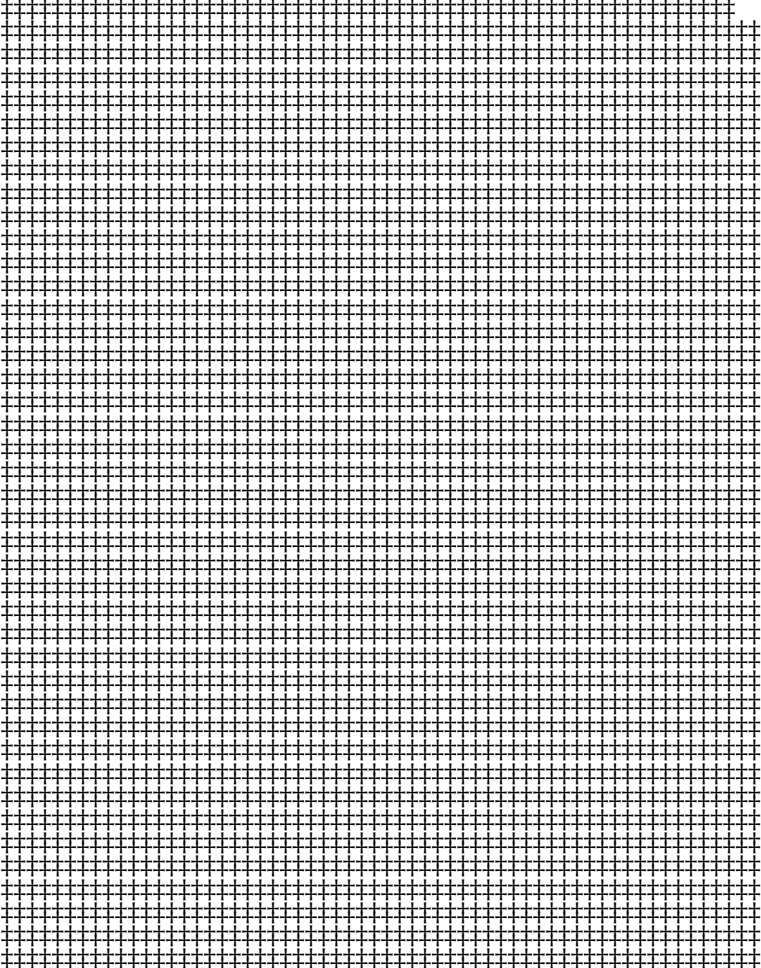

principal al revistei *Cer cuvîntul*, iar Pascaly a dat
replica prin alt spectacol de revistă: *Ai*
cuvîntul
!

#####

Memoriile regelui Carol I al României, vol. I, p. 107.

[illegible]

praf, înconjurată de trei-patru eleganți, urmată pas cu pas de mîndrul lacheu care-i duce manteluța de cinci dramuri pe brate. Și apoi, acasă... Dumnezeu știe cum trăiește..."⁸³. Unii membri ai fostei mari boierimi, cum o putea face un Suțu, aveau cite un arnăuț pe capră și un „arap” în spatele trăsurii î⁸¹. Întîi — niri ale protipendadei aveau loc și în cadrul unor „garden party”, ca aceea desfășurată chiar la începutul domniei lui Carol I la Măgurele⁸⁵.

Pentru toate categoriile sociale — cu excepția țărănimii — balurile reprezentau o formă de divertisment curentă. Ele aveau loc la palatul domnesc (în 1868 au fost date trei astfel de baluri în timpul iernii)⁸⁰ ori la membrii avuți ai protipendadei, dar existau și baluri publice la care participau reprezentanți ai diferitelor categorii sociale, inclusiv tinerele servitoare, după cum ne relatează Bacalbașa⁸⁷. În sala Slătineanu și în sala Bos- sel se dădeau baluri mascate⁸⁸. Baluri și „soarele” aveau loc în toate orașele. În ianuarie 1877 Alecsandri evoca soției sale balurile sau „soarelele” de la Iași la care-și dusesese fiica, „...au jucat pînă la cinci ceasuri și giumă- tate — scria ei —. Eu, în rolul meu de tată, au trebuit să aștept ca să se mîntuie jocul, în rîndul mamelor, care făceau tapiserie...”⁸⁹. La București se organizau baluri mascate în săli „populare” : în sala Franzelaru, în sala Ziepler, la Pomul Verde, la Jignița, la Hîrdău etc.⁹⁰

În această vreme, în lumea satelor, tradițiile puternice păstrau specificitatea poporului, care se evidenția,

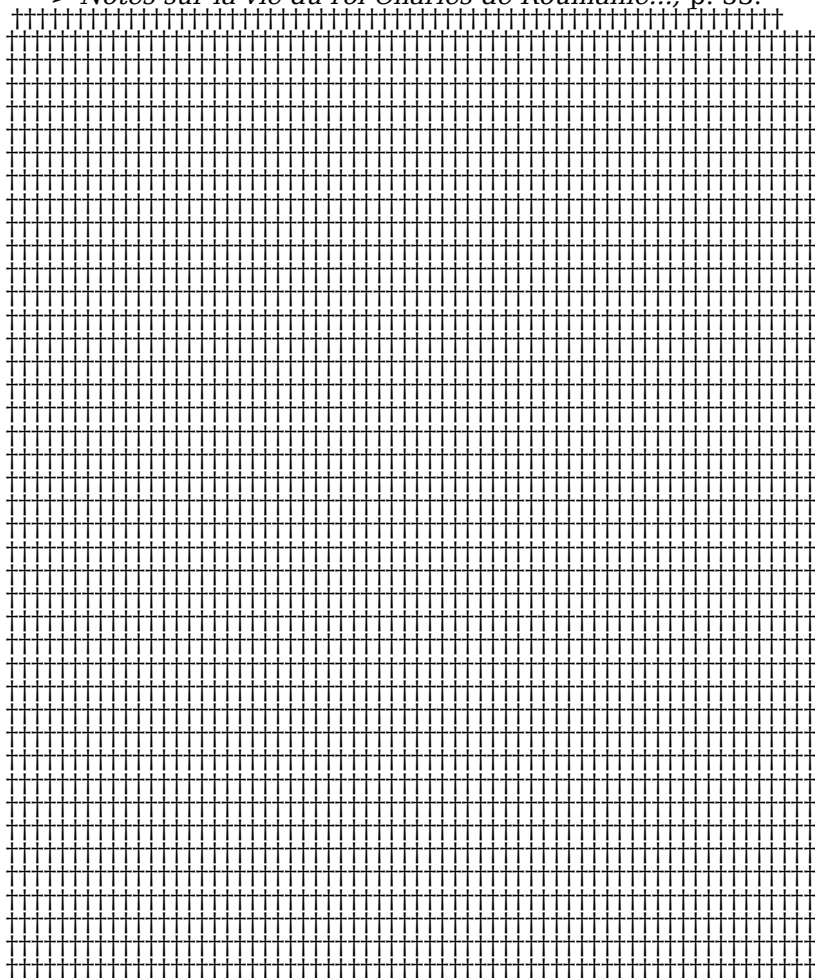

*****
*****
*****

între
altele, în diferitele forme de divertisment, de la ho-
rele de sărbători făcute cu participarea întregii
comunități sătești, la petrecerile legate de

---

^{9'>} *Notes sur la vie du roi Charles de Roumanie...*, p. 53.

sărbătorile curente ori de diferite momente ale vieții de familie. Dacă în oraș și în rîndul claselor avute, modernizarea se concretiza uneori în forme de dezechilibru și chiar de ridicol, legate de adoptarea formei la un fond încă insuficient dezvoltat, la sate echilibrul domina încă puternic viața internă a comunităților respective. Descriind pe țărani, Obedenaru remarcă în 1876 : „Au mult

---

Memoriile regelui Carol . I al României, vol. I, p. 101.

gust pentru muzică. Ariile lor sînt melancolice, suave ; ele duc la visare, cuceresc atenția străinului ca și ariile napolitane. Acest popor mai are o aptitudine remarcabilă pentru poezie și pentru artele ornamentale... Țăranul român excelează mai ales în a povesti basme remarcabile prin bogăția și naivitatea imaginilor. Există astfel de basme în care se găsesc grațioasele fabule ale antichității latine, mai mult sau mai puțin travestite¹¹⁹¹.

Constantin Bacalbasa, *op. cit.*, vol. I, p. 66.

[illegible]

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200	201	202	203	204	205	206	207	208	209	210	211	212	213	214	215	216	217	218	219	220	221	222	223	224	225	226	227	228	229	230	231	232	233	234	235	236	237	238	239	240	241	242	243	244	245	246	247	248	249	250	251	252	253	254	255	256	257	258	259	260	261	262	263	264	265	266	267	268	269	270	271	272	273	274	275	276	277	278	279	280	281	282	283	284	285	286	287	288	289	290	291	292	293	294	295	296	297	298	299	300	301	302	303	304	305	306	307	308	309	310	311	312	313	314	315	316	317	318	319	320	321	322	323	324	325	326	327	328	329	330	331	332	333	334	335	336	337	338	339	340	341	342	343	344	345	346	347	348	349	350	351	352	353	354	355	356	357	358	359	360	361	362	363	364	365	366	367	368	369	370	371	372	373	374	375	376	377	378	379	380	381	382	383	384	385	386	387	388	389	390	391	392	393	394	395	396	397	398	399	400	401	402	403	404	405	406	407	408	409	410	411	412	413	414	415	416	417	418	419	420	421	422	423	424	425	426	427	428	429	430	431	432	433	434	435	436	437	438	439	440	441	442	443	444	445	446	447	448	449	450	451	452	453	454	455	456	457	458	459	460	461	462	463	464	465	466	467	468	469	470	471	472	473	474	475	476	477	478	479	480	481	482	483	484	485	486	487	488	489	490	491	492	493	494	495	496	497	498	499	500	501	502	503	504	505	506	507	508	509	510	511	512	513	514	515	516	517	518	519	520	521	522	523	524	5

⁹⁰ Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, vol. I, p. 66.

el scria, doi ani mai târziu, Smăranditei Docan, întrebînd-o dacă primea ziarul francez „Figaro* pe care el i-l trimitea la două-trei zile⁹¹. Oricum, faptul că a fost dată publicității în 1870 o instrucțiune pentru abonamentele la ziarele străine

---

Ibidem, p. 300 („Les publications françaises d'une certaine importance arrivent à Bucarest dds leur apparition par le premier courrier").

#####

```
*****
*****
*****
*****
```

V. Alecsandri, *op. cit.*, vol. X, p. 17.

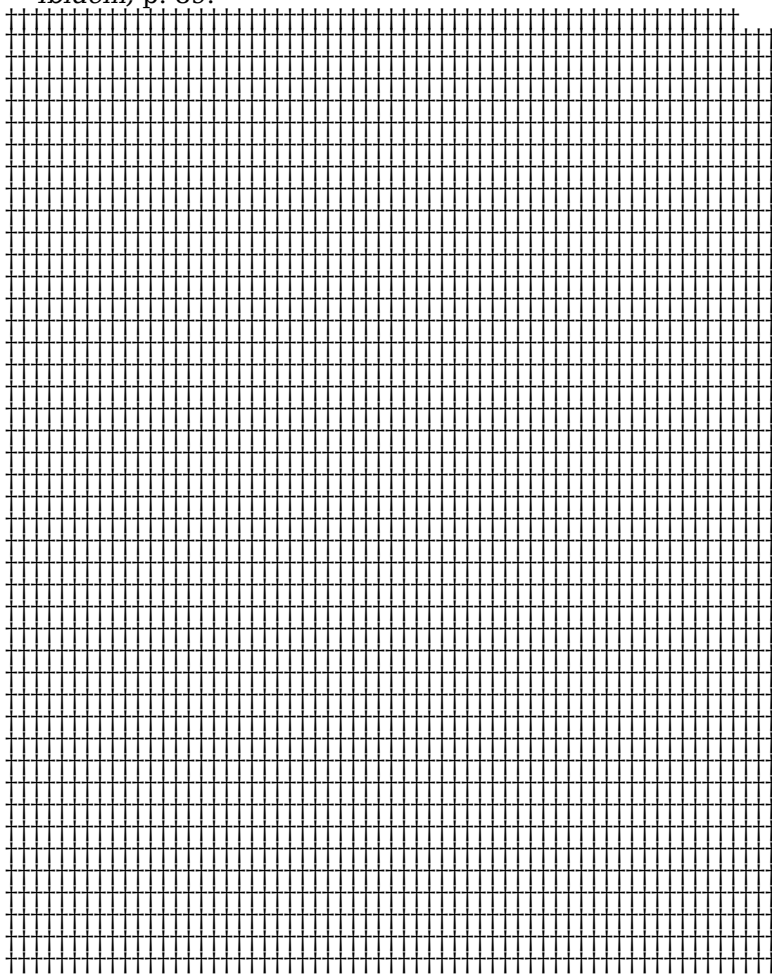
A decorative border consisting of a repeating pattern of small, stylized floral or star-like motifs arranged in a horizontal line. The pattern is composed of numerous small, interconnected shapes that form a continuous, rhythmic sequence. The motifs are primarily white with black outlines, set against a black background. The overall effect is a dense, textured band that runs horizontally across the page.

#####

#####

---

^{9/1} *Ibidem*, p. 89.

, evidențiază măsura în care astfel de periodice pătrundeau în țară. Totodată, a avut loc un neconținut proces de creștere a producției interne de carte românească, ceea ce evidențiază un proces de dezvoltare a culturii în rândul unor pături mai largi; dacă în 1847 apăruseră 109 cărți, în 1858 numărul tipăriturilor s-a ridicat la 145, iar în 1864 s-a ajuns la 196", procesul con- tinuând, evident, în

---

Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 1 049—1 051.

vremea lui Alexandru Ioan Cuza au fost continuate, dar, evident, ele priveau în primul rînd lumea - oraşelor ; acest lucru era demonstrat de vaccinările făcute în 1873 doar la ceva peste 129 000 persoane

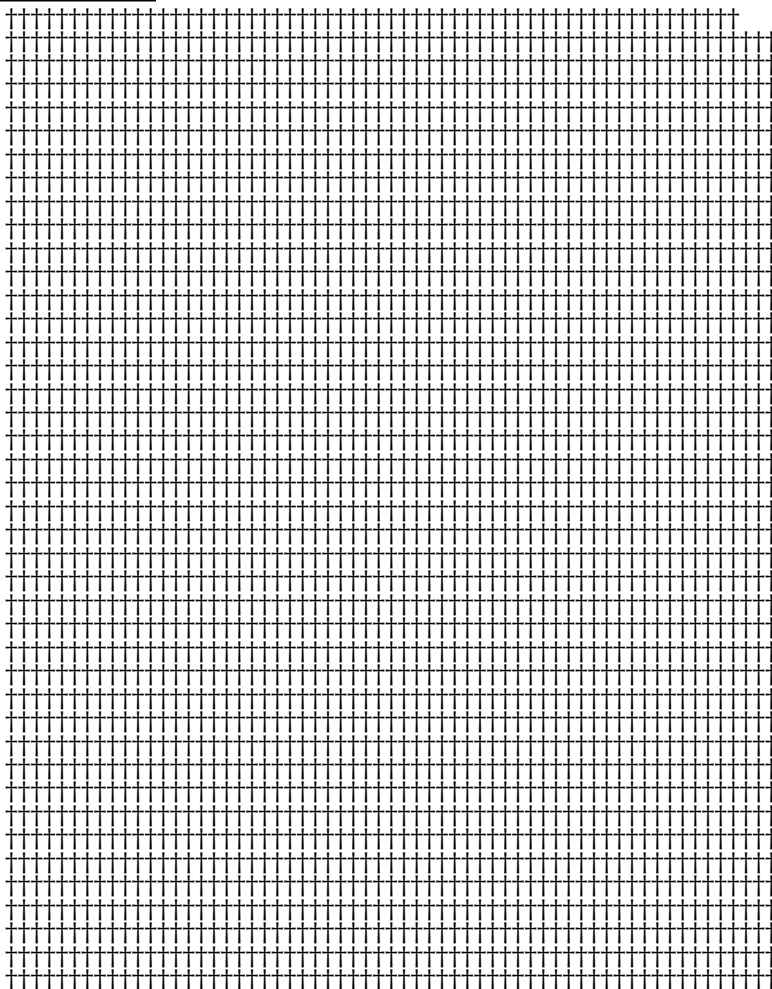
^{1W} M.G. Obedenaru, *op. cit.*, p. 423. *Ibidem*.

Societatea românească a fost lovită, de altfel, de cîteva grele epidemii, care au afectat mai ales copiii. Existau un număr de medici la nivelul țărilor înaintate ale vremii, dar chiar în București și-a putut desfășura activitatea nestingherit, timp de ani de zile, „doctorul* Drasch, care, după toate probabilitățile, era lipsit de orice fel de studii medicale. El avea însă „o mare popularitate în clasele de jo» ale populației* — datorită faptului că nu lua mai mult de doi lei pe consultație și celor cu totul lipsiți le dădea consultații gratuite — și izbutise să-și urce „faima* și „în straturile de sus*. Terapeutica sa era întemeiată pe sugestie și pe cîteva medicamente-tip : saburul, oxidul de fier, oxidul de zinc „și încă vreo două medicamente “ !”. Existau și farmacii, destul de numeroase în București, și aproape toate ținute de saș

i

+++++. Se
+++++.
+++++.
mai folosea drept tratament — chiar și în „clasele
de sus“ —
descîntecul..

.

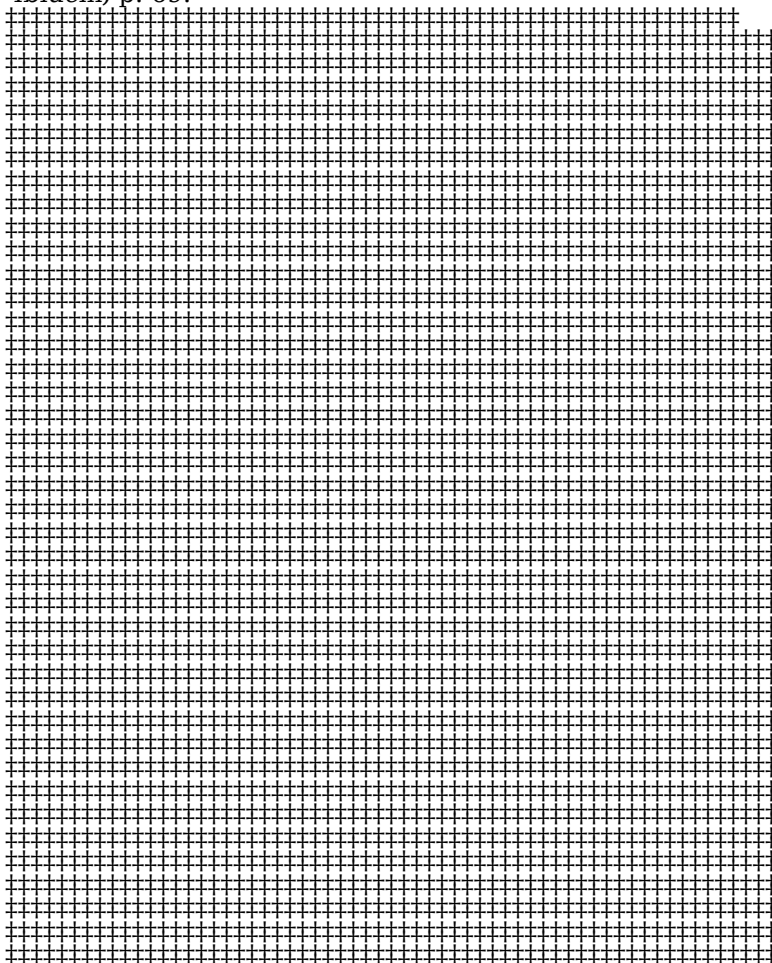

#####

#####

și

Ibidem, p. 69.

+++++
+++++
+++++
A continuat organizarea modernă a unor
stabilimente de băi în anumite localități unde
existau ape minerale și a continuat utilizarea
acestora. În toamna anului 1870, mesajul domnesc
anunța „un proiect de creațiune a unui stabiliment

Constantin Bacalbașa, *op. cit.*, vol. I, p. 13.

de băi la Slănic⁴⁴¹⁰⁴. în 1871 Pia Brătianu și cu copiii ei s-au deplasat la băi la Bughea. „Copiii — relata ea lui I. C. Brătianu — sînt sănătoși și iau băi în toate diminețile ; atît ei cît și eu bem și apă ; ei 1/2 pahar, nu cu multă greutate, și eu 9 pahare, astfel că umblu trei ore pînă cînd o beau⁴⁴. Lăudînd apa că era „de minune pentru stomac⁴⁴, ea își invita soțul să vină să facă „cel puțin 30 băi⁴⁴ și să bea apă. în Bughea se găsea atunci și un francez, care împrumutase Piei Brătianu cîteva numere din „Independance Beige⁴⁴, pe care ea le rătăcise și-și ruga soțul să i le trimită, el primindu-le, pentru a se achita de

datorie

!

din cauza lipsei vreunui pod. El aprecia chiar, exagerând neîndoielnic, că pentru cei ce nu ar fi stat în preajma nou construitelor căi ferate utilizarea acestora ar fi fost practic imposibilă, ei neputînd ajunge la stațiuni din cauza căilor de comunicații necorespunzătoare

---

Ibidem, p. 155.

+++++

#####

_____
Friedrich vom Rhein, *Enthüllungen über Dr. Strousberg und sein rumänisches Eisenbahnunternehmen*, Berlin, 1871, p. 48.

+++++

comunicație. *În primul rând*, a început construirea rețelei de căi ferate și punerea ei în funcțiune. Numai în primele zece luni ale anului 1874 căile ferate existente (872 km) au fost utilizate de peste 750 000 călători !

Ibidem, vol. X, p. 194.

în ceea ce privește pasagerii, greutatea vor fi
întîmpinate doar din primăvara 1877, o dată cu
începerea ostilităților, cînd n-a mai fost rezervat
decît un singur tren pe zi pentru călători și pentru
transportul
mărfurilor

---

^{1,1} M.G. Obedenaru, *La Roumanie économique d'après
les données les plus récentes*, Paris, 1876, p. 216.

în al doilea rând, diligentele funcționau în condiții relativ bune. Dacă „înhăma-rea era mai mult decât primitivă”⁴⁴ și deseori diligența o lua peste câmp, pe de altă parte viteza ei era „turbată”⁴⁴¹¹³. Când, în vara

This image shows a full page of blank graph paper. The grid consists of small, evenly spaced squares formed by thin black lines. There are no margins, text, or other markings on the page.

anului 1868 prințul Napoleon, vărul împăratului Napoleon III, a vizitat România, a fost înspăimântat de viteza trăsorii cu opt cai care l-a adus de la Giurgiu la București și a declarat atunci domnitorului că „România n-are nevoie de căi ferate, deoarece... poșta merge tot atât de repede ca și drumul de fier^{441f1}. În 1869 existau diligente — de 2, 4, 6 sau 10 locuri —, cariole sau căruțe de poștă, care legau Bucureștii de Iași (parcursul dura circa 54 de ore) și următoarele trasee : Iași — Cernăuți, Iași — Tecuci, Iași — Sculeni, Roman — Suceava, Iași — Bolgrad, Galați — Ismail, București — Craiova (cca 30 ore), Craiova — Orșova, Brăila — Tecuci — Puțu lui Haret, Buzău — Brăila — Galați, Ad-jud — Bacău, Pitești — Cîmpulung, București — Brașov (23 de ore), București — Călărași, București — Sibiu, Craiova — Bechet, Craiova — Calafăt, Slatina — Caracal, București — Giurgiu, Giurgiu — Alexandria — Turnu Măgurele, Piatra — Zimnicea, la care se mai adăugau peste zece legături — în majoritatea prin călăreți — de o însemnătate mai mică¹¹³. Era limpede că se putea călători pe tot întinsul țării ori întreține legăturile poștale și că totodată erau asigurate legături externe. Tarifele diligențelor erau de 20 de bani km cl I și 15 bani km clasa II, permițându-se a se lua — ca astăzi la avion ! — 20 kg bagaje. Era normată și viteza : între 6 și 12 minute km¹¹⁴.

În 1873 functionau în România 81 de birouri de poștă în orașe, 115 la sate și 24 pe lângă stațiile de căi ferat
e

^{1,2} *Independența României. Documente*, vol. II, partea I, București, 1977, p. 325, 326.

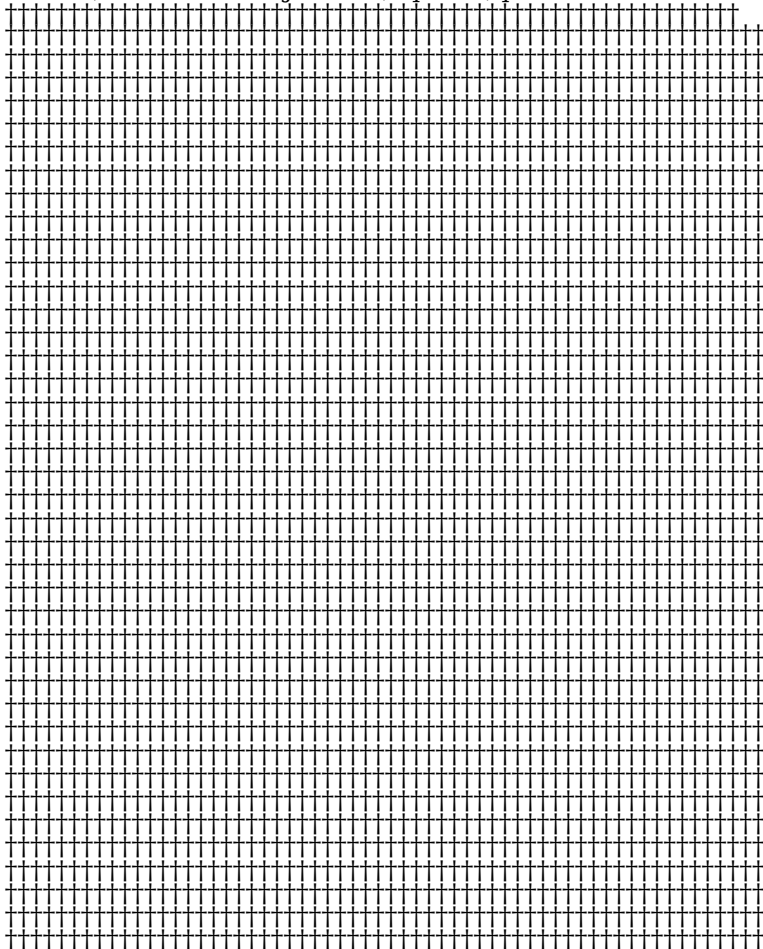

i

~~~~~

progreselor culturale și modernizatoare ; în 1872 au

România..., în Ioan M. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 994—1 003.

fost primite din străinătate 158 525 scrisori și au
fost expediate 184 160^{H!)}. Telegraful cuprindea linii
însumând 3 525 km, cu 74 de birouri, la care se
adăugau și 100 ale stațiunilor de căi ferate ^{12,)}. De la
circa 500 000 depeșe în 1870 s-a ajuns în 1873 la
peste 900 000

Ibidem, p. 977.

[illegible]

M.G. Obedenaru, op. cit., p. 218.

făceau mai ales vîrfurile edificiului social al vremii, unii mari moşieri petrecîndu-şi chiar, în unele cazuri, cea mai mare, parte a vieţii departe de ţară. Nu întîmplător în epocă patrii foşti domnitori — Barbu Ştirbei, Alexandru Ioan Cuza, Gheorghe Bibescu şi Mihail Sturdza — au murit în străinătate ! Se realizau călătorii de agrement, dar şi călătorii de informare şi acţiune politică, şi mai

¹²¹¹ *Ibidem*, p. 219.

ale celor cu stare bună.

Spre Viena se călătorea cu trenul pe ruta Lemberg ; călătoria dura 37 de ceasuri „cu drumul de fier¹¹¹²¹. Viena era de obicei un loc de oprire de cîteva zile ; în toamna 1867, Alecsandri a aşteptat patru zile în capitala Austriei „vaporul Dunării" care trebuia să-1 ducă la Galaţ

¹²¹ În primăvara anului 1867, Vasile Alecsandri şi-a dus fiica la Paris şi a instalat-o la o educatoare, care pretindea 270 galbeni pe an : „va primi — relatea poetul soţiei sale — o educaţie foarte bună, învăţînd totodată mai multe limbi străine, muzica, desenul şi celelalte" (*Ibidem*, p. 300). Trei ani mai tîrziu, Alecsandri îi recomanda fetei să-i scrie Paulinei Alecsandri — care nu ştia francezeşte — „cu toate greşelile în limba română pe care tu le comiţi uneori" („malgre les fautes de roumain que tu com- mets parfois") (*Ibidem*, p. 418), pentru ca peste alţi doi ani, poetul să-şi anunţe fiica că dorea să-i dăruiască un volum de poezii ale sale şi să exclame : „dar vei şti să le citeşti şi să le înţelegi ?" („mais sauras-tu les lire et les comprendre ?") (*Ibidem*, vol. X, p. 53). În acelaşi an, el scria Paulinei Alecsandri că fiica lor urma să „învete" de la mama ei „limba românească" ! (*Ibidem*, p. 61). Deci educaţia în străinătate însemna şi o primejdie de deştarare !

+++++

[illegible]

Ibidem, vol. X, p. 70.

[illegible]

scria Vasile Alecsandri lui Alexandru Hurmuzaki, în
februarie 1867 — omul se pierde și se simte încrețit
de tristul egoism ce domnește în atmosferă... Prefer
dar de o mie de ori simplitatea patriarhală a
țăranilor
noștri
"

Simțăminte similare avea în toamna aceluiași an și Ion C. Brătianu în timpul unei vizite în Elveția. „...Am întrerupt scrisoarea — arăta el soției sale — căci a ieșit soarele și m-am dus să văd locurile de

primprejur ; le văd nu -pentru plăcere, ci ca să învăț, căci să știi că minunile muncii omului din Europa mă mîhnesc tare, căci nu mă pot popri d-a face comparațiuni cu ce este la noi. De cîte ori văd o frumusețe — și aceasta se întîmplă adesea — mă muștră cugetul că le văd fără tine, apoi îmi zic că nu știu dacă ți-ar face bine, căci, meniți a locui o țară incultă, nu o să te alegi decît cu mîhnirea că nu aveam și noi o țară împodobită ca cele d-aici. Îmi este teamă, ca mai tînără, cu impresiuni mai vii, să nu te mulțumești cu biata vi- ișoara noastră și chiar cu țărișoara noastră despuiată chiar de frumusețile naturale¹

²⁸ V. Alecsandri, *op. cit.*, vol. IX, p. 287.

. Alecsandri, care a știut să guste viața și a avut și mijloace materiale suficiente, a mers la băi în multe locuri, în munții Pirinei, la Dieppe, „în Sfîțera” etc. În primăvara 1867 el descria Paulinei Alecsandri Nisa, unde a stat mai multe săptămîni : „soarele cel mai aurit, ceriul cel mai albastru, marea cea mai frumoasă și flori pretutindeni” ; el făcea „cu multă plăcere” băi de mare. De acolo a trecut la Aix, în Savoia, pentru „30 de fere- dele* de pucioasă”

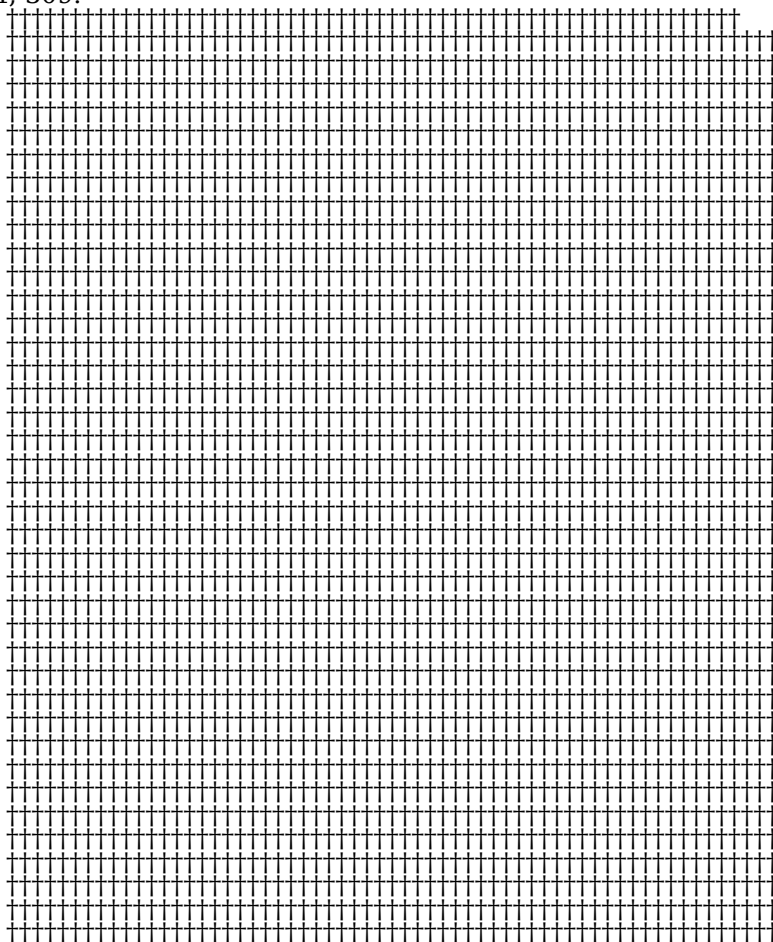
Traiul peste hotare era extrem de costisitor. El nu ridica probleme pentru fostul domnitor Mihail Sturdza, deținătorul unei uriașe averi, dar pentru majoritatea călătorilor români voiajurile reprezentau o sarcină nu prea ușoară din punct de

[illegible]

vedere material. în 1871 C. A. Ro- setti scria soției
sale din Bruxelles că nu rămăsese, el și cu fiica sa
Libertate (Bichette), decât cu 5
franc
i

++++
++++
++++

V. Alecsandri, op. *cit.*, vol. IX, p. 300, 301, 302, 303,
304, 309.

și tot el scria în același an lui George C. Cantacuzino din Nisa : „Una din cauzele însă cari m-au împiedicat d-a vă scrie este pustia aceea de notă a oteliarului doctore în medicină, care nu știu ce va-nvăța ca medic, dar știu că este deja doctore în note de farmacopeu. Acea notă îmi sta nainte cu cifrele ei sugrumătoare și mă oprea d-a intra cu voi în vorbă...
"

în primăvara anului 1872, deci cîteva luni mai tîrziu, tot el îi trimitea aceluiaşi Cantacuzino cîteva bijuterii ale fiicei sale — desigur pentru a le amana — şi exclama : „Iată, iubite, supărarea ce-ţi

This image shows a full page of blank graph paper. The grid consists of small, evenly spaced squares formed by thin black lines. There are no margins, text, or other markings on the page.

[illegible]

287

A large rectangular area filled with a dense, repeating pattern of the word "SUSAN" in a light gray, sans-serif font, oriented horizontally. The pattern is uniform and covers the entire area.

ajuns de o scumpete nesuferită... Orice economie ar face, nu pot să cheltuiesc aice mai puțin de 200 galbeni pe lună^{4413*}. Neîndoielnic că poetul era un cheltuitor și avea posibilitatea de a fi, dar oricum era evident că nu oricine își putea permite călătoriile peste hotare.

Societatea din România a reflectat în cursul deceniului următor abdicării lui Alexandru Ioan Cuza o adîncire a unui proces de mutații, mai ales în mediul orășenesc. A început să fie cîntită însă și inerția aparentă a satului, deși sîntem. Încă departe de o modernizare a lumii rurale românești. Societatea era în curs de „reșezare”⁴⁴ la nivelul îndeosebi al celor cu stare, dar, în parte, cel puțin și al claselor direct producătoare, ceea ce s-a oglindit, firește, și în modul de viață și în cotidian. „Europenizarea”¹⁴ a înregistrat progrese, mai ales pe planul dotării societății cu instituții moderne social-economice și culturale, ceea ce s-a reflectat în mod direct asupra oamenilor înșiși. În cursul unui singur deceniu au fost înregistrați însemnați pași mai departe, deși planurile de evoluție și progres n-au fost sincrone și echilibrate și deși procesul era departe de împlinire. Oricum, premisele trecerii la neatîrnare au fost și din acest punct de vedere așezate.

ÎNCHEIERE

A face bilanțul unei lucrări nu este totdeauna

⁴⁴: *Ibidem*, p. 293.

ușor. Ceea ce s-a încercat în cartea de față a fost mai ales să se creeze, prin cunoaștere și examinare multilaterală, posibilitatea unei mai depline comprehensiuni a unei etape istorice importante. S-a căutat ca nici un domeniu al vieții societății din România, în deceniul premergător dobândirii Independenței, să nu fie ignorat. Dimpotrivă, stăruindu-se asupra unor aspecte variate, care împreună alcătuiesc *un tot*, s-a încercat să se reînsuflească o epocă decisivă — mai ales prin urmări — din istoria națiunii moderne române. Uneori, pasul mai departe a putut să apară neînsemnat, alteori s-a putut chiar crede că lucrurile stagnau, dar, în realitate, rezultanta unei evoluții a demonstrat cu claritate *mersul înainte*.

Pe planul încadrării ei europene, România apare în deceniul analizat ca un stat aflat în preajma acceptării sale de marile puteri ca o entitate a continentului, trebuind încă de pe atunci, chiar în perioada precedînd independența, să ducă o acțiune de politică externă ca și cum ar fi fost un stat cu totul de sine stătător ; de altfel, încă din vara 1848 aceasta fusese calea aleasă de viitorii făuritori ai României ! Progres economic — în unele sectoare lent, neînsemnat, dar totuși existent —, mutații sociale, noi instituții, totul sub semnul modernizării, condiție *sine qua non* a existenței și devenirii națiunii în.

19—cda. 6 etapa dată, 28

iată ceea ce se degajă

din examinarea aspectelor în cauză în deceniul inaugurat de anul 1866.

Politica internă, jocul forțelor și factorilor politici, cadrul lor de desfășurare și acțiune, calea spre făurirea partidelor și efectivă constituire a Partidului Liberal, a făcut obiectul unui capitol, pentru că în altul să fie înfățișată poziția societății din România față de marile probleme ale națiunii : independența și desăvîrșirea unității statale. Culturii i s-a acordat un larg spațiu și aceasta în

mod firesc avîndu-se în vedere rolul ei motor, transformator. Fără cultură modernă însuși statul modern n-ar putea fi înțeles ! N-a fost uitată nici o examinare a stării materiale a națiunii înfățișînd — cu toate proclamările egalitare — încă multă inegalitate, mai ales în ceea ce privește extremele acestei societăți și n-a fost uitat nici felul de viață, cotidianul.

Lectura cărții, nădăjduim a oferit cititorului imaginea complexă a unei tinere societăți aflate pe cale evolutivă, desprinsă din „vechi tipare“, încă adaptîndu-se celor noi, moderne și în care totul se petrece sub impactul marilor linii de forță ale devenirii națiunii în întregul ei. În 1859 primele granițe despărțind pe români căzuseră, procesele înnoitoare își deschiseseră drum larg și în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza și în deceniul următor, din 1866 începînd, în domnia principelui Carol. În fața acestei societăți stătea ca prim obiectiv fundamental independența statului constituit în 1859, condiția mersului mai departe pe calea modernizării și afirmării europene, dar și condiția desăvîrșirii unificării statale a națiunii.

RESUME

L'Etat national roumain s'est constitui au debut de l'annee 1859 a la suite de la double election — à Jassy et à Bucarest — du colonel Alexandre Jean Cuza, en tant que prince des Principautés Unies — respectivement de la Moldavie et de la Valachie. Le probleme roumain avait preoccupé la diplomatie europeenne des la guerre de Crimée, sans que les puissances donnent la solution que les Roumains attendaient. L'union des Principautés n'avait pas été acceptée par l'ensemble des puissances garantes institues par le traité de Paris de 1856, quoique les Assemblies ad hoc de 1857 avaient exprime presque unanimement ce voeu, tant en Moldavie qu'en Valachie. La Convention de Paris du 7/19 aout avait par consequent settlement reconnu une denomination commune, celle de *Principautés Unies*, aux deux pays, tout en gardant deux princes, deux gouvernements, deux assemblees legislatives et deux systemes administratifs. Cependant, ce furent les Roumains eux-memes qui trouverent la solution a cette situation, par la double election de Cuza.

Les sept annies de regne du „prince de l'Union“ contribuèrent au processus de renouveau. D'un cote fut parachevée l'unification des deux parties de l'Etat roumain resulte de la double election de Cuza et d'un autre la modernisation enregistra des progres evidents. L'administration, la justice, l'armée, l'enseignement et evidemment l'economie dans son ensemble accuserent des mutations importantes. La secularisation des biens conventuels en 1863, ainsi que la reforme agraire de 1864 s'inscriront parmi les principaux actes du regne de Cuza. Cependant, l'instauration de la dictature du prince ne convint pas et à cela s'ajouta le desir meme de Cuza de se retirer et de céder sa place à un prince etranger en executant ainsi l'un des voeux des Assemblies ad hoc de 1857 plus haut evoquées.

Le 11 23 fevrier 1866, Ciiza fut renverse à la suite d'une complot. Il accepta avec resignation son evincement, tenant compte aussi du fait qu'il desirait quitter la pouvoir. Par la suite, la premiere moitie de l'annee 1866 representa une periode tres difficile pour la Roumanie. Le comte de Flandre refusa le trone roumain et pendant quelques mois exista un dangereux inter- regne, au cours duquel la Russie et l'Autriche et evidemment l'Empire Ottoman contesterent meme l'union realisee en 1869, en pretendant la desagregation de l'Etat roumain, la separation des deux pays unifies. Cependant, les forces politiques du pays ont trouve un terrain d'entente et en faisant preuve d'un indubitable patriotisme s'opposerent aux agissements contraires aux interets nationaux. Le 10/22 mai 1866, le jeune prince Charles de Hohenzollern-Sigmaringen, parent du roi de Prusse mais aussi de l'empereur Napoleon III, preta serment devant le Parlement roumain en tant que prince regnant de Roumanie, inaugurant ainsi un long et fructueux rdgne.

La premiere decennie du regne du prince Charles — qui allait devenir en 1881 le roi Charles Ier de Roumanie — represente l'objet de ce livre. Il s'agit d'une monographie synthetique, d'une radiographie de dix ans de mutations enregistrees au sein d'uli Etat et d'une societe en cours de modernisation. C'est l'histoire d'un *cas* et egalement celle d'une etape decissive de l'existenca de l'Etat roumain et de la societe roumaine, ainsi que de la carriere du prince qui assuma la direction du pays.

Dans le premier chapitre est presente la place du jeune Etat roumain en Europe par rapport aux autres pays. Le nonibre de sa population etait superieur à celui du Danemark, de la Suisse, des Pays Bas et du Portugal et tres proche — alors — de celui de la Belgique er de la Suede. Du point de vue demographique la Roumanie s'affirmait aussi en tant que pi'emier pays de la zone sud-est europeenne, c'est-à-dire par comparaison a la Grece independante et à la Serbie et au Montenegro autonome;.. Tou- jours dans ce meme chapitre est analysee la politique exterieure roumaine, les rapports iivcc la puissance suzeraine ct les puissances garantes, ainsi que les rapports avec les nations balkani- ques.

Le second chapitre este consacre aux problemes de l'economie, en etant examines à tour de role l'etat de l'agriculture, de l'in- dustrie et des metieres, du commerce interieur et exterieur, des voies et moyens de communication (inclusivement le probleme si important à l'epoque de la construction des chemins de fer), du credit et des finances. La principale conclusiqn du chapitre c'est que le developpement de l'economie a enregistre dans son ensemble des progres substantiels et que l'obtention de l'inde- pendance du pays s'impoeait ■ en tant que condition de la marche en avant de l'Etat roumain.

Les strucures demographiques et les mutation sociales font l'objet du troisieme chapitre. 41 habitants par km² etait la mo- yenne de la population en Roumanie indiquee dans un ouvrage

de 1876, etant souligne aussi que la repartition sur le territoire etait inegale, que plus de quatre cinquiemes de la population etait rurale. Dans son ensemble, la population de la Roumanie s'approchait de

5 millions d'habitants. Les minorités — qu'on analyse à tour de rôle — étaient réduites et les immigrants qu'on enregistrait étaient surtout des Roumains des provinces à majorité roumaine assujettis à la domination de l'Autriche-Hongrie. Toujours dans ce chapitre sont présentes la paysannerie, la classe ouvrière moderne en cours de constitution, les couches moyennes bourgeoises, l'intelligentsia, ainsi que les anciens boyards grands propriétaires terriens.

Le quatrième chapitre est consacré à l'organisation et aux institutions de l'État. On présente amplement la Constitution de 1866 pour la réalisation de laquelle a été utilisée en tant que modèle la Constitution beige de 1831, en étant mis en évidence le caractère constitutionnel du régime institué en 1866 en Roumanie et en étant analysées la séparation et la répartition des pouvoirs. On présente aussi le système électoral, ainsi que l'organisation des ministères et des institutions publiques, l'exercice de la justice, le fonctionnement de l'administration locale et celui du système des finances publiques (fiscalité, monnaie nationale, crédit, Banque nationale etc.).

À l'armée on consacre un chapitre spécial. On fait le bilan des réalisations à cet égard du règne du prince Cuza pour passer ensuite, à une analyse des tendances générales de l'évolution des institutions militaires pendant la décennie soumise à l'étude, en étant souligné le fait que les mutations en registries dans le domaine militaire ont été plus évidentes que dans d'autres domaines. La législation militaire, les lois concernant l'armée, l'état de l'organisation et du développement de l'armée, les manœuvres et les camps militaires, l'armement et l'enseignement militaires sont successivement examinés.

Le cinquième chapitre est dédié à la vie politique intérieure et aux options idéologiques. On examine les fondements de cette vie politique, en étant à nouveau souligné le caractère démocratique et constitutionnel — tenant compte aussi des limites du XIXe siècle — de la vie politique en Roumanie au cours de la décennie inaugurée en 1866. La complexité du processus politiques, le rôle du prince, en tant que facteur d'équilibre, les difficultés qu'il a dû surmonter pendant cette étape décisive de son long règne de 48 ans, les élections, la succession des gouvernements et les phases de regroupement des forces politiques, les moments politiques les plus importants de la décennie, l'analyse des forces politiques sont réalisées au cours de cet ample chapitre.

Le chapitre suivant est consacré aux „grands problèmes” de la nation. Il s'agit en premier lieu du problème de l'obtention du statut d'indépendance du pays. Ce changement, réalisé en 1877—1878, a été préparé sur tous les plans pendant la décennie analysée, tant sur celui politique et diplomatique que sur

celui militaire. Le second probleme fut celui du parachevement de l'unité etatique, vu que l'Etat roumain forme en 1359 ne comprenait que les territoires de la Moldavie et de la Valachie et que la Transylvanie, la Banat, la Bukovine, la Bessarabie et le Dobroudja — habites en grands majorites par les Roumains — se trouvaient sous la domination etrangere directe. La parachevement de l'unité etatique roumaine n'allait avoir lieu qu'en 1918, mais il est evident que ce processus historique a ete prepare auparavant par les efforts deploys à cet egard au cours des regnes du prince Cuza et du prince Charles Ier, un role particulier revenant aux actions culturelles.

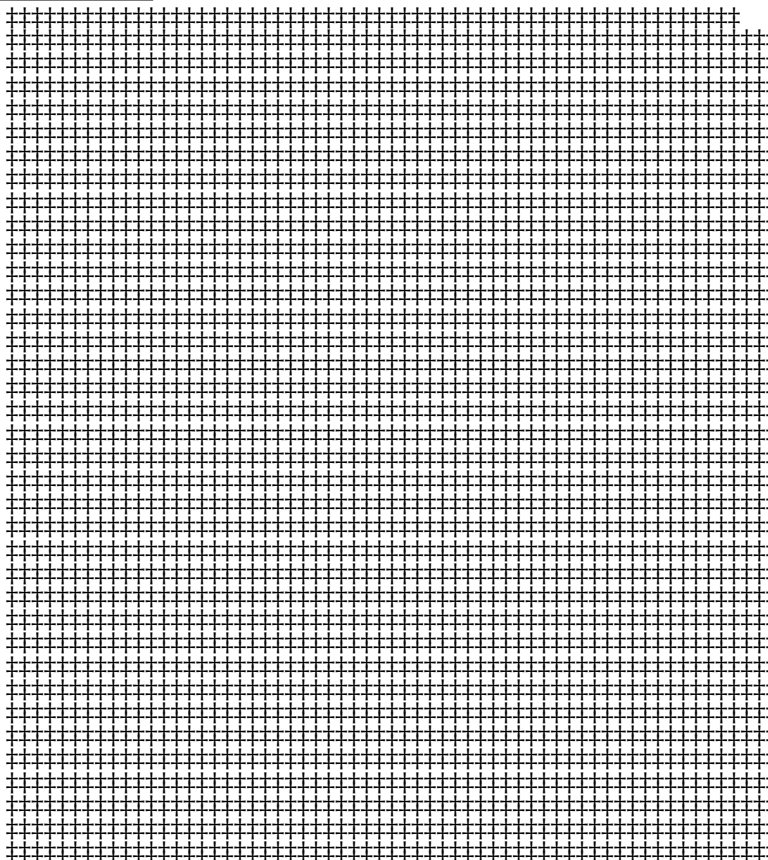
Le huitieme chapitre est dedie au developpement de la culture. Dans les conditions existantes, le facteur culturel contribua, sans doute, à l'accomplissement tant du programme de modernisation que de celui de liberation nationale. L'enseignement — à tous les niveaux, des ecoles elementaires aux Universites —, les progres enregistres dans le domaine des sciences, exactes et humaines — ces dernieres ayant une fonction nationale essentielle, surtout l'histoire et la philologie —, les societes scientifiques et culturelles et en premier lieu la Societe litteraire, creee en 1866 et transforme en 1867 en Societe Academique Roumaine ainsi que la societe litteraire Junimea, les publications periodiques, politiques mais aussi culturelles et economiques, la litterature et les arts, inclusivement le theatre, sont presentes successivement, c-n etant mis en evidence leurs fonctions dans le cadre de l'edification et du developpement de la societe roumaine dans son ensemble.

Dans le dernier chapitre l'auteur a cherche de presenter le niveau de civilisation de la societe roumaine de l'epoque, le niveau de vie des differentes categories sociales, leurs activites et preoccupations, la vie quotidienne, les prix et les salaires, les moyens de transport, le fonctionnement de la poste et du tele- graphe, l'alimentation, le logement, le habillement, divers aspects de la vie sociale urbaine et rurale, les distractions, tout un ensemble de mutations enregistrees dans la societe roumaine au cours de la decennie inauguree en 1866.

Multiforme, le livre presente un jeune Etat moderne et une societe vivant les processus complexes d'un developpement indubitable qui accusait toutefois aussi les complications d'une transition. L'objet de l'etude c'est *la Roumanie*, jeune Etat du Sud-Est, de l'Europe, mais l'etude de ce *cas* est importante à maints egards, en contribuant à la comprehension des processus divers et multilateral par lequel est passe dans son ensemble l'Europe au cours de la seconde moitie du XIXe siecle.

INDICE

#####

- „A la viile de Lyon“, magazin în București, 271.
- Academia Bulgară, 40.
- Academia Română, vezi Societatea Academică Română.
- Adjud, târg, 284.
- Adrianopol, tratat de la (1829), 60.
- Adunarea constituantă din 1866, 153, 162.
- Alecsandri, Vasile, poet, diplomat, deputat, 28, 56, 64, 149, 150, 153, 160, 196, 201, 203, 205, 206, 233, 242, 243, 251, 252, 253, 257, 268, 269, 271, 272, 279, 280, 283, 285, 286, 287, 288.
- „Alegătorul“, periodic (Bacău), 248.
- Alexandria, oraș (jud. Teleorman), 218, 284.
- Alexandru II, țar al Rusiei, 25.
- Alsacia, 8.
- Aman, Theodor, pictor, 239, 255.
- „Amicul familiei“, periodic, 250.
- Amzei, halele
- Adunările ad hoc din 1857, 19, 89, 149, 150, 152, 169, 291.
- Aix en Provence, oraș în Franța, 287.
- Alecsandri, Maria (Marghiolita), căsătoria Bogdan, 269, 280, 285.
- Alecsandri, Paulina, 269, 271, 285, 287, 288.
- (București), 273.
- „Analele Societății Academice Române“, periodic, 246.
- „Analele statistice“, periodic, 92.
- „Analele tipografice“, periodic, 97, 249.
- Andrăssy, Gyula, conte, ministru de externe al Austro-Ungariei, 22, 23, 35, 201, 205, 206.
- Andreescu, Ion, pictor, 255.

Indicele nu cuprinde *titlurile* de cărți sau articole citate în text și nici autorii și trimiterile bibliografice din note.

Anglia, 8, 9, 10, 11, 12, 29, 32, 49, 56, 61, 62, 83, 134, 242.

Anvers, oraș și port (Belgia); 229.

Apponyi, Rudolf, conte, diplomat austro-ungar, 12.

Arad, oraș, 201, 257.

„Arhiva istorică a României”, periodic, 235.

Aricescu, Constantin D., istoric și scriitor, 234, 254.

„Armonia”, cor, 239.

Asaki, Alexandru, artist plastic, 255.

Asaki, Gheorghe, om de cultură, 252,

Asociațiunea generală a tuturor lucrătorilor din România, 96, 97, 249.

Asociațiunea lucrătorilor tipografi din România, 96.

„Atena”, hotel bucureștean, 272.

Ateneul, vezi Societatea Ateneului.

„Ateneul român”, periodic, 242.

Aubusson, oraș (Franța), 269.

Auerbach, Berthold, publicist german, 105.

„Augsburger Allgemeine Zeitung”, periodic, 109, 168.

Aurelian, Petre S., economist și publicist, 46, 47, 48, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 63, 65, 76, 100, 227, 228, 238, 241, 246, 250.

Austria, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 21, 22, 23, 30, 31, 61, 80, 81, 138, 139, 188, 190, 192, 206, 286, 292.

Austro-Ungaria, 8, 24, 25, 26, 27, 29, 61, 62, 70, 83, 135, 188, 191, 195, 196, 197, 199, 200, 204, 206,

286, 293.

„Aux villes de France”, magazin în București, 271.

„Avram”, hotel în București, 272.

Avril Adolphe d', diplomat francez, 269.

B

Babeș Vincentiu, om de cultură, 204.

Bacalbașa, Constantin, memorialist, 175, 179, 262, 273, 279.

Bacaloglu, Emanoil, om de știință, 226, 227, 238, 240, 241.

Bacău, județ, 73, 274.

Bacău, oraș, 121, 178, 248, 256.

Baia de Aramă, târg, 76.

Balcani, munți, 33, 35.

Ballu, Al., arhitect, 256.

Balta Verde, școala-fel-mă de agricultură de la, 218, 219.

Banat, 198, 294.

Banca nrftională a României, 67, 134.

Baritiu, George, om de cultură, publicist, 199.

Baronz, Gheorghe, scriitor, 254.

Barozzi, Constantin, ofițer, 241.

Basarabia, 46, 65, 73, 79, 203, 261, 294.

Bataillard, Paul, publicist francez filoromân, 34.

Bălăceanu, Ioan, om politic și diplomat, 15, 30, 39.

Bălcescu, Nicolae, fruntaș revoluționar, istoric, 237, 254.

Bărăgan, 73.

Bărnutiu, Simion, fruntaș revoluționar, jurist, 231.

Bechet, port dunărean, 284.

Beethoven, Ludwig van, compozitor, 239.
 Belgia, 8, 13, 67, 110, 134, 145, 151, 210, 239, 292.
 „Belgia Orientului” = România, . 13.
 Belgrad, oraș, 17, 34, 36, 37.
 Berdescu, Alexandru, muzician, 258.
 Berindei, Dimitrie, arhitect, 239.
 Berlin, oraș, 7, 43, 145, 258.
 Bernard, Cassien, arhitect, 256.
 Beust, Ferdinand von, cancelar al Austro-Ungariei, 22, 23; 24, 203, 201.
 Bibescu, Gheorghe, domn al Țării Românești, 285.
 Birmingham, oraș, 134.
 „Biserica ortodoxă română”, periodic, 251.
 Bismarck, Otto von, cancelar al Prusiei și apoi al Germaniei, 10, 23, 25, 26, 31, 32, 66, 117, 159, 160, 162, 165, 168, 171, 183, 192, 200, 203, 204.
 Bistrita, râu (Moldova), 73.
 Bîrlad, oraș, 121, 178, 213, 248.
 Blaj, oraș, 232, 244.
 Blaremburg, Nicolae, om politic, 178.
 Boerescu, Vasile, om politic, 25, 38, 171, 178, 192, 194, 195, 205, 232.

Bolgrad, județ, 73.
 Bolgrad, oraș, 284.
 Bolintineanu, Dimitrie, poet,
 248, 251, 252, 253.
 Bolliac, Cezar, publicist, 236,
 237, 239, 243.
 Bonaparte, vezi și Napoleon
 III.
 Bonaparte, Napoleon-Joseph-
 Charles, print, 27, 284.
 Borghetti, întreprinzător
 italian în România, 56.
 Bossel, sală în București,
 279.
 Botev, Hristo, poet și
 luptător pentru eliberarea
 Bulgariei, 40, 41, 42, 179,
 190.
 Botoșani, oraș, 121, 178,
 248, 250. „Boulevard”, hotel
 în București, 272.
 Brad, localitate în Moldova,
 216, 219.
 Bran, pas în Carpați, 199.
 Brașov, oraș, 199, 257, 264,
 284. Brăila, județ, 74.
 Brăila, oraș, 41, 56, 57, 61,
 74, 75, 83, 98, 121, 218,
 248, 259, 282, 284.
 Brândză, Dimitrie, om de
 știință, 226, 227.
 Brătianu, familia, 282.
 Brătianu, Dumitru, om
 politic, 24, 36, 175, 203.
 Brătianu, Ion C., om politic,
 15, 34, 40, 81, 101, 154,
 155, 158, 160, 164, 165,
 166, 167, 168, 169,
 170, 173, 174, 175, 177,
 183, 198,
 201, 204, 205, 268, 277,
 282, 286,
 287.
 Brătianu, Pia, 282, 286.
 „Brenner”, cafenea în
 București, 276.
 Brest, port, 145.
 „Brofft”, hotel în București,
 262, 272.
 Bruxelles, oraș, 13, 230, 287.
 Bucegi munti 190

81, 82, 83, 85, 89, 92, 94,
 98, 120, 121, 129, 131, 132,
 144, 147,
 149, 150, 166, 168, 171, 178,
 189,
 199, 200, 206, 212, 213, 216,
 217,
 218, 220, 221, 223, 224, 225,
 226,
 227, 231, 232, 237, 239, 240,
 241,
 243, 246, 248, 250, 255, 256,
 257,
 258, 259, 260, 261, 264, 268,
 270,
 271, 272, 274, 275, 280, 281,
 282,
 283, 284, 285, 291.
 Budai-Deleanu, Ion, corifeu
 al Școlii ardelenne, 254.
 Budapesta (vezi și Pesta),
 oraș, 257.
 Bughea, localitate
 climaterică, 282.
 Bujoreanu, Ioan M., scriitor
 și publicist, 231, 232.
 bulgari 20 22 30 40 41

C

Cahul, județ, 73. *
 Calafat, port, 284.
 Candiano-Popescu, >
 Alexandru, publicist
 radical, 201, 249.
 Cantacuzino, George C., 287,
 288.
 Cantacuzino, Grigore, 239.
 Cantacuzino, Ioan A. (Zizin),
 diplomat, om politic, 38,
 233, 239, 241, 277.
 Cantacuzino, Ioan C., om
 politic, trimis peste hotare,
 25.
 Cantacuzino, Mihai, ctitor al
 Col-ței, 255.
 Cantemir, Dimitrie, domn al
 Moldovei și cărturar, 246.
 „Capșa”, cofetărie în
 București, 276.
 Caracal, oraș, 213, 284.

- Carada, Eugen, publicist și om politic, 172.
- Caragiale, Costache, actor, 256, 257.
- Caragiale, Ion Luca, scriitor, 229, 253, 276.
- Caragiale, Iorgu, actor și autor dramatic, 41.
- Carlsbad, băile de la, 287.
- Carol I, domnitor al României (din 1881 : rege), 5, 10, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 61, 65, 66, 73, 90, 91, 102, 103, 109, 110, 115, 117, 132, 135, 140, 148, 149, 154, 157, 158, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 182, 183, 188, 189, 190, 192, 193, 198, 199, 200, 203, 204, 206, 265, 275, 279.
- Carol, stradă în București, 275.
- Carp, Petre P., om politic și diplomat, 28, 174, 177, 178, 182, 209.
- Carpăți, munți, 10, 28, 43, 201, 204.
- Cartu, Ioan, muzician, 258.
- Casa de ajutorare a lucrătorilor tipografi din România, 96.
- Casa de depuneri și consemna-țiuni, 67.
- Casin, târg, 274.
- Cățargiu, Lascăr, om politic, 88, 156, 157, 160, 167, 168, 169, 171, 173, 178, 179, 180, 183, 191, 194.
- Caudella, Eduard, muzician, 258.
- Călărași, oraș, 248, 284.
- Călinescu, George, critic și istoric al literaturii, 254.
- Călugăreni, bătălia de la, 255.
- Cernătescu, Petre, profesor, publicist, 244.
- Cipariu, Timotei, cărturar, 202, 232.
- Cismigiu, parc în București, 273.
- Cîmpulung (Muscel), oraș, 274, 284.
- Clarendon, lord George-William-Frederic, om politic britanic, 12.
- „Clarendon”¹¹, hotel în Londra, 263.
- Cluj, oraș, 257.
- „Coalitia”¹¹, sacră româno-bulgară, 33, 41.
- Cobălcescu, Grigore, om de știință, 226.
- Codreanu, Nicolae, militant socialist, 179.
- Codrescu, Teodor, publicist și istoric, 254.
- Colescu, Leonida, statistician, 77, 92, 99.
- College de France din Paris, 251.
- Coltea, spital în București, 255.
- „Columna lui Traian”¹¹, periodic, 235, 250.
- Comisia centrală de la Focșani, 111.
- Comisia proprietății (1848), - 89, 228.
- Comitetul consultativ general (permanent) al Ministerului de Război, 146.
- Comuna bulgară, 42.
- Comuna de la Paris (1871), 28, 179.
- „Concordia”¹¹, hotel în București, 181, 182, 272.
- „Concordia”¹¹, înțelegerea de la, 181, 182.
- Conservatorul de muzică și declamație din București, 220.
- Consiliul general de agricultură, forestierie, mineralogie și geologie, 127.
- Consiliul lucrărilor publice, 127.

- Constituția din 1866, 18, 31, 40, 42, 49, 83, 87, 103, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 125, 129, 130, 131, 132, 137, 139, 141, 153, 154, 155, 160, 161, 169, 181, 183, 186, 208, 211, 247, 293.
 Constituția din 1923, 117.
 Constituția belgiană din 1831, 110, 293.
 „Constituțiunea”, periodic, 153. Conta, Vasile, filosof, 299, 230, 239.
 „Contemporanul”, periodic, 214. „Continental”, hotel în București, 263.
 Convenția de la Paris (1858), 101, 103, 104, 108, 109, 122, 123, 124, 152, 169, 259, 291.
 „Convorbiri literare”, periodic, 203, 230, 235, 236, 243, 251, 252, 253.
 Costache Epureanu, Manole (Ma-nolache), om politic, 15, 105, 167, 173, 174.
 Costaforu, Gheorghe, jurist și om politic, 15, 25, 177, 200.
 Coșbuc, George, poet, 252.
 Coșula, învățător socialist, 179.
 Cotroceni, câmpul de la, 245.
 Covurlui, județ, 73.
 Cozad ini, Grigore, prefect, 200.
 Craiova, oraș, 57, 121, 129, 213, 216, 218, 248, 256, 259, 284.
 Creangă, Ion, scriitor și autor de manuale, 211, 238, 253.
 Creditul funciar rural, 68, 134, 171.
 Creditul urban București, 68, 134. Creta, insulă, 17, 38, 39.
 Curtea de conturi, 250, 261.
 Cuza, Alexandru Ioan, domnitor al Principatelor Unite, 5, 8, 10, 12, 13, 15, 18, 19, 36, 45, 68, 72, 86, 87, 108, 109, 119, 124, 126, 129, 132, 138, 140, 143, 144, 148, 149, 150, 154, 157, 158, 160, 161, 170, 176, 185, 186, 187, 189, 196, 197, 198, 209, 210, 217, 221, 222, 224, 241, 242, 250, 255, 269, 273, 281, 285, 288, 289, 291, 292, 293, 294.

D

- Dacia, 199, 235, 244.
 „Dacia”, hotel în București, 272. „Dacia”, societate de asigurări, 68, 134.
 Dame, Frederic, publicist și jurnalist, 153, 154, 163, 165, 167, 191.
 Dan, Mihai, pictor, 255.
 Danemarca, 8, 9, 292.
 Davila, Carol, medic, 198, 201, 230, 240, 277.
 Decazes, Louis-Charles-Amadieu, duce de, ministru de externe al Franței, 11, 196.
 „Democratia”, periodic (Ploiești), 249.
 Densușianu, Aron, om de cultură, 251.
 Derby, lord Edward-Geoffroy, om politic britanic, 11.
 Deschamps, actriță, 278.
 Dieppe, oraș, 287.
 Dimitriade, Constantin, actor, 240, 257.
 Dimitrescu, Constantin, muzician, 258.
 Dîmbovița, râu, 273

Dorohoi, județ,, 228.
 Dorohoi, oraș, 248.
 Drasch, „medic*¹, 281.
 Drăgaica, târg periodic, 274.
 „Dreptul”, periodic, 231,
 250.

Dresda, oraș, 286.
 „Dreyse”, puști, 145.
 Dumitrescu-Severeanu,
 Constantin, medic, 230,
 231.
 Dunăre, fluviu, 10, 27, 28,
 33, 40, 43, 64, 74, 83, 86,
 110, 151, 157, 196, 201,
 268, 286.
 Dunca, Constanța, de,
 publicistă și scriitoare,
 250.

E

Ecaterina II, țarină a Rusiei,
 138. „Economia”, societate
 de credit, 68.
 „Economia natiunală”,
 periodic, 250.
 „Economia rurală”, periodic,
 250.
 „Electorul Craiovei”,
 periodic, 218.
 Elisabeta, doamnă a
 României (din 1881 :
 regină), 204.
 Elliot, diplomat britanic, 18.
 Elveția, 7, 8, 42, 67, 134,
 151, 210, 242, 249, 286,
 287, 292.
 „Elveția orientală” =
 „România, 110.”
 Eminescu, Mihai, poet, 229,
 244, 249, 251, 252, 253.
 Ems, localitate balneară,
 287. „Enache”, birt în
 București, 262. Englitera,
 vezi Anglia.
 Ebtvos, Jozsef, baron, om
 politic, 204. ■
 Epir, 39.
 Esarcu, Constantin, medic,
 om de cultură. diplomat.

193, 196, 247, 258, 259,
 260, 264, 265, 274, 276,
 286, 292, 294.
 evrei (și problema evreiască),
 79, 80, 81, 164.
 Expoziția universală de la

F

„Familia”, periodic, 252, 254.
 Fălcoianu, Ștefan, ofiter, 277.
 Fălticeni, oraș, 248, 274.
 l’eiix, fratele actriței Rachel,
 278.
 Felix, Elisabeth, celebră
 actriță supranumită Rachel,
 278.
 Felix, Iacob, medic, 231, 241.
 „Fialkovski”, cafenea în
 București, 276.
 „Fieschi”, hotel și cafenea în
 București, 272, 276.
 „Figaro”, periodic ffancez,
 281.
 Pilaret, câmp în București,
 273.
 Filaret, gară, 273.
 Filarmonica din București,
 258.
 Filip de Flandra, principe bel-
 gian, desemnat domnitor al
 României în februarie 1866,
 12, 13, 14, 150, 151, 292.
 Filipescu, Gheorghe,
 diplomat, 21. Filitti, căpitan.
 36.
 Flandra, 12, 13, 14, 150, 151,
 292.
 Flechtenmacher, Alexandru,
 muzician, 220.
 Flood, ofiter norvegian, 85.
 Floreasca, la marginea
 orașului București, 276.
 Florescu, Ioan Em., general
 și om politic, 173, 174.
 Floresti, tabără militară
 (1859), 188.
 Florian, Aaron, profesor, 213,
 „Foia Societății

83, 102, 134, 138, 140,
142, 145, 147, 167, 196,
205, 221, 225, 242, 255,
271, 272, 280.
Franzelar, sală în.
București, 279.
Frunzescu, Dimitrie,
publicist, 76, 77.
"Fulgerul", vas, 144.
Fundescu, Ioan C., publicist

G

Galata, lingă Iași, 218.
Galati, oraș, 41, 42, 48, 51,
55, 57, 61, 74, 75, 98, 121,
144, 216, 217, 248, 256,
259, 268, 284, 286»
Galiția, 60, 81.
Galléron, Albert, arhitect,
256.
Garșin, Vsevolod, scriitor
rus, 44, 274.
"Gazeta medic-chirurgicală
a spitalelor", periodic, 231.
"Gazeta spitalelor", periodic,
231. Georgescu, Ioan,
sculptor, 255. Gerbolini,
întreprinzător italian în
România, 56.
germani, 79, 80, 81, 82.
Gerniuiia (vezi si Prusia), 7,
8, 10, 25, 28, 29, 31, 32,
35, 66, 145, 168, 172; 221,
225, 242, 255.
Gheorghiev, Evloghie, om de
afaceri bulgar, 83.
Ghica, Dimitrie, beizadea, om
politic, 17, 21, 166, 171,
178, 200.
Ghica, Grigore, domn al
Moldovei (-1777), 206.
Ghica, Ion D., scriitor si om
politic, 11, 16, 22, 52, 72,
77, 79, 86, 90, 101, 102,
105, 133, 159, 160, 161,
162, 163, 176, 180, 182,
196, 200, 209, 212, 215, 225,
228,
240, 245, 252, 258, 262, 266,
270.

"Giovani", cofetărie în
București, 276..
Giurgiu, oraș, 64, 74, 98,
248, 284.
Gogol, Nicolae, scriitor rus,
257.
Golescu, casa (palatul
domnesc, apoi regal), 269.
Golescu, Alexandru G.
(Negru), om politic, 15, 16,
34, 167, 189.
Golescu, Nicolae, general si
om politic, 137, 164, 165,
204.
Golescu, Ștefan, om politic,
164.
Gorceakov, Alexandru,
cancelar al Rusiei, 14, 25,
69, 192.
Grande, Grigore, scriitor,
243, 254.
"Grădina cu cai", grădină de
vară în București, 276.
Grădîsteanu, Petre, om
politic, • 240, 277.
Grecia, 8, 33, 34, 35, 39,
707

II

Hanovra, oraș, 32, 145.
Haret, Spiru, matematician și
om politic, 226.
Hasdeu, Bogdan P., istoric și
filolog, 201, 228, 234, 235,
238, 244, 245, 250, 253,
257.
Haydn, Franz Joseph,
compozitor, 239.
Heliad, Grigore,
întreprinzător, 101.
Heliade Radulescu, Ioan, om
de cultură, 233, 244, 245,
252, 277.
Henry, Paul, istoric, 13.
Henția, Sava, pictor, 255.
Herăstrău, la marginea Bucu-
reștilor, 276.
Herkt, Henric, ofiter, 145.
"Hermannstädter
Zeitung", periodic, 199.
Hirdău, sală în

Hodoș, Iosif, om politic și om de cultură transilvan, 199.

Hohenzollern, Friedrich-Wilhelm, Kronprinț al Prusiei și apoi al Germaniei, 158.

Hohenzollern-Sigmaringen, familia, 10, 14, 17, 27, 31, 157, 171.

Hohenzollern-Sigmaringen, Carol de, vezi Carol I.

Hohenzollern-Sigmaringen, Ca-rol-Anton, principe de, 21, 27, 61, 105, 164.

Hohenzollern-Sigmaringen, Elisa- beta, vezi Elisabeta, doamnă.

Hohenzollern-Sigmaringen, Ferdinand, principe, 115.

Hubert, Harrv, întreprinzător, 273.

Hiltsch, Eduard, muzician, 258.

Hugo, Victor, scriitor francez, 257.

„Hugues”, hotel în București, 272.

Hurmuzaki, frații, 13.

Hurmuzaki Alexandru

I

Ialomita, județ, 77, 274.

Iarcu, Dimitrie, bibliograf, 281.

Iasi, județ, 73, 74.

Iasi, oraș, 66, 85, 89, 97, 101, 120,

121, 129, 131, 136, 177,

178, 181,

212, 216, 217, 218, 221,

223, 225,

226, 231, 238, 240, 248,

254, 255,

256, 258, 283, 284, 291.

Ilfov, județ, 74.

Iliev, frații, întreprinzători, 57. „Imparțialul”¹⁴, periodic, 248.

Imperiul german. vezi

134, 139, 188, 189, 194, 195, 196, 206, 286, 292.

„Independance beige”, periodic, 282.

Independenta, 6, 19, 45, 161, 185— 196, 207, 289.

„Informațiile bucureștene”, periodic, 248.

Innsbruck, oraș, 236.

Institutul național de agricultură de la Pantelimon, 135.

Internaționala I, 179.

„Înțelepții din Heliopolis”, lojă francmasonică bucureșteană, 15.

Ionescu, Grigore, istoric al arhitecturii, 255.

Ionescu, Ioan D., actor, 257.

Ionescu, Nicolae, profesor și om politic, 175, 176.

Ionescu, Radu, scriitor, 254.

Ionescu de la Brad, Ion, agromom, 216, 219, 228.

Ionescu Manon-Lescaut, militant socialist, 179.

Ionescu-Valbuta, Ștefan, 255.

Iorga, Nicolae, istoric, 15, 26, 38, 205.

Ipsilanti, Grigore, diplomat grec, 39, 166.

Irlanda, 8, 49.

Ismail, județ, 73.

Ismail, eparhie, 25.

Ismail, oraș, 248, 284.

Ispirescu, Petre, scriitor, 254. israeliți, vezi evrei.

Italia, 8, 9, 10, 17, 30, 65, 67, 134, 145, 147, 151, 188, 193, 200, 255.

Ivanovici, Iosif, muzician, 258.

J

Jecev, Nicolae, istoric, 249.

„Jignita”, sală în București, 279. Jirecek, Josef, istoric și geograf, 236.

Juna, dreaptă, formație politică conservatoare, 178.
 Jung, Iulius, istoric, 236.
 Junimea, societate literară, 217, 229, 233, 235, 242, 243, 244, 252, 277.

K

Karakasov, Atanasie, comerciant bulgar, 83.
 Karavelov, Liuben, luptător pentru eliberarea Bulgariei, 39, 40, 42, 249.
 Kofczinski, Zigfrid, arhitect, 256.
 Kohn-Abrest, Frederic, corespondent de presă, 274.
 „Kolozsvari Kozlony”, periodic, 199.
 Kogălniceanu, Mihail, istoric și om politic, 22, 28, 40, 55, 57, 81, 88, 159, 162, 164, 166, 167, 169, 175, 176, 194, 234, 246, 251, 272, 273.
 Krasnoie Selo, 143.
 Krenski, locotenent-colonel prusian, 31, 40.

L

Lahovari, Gheorghe I., inginer, director general al poștelor, secretar general al Societății române de geografie, 241.
 Lamson, R., întreprinzător american, 145.
 Lancelot, desenator și autor al unor impresii de călătorie în România, 84, 85, 105, 270.
 Laurian, August Treboniu, cărturar, 232, 233, 245.
 Laurian, Dimitrie A., publicist, 251.
 Lazăr, Gheorghe, întemeietor

Le Cler, G., publicist, 269.
 „Lebăda”, vas, 144.
 Lecca, Constantin, pictor, 255.
 Leipzig, oraș, 82, 220, 236.
 Lemberg, oraș, 25, 286.
 Leonardescu, Constantin, filosof, 228, 229.
 Leopold I, regele Belgiei, 13.
 „Leul și cîrnatul”, local în București, 276.
 Levski, Vasil, luptător pentru eliberarea Bulgariei, 40.
 Levy, Armand, publicist flo-român, 13, 34, 110, 150, 151.
 Lindenbergh, Paul, publicist, 82.
 Linz, oraș, 144.
 Lipia, 276.
 Lipsea, vezi Leipzig.
 Lipscani, stradă în București, 82, 272.
 Liverpool, oraș, 51.
 Loftus, lord, diplomat britanic, 21.
 Londra, oraș, 7, 13, 43, 192, 259, 260, 263.
 „Londra”, hotel în București, 272.
 Lorena, 8.
 Luchian, Nicolae, actor, 258.
 „Lucrătorul”, periodic, 97, 249.
 „Lucrătorul român”, periodic, 94, 97, 249.---

M

„Macedonia”, hotel în București, 272.
 Macedonski, Alexandru, scriitor, 253.
 Magheru, Gheorghe, general, 199. maghiari, 79, 80, 81.
 Maiorescu, Titu, profesor și om politic, 156, 158, 169, 176, 177, 209, 228, 229, 233, 242, 243, 252.
 Maniu Vasile, istoric, 236

- Mansfield, C.E., agent diplomatic britanic, 161, 246.
- Manu, Grigore, director general al Arhivelor statului, 223.
- Manuc, han în București, 272.
- Marcovici, Alexandru, medic, 231.
- Marea Britanie, vezi Anglia.
- Marea Neagră, 9, 65, 192.
- Marian, Simion Florea, folclorist, 254.
- Marinovici, Iovan, agent consular sîrb, 35.
- Marsillac, Ulysse de, publicist, 277.
- Martin, Paul, negustor în București, 271.
- Massim, Ioan C., om de cultură, filolog, 232, 233, 277.
- Mateescu, Petre, pictor, 255.
- „Matei Basarab”, societate muncitorească, 98.
- Mavrogheni, Petre, om politic, 173.
- Mazar Pasa, coaliția politică de la, 172, 174.
- Mazetti, Pietro, muzician, 258.
- Măgurele, sat și mosie, 279.
- Mehedinți, județ, 228.
- Melchisedec Ștefănescu, episcop, 25.
- Mendelssohn-Bartholdy, Felix, compozitor, 239.
- Mensdorf-Pouilly, Alexander von, ministru de externe al Austriei, 14, 17, 22, 139, 187.
- Metternich, Richard von, principe, diplomat austriac, 22.
- Metz, oraș, 145.
- Michăilescu, Ștefan C., om de știință, 227, 238, 245, 251, 277.
- Mihai Viteazul, domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei, 199, 203, 206, 237.
- Ministerul de Finanțe, 126, 127, 173, 261..
- Ministerul de Instrucțiune publică și Culte, 126, 144.
- Ministerul de Interne, 131.
- Ministerul de Război, 128, 146, 147.
- Mircești, sat, 269, 286.
- Mitilăneanu, Mihai, diplomat, 232.
- Mîrzașcu, Gheorghe, publicist politic, 172. ■
- Mogosoiaiei, podul ori calea, 44, 82, 132, 271, 272, 275.
- Moldo-Valahia, vezi România.
- Moldova, rîu, 73.
- Moldova, 60, 65, 66, 72, 73, 76, 77, 79, 91, 131, 137, 152, 176, 177, 201, 209, 212, 226, 236, 276, 291, 294.
- „Monitorul oficial”, periodic, 233.
- Mosilor, calea, în București, 272.
- Mosilor, țîrg, în București, 274, 275.
- Moustier, Leonel-Desle-Marie-François-Rene marchiz de, diplomat francez, 17.
- Mozart, Wolfgang-Amadeus,

N

- Napoleon III, împăratul francezilor, 10, 12, 14, 15, 17, 23, 26, 27, 138, 168, 203, 205.
- Napoleon, print, vezi Bonaparte. Napoli, oraș, 220, 259, 260.
- Neamț, județ, 73. ''
- Neatîrnarea, vezi Independența.
- Negri, Constantin (Costache), fruntaș unionist, diplomat, 158, 252, 253.

Negruzzi, Iacob C., scriitor,
64, 203, 206, 243, 252.

„Nemtoiaia”, hotel în
București, 272.

„Neue Freie Presse”,
periodic, 105, 199.

Nichita, vezi Nicolae, print de
Munteneșu.

Nicolae, print de
Munteneșu, 33, 35, 38.

Nisa, localitate balneară,
287.

Nord, gara de (gara
Tîrgoviște), în București,
273.

Nordului, puterile, 31.

Norvegia, 8.

O

Obedenaru, M.G.[heorghian],
medic, publicist, 47, 52, 54,
55, 57, 60, 63, 68, 69, 70,
71, 72, 73, 76, 77, 78, 79,
80, 81, 90, 91, 92, 101, 102,
103, 228, 267, 272, 280.

Obor, târg în București, 275.

Obrenovici, dinastie, 36.

Obrenovici, Maria (născută
Catargiu), 37.

Obrenovici, Mihail, principe
al Serbiei, 17, 36, 37.

Obrenovici Milan, principe al
Serbiei (din 1882 : rege),
37, 38.

Occident, 65, 70, 71, 137,
204, Odobescu, Alexandru,

istoric al artei și scriitor, 47,
228, 237, 239, 241, 246, 252,

258, 277.

Offenberg, baron, agent
diplomatic rus, 26.

Olanda, 8, 210, 292.

Olimp, munte, 24.

Olt, râu, 74.

Oltenia, 91, 265, 266.

Omer Pașa, 16.

Oravița, oraș, 257.

Orăscu, Alexandru, arhitect,
255. Orășanu, Nicolae T.,
publicist și ziarist, 253, 254.

Orient, 13, 34, 172, 189.

Orient al Europei 28 65

P

Palais Royal (Paris), 278.

Panaiteanu-Bardasare,
Gheorghe, pictor și
profesor, 221, 255.

Pantelimon, sat, 135, 219.

Pantelimon, spital în
București, 253.

Panu, George, om politic,
177, 235.

Papiu Ilarian, Alexandru, isto-
ric, 197, 204, 235, 238, 244,
245.

Paris, oraș, 16, 30, 34, 56,
102, 179, 220, 227, 236,
258, 259, 260, 269, 270,
285, 286, 288.

Paris, tratatul de la (1856), 9,
32, 60, 291.

Paris, conferința de la (1866),
14, 15, 16, 152, 188.

Paris, „micul” = București,
75.

Partidul National Liberal,
104, 182.

Partidul social-democrat al
muncitorilor din România
(PSDMR), 97, 179.

Pascal, Aristide, jurist, 178.

Pascaly, Mihail, actor, 257,
258, 278.

„Patria”, hotel în București,
272.

„Patria”, periodic (Focșani),
248.

Patac, local în București, 275,
276.

Păuceșcu, Grigore, jurist,
250.

„Peabody”, pusti, 145.

Peleş, castel, 255.

Peninsula Balcanică, 37.

Penteleu, munte, 262.

Pepoli, marchiz, diplomat,

204. „Perseverența”, periodic,
23, 201, 249.

Pesta, oraș, 24, 199 (vezi și
Budapesta).

„Pester
Versicherungsanstalt”,
societate de asigurare,
134

Piatra Neamț, oraș, 248.
 Piatra Olt, oraș, 99, 284.
 Piemont, 10, 136, 140.
 Pirinei, munți, 287.
 Pisoski, Nicolae, fruntaș
 unionist, aghiotant al
 domnitorului Cuza, 64, 283.
 Pitesti, oraș, 121, 178, 248,
 256, 284.
 Ploiești, oraș, 57, 99, 101,
 121, 168, 178, 187, 213,
 218, 248, 249, 256.
 Poarta otomană, vezi
 Imperiul otoman.
 Pogor, Vasile, junimist, 177,
 239.
 „Politik”, periodic, 172.
 poloni, 33.
 Pompiliu, Miron, folclorist,
 254.
 „Pomul verde”, sală în Bucu-
 rești, 279.
 Popp, Mișu, pictor, 255.
 Popp de Szathmari, Carol,
 artist, 255.
 Portugalia, 8, 292.
 Potlogi, sat, 76.
 Praga, oraș, 172, 236.
 Prater, parc de distracție în
 Viena, 275.
 Predeal, punct de graniță,
 99, 101, 269.
 „Pressa”, periodic, 192, 194,
 249. Principatele Române și
 Principatele Unite (vezi și
 România), 7, 10, 12, 15, 16,
 17, 19, 25, 29, 33, 45, 46, 48,
 58, 59, 60, 99, 108, 113, 124,
 138, 291.
 „Principatele Unite”, hotel în
 București, 272.
 „Progresul”, societate de
 asigurări, 134.
 „Progresul”, societate
 culturală din Tîrgoviște,
 244.
 Prokesch-Osten, Anton von,
 baron apoi conte, diplomat,
 22, 139, 187.
 Prusia, 7, 9, 10, 14, 17, 25,
 26, 27, 30, 31, 32, 33, 34, 35,

Putna, județ, 73, 228.
 Putna, mănăstire, 205,
 247.
 Rădăuți, 224.

R

Rachel, vezi Felix, Elisabeta.
 Radonici, Stanko, văr al
 principelui Muntenegrului,
 38.
 Radowitz, Joseph Maria von,
 a- gent diplomatic al
 Prusiei și apoi al
 Germaniei, 168.
 Rakovski, Gheorghe Sava,
 fruntaș al mișcării de
 eliberare bulgare, 39, 40,
 41.
 Rasca, grădină de vară în
 București, 276.
 Ravel, actor, 278.
 Rădulescu, vezi Heliade
 Rădu- lescu.
 Rădulescu, Nicolae D.,
 tipograf, 96.
 Rășcanu, Petre, profesor,
 215.
 „Reforma”, periodic
 (București), 200, 249.
 Regulamentul organic, 104,
 129. Reuss, prinț, diplomat
 german, 192.
 Revertera-Salandra, Friedrich
 von, diplomat austriac, 14.
 „Revista contemporană”,
 periodic, 251, 277.
 „Revista contemporană,
 literară și științifică”,
 periodic, 251.
 „Revista literară și
 științifică”, periodic, 251.
 „Revista științifică”, periodic,
 227, 251.
 „Revue generale de droit et
 sciences politiques”,
 periodic, 227.
 Ristici, Iovan, om politic sîrb,
 17, 37.
 Ristori, Adelaida, cîntăreață,
 257.

Roma, oraș, 7, 9, 30, 43, 193.

Roman, oraș, 121, 216, 219, 243, 284.

România, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 47, 49, 51, 52, 54, 55, 58, 61, 62, 64, 65, 66, 69, 70, 71, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 91, 99, 102, 105, 108, 110, 111, 112, 113, 116, 117, 121, 128, 129, 130, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 146, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 160, 161, 163, 167, 168, 172, 174, 176, 178, 179, 182, 183, 185, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 198, 199, 200, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 225, 232, 233, 234, 238, 240, 243, 247, 250, 253, 257, 258, 259, 260, 266, 269, 271, 274, 283, 284, 286, 287, 288, 289, 292, 293, 294.

„România¹, societate de asigurare, 68, 134.

„România”, vas, 144.

România mică, vezi Oltenia.

„Românismul”, „societate,

Russel, Nicolae C.
(Sudzilovski), medic și

S

Sabar, râu, 16.

Sabar, tabăra de la, 188.

Sabri Pașa, 20.

Sardinia, vezi Piemont.

Sascut, fabrica de la, 56.

Saumur, oraș, 145.

Savoia, 287.

Schultz, arhitect, 256.

Scotia, 8.

Scriban, Romulus, scriitor, 254.

Sculeni, punct de graniță, 284.

Scurtescu, Nicolae, scriitor, 245, 254.

Serafin, Francisc, muzician, 258.

Serbia, 7, 8, 17, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 62, 140, 143, 189, 292.

Săvres, oraș, 269.

Sfitera, vezi Elveția.

Sfântul Gheorghe, piață în București, 273.

Sfântul Ștefan, coroana, 22.

Sibiu, oraș, 257, 284.

„Simion”, hotel în București, 272.

Sinaia, mănăstire, 268.

Sinaia, oraș, 255.

Sion, George, om de cultură, memorialist, 247, 252, 253.

Slade, Mervee, întreprinzător, 273.

Slatina, oraș, 284.

Slavici, Ion, scriitor, 253.

Slănic, localitate balneară, 282.

Slătineanu, sală în București, 279.

Slobozia, târg (Ialomîța), 274.

Smirna, oraș, 269.

Smîrdan, stradă în București, 272.

„Socialistul”, periodic, 249.

- Societatea amicilor
instrucțiunii, 238.
- Societatea Ateneul, 241, 242,
278.
- Societatea de cultură și
solidaritate între studenți,
179, 241.
- Societatea dramatică a
actorilor, 240.
- Societatea filarmonică
română, 239.
- Societatea financiară a
României, 67-
- Societatea pentru învățătura
poporului român, 213, 229,
230, 238.
- Societatea generală de ajutor
reciproc a lucrătorilor
tipografi „Gutenberg”¹, 96.
- Societatea pentru încurajarea
junimii române la
învățătură, 238.
- Societatea Literară Română,
vezi Societatea Academică
Română.
- Societatea medico-
chirurgicală, 240.
- Societatea de medici și
natura- liști din Iași, 240.
- Societatea medicală
științifică, 240.
- Societatea farmaciștilor ro-
mâni, 240.
- Societatea română de
geografie, 241.
- Societatea studenților în
medicină, 179.
- Societatea de științe fizico-
natu- rale, 240.
- Societatea științelor
medicale, 240.
- Sommer, casă din Botoșani fo-
losită ca local de teatru,
256.
- Spa, 287.
- Spania, 8, 65.
- „Stadt Pesth”, local în Bucu-
rești, 275.
- Stahi, Constantin, . scriitor,
252.
- Stanca. doamnă. 237.
- Stavropoleos, biserică în
București, 256.
- Steege, Ludovic, om politic și
diplomat, 24, 26, 204.
- Stockholm, oraș, 7.
- Stoianov, Zahari, luptător
pentru libertatea Bulgariei,
39.
- Storck, Karl, sculptor, 255.
- Strat, Ion, om politic și diplo-
mat, 27, 173, 205, 209.
- Straus, Johann, compozitor,
276.
- Strixner, August, artist
plastic, 255.
- „Strobel”, local în București,
276.
- Strousberg, „afacerea”, 66,
167, 169, 171.
- Strousberg, B. H.
întreprinzător și om de
afaceri german, 32, 66.
- Stuart, Dimitrie, baron, agent
diplomatic al Rusiei, 69.
- Sturdza, Alexandru, diplomat,
38.
- Sturdza, Dimitrie A., om
politic, 101, 172, 175, 239,
251.
- Sturdza, Grigore M.,
beizadea, om politic, 177.
- Sturdza. Mihail, domn al
Moldovei, 260, 285, 287.
- Suceava, rîu, 73.
- Suceava, județ, 73.
- Suceava, oraș, 284.
- Suedia, 8, 292.
- Suhr. circ. 278.

Ș

- Saguna, Andrei, mitropolit,
244.
- Sanțu, pas în Carpați, 199.
- Școala divizionară de
sergenți (București), 144.
- Școala fiilor de militari (Iași),
144, 221.
- Școala de medicină
veterinară 223

Școala militară de infanterie și cavalerie, 144.
 Școala națională de poduri și șosele, 220, 223.
 Școala tehnică de mașini și instrumente agricole (Iasi), 135, 136.
 Selari, stradă în București, 272.
 Serbănescu, Gerard, istoric, 15.
 Siștov, port, 83.
 Șoseaua, în București, 278, 279.
 Ștefan cel Mare, domn al Moldovei, 205.
 „Ștefan cel Mare”¹, vas, 144.
 Ștefănescu, Grigore, om de știință, 226, 227, 240, 241, 250.
 Ștefănescu, Mihai, pictor, 255.
 Ștefănescu, Theodor, profesor, 218.
 Ștefănescu, George.

T

Tardini-Vlădicescu, trupă de teatru, 255.
 Tattarescu, Gheorghe, pictor, 239, 255.
 Tăutu, Gheorghe, scriitor, 254.
 Tecuci, oraș, 234.
 Tei, la marginea Bucureștilor, 276.
 „Telegraful”¹, periodic, 93.
 „Telegraful de București”, periodic, 249.
 Tell, Christian, general, om politic, 209.
 Teodorescu, Gh. Dem, profesor, om de cultură, 245, 254.
 „Terra”, periodic, 178, 249.
 Tesalia, 39.
 Theodorini, Theodor, actor, 257.
 Theresienwiese, în

„Tipograful român”, periodic, 95, 96, 97.
 Tîrgoviște, gara, vezi Nord, gara de.
 Tîrgoviște, oraș, 168, 178, **244**, 270.
 Tîrgu Jiu, oraș, 76, 213.
 Tîrgu Neamț, tîrg, 55.
 Tocilescu, Grigore, arheolog și istoric, 237, 245, 277.
 „Traian”, periodic, 235, 250.
 „Traian”, școală normală la Turnu Severin, 213.
 „Transacțiuni literare și științifice”¹, periodic, 251.
 Transilvania, 23, 24, 46, 52, 79, 80, 198, 199, 201, 202, 203, 205, 236, 244, 257, 294.
 Transilvania¹¹, periodic, 236.
 „Transilvania”, societate, 201, 244.
 Trenk, Henric, artist plastic, 255.
 „Trompeta Carpatilor”, periodic, 249.
 Turcia (vezi și Imperiul otoman), 11, 21, 36, 61.
Turnescu, Nicolae, medic, 230.

T

Tara Românească, 44, 66, 72, 76, 83, 91, 131, 137, 209, 236, 253, 264, 265, 291, 294.
Tarigrad, vezi

U

Ubicini, Jean-Henri-Abdolonyme, publicist francez filoromân, 137.
Ungaria, 22, 199.
Ungheni, punct de graniță 101

Uniunea democratică
română, 182.

Uniunea liberală, 182.

Uniunea monetară latină, 67.

Unirea Principatelor, 6, 12,
14, 18, 19, 45, 109, 139,
150, 152, 153, 176, 186,
196, 210, 212, 289, 291,
292, 294.

„Unirea”, societate de
asigurare, 68.

„Unirea”, societate muncito-
rească, 98.

„Universul”, periodic, 93, 97.

Ūrechia, V. Aflexandrescu,
istoric, 211, 238, 241, 244,
251, 257.

„Uvrieturul”, periodic, 97, 99,
249.

V

Valahia, vezi Țara
Românească.

Valentineanu, I. G., publicist,
249.

Vasile, Radu, istoric, 77.

Vaslui, oraș, 248.

Văcărescu, Theodor,
diplomat, 38.

Veneția, oraș, 17, 30.

Verbóvca, bătălia de la, 41.

Vernescu, Gh. D., om politic,
80.

Versailles, palat, 10, 160.

**Vichy, localitate
balneară, 287.**

Victor Emanuel II, rege al
Italiai, 31, 193.

Viena, oraș, 17, 21, 22, 23,
24, 43, 134, 159, 188, 199,
200, 203, 204, 205, 206,
220, 257, 258, 269, 286.

Vilagros, pasaj în București,
275.

Vivian, H. C., agent
diplomatic britanic, 29.

Vilcea, județ, 274.

Vîrciorova, punct de graniță,
65.

Vladimirescu, Tudor,

conducătorul revoluției
române din 1821, 245.

Voeslau, tratatul de la, 35. ■

Voinikov, Dobri, conducător
al unei trupe de actori
bulgari, 41.

Volays (Mme t), patroană de
magazin în București, 271.

„Vossische Zeitung”,
periodic, 198.

Vulcan, Iosif, om de cultură
și publicist, 205, 252, 254.

W

Wachmann, Eduard,
muzician, 239, 258.

Wagner, Carol, muzician,
258.

Wagner, Richard,
compozitor, 239.

Wied, vezi Elisabeta,
doamnă.

Wiest, Ludwig, muzician,
258.

Wilhelm I, rege al Prusiei și
apoi împărat al Germaniei,
14, 31. 170, 188, 192, 193,
292.

X

Xenopol, Alexandru D.,
istoric și filosof al istoriei,
205, 206, 228. 235, 236.

Y

Ypres, oraș, 145.

Z

Złtme, George, economist și
istoric, 53.

Zărnești, localitate, 199.

„Zeitschrift fur Mathematik
und Physik”, periodic, 226.

Zerbioni di Spasetti, M. A.
Ritter von. călător în
România. 75, 82, 105, 270.
Ziepler, sală în București,
279.
Zimnicea, oraș, 83, 284.
„Zname”, periodic, 190.

CUPRINS

<i>Introducere</i>	5
I. România și Europa	7
II. Problemele economiei României.....	44
III. Structuri demografice și mutații sociale ...	72
IV. Organizarea și instituțiile statului.....	108
V. Armata	138
VI. Viața politică internă și opțiuni ideologice . .	149
VII. Marile probleme ale națiunii.....	185
VIII. Dezvoltarea culturală	208
IX. Situația materială și viața cotidiană	259
<i>Încheiere</i>	289
<i>Resume</i>	291
<i>Indice</i>	295

Tehnoredactor : D. ANDREI

**Bun de tipar 21.05.1992. Apărut
1992 Coli de tipar 19,5. B
10591**

**Tiparul executat sub comanda nr. 6 la
I. P. „Filaret”, str. Fabrica de chibrituri
nr. 9–11, Bucureşti
România**

⁶ Armand Levy, *L'autonomie roumaine et les puissances ga- rantes*, Paris, 1866 : „Rien n'a plus servi les Italiens que la sa- gesse avec laquelle ils se sont gouvernes depuis l'expulsion de leurs princes jusqu'à leur reunion sous le sceptre constitutionnel du roi d'Italie. Les Roumains, eux aussi, ont quelque chose de ce genie patriotique de peuple-roi“.

⁷ *Ibidem*, p. 16 : „...Si le prince etranger qu'ils ont

proclame n'accepte pas et si les Puissances ne peuvent tomber d'accord sur un autre prince qui convienne également aux Roumains, ce ne serait pas encore un motif de desesperer. Ils ont demande à se constituer sur le Danube à l'image de la Belgique ; si l'Europe ne le veut point, si on leur refuse les conditions d'une monarchie viable, qui les empecherait alors de former une Suisse orientale ?“

¹³ Frederic Dame, *Histoire de la Roumanie contemporaine*, Paris, 1900, p. 169.

^{14*} Carol I, *Cuvântări si scrisori*, Bucureşti, 1909, tomul I, p. 118.

181

◆* Grăsime de vită, topită și păstrată în bășici.

264